

Arbeidsrapport nr. 204

Johan Barstad
Ragnar Audunson
Ellen Hjortsæter
Barbro Østlie

Skulebibliotek i Norge

Kartlegging av skulebibliotek i grunnskule og vidaregåande opplæring

Johan Barstad
Ragnar Audunson
Ellen Hjortsæter
Barbro Østlie

Skulebibliotek i Norge
Kartlegging av skulebibliotek i grunnskule og
vidaregåande opplæring

Arbeidsrapport nr. 204

Høgskulen i Volda Møreforsking Volda

2007

Prosjekt: Kartlegging av skulebibliotek i grunnskule og vidaregåande opplæring
Prosjektansvarleg: Møreforsking Volda
Finansiering: Utdanningsdirektoratet
Forfattarar: Johan Barstad, Møreforsking Volda
Ragnar Audunson, Avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag, Høgskolen i Oslo
Ellen Hjortsæter, Avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag, Høgskolen i Oslo
Barbro Østlie, Avdeling for journalistikk, bibliotek- og informasjonsfag, Høgskolen i Oslo
Ansvarleg utgjevar: Møreforsking Volda
ISBN: 978-82-7692-247-6 (papirutgåve)
ISBN: 978-82-7692-268-4 (elektronisk utgåve)
ISSN: 0805-8083
Sats: Johan Barstad
Trykk: Møreforsking Volda, 2007
Opplag: 80
Distribusjon: <http://www.moreforsk.no/volda.htm>
<http://www.hivolda.no/fou>

© Forfattar/Møreforsking Volda

Føresegnene i åndsverklova gjeld for materialet i denne publikasjonen. Materialet er publisert for at du skal kunne lese det på skjermen eller framstille eksemplar til privat bruk. Utan særskild avtale med forfattar/Møreforsking Volda er all anna eksemplarframstilling og tilgjengeleggjering berre tillate så langt det har heimel i lov eller avtale med Kopinor, interesseorgan for rettshavarar til åndsverk.

Arbeidsrapportserien er for faglege og vitskaplege arbeid som ikkje fullt ut stettar krava til forskingsrapportar. Det kan vere delrapportar innanfor større prosjekt, eller læremateriell knytt til undervisningsføremål.

Arbeidsrapportane skal vere godkjende av anten dekanus, gruppeleiar, prosjektleiar (for IAAI: instituttleiar) eller ein annan fagperson dei har utpeika. Kvalitetssikringa skal utførast av ein annan enn forfattar.

Forord

Møreforsking Volda har gjennomført evaluering av skulebibliotek i grunnskule og vidaregåande opplæring på oppdrag frå Utdanningsdirektoratet. Evalueringa vart gjennomført i perioden frå våren 2006 til våren 2007. Utgangspunktet for evalueringa er å finne i den nasjonale strategiplanen, "Gi rom for lesing! Strategi for stimulering av lese- og leseferdighet 2003-2007". Her er det m.a. slått fast at skulebiblioteket er ein viktig læringsarena og at ein ønskjer gjennomført ei landsomfattande skulebibliotekgransking (tiltak 26 i revidert plan, april 2005). Målsetjinga med granskinga har vore å kartlegge kompetanse i bruk av skulebibliotek, tilgjenge og korleis skulebiblioteket vert brukt av elevar og lærarar. Resultata skal kunne brukast som grunnlag for utvikling i sektoren og gje oppdatert kunnskap om skulebibliotek i grunnskule og vidaregåande opplæring med spesielt fokus på bruk og kompetanse. Den skal avdekke både faktisk kompetanse og kompetansebehov på fleire nivå i grunnopplæringa og beskrive sentrale utfordringar. Resultata skal kunne danne grunnlag for tiltak og aktivitetar både nasjonalt og lokalt, og er tenkt brukt ved revisjon av "Gi rom for lesing!".

Skulebiblioteket er ein læringsarena som skal gi meirverdi til opplæringa og vere tilrettelagt for alle elevar. I biblioteket skal elevar og lærarar finne lesestoff og kjelder i trykt og digital form til bruk i opplæringa og til heimplån. Elevane skal få rettleiing og opplæring i å finne kjelder, vurdere dei for relevans og autoritet, og bruke dei på ein kritisk måte. Skulebiblioteket skal samarbeide med folkebiblioteket for å gi barn og unge gode bibliotektenester og kan i særskilde høve samlokaliseras med folkebiblioteket (jf Forskrift til opplæringslova § 21.-1).

Ut frå den kunnskap som ligg føre om norske skulebibliotek veit ein at tilbodet i grunnskulen i gjennomsnitt er dårlig både når det gjeld boksamlingar, datamaskinar og anna utstyr, og at tidsressursen til bemanning er liten. Men det er store lokale variasjonar. I vidaregåande opplæring er tilbodet gjennomgåande betre enn i grunnskulen. Mykje tyder på at det er stor variasjon i bruken av skulebiblioteka, kva opplæring og rettleiing elevane får og i kva grad biblioteket er integrert i opplæringa. Forsking peiker på behovet for å utvikle kompetansen i bruk av skulebibliotek både hos bibliotekar, lærer og elev samt å setje eksisterande kompetanse i system.

I denne rapporten vil vi på bakgrunn av ei brei spørjegransking til alle norske grunnskular og vidaregåande skular prøve å gje svar på og beskrive ulike tilhøve kring desse utfordringane. Målet er å kunne skaffe fram fakta som skal gje betre forståing for den verkelege situasjonen, for at ein slik skal kunne ha betre grunnlag for å utforme framtidige strategiar for skulebiblioteka og den rolle dei skal kunne spele i den norske skulen. Ei kvalitativ intervjugransking er også gjennomført ved eit mindre tal skular m.a. for å kunne illustrere dei tilhøva vi fann i breiddegranskinga.

Til slutt ei hjartans takk til alle innan skuleverket som tok seg tid til å svare på spørjeskjemaet vårt midt oppe i ein travel skuledag.

Johan Barstad

Volda, april 2007

1. Innhaldsliste

1.	Innhaldsliste.....	5
1.1.	Tabelloversikt.....	8
1.2.	Figurar.....	9
2.	Samandrag.....	13
2.1.	Datagrunnlaget for undersøkinga.....	13
2.1.1.	Kor representativt er datagrunnlaget?	13
2.2.	Kort om viktige funn.....	13
2.2.1.	Resurssituasjonen: stillstand eller betring frå 1997?	13
2.2.2.	Skulebiblioteket som deltakar i planlegginga ved skulen	15
2.2.3.	Lærarane – bruk av skulebiblioteket i undervisninga.....	16
2.2.4.	Opplæring i bruk av skulebiblioteket	16
2.2.5.	Elevane	17
2.2.6.	Internett.....	17
2.2.7.	Litt om korleis situasjonen ”er” samanlikna med korleis den ”burde vere” ...	18
2.2.8.	Litt om kva det å ha plan betyr for biblioteket	19
3.	English Summary	21
3.1.	About the data used in the evaluation.....	21
3.1.1.	To what degree is our data representative?	21
3.2.	What we learned from the study.....	22
3.2.1.	Resources – status quo or improvement since 1997?	22
3.2.2.	The school library participating in planning processes at the school	23
3.2.3.	Teachers – use of school library in the education	24
3.2.4.	Learning to use the school library	25
3.2.5.	The students.....	25
3.2.6.	The Internet	26
3.2.7.	How the situation ”is” – and how it ”ought to be”	27
3.2.8.	What is the effect of having a Plan?	27
4.	Nyare forskning om skulebibliotek	29
4.1.	Skulebiblioteket som kunnskapskjelde.....	30
4.1.1.	Skulebibliotek som læremiddel	30
4.1.2.	Skulebibliotek og IKT	31
4.1.3.	Skulebibliotek og læring.....	32
4.1.4.	Styringsdokument og den pedagogiske rolla til skulebiblioteket.....	33
4.1.5.	Skulebibliotekaren si pedagogiske rolle	33
4.2.	Skulebibliotek, litteratur og lesing	34
4.3.	Bibliotekromet si pedagogiske rolle.....	35
4.3.1.	Skulebiblioteket som rom.....	35
4.4.	Skulekontekst og samarbeid	36
4.5.	Utdanning og kompetanseheving	37
4.6.	Limberg sin oppsummerande konklusjon	37
5.	Nærare om datagrunnlaget	39
5.1.	Kvantitativ del - breiddegranskinga	39
5.1.1.	Om bruken av nemninga svarprosent	40
5.1.2.	Lokalisering.....	40
5.1.3.	Skuleslag og skuletypar	40
5.1.4.	Skulestorleik	41
5.1.5.	Nærare om dei fire respondentkategoriane.....	42

5.1.6.	Oppsummering om representativitet	43
5.2.	Kvalitativ kartlegging	44
6.	Skulebiblioteka i Noreg	45
6.1.	Er det skulebibliotek på skulane?	45
6.1.1.	Kombinasjonsløyser	45
6.1.2.	Kva skular manglar skulebibliotek?	46
6.2.	Biblioteket sine ressursar	46
6.2.1.	Skulebiblioteklokala	46
6.2.2.	Tilgjenge til biblioteket	47
6.3.	Personalsituasjonen	48
6.3.1.	Stillingsdel og oppgåvekombinering	49
6.3.2.	Fagkompetansen	50
6.4.	Boksamlinga og andre læremiddel	50
6.4.1.	Tilknytting til Internett	52
7.	Korleis brukar lærarane skulebiblioteket?	53
7.1.	Førebuing til undervisninga	53
7.1.1.	Korleis vert skulebibliotekressursen brukt?	53
7.1.2.	Bruk i dei enkelte faga	55
7.1.3.	Faktorar som avgrensar bruken	58
7.2.	Oppmodar lærarane elevane om aktivt å bruke skulebiblioteket?	60
7.3.	Tilbod om praktisk opplæring i å bruke biblioteket sine ressursar	62
7.4.	Kva inneheld brukaropplæringa?	63
7.5.	Ansvar for å rettleie elevane når dei brukar skulebiblioteket i sitt læringsarbeid?	64
7.6.	Oppsummering om lærarane sitt bruk av skulebiblioteket	66
8.	Elevane	67
8.1.	Kven svarte?	67
8.2.	Kor ofte brukar elevane skulebiblioteket?	67
8.3.	Kvifor kjem elevane til biblioteket?	68
8.3.1.	Kva aktivitetar brukar elevane tid på?	68
8.3.2.	Gutar og jenter	71
8.3.3.	Store og små skular	71
8.3.4.	Oppsummering	72
8.4.	Kva brukar elevane skulebiblioteket til i skulearbeidet?	72
8.5.	Grunnar til ikkje å bruke biblioteket på skulen	74
9.	Elevane, Internettet og skulebiblioteket	77
10.	Elevane og bibliotekaren si rolle	79
10.1.	Ber du bibliotekaren om hjelp til å finne det du er ute etter på biblioteket?	79
10.2.	Korleis har du brukt bibliotekaren når du har hatt behov for hjelp og rettleiing?	80
10.3.	Vurdering av sider ved biblioteket	81
10.4.	Verdi for elevane si læring	83
11.	Viktige oppgåver i dagens skulebibliotek	85
11.1.	Forhold mellom læringsstrategiar og arbeidsmåtar i skulen	89
11.2.	Biblioteket - eit senter for mange og ulike aktivitetar	91
11.3.	Brukaropplæring og rettleiing	93
12.	Skulebibliotekansvarleg sin kompetanse	97
12.1.	Kompetanse etter kjønn	98
12.2.	Kva oppgåver utfører skulebibliotekaren	99
12.2.1.	Grunnskulen	99
12.2.2.	Vidaregåande opplæring	100
12.3.	Former for brukaropplæring og skulebibliotekaren sin kompetanse	102

13.	Lærarane sitt syn på brukaropplæringa	103
13.1.	Ansvar for brukaropplæringa	103
13.1.1.	Opplæring retta inn mot tema- og prosjektarbeid.....	104
13.2.	Ansvar for å rettleie elevane på biblioteket.....	107
14.	Skulebiblioteket sin plass i skulen sitt læringsarbeid	109
14.1.	Gi rom for lesing!	110
14.2.	Kunnskapsløftet – dei fem dugleikar.....	112
14.3.	Er skulebiblioteket med å utvikle dei grunnleggjande dugleikane?	117
15.	Korleis situasjonen ”er” samanlikna med korleis den ”burde vere”	119
16.	Skulebiblioteket i skulane sitt plan- og utviklingsarbeid	123
16.1.	Grunnskule	123
16.1.1.	Eigen plan for biblioteka	123
16.1.2.	Møte om skulebiblioteka	124
16.1.3.	Forum for skulebibliotekansvarlege	126
16.1.4.	Oppsummering	127
16.2.	Vidaregåande opplæring.....	127
16.2.1.	Eigen plan for biblioteka	127
16.2.2.	Møte om skulebiblioteka	128
16.2.3.	Forum for skulebibliotekansvarlege	130
16.3.	Oppsummering om planar og skuleeigar i relasjon til biblioteket	130
16.4.	Korleis skulane planlegg å bruke skulebiblioteket.....	131
17.	Om det å ha plan har innverknad.....	133
17.1.	Påstandar om skulebiblioteket (fysiske aspekt).....	133
17.2.	Påstandar om kvalitative aspekt ved skulebiblioteket.....	134
17.3.	Oppsummering om plan som indikator for kvalitetar ved skulebibliotek.....	136
18.	Tilhøve til andre bibliotek. Folkebiblioteket.....	137
18.1.	Kva samarbeider ein om?	138
19.	Suksessfaktorar – eller hinder	139
19.1.	Planlegging som kontekstuell ramme.....	140
19.2.	Mobilisering – arbeidet med haldningar.....	141
19.3.	Organisering av bibliotekfunksjonane.....	142
19.4.	Gjennomføring	143
19.5.	Korleis legg ein opp til å lære av dette	143
20.	Litteratur og referansar	145
21.	Vedlegg 1. Spørjeskjema.....	147
22.	Vedlegg 2. Intervjuguidar.....	171

1.1. Tabelloversikt

Tabell 1	Oversikt over tal på utsendingar, fråfall, innkomne svar og svarprosentar.....	39
Tabell 2	Grunnskular som svarte. Fordelt etter skuleslag og skuletype. Tal og prosent....	41
Tabell 3	Skulestorleik. Samanlikning av fordeling på storleiksgrupper. Skular i Noreg og skular som svarte på granskinga. Prosent.....	41
Tabell 4	Svarfordeling etter respondentkategoriar ut frå tal skular som har svart og gjennomsnittleg tal på svar per kategori frå kvar skule som svarte. Absolutte tal.	42
Tabell 5	Skulebiblioteket held til i lokale som også vert brukt til klasserom. Samanlikning mellom 1997 og 2006. Prosent.....	47
Tabell 6	Kor mange timar per veke utgjer den samla personalressurs avsett til skulebibliotekararbeid? Vist for grunnskule og vidaregåande, svar frå skuleleiarar og skulebibliotekansvarlege. Absolutte tal og prosent.	49
Tabell 7	Kor mange timar per veke utgjer den samla personalressurs avsett til skulebibliotekararbeid? Fordelt etter skulestorleik. Svar frå skuleleiarane. Gjennomsnitt og standardavvik.....	49
Tabell 8	Trekkjer du skulebiblioteket aktivt inn i førebuinga av undervisninga? Svar frå lærarane. Prosent	53
Tabell 9	Oppmodar du elevane om aktivt å bruke skulebiblioteket? Svar frå lærarane Vist for dei som svara 'Ja'. Prosent og absolutte tal.	60
Tabell 10	Får dine elevar tilbod om praktisk opplæring i å bruke biblioteket sine ressursar? Svar frå lærarane. Prosent.....	62
Tabell 11	Bibliotekfagleg kompetanse hjå skulebibliotekansvarleg. Fordelt etter skuleslag og om skulebibliotekansvarleg er mann eller kvinne. Prosent.....	98
Tabell 12	I kva grad ligg desse oppgåvene til funksjonen som skulebibliotekansvarleg ved dykkar skule. Svar frå skulebibliotekansvarlege og skuleleiarar. Grunnskule, prosent	99
Tabell 13	I kva grad ligg desse oppgåvene til funksjonen som skulebibliotekansvarleg ved dykkar skule. Svar frå skulebibliotekansvarlege og skuleleiarar. Vidaregåande opplæring, prosent.....	101
Tabell 14	Korleis er tilbodet om brukaropplæring lagt opp? Fordelt etter skulebibliotekansvarleg sin utdanningsbakgrunn. Prosent.....	102
Tabell 15	Tema-/prosjektarbeid og tverrfaglige emne er vektlagt i læreplanane. I kva grad vil du seie at brukaropplæringa er ein ressurs for denne type arbeid? Svar frå skulebibliotekansvarlege, fordelt på skuleslag. Prosent.....	104
Tabell 16	Kva samarbeider de med folkebiblioteket om? Rangert. Vist for grunnskule og vidaregåande opplæring. Prosent.....	138

1.2. Figurar

Figur 1	Kor mange timar per veke utgjer den samla ressurs som er sett av til skulebibliotekarbeid? Data for 1997 og 2006. Prosent	48
Figur 2	Kva læremiddel inngår i skulebiblioteket sine samlingar. Svar frå skulebibliotekansvarlege. Prosent	51
Figur 3	I kva grad brukar du biblioteket i dei fag du underviser i? Svar frå lærarane, grunnskule, prosent.....	57
Figur 4	I kva grad inneheldt opplæringa eitt/fleire av desse elementa? Svar frå lærarar i grunnskule og vidaregåande, Prosent som svara svært stor/stor grad.	63
Figur 5	Kven har ansvar for å rettleie elevane når dei brukar skulebiblioteket i sitt læringsarbeid? Vist for svar frå lærarar i grunnskule og vidaregåande. Prosent.....	65
Figur 6	Kor ofte besøker du skulebiblioteket? Vist for elevar frå grunnskule og vidaregåande. Prosent.....	67
Figur 7	Når du er på biblioteket, i kva grad brukar du tid på desse aktivitetane? Vist for elevar som svara dei i svært stor eller stor grad brukte tid på desse aktivitetane. Prosent	69
Figur 8	Kva brukar du biblioteket til i skulearbeidet? Vist for elevar som svara i svært stor/stor grad. Prosent.....	72
Figur 9	I kva grad er du samd i at følgjande faktorar forklarar at du sjeldan brukar biblioteket? Vist for svar frå elevar i grunnskule. Prosent	74
Figur 10	I kva grad er du samd i at følgjande faktorar forklarar at du sjeldan brukar biblioteket? Vist for elevar i vidaregåande opplæring. Prosent	76
Figur 11	Kva brukar elevane Internett til. Svar frå alle respondentane, fordelt på tilsette og elevar. Prosent	77
Figur 12	Tenk deg at du skal finne informasjon til ei konkret prosjektoppgåve. Kva av følgjande kjeder vil du først bruke? Svar frå elevar i grunnskule og vidaregåande. Tal svar	78
Figur 13	Ber du bibliotekaren om hjelp til å finne det du er ute etter på biblioteket? Svar frå elevar, fordelt på grunnskule og vidaregåande. Prosent.....	79
Figur 14	Korleis har du brukt bibliotekaren når du har hatt behov for hjelp og rettleiing? Elevar i grunnskule og vidaregåande skule. Prosent som svara 'Ja'	80
Figur 15	Elevane si vurdering av skulebiblioteket	81
Figur 16	Viktige oppgåver for skulebiblioteka. I kva grad er desse oppgåvene viktige. Vist for dei som svara I svært stor/stor grad. Grunnskule, prosent.....	85
Figur 17	Viktige oppgåver for skulebiblioteka. I kva grad er desse oppgåvene viktige. Vist for dei som svara I svært stor/stor grad. Vidaregåande opplæring, prosent.....	86
Figur 18	Får elevane tilbod om opplæring i bruk av skulebiblioteket. Svar frå skulebibliotekansvarlege, fordelt på skuleslag. Prosent.....	93
Figur 19	Utdanningsbakgrunn, skulebibliotekansvarleg. Fordelt på skuleslag, prosent. Svar frå skulebibliotekansvarleg.....	97
Figur 20	Kven har ansvar for brukaropplæringa? Svar frå skulebibliotekansvarlege, fordelt etter skuleslag. Prosent.	103
Figur 21	Kva inneheld brukaropplæringa (retta mot tema- og prosjektarbeid). Svar frå skulebibliotekansvarlege og skuleleiarar, fordelt på dei to skuleslaga. Prosent. Vist for dei som svara 'i svært stor' eller 'stor grad'. Prosent	105
Figur 22	I kva grad inneheldt opplæringa eitt/fleire av desse elementa? Vist for lærarar i grunnskule og vidaregåande, Prosent som svara svært stor/stor grad.	106
Figur 23	Kven har ansvar for å rettleie elevane når dei brukar skulebiblioteket i sitt læringsarbeid? Vist for lærarar i grunnskule og vidaregåande. Prosent.....	107

Figur 24	Har det blitt diskutert korleis skulen skal forhalde seg til dei tiltaka som gjeld skulebibliotek i forbindelse med tiltaksplanen "Gi rom for lesing"? Fordelt etter skuleslag og funksjon. Prosent	111
Figur 25	Kva område i "Gi rom for lesing" har blitt følgt opp. Fordelt på skuleslag. Prosent Svar frå skulebibliotekansvarlege og skuleleiarar vist samla.....	112
Figur 26	I kva grad meiner du at opplæring og rettleiing i bruk av biblioteket kan bidra til å uttrykkje seg munnleg. Fordelt på skuleslag og funksjon	113
Figur 27	I kva grad meiner du at opplæring og rettleiing i bruk av biblioteket kan bidra til å kunne lese. Fordelt på skuleslag og funksjon	114
Figur 28	I kva grad meiner du at opplæring og rettleiing i bruk av biblioteket kan bidra til å kunne rekne. Fordelt på skuleslag og funksjon	115
Figur 29	I kva grad meiner du at opplæring og rettleiing i bruk av biblioteket kan bidra til å kunne rekne. Fordelt på skuleslag og funksjon. Prosent	116
Figur 30	I kva grad meiner du at opplæring og rettleiing i bruk av biblioteket kan bidra til å kunne bruke digitale media. Fordelt på skuleslag og funksjon. Prosent	116
Figur 31	I kva grad vil du seie at skulebiblioteket er ein medspelar i å utvikle dei grunnleggande dugleikane. Svar frå tilsette. Fordelt på skuleslag. Prosent	117
Figur 32	Samanlikning av korleis skulebibliotekansvarleg/skuleleiar svarar at situasjonen er med korleis lærarane svarar at situasjonen burde vere. Grunnskule. Prosent som svara svært stor/stor grad.....	119
Figur 33	Samanlikning av korleis skulebibliotekansvarleg/skuleleiar svarar at situasjonen er med korleis lærarane svarar at situasjonen burde vere. Grunnskule. Prosent	120
Figur 34	Har skuleeigar eigen plan for skulebiblioteka? Fordelt etter funksjon, grunnskulen. Prosent	123
Figur 35	Har skuleeigar kalla inn skuleleiarane til møte der skulebibliotek har vore tema?. Fordelt etter funksjon, grunnskule.....	124
Figur 36	Har skuleeigar kalla inn skuleleiarane til møte der skulebibliotek har vore tema? Fordelt etter skulestorleik, grunnskule. Prosent	125
Figur 37	Har skuleeigar arrangert fellesmøte for dei skulebibliotekansvarlege i kommunen? Fordelt etter funksjon, grunnskule.....	126
Figur 38	Har dei skulebibliotekansvarlege i kommunen eit eige forum? Fordelt etter funksjon, grunnskule	126
Figur 39	Har skuleeigar eigen plan for skulebiblioteka? Fordelt etter funksjon, vidaregåande	127
Figur 40	Har skuleeigar kalla inn skuleleiarane til møte der skulebibliotek har vore tema? Fordelt etter funksjon, vidaregåande	128
Figur 41	Har skuleeigar arrangert fellesmøte for dei skulebibliotekansvarlege i kommunen? Fordelt etter funksjon, vidaregåande	129
Figur 42	Har dei skulebibliotekansvarlege i fylket eit eige forum? Fordelt etter funksjon, vidaregåande	130
Figur 43	I kva grad er du samd i følgjande påstandar om skulebiblioteket på din skule. Fordelt etter om skuleeigar har eigen plan for skulebiblioteket. prosent som svara "I svært stor/stor grad".....	133
Figur 44	I kva grad er du samd i følgjande påstandar om skulebiblioteket på din skule. Fordelt etter om skuleeigar har eigen plan for skulebiblioteket eller ikkje. Prosent som svara "I svært stor/stor grad".....	134
Figur 45	I kva grad meiner du at følgjande påstandar passar for skulebibliotekfunksjonen ved dykkar skule? . Fordelt etter om skuleeigar har eigen plan for skulebiblioteket eller ikkje. Prosent som svarte "I svært stor/ stor grad"	135

Figur 46 Får elevane tilbod om opplæring i bruk av skulebiblioteket? Fordelt etter om skuleeigar eigen plan for skulebiblioteka eller ikkje. Prosent..... 136

2. Samandrag

2.1. Datagrunnlaget for undersøkinga

Kartlegginga vart gjennomført som spørjegransking til alle grunnskular og vidaregåande skular i Noreg i perioden 5. september til 14. oktober 2006

- Vi fekk svar frå i alt 51 % av skulane som mottok spørjeskjemaet. I alt 1546 skular svarte.
- Alle fylka var representerte. Samanlikna med reell fordeling av skulane i Noreg låg svara våre innan relevante feilmargar (+/- 2% avvik frå reell fordeling)
- Vi fekk svar frå skular i 85 % av kommunane i Noreg
- 33 % av svara kom frå skular i bykommunar (avgrensa ut frå kommunenummer), reell del i Noreg er 32,8%
- Av svara kom 86 % frå grunnskular (reell del av skulane i Noreg er 88 %), og fordelinga på kombinerte grunnskular, reine barneskular og reine ungdomsskular var også i tråd med den reelle fordelinga.
- Av svara våre kom 16 % frå skular med mindre enn 50 elevar og 33 % frå skular med meir enn 300 elevar. Reelle tal for dette er 19 % og 26 %. Dette viser at vi hadde ein viss overrepresentasjon av dei største og underrepresentasjon av dei minste skulane. Vi hadde venta dette, ut frå gjennomføringsmetoden (utsending og svar via e-post/Internett).

I tillegg vart det gjennomført ei kvalitativ undersøking med sikte på å få ei djupare forståing om på kva vis og i kva grad skulebiblioteket blir brukt som ein aktiv reiskap i undervisninga. Den kvalitative undersøkinga var gjennomført på seks skular – to grunnskular, to ungdomsskular og to vidaregåande skular på Austlandet. Rektor, lærarar, elevar og bibliotekansvarlege var djupintervjua.

2.1.1. Kor representativt er datagrunnlaget?

Alle rektorar og alle skulebibliotekansvarlege i landet er i utgangspunktet med i utvalet vårt. Med omsyn til desse gruppene har vi eit statistisk representativt materiale og kan gjere statistiske generaliseringar frå våre respondentar til heila gruppa. Lærarar og elevar vart ikkje rekrutterte på same måten. Skuleleiar var beden om å dele ut skjemaet til 4-6 lærarar og 4 - 16 elevar etter nærare spesifikasjonar. Her har vi altså ikkje statistisk representativitet. Men vi får eit bilete av på kva måte lærarar og elevar tenker om skulebiblioteket utan at vi kan generalisera frå vårt utval til alle lærarar og elevar. Samstundes svarar samansetninga av lærarane i undersøkinga godt til det som er stoda i heile lærarbefolkninga langs viktige variable. Ein kan seie at vi har høg kategorirepresentativitet.

2.2. Kort om viktige funn

2.2.1. Resurssituasjonen: stillstand eller betring frå 1997?

Hovudkonklusjonane med omsyn til resurssituasjonen er:

- Så å seie alle skular i landet har eige skulebibliotek. Situasjonen er best i vidaregåande skule, der praktisk tala alle (95%) har eige bibliotek. Blant grunnskulane har 87 prosent eige bibliotek, medan elevane på kvar tiande skule har ei kombinasjonsløyseing

med folkebiblioteket til disposisjon. Dette er om lag som i 1997-undersøkinga i grunnskulen.

- I 1997 hadde 40% av grunnskulane biblioteket sitt i eit rom som også vart nytta til klasserom. Nå er denne prosenten redusert til 16. Det inneber sannsynlegvis ei vesentleg betring av tilgjenget.
- Det er eit skarpt skilje mellom grunnskulane og dei vidaregåande skulane med omsyn til personalressursar, personalets fagkompetanse og opningstid: I den vidaregåande skulen har bibliotekarane i regelen ingen andre oppgåver enn å leie og drive biblioteket. Dette er situasjonen på 80% av skulane. Berre 18% av grunnskulane har ei så gunstig stode. I vidaregåande skule har om lag 60 prosent av bibliotekarane bibliotekfagleg utdanning på bachelornivå – anten aleine (55%) eller med pedagogisk tilleggsutdanning på topp (4%). Ikkje meir enn 11 prosent av bibliotekarane i grunnskulen bibliotekarutdanning på dette nivået. Men kvar fjerde bibliotekansvarlege i grunnskulen har bibliotekfaglig tilleggsutdanning av minst eit halvt års lengde. Det gjer at meir enn kvar tredje bibliotekansvarlege anten har lærarutdanning med minst eit halvt års bibliotekfagleg utdanning eller full bibliotekutdanning. Det kan sjå ut som om det har vore ei viss betring frå 1997 med omsyn til grunnskulebibliotekarane si bibliotekfaglege utdanning, men betringa er marginal..
- I grunnskulen har det òg vore ei lita betring med omsyn til kor stor personalressurs som er sett av til skulebibliotekararbeid pr. veke. 26% av grunnskulane har ein personalressurs på meir enn 7 timar knytt til biblioteket. Dette er ein auke frå 12% i 1997. Hovudinstrykket er likevel at grunnskulane må klare seg med ein særst liten personalressurs – 5,4 timar i snitt i vårt materiale – og at det a) er ein dramatisk skilnad mellom grunnskule og vidaregåande skule og b) ein ikkje fullt så dramatisk men likevel klår skilnad mellom store og små grunnskular. Dei vidaregåande skulane har 29 timar i snitt samanlikna med grunnskulane sine 5,4 og på vidaregåande skular med 300 elevar eller meir, er gjennomsnittet på 39,5 timar, dvs. noko meir enn ein heil stilling, i biblioteket. Dei største grunnskulane – dei med 300 elevar eller fleir - ligg langt framfor dei mindre skulane som har 11,6 timar pr. veke i snitt, men likevel ligg dei langt attom vidaregåande skular av same storleik. Kan denne dramatiske skilnaden i bibliotektilbodet mellom grunnskule og vidaregåande skule, også for dei større skulane sitt vedkommande, forklarast med utgangspunkt i ulikt bibliotekbehov? Har grunnskulane eit dramatisk mindre behov for faglege ressursar i biblioteket? Det synest vanskeleg å tru det. Korleis kan ein gje grunnskulane eit forsvarleg tilbod på linje med det ein finn på dei vidaregåande? Det er ei av hovudutfordringane som denne undersøkinga peikar på. Eitt svar kan vere at dei minste skulane er for små til å bere eit fullverdig bibliotektilbod, men dette kan vanskeleg vere heile svaret.
- I dei kvalitative intervjuar var små personalressursar det tilhøvet særleg bibliotekarane oftast peika på som det som avgrensar bruken av biblioteket.
- Trass i avgrensa personalressursar, er dei fleste biblioteka ope heile skuledagen eller lenger. Her er ikkje skilnaden mellom skuleslaga så stor. 75 prosent av grunnskulane held ope heile skuledagen eller meir. Det same gjeld 86% av dei vidaregåande. Sjølv om dette kan tolkast som positivt med omsyn til tilgjenge, tener det òg til å understreke fattigdomen i grunnskulebiblioteka. Elevane i grunnskulen har tilgjenge til biblioteka sine nesten like lenge i løpet av skuledagen som elevane på vidaregåande, men dei har berre tilgjenge på hjelp frå ein bibliotekar i ein liten del av opningstida. Samstundes er det rimeleg å gå ut frå at elevane på grunnskule i mindre grad kan

hjelpe seg sjølv og treng meir vegleiing enn elevane på vidaregåande. Det er eit paradoks.

2.2.2. Skulebiblioteket som deltakar i planlegginga ved skulen

Bibliotekansvarleg og skuleleiarar gav tilbakemelding om at 30 % av skulane hadde utarbeidd eigen plan for biblioteket, medan 23 % av lærarane sa det same. Dette var eit gjennomgåande trekk i materialet: på spørsmål som gjeld deltaking inn i planleggings- og utviklingsarbeid ser vi generelt at lærarane i mindre grad enn dei andre to kategoriane svarar stadfestande. Vi viser eit døme på dette frå grunnskulen:

- Skuleeigar hadde kalla inn til møte der skulebibliotek var tema: 33% av skuleleiarane og 19 % av dei skulebibliotekansvarlege svara ja, mot 12 % av lærarane

Dette tyder på at det er skilje mellom aktørane i kva grad dei deltak og har kjennskap til kva som skjer t.d. på planleggingssida. Ein må gå ut frå at skuleleiarane veit kva for møte dei har vorte kalla inn til av skuleeigar, og at dei soleis har vore på møter der skulebibliotek var tema i det omfang dei nemner. Men dei andre aktørane ser ikkje ut til å vera kjend med dette. Vel- lukka planprosessar krev at aktørane i størst muleg grad er orientert om kva som skjer, kva som skal skje og kvifor, for å ha høve til reell medverknad. Om dette vi her observerer verkeleg er tilfelle, tyder det på at ikkje alle relevante aktørar er trekt godt nok inn i spørsmål som gjeld skulebiblioteket.

I alt 54 % svara at skulebiblioteket er integrert i skulen sitt planarbeid. Dette varierer frå 68 % for skuleleiarane og 51 % for skulebibliotekarane til 43 % for lærarane. I den mon det er skuleleiarane som er ansvarlege for skulen sitt overordna planarbeid og desse veit kva dei gjer og kven dei trekkjer inn i dette planarbeidet, kunne ei rimeleg tolking her vere: Svara frå skuleleiarane syner at biblioteka i større eller mindre grad er integrert i planarbeidet ved ikkje langt unna 70% av norske skular.

Mange av bibliotekarane synest å meine at dei er trekte inn i mindre heller enn i større grad. Nokre av dei må meine at biblioteket er trekt inn i så liten grad at det knapt tel. Altså blir den prosentdelen som meiner at bibliotekarane er trekte inn, monaleg lågare blant bibliotekarane enn blant skuleleiarane. Blant lærarane er tendensen at det ikkje ser at biblioteket er trekt inn, sjølv om skuleleiarane som planansvarlege seier at dei er det og sjølv om meir enn halvparten av bibliotekarane også meiner at biblioteket er trekt inn. Om dette verkeleg syner ein tendens der bibliotekets plass i planarbeidet er usynleg for mange lærarar, kan vi stå overfor ei grunnleggande utfordring. For når ein kjem til den daglege pedagogiske planlegginga, er det liten grunn til å tru at ein trekkjer inn element som ein ikkje kjenner til eksisterer.

I dei kvalitative intervju peika bibliotekarane på ein alt for liten tidsressurs som det som først og fremst avgrensa deira mulegheiter til å ta del i planleggingsverksemd ved skulen. For dei som svara at skulebiblioteket er integrert i planarbeidet, svara 71 % i grunnskulen og 84 % i vidaregåande at skulebibliotekansvarleg deltek i planarbeidet som representant for biblioteket. Av desse var det berre 21 respektive 25 prosent som svara at skulebibliotekansvarleg alltid deltok i dette arbeidet. Dei fleste bibliotekansvarlege tek altså del i planarbeidet ved skulen i nokon grad, men frå ein femtedel til ein firedel av dei som er trekte inn, er marginale deltakarar i den forstand at dei ikkje deltek fast.

Gi rom for lesing!

Kvifor tolkar bibliotekarar og skuleleiarar røyndomen så ulikt? Det er eit spørsmål ein sit att med etter å ha sett på svara dei ulike gruppene i skulen gav på om ein har drøfta korleis skulen skal forhalde seg til dei tiltaka som gjeld skulebiblioteket i ”Gi rom for lesing”. Ikkje så langt unna $\frac{3}{4}$ av skuleleiarane i grunnskulen – 72 prosent – meiner dette har vore drøfta, medan det same gjeld for under halvparten av bibliotekarane og lærarane (45 prosent). I vidaregåande skule svarar 25 prosent av rektorane og 20 prosent av lærarane at slike drøftingar har skjedd. Ikkje ein einaste bibliotekar i vidaregåande (0 prosent) svara ja på her. Så spørsmålet blir: Rektorar, lærarar og bibliotekansvarlege har alle svara med utgangspunkt i tilhøva på eigen skule. Kva er bakgrunnen for at opplevinga av desse tilhøva er så ulike?

2.2.3. Lærarane – bruk av skulebiblioteket i undervisninga

Med omsyn til eige bruk av biblioteket i arbeidet med å førebu og gjennomføre undervisninga, er dei viktigaste konklusjonane frå lærarhald.

- Lærarane brukar biblioteket, men dei fleste svarar at dei brukar det av og til (54 prosent i grunnskulen og 61 prosent i vidaregåande) – monaleg færre svarer at dei brukar det ofte (25 prosent i grunnskulen og 18 prosent i vidaregåande). Det er eit paradoks at prosentdelen høgfrekvente brukarar er lågare i vidaregåande skule enn i grunnskulen når vi veit at tilbodet er mykje betre i vidaregåande samanlikna med grunnskulen.
- Lærarane seier at dei samarbeider med bibliotekaren, men dette samarbeidet er avgrensa til samarbeid om å finne fram til bakgrunnsstoff. Bibliotekaren sin kompetanse vert ikkje trekt inn i det pedagogiske arbeidet.
- Det er først og fremst i norsk og samfunnsfag at biblioteket blir brukt. I nokre av dei kvalitative intervjua blei det peika på at dette ikkje er ei naturgjeven avgrensing, biblioteket har eit potensiale både i høve til natur- og realfag og i høve til yrkesfaga, vart det peika på med utgangspunkt i konkrete døme.
- Mangel på tid var det som oftast blei framheva når respondentane i dei kvalitative intervjua skulle peike på tilhøve som avgrensa samarbeidet. Ein av bibliotekarane hevda at lærarane har det så travelt med å innføre pedagogiske reformer som føreset sjølvstendig informasjonsbruk og dermed bruk av bibliotek, at dei ikkje har tid til korkje å bruke eller å samarbeide med biblioteket.
- Tradisjonelle haldningar og trekk ved den einskilte lærar sin personlegdom vart ofte framheva av bibliotekarane i dei kvalitative intervjua som forklaring på variasjonar i graden av samarbeid.

2.2.4. Opplæring i bruk av skulebiblioteket

Ved kring 75% av skulane svarar lærarane at elevane deira får tilbod om praktisk opplæring i å bruke skulebiblioteket. Denne opplæringa består i rangert rekkefølgeopplæring i å i) søke etter informasjon, ii) velje ut informasjon, iii) nyttiggjere seg informasjon som er samla inn, iv) vurdere informasjon og endeleg v) identifisere sitt eige informasjonsbehov. Dei fleste elementa som er med i mange vanlege definisjonar av informasjonskompetanse er dermed nemnde, men det er noko paradoksalt at det som er startpunktet i ein søkeprosess – evna til å identifisere eige informasjonsbehov – kjem på sisteplass, medan søkinga som må springe ut av dette behovet, kjem fyrst. Det kan tyde på at opplæringa ofte ikkje er knytt til verkeleg problemløysing.

Ansaret for denne opplæringa er delt mellom lærarane og dei skulebibliotekansvarlege. I vidaregåande er dette i hovudsak bibliotekaren sitt ansvar, i grunnskulen lærarane sitt (og då gjeld dette lærarar som ikkje samstundes er skulebibliotekansvarlege).

Opplæring av elevane i bruk av biblioteket er eit av dei områda der ein kan identifisere ei positiv utvikling i grunnskulen sidan 1997. Prosentdelen som svarar at opplæring i bruk av skulebibliotek er ein integrert og systematisk del av undervisninga (i grunnskulen) har auka frå 17 % i 1997 til 33 % i 2006. Det tyder på at det no vert satsa meir systematisk på opplæring. Ein av bibliotekarane som vart intervjuar om dette i den kvalitative delen av prosjektet understreka at opplæringa må vere knytt til verkelege prosjekt og ikkje berre ha form av ei abstrakt innføring, at ho må vere timeplanlagt og at denne timeplanlegginga ikkje berre må omfatte norskfaget.

2.2.5. Elevane

Elevar flest brukar biblioteket ein gong i veka eller oftare. For grunnskulen er talet 72 %, for vidaregåande 65 %.

Det er skilnader i måten biblioteket vert brukt på i grunnskulen samanlikna med vidaregåande skule. Biblioteket som ein instrumentell reiskap i skulearbeidet blir viktigare i vidaregåande skule medan den allmenne kulturfunksjonen blir noko mindre viktig. I grunnskulen er den viktigaste aktiviteten knytt til det å finne fram til godt lesestoff. Denne aktiviteten kjem først på femteplass blant elevane på vidaregåande. Surfing på nettet, skulearbeid generelt, lekselesing, og bruk av biblioteket til tekniske oppgåver som til dømes kopiering osv. er alt saman aktivitetar som her er viktigare. Sjølv om biblioteket som litteraturformidlar (i grunnskulen) og som arena for læring (i vidaregåande) er viktigast, spelar skulebiblioteket også ei viktig rolle som møteplass både i grunnskulen og i den vidaregåande skulen.

Dei som ikkje eller berre sjeldan brukar biblioteket svarar at dette skuldast at dei finn den informasjon dei treng heime eller andre stader. Dette gjeld både grunnskuleelevar og elevar på vidaregåande. Den nest viktigaste grunnen for grunnskuleelevane til ikkje å bruke skulebiblioteket er at dei synest folkebiblioteket er betre. Den grunnen kjem på femteplass i vidaregåande. Der er det at læraren aldri tek elevane med i biblioteket den neste viktigaste grunnen. Denne er tredje viktigast i grunnskulen.

Det er svært få som har noko å utsetje på det ”praktiske” kring skulebiblioteket: det er ikkje for tungvint å kome seg dit, det er ikkje slik at lokala har for kort opningstid og det er heller ikkje slik at dei finn lokala utrivelege eller lite hyggelege. Men blant elevar på vidaregåande kan vi også sjå at alternativa ”likar ikkje å lese” og ”treff ingen av venene mine der” skårar høgt som forklaring på manglande bruk.

Dette tyder på at blant dei som ikkje brukar biblioteket, er den viktigaste grunnen at biblioteket blir valt bort ut frå ei vurdering av kvaliteten på biblioteket samanlikna med andre informasjonskanalar. Altså at blant eit mindretal, men likevel eit betydeleg mindretal, blir biblioteket sett på som dårlegare enn alternative kanalar og difor valt bort.

2.2.6. Internett

Det området der vi finn den kraftigaste endringa i positiv lei samanlikna med 1997 finn vi med omsyn til Internettilknytning. I 1997 svara 89 prosent av grunnskulane at dei ikkje var

knytte til Internettet. Men vi ser frå same granskinga at 1/3 hadde planar om slik tilknytning innan to år og ytterligare 40 % innan rimeleg tid. I 2006 var det berre 8 prosent som svarta at skulen deira ikkje var knytt til Internettet. Dette tyder på at skulane/biblioteka langt på veg har greidd å følge sine ”opptrappingsplanar”.

Både lærarane og elevane svarar at elevane først og fremst brukar Internettet til generell informasjonshenting og til tema- og prosjektarbeid. Vi kan sjå at det blant lærarane er noko større tru på at elevane brukar Internett til å søke i katalogar og oppslagsverk og til privat informasjonssøking enn det elevane sjølve svarar.

På spørsmål om kva hjelperåder dei ville bruke som kjelder til prosjektoppgåver, svarta eit fleirtal av elevane at dei ville bruke Google eller liknande søkemotorar (ca 65 %). Tradisjonelle oppslagsverk og hjelp frå vaksne vert trekt fram av ca 15 % . Skolenettet.no og biblioteket sine katalogar vert nesten ikkje nemnt i det heile. Dersom bibliotekaren ser det som ei hovudoppgåve å lære elevane å slå opp i trykte leksika når vi har å gjere med elevar som i kvardagen brukar Google og Internettbaserte kjelder, slik ein av bibliotekarane i den kvalitative undersøkinga sa, kan det hende biblioteka står overfor ei utfordring med omsyn til å stå fram som relevante for dagens barn og ungdomar.

Ei anna utfordring for skulebiblioteka som den kvalitative undersøkinga peika på, er integrering av IKT og Internett i skulebiblioteket. Det kan synes som om bibliotekansvarlege lett overlet IKT og søking på nettet til datalærarane.

2.2.7. Litt om korleis situasjonen ”er” samanlikna med korleis den ”burde vere”

Vi hadde ein spørsmålssekvens til skuleleiarar og skulebibliotekansvarlege der dei vart bedne om å svare på i kor stor grad ein ved deira skule faktisk legg vekt på ulike oppgåver. Deretter vart lærarane utfordra på å svare på i kor stor grad dei såg på desse oppgåvene som viktige.

Vi viser her nokre svar frå grunnskulen:

- både bibliotekar/rektor og lærarane var samde i vektlegginga av administrative oppgåver og bok- og medieval. For båe gruppene var det her mellom 78 og 95 % som svarta at dette i stor/svært stor grad er og bør vere viktige oppgåver.
- 88 % av lærarane mot 51 % av bibliotekarar/rektorar meiner det i høg/svært høg grad er viktig at det vert samarbeidd med lærarane om å bruke biblioteket som læringsarena.
- 82 mot 50 % meiner det same om å drive litteraturformidling og stimulere til leselyst.
- 67 mot 31 % meiner det same om å drive rettleiing i bruk av informasjonskjelder.
- 42 mot 25 % meiner det same om det at bibliotekaren skal vere deltakar i pedagogiske team og undervisning.

Det kom såleis fram eit klart ønske frå lærarane om at biblioteket i større grad enn det vert gjort i dag skal kunne engasjere og involvere seg også ut over dei ”tradisjonelle” bibliotekoppgåvene (administrasjon, bokval). Dei kvalitative intervjuar styrkar dette inntrykket. Mange av bibliotekarane peika på at dei får for lita tid til å vere *bibliotekarar*, og at dei i staden vert bibliotekstyrarar eller ein slags ”oldfruer” som skal syte for at biblioteklokalet er i orden.

Men kva skal ei involvering av biblioteket i undervisninga utover dei ”vanlege” bibliotekoppgåvene tyde? I teoridelen har vi peika på ulike roller bibliotekaren kan spele i den pedagogiske heilskapen. Nokre av bibliotekarane i dei kvalitative intervjuar understreka at bibliotekaren har sin særlege kompetanse og at det er den ho skal syne verdet av i under-

visninga – ikkje tråkke i lærarane sitt bed. Her er det behov for ein avklarande debatt – ikkje om biblioteket skal integrerast i undervisninga, men kva dette skal tyde, kva for rolle bibliotekarkompetansen skal spele og kva for skilnader det eventuelt er her mellom barnesteget, ungdomssteget og vidaregåande.

2.2.8. Litt om kva det å ha plan betyr for biblioteket

Ein skulle kanskje tru at det var faktorar som skulestorleik, bibliotekarane sin faglege kompetanse, personalressursane og opningstidene som ville vere dei sentrale faktorane for å forklare i kva grad ein brukte og opplevde nytte av biblioteket. I denne granskinga har vi i tillegg sett på kva det å ha plan for arbeidet har å bety. Respondentane vart stilt spørsmålet om skuleeigar har eigen plan for skulebiblioteket. Vi brukte dette som uavhengig variabel, og testa ut svarfordelinga på nokre sentrale faktorar etter dette. Vi fekk då eit bilete som tyder på at det å ha plan har positiv effekt:

Skulebiblioteket sitt tilbod på enkelte område (grunnskulen)

Det er gjennomgåande slik at dei skulane som har eigen plan for skulebiblioteket også er meir nøgde med tilbodet på dei ulike områda, i snitt kring 15 % høgare skåre om ein har slik plan enn om ein ikkje har plan

- Skjønnlitteratur (69 mot 51 %)
- Lettlestbøker (62 mot 48 %)
- Oppslagsverk (61 mot 49 %)
- Fagbøker (55 mot 43 %)

Om påstandane om kva skulebiblioteket bidreg til (grunnskulen)

- 74 med plan mot 58 % utan plan meiner skulebiblioteket bidreg til å fremme leseglede og stimulere til fritidslesing
- 58 mot 38 % meiner skulebiblioteket har ein sentral plass i skulen si opplæring
- 57 mot 42 % meiner skulebiblioteket stimulerer elevane til å innhente informasjon sjølve

Systematisk satsing på opplæring i bruk av skulebiblioteket (grunnskule):

- 46 % frå skular som har plan for biblioteket svarar at det vert gjeve integrert og systematisk opplæring mot 29 % for skular som ikkje har slik plan

I kva grad inneheld opplæringa (vidaregåande):

- Identifisering av eige informasjonsbehov (43 mot 29 %)
- Søking etter informasjon (i katalogar/databasar/oppslagsverk o.l.) (55 mot 29 %)
- Vurdering av den informasjonen ein finn fram til (52 mot 17 %)
- Velje ut relevant informasjon (56 mot 43 %)
- Nyttiggjere seg og bruke den i løysing av (arbeids-)oppgåvene (53 mot 33 %)

Vi har her kontrollert for skulestorleik og fagutdanning. Det viser seg då at det helst er i dei minste skulane, med lågast grad av fagutdanna personale, som har størst nytte av eiga plan for biblioteket.

Dei kvalitative intervjuar understreka tydinga av biblioteket si plassering i skulehierarkiet. Ved ein av dei vidaregåande skulane har biblioteksjefen status som avdelingsleiar. Dermed tek ho del i skulens leiarforum saman med dei andre avdelingsleiarane og tilliks med dei er ho ansvarleg for å kome med innspel til skulen sin plan og til å lage ein plan for sin avdeling der ho konkretiserar skulen sine mål på avdelingsnivå. Organisasjonsstrukturen gjer at biblioteket der vert trekt inn i planlegginga.

3. English Summary

3.1. About the data used in the evaluation

The study was carried out as an email based questionnaire to all primary and lower and upper secondary level schools in Norway in the period September 5th to October 14th 2006

- The response rate was 51 % based on the number of schools that received the invitation to participate. In total 1546 schools responded
- All 19 Counties were represented. Compared to the actual geographical distribution of schools in Norway, our response laid within +/- 2 % of the actual distribution.
- We got response from 85 % of all municipalities in Norway.
- 33 % of the responses came from schools in urban (city) municipalities (as limited by the municipal numbering system). The real rate in Norway has 32.8 % of the schools located in such municipalities.
- Out of the response from the schools, 86 % came from primary and lower secondary level schools (actual rate in Norway is 88 %). The distribution between primary levels combined primary and lower secondary and lower secondary level was almost identical to the actual distribution in Norway.
- 16 % of the response from primary and lower secondary level came from schools with less than 50 students, and 33 % from schools with more than 300 students. The real distribution is 19 % and 33 %. This shows we got a minor over-representation from the larger schools and under-representation from the smallest. This was anticipated, due to the use of Internet and e-mail for distribution and response.

In addition to the questionnaire, a qualitative interview study was conducted to get more information on how and to what degree school libraries are used actively as a tool in the education. The qualitative study consisted of interviews conducted at six schools – two at primary level, two at lower secondary and two at upper secondary. The schools were located in Eastern Norway. At each school, the headmaster, the responsible for the school library, two teachers and 4 students were interviewed.

3.1.1. To what degree is our data representative?

All headmasters and all who are responsible for school libraries were included in our “sample”. Regarding these groups, our material is representative to a large degree, and we can make statistical generalisations from the response sample to the universe. Regarding teachers and students, we can not do that to the same extent. The headmaster was in charge of distributing the questionnaire to 4 – 6 teachers and 4 – 16 students (they were given specific instructions on how to do it). Thus we do not have the same kind of statistical representativity, as we do not know exactly how many were invited at each school in relation to the numbers of response we got. Still, the response gives a clear picture of attitudes and activities related to the school-libraries from these groups – even if we can not generalise to the same degree. Further we have checked out to what degree our sample differs from the population of teachers and students regarding gender and age and other central variables of which we have statistical data from other sources. In this respect we learned that our sample to a high degree corresponded to the total universe. So, we could conclude we got a high degree of category-representativity.

3.2. What we learned from the study

3.2.1. Resources – status quo or improvement since 1997?

The main conclusions regarding resources are:

- Nearly all schools in Norway have a school library. The best situation is found in the upper secondary level, where 95 % of the schools have their own library. In primary and lower secondary level 87 % of the schools have their own, while additional 10 % have an agreement with the municipal public library. In total, this pretty much the same situation as was found in 1997.
- In 1997, 40 % of the primary and lower secondary level schools had their library in a room that was also used as a classroom. In 2006 we found the percentage reduced to 16 %. The results most probably show there has been a significant improvement of accessibility.
- There is a clear division between primary and lower secondary level schools on the one hand and upper secondary on the other regarding personnel resources available, the competence of the personnel, and the opening hours. In upper secondary level, the person in charge of the library normally has the library as his/her only assignment (at 80 % of the upper secondary level schools). Only 18 % of the primary and lower secondary level schools find themselves in the same situation. In upper secondary level, close to 60 % of the persons in charge of the library are educated as librarians at bachelor level or higher – either as a single standing education (55 %) or in combination with pedagogic education (4 %). At primary and lower secondary level schools only 11 % have the same level of education. But, every fourth person in charge of libraries in primary and lower secondary level schools have additional training in library subjects of at least a half year duration or more. Thus every third primary and lower secondary level school have a person in charge that either has half a year training in library subjects or is educated as a librarian. It seems there has been a small improvement on these issues since 1997, but the improvement is only marginal.
- In primary and lower secondary level schools we can observe a small improvement regarding the personnel resources allocated to the library. 26 % of the schools have a resource of more than 7 hours a week allocated to the library; this is an increase from only 12 % in 1997. Still, the main impression is that the primary and lower secondary level schools will make do with what is really a very small personnel resource – in our material the average was 5,4 hours a week. We find a) a significant difference between the primary and lower secondary level schools and the upper secondary level schools and b) a not so significant but still easily observable difference between the smaller and the larger schools. The upper secondary level schools show an average of 29 hours a week, compared to the 5.4 hours a week in the primary and lower secondary level schools. Upper secondary level schools with 300 students or more have an average of 39.5 hours a week, which translates to more than a full-time position in the library. The largest primary and lower secondary level schools (300 students or more) also with an average of 11.6 hours a week are way ahead of the smaller schools (100 students or less). Still they are far behind the 39.5 hours of the secondary level schools of same size. Is it possible this significant difference between the levels, also regarding the larger schools, can be explained from different needs? Do primary and lower secondary level schools need less librarian resources than upper secondary level schools? That would seem hard to believe. How can students in primary and lower secondary level schools be given an acceptable service compared to what they are given in upper secondary level? This is one of the main challenges

indicated by this report. One answer might be that the smaller schools are too small to be able to carry a full-range library service, still it seems unlikely for this to be the whole answer.

- In the qualitative interviews, small and limited personnel resources was the most frequently mentioned issue regarding what limits the library services at the school.
- In spite of limited personnel resources, most school libraries are open the whole school-day or even a bit longer. Here do not find the large differences between the levels. 75 % of the primary and lower secondary level schools are open the full school-day or longer. In upper secondary level the percentage is 86 %. Even if this might be interpreted as positive, regarding accessibility, it also serves to display the poverty in primary and lower secondary level school libraries: Students in primary and lower secondary level schools find their libraries open almost as long as in upper secondary level schools, but there is only qualified personnel available for a minor part of the opening hours. At the same time it is only fair to assume that the students in primary and lower secondary level schools are less able to serve themselves, and are more in need of support than students at upper secondary levels. This is a paradox.

3.2.2. The school library participating in planning processes at the school

The persons in charge of the school library and the headmasters answered that some 30 % of the schools had elaborated plans for the school library. When asked, also 23 % of the teachers reported likewise. By the way – this was a common observation: when asked questions regarding participation in planning- and development processes, we generally learned that the teachers to a less degree than the two other respondent-groups gave confirming answers. A typical example from primary and lower secondary level schools:

- *Has the headmaster called for a meeting where the school library is the main issue?*
33 % of the headmasters confirmed, 19 % of the school librarians and only 12 % of the teachers.

This indicates there is a diversion between the stakeholders concerning their participation and their knowledge of what is happening regarding planning activities. Being the responsible person, one must assume that the headmaster knows the facts and figures about what meetings have been held or not. So, when he/she answers “yes” to the former question, the assumption will have to be that this is correct. But from our answers it seems the other stakeholders are not always informed about what is happening. Successful planning processes demands for all stakeholders to be as informed as possible regarding what happens, what is about to happen, and why, to be able to participate. So, if what we observe is representative for the situation at large, this is a sign showing that all relevant stakeholders are not properly involved on issues regarding the school library. Thus meetings where school library has been on the agenda have been held – without the other actors knowing it

54 % answered that the school library is integrated in the planning processes at the school, varying from 68 % for headmasters, 51 % for library responsible to 43 % for the teachers. Again, if we assume the headmasters’ answers are closest to the real situation, being responsible for the planning, an interpretation could be that at the formal level there is reasonably good integration at about 70 % of the schools. Still there seem to be some lack in involvement of relevant stakeholders. Quite a few of the persons in charge of the libraries indicate they are involved to a smaller rather than to a larger degree. Some indicate they are being invited into the process at so small a degree that it hardly even matters. Thus the percentage of acceptance from the library responsible is clearly lower than among

headmasters. The tendency among teachers is they do not observe that the library is included, even if the headmaster, who is the person in charge of planning processes, expresses that this is being done, and even if more than half of the library responsible agree. If this is real – that the tendency is such that the school libraries for most teachers are invisible in the schools' planning processes, we will be facing a major challenge. Because when it comes to the daily, pedagogical planning, there is no reason to assume factors that are made invisible will be drawn into the process.

In the qualitative interviews, the library responsible stated the "far too small" time- and personnel-resource as the issue most limiting to their possibility to participate in the planning processes. Of the ones answering that the school library was integrated in the school's planning, 71 % of the primary and lower secondary level schools and 84 % of the upper secondary level schools responded that the person in charge of the school library participated as representative for the school library in the planning processes. Of these 71 (84) %, only 21 (25) % answered that the person in charge of the school library always participated as representative. Thus it seems most of the library-responsible participated in the planning processes to some degree, but only a minority participated regularly.

Give Room to Reading!

Why are the library responsible and the headmasters interpreting the situation so different? This is the question that remains after having examined how the two groups responded to a question on how the school has handled issues regarding the school library in "Gi rom for lesing!" (Give Room for Reading!). Close to $\frac{3}{4}$ of the headmasters in primary and lower secondary level schools (72 %) answered that these issues have been discussed, while less than half (45 %) of the library responsible and teachers agree to this. In upper secondary level schools 25 % of headmasters and 20 % of library responsible answered affirmatively. So, the question is: Headmasters, library responsible and teachers have all given answers referring to the situation at their own school. What is then the reason behind them experiencing the situation so differently?

3.2.3. Teachers – use of school library in the education

Regarding their own use of the school library in preparation and implementation of teaching, these are the main findings from the teachers:

- Teachers use the school library. Still most of them answer they do not always use it (54 % in primary and lower secondary level schools and 61 % in upper secondary level schools). Rather fewer answer they use it always (25 % respective 18 %). It may seem paradoxical that the rate of high-frequency users is lower in upper secondary levels than in primary and lower secondary level schools when we know that the service offered is far better in upper secondary schools.
- Teachers state that they cooperate with the library-responsible. But this cooperation is limited to finding background material. The specific competence of the librarians is seldom asked for as supplement into the teachers' pedagogical work.
- The school library is mainly used regarding Norwegian language and subjects related to societal issues. In some of the qualitative interviews, it was pointed out to us that this is not a naturally given limitation, that the library has potentials (unfortunately

unused) both regarding natural science and mathematics. Concrete examples were given.

- Lack of time was stated as main obstacle in the qualitative interviews, when pointing at what hindered cooperation. One librarian claimed that teachers were so busy implementing pedagogical reforms, reforms that at the core demanded information-literacy and intensive use of the library, that there was no time available either to use the library or to cooperate with the librarians. .
- The existence of traditional (old-fashioned) attitudes and individual aspects regarding the teachers were also brought up as obstacles to a more integrated and wider cooperation, this was brought up by the librarians.

3.2.4. Learning to use the school library

At 75 % of the schools, the teachers answered that their students are trained to use the library. This training is given as (in ranked order) i) seeking information, ii) choosing information, iii) making use of the acquired information, iv) evaluating the information and finally v) identifying their need for information. We can observe this involves most aspects attributed to information-literacy, still it is paradoxical that what is normally stated as the origin: to identify ones personal needs for information is placed last while the search, that has to originate from the needs, is ranked first. This suggests that the training might not always be linked up to real problem-solving, but be more of a theoretical exercise.

The responsibility for the training is divided between the teachers and the persons in charge of the school library. In upper secondary levels this normally is the librarians' responsibility, in primary and lower secondary level schools this is assigned to teachers – but to teachers that are not the ones who are responsible for the school library.

Training to use the library is an issue where we can observe improvement from 1997 (in primary and lower secondary level schools). The percentage answering that training is an integrated and systematic part of the education (in primary and lower secondary level schools) has increased from 17 % in 1997 to 33 % in 2006. This clearly indicates a more systematic approach to training. One of the librarians we interviewed stressed the need for the training to be linked to real project work and that it had to aim wider than to using examples from Norwegian language only (multi-disciplinary).

3.2.5. The students

Most students use the school library once a week or more frequently. In primary and lower secondary level schools the percentage is 72, in upper secondary 65.

We find differences in how they use the school-library between the levels. In upper secondary level the library is more important as an instrumental tool related to school assignments, while the broader cultural aspects are less obvious. In primary and lower secondary level schools the most important is finding good books to read. An activity ranked fifth in upper secondary levels. Surfing on the Internet, ordinary schoolwork, homework and the use of the library for more practical issues like the use of photo-copier are examples of activities they rank higher. Even if the school library is regarded as an important arena for

literature (primary and lower secondary level schools) and as an arena for learning (upper secondary level), the school library also is considered important as a social arena at all levels.

Those who do not or only seldom use the school library answer this is because they find the information they need either at home or other places. This is common on all levels. For students in primary and lower secondary level schools they rank access to a (to them) better public library as second most important. This is ranked fifth in upper secondary. Upper secondary rank as second the fact that their teacher never takes the class to the library, this is ranked third at lower levels.

Only very few really have anything “bad” to point out about the school library. It is not difficult to get there, the opening hours are not too short, and they neither find the rooms to be unpleasant or unsuitable. But, at upper secondary level we can observe that the alternatives “I do not like to read” and “I never meet any of my friends there” score relatively high in explaining why they never use the library.

This indicates that among the ones not using the library, the main reason for doing so is related to how they judge the quality of the library compared to other, available sources of information. That among a minority, but still a rather large minority, the library is seen as inferior to alternative channels, and thus not used.

3.2.6. The Internet

The area where we find largest positive shift from 1997 to 2006 is in connection to Internet access. In 1997, 89 % answered that their school had no Internet connection. But at the same time it was stated that 1/3 had plans for such connection within next 2 years and further 40 % “within reasonable time”. In 2006 only 8 % of the schools answered their school had no Internet connection. This indicates the schools to a large degree have been able to follow their plans for Internet access.

Teachers and students alike answer that the Internet is first and foremost used for general information gathering in relation to project-assignments. Teachers, to a somewhat larger degree than the students themselves, answer that students are using the Internet to search through catalogues and lexicons and for private information seeking.

When asked what tools they would use as sources for project-assignments, a majority of the students answered they would use Google or such engines (65 %). Paper based dictionaries and lexicons and personal help from grown-ups was mentioned by 15 %. Specially designed web-sites like “skolenett.no” and the use of the traditional library catalogues was hardly mentioned at all. If librarians, in a world where the students are using Google and other Internet based engines, still see it as their main task to train the students to use printed sources (as was hinted to us in some interviews), the libraries might find it a major task being regarded as relevant for the students of today.

Another challenge pointed at from the qualitative interviews is the integration (or lack of) ICT and Internet in the school library. From what we learned, it might seem the librarians to easily assign ICT and net searching to the computer-teacher.

3.2.7. How the situation "is" – and how it "ought to be"

We presented a sequence of questions to headmasters and library responsible; asking them to answer to what degree their school actually addressed different issues/tasks. Subsequently the teachers were challenged to answer to what degree they viewed these issues/tasks as important. We will recite a few replies from primary and lower secondary level schools:

- They all agreed of the importance of administrative tasks and traditional librarian duties. From 78 to 95 % answered these tasks to a large/very large degree are/should be important
- 88 % of the teachers versus 51 % of librarians/headmasters stated cooperation between teachers and library personnel to make the library a vivid arena for learning was/should be important to a large/very large degree
- 82 to 50 % likewise on promoting literature and stimulate the will to read
- 67 to 31 % likewise on training students to use different sources of information
- 42 to 25 % on having the librarian as participant in pedagogical teams and education

Thus we saw a clear expression from teachers, asking for the library to a larger degree than it is today to engage and involve also "outside of traditional library issues" (administration, books etc). The qualitative interviews supported this impression. Several librarians pointed out they had too little time to be "*librarians*" and to much were reduced to be "*keeper of the books*" with main task to keep library tidy.

But what are we to put in the term "outside of traditional library issues"? In the theory chapter we point at the different roles the librarian may play in the pedagogical picture. Some of the librarians we interviewed underlined that the librarian has his/her special competencies and aim to show how these can be of value in the teaching – not to thread into the teachers' spheres. This is a point where there is need for a clarifying debate – not if libraries are to be integrated into the teaching, but how that is to be understood, what role is there for librarian competencies to play and also what differences this calls for in relation to the main levels of education.

3.2.8. What is the effect of having a Plan?

One might assume factors like school size, librarians' competencies, personnel resources and opening hours would be determining factors for explaining to what degree the school library is being used and seen as useful. In our evaluation we also have considered the effect of having a Plan for the school library. The respondents were asked if a plan for the school library exists. We used the answers to that question to construct an independent variable and tested out the distribution on some of the central factors. This gave us a picture, indicating that the existence of a Plan seems to have effects.

Regarding library services on specific types of books:

Overall we found that schools having a Plan for the school library also displayed higher content with how the different library-services were doing. At an average schools with Plan had a 15 % higher score than schools with no plan.

- general literature (69 to 51 %)
- easy-to-read books (62 to 48 %)
- Lexicons etc (61 to 49 %)
- Science books (55 to 43 %)

How does the school library contribute (primary and lower secondary level schools)

- 74 with Plan versus 58 % without answered the school library contributes to promote reading and stimulate students to “leisure-reading”
- 58 to 38 % answered the school library has a central role in the education
- 57 to 42 % answered the school library stimulates students to search for information on their own

Systematically approaching the training of students to use library (primary and lower secondary level schools)

- 46 % from schools with Plan answered that integrated and systematic training was given versus 29 % for schools that had no plan.

To what degree do the training include (upper secondary level schools)

- Identifying students’ own information-needs (43 to 29 %)
- Searching for information (in catalogues, databases etc) (55 to 29 %)
- Evaluating the information found (52 to 17 %)
- Choosing relevant information to use (56 to 43 %)
- How to make use of information in the assignments (53 to 33 %)

We controlled for school size (number of students) and the competence level of the persons responsible. What we found actually was that these aspects were most visible at the smallest schools that also had the lowest degree of relevant educated personnel. These schools seemed to be the ones showing the most profit from having a Plan.

The qualitative interviews underlined the importance of where the library was placed in the school hierarchy. At one of the upper secondary level schools, the person in charge of the library had title of chief of department, and as such was responsible for involving actively in the school’s planning processes and to elaborate a plan for her own department. Thus, the organisational structure made certain the school library would be actively included in the planning processes.

4. Nyare forskning om skulebibliotek

I Norden har denne forskinga samla sett vore relativt lite omfattande. I dei seinare åra har det først og fremst vore svenske forskarar, særleg knytte til Högskolan i Borås/Göteborgs universitet, som har interessert seg for dette forskingsfeltet, men vi har og nokre norske arbeid innan området. Professor Louise Limberg ved Högskolan i Borås/Göteborgs universitet har i boka "Skolbibliotekets pedagogiska roll: en kunnskapsöversikt" (Limberg 2003) gjeve eit internasjonalt oversyn over forskingsbasert kunnskap om ulike dimensjonar ved skulebiblioteket si rolle i undervisning og læring. Vi har i hovudsak valt å basere vårt oversyn på Limberg sitt arbeid, og står difor i stor gjeld til hennar grundige framstilling. Kronologisk behandlar ho hovudsakleg studiar frå og med 1990 fram til 2002. Difor har vi i tillegg sett nærare på nokre sentrale arbeid frå dei aller seinaste åra.

Det er studiar med skulebiblioteket som forskingsobjekt som er i fokus for Limberg sitt kunnskapsoversyn. Nokre studiar er gjorde innan pedagogikk, men fleirtalet er gjennomførte innan bibliotek- og informasjonsvitskap. Limberg peikar på at ein stor del av 1990-talets skulebibliotekforskning dreiar seg om informasjonssøking, informasjonskompetanse og undervisning i informasjonskompetanse. Ho ser dette som uttrykk for at skulebiblioteket si pedagogiske rolle er tett knytt opp til undervisning i informasjonssøking, og at skulebibliotekarar ser det som del av sitt ansvar å medverke til at elevane utviklar informasjonskompetanse. Denne forskinga er i liten grad teke med i hennar oversyn, men er inngåande presentert og analysert i "Informationssökning och lärande: en forskningsöversikt" (Limberg 2002).

I Limberg sitt materiale dominerer dei angloamerikanske studiane. Ho peikar på at dette kan ha fleire årsaker. Mengda av skulebibliotekforskning i USA og Canada er stor, og den er registrert og gjort tilgjengeleg i bibliografiske databasar. Søkinga viser at litteraturen innan området mykje handlar om korleis skulebiblioteket si pedagogiske rolle bør sjå ut eller kunne sjå ut dersom berre visse vilkår vart oppfylt. Forfattarane er ofte praktikarar som har byrja forske, og ambisjonen er ofte å påvise kor viktig skulebiblioteket er. Forskingsresultat som handlar om skulebiblioteket si pedagogiske rolle kan sjeldan vise til revolusjonerande funn, men peikar i staden på manglar i praksis. Likevel meiner Limberg at ein stor del av forskinga er utviklande, sidan forskaren saman med praktikaren resonnerer over kva som vert gjort, kva som kan gjerast og kva som bør gjerast.

Størstedelen av den forskinga Limberg har gått igjennom ser skulebiblioteket si pedagogiske rolle frå undervisnings- og bibliotekperspektivet. Meir sjeldan tek ein utgangspunkt i elevane sin synsstad og set fokus på kva og korleis elevane faktisk lærer ved hjelp av skulebiblioteket. Dei tema som oftast går igjen handlar om skulebiblioteket sin integrasjon i undervisninga, om kva roller skulebiblioteket kan spele i undervisninga, kva hinder som finst og korleis samspelet mellom skulebiblioteket og undervisninga avheng av heile skulekonteksten og skulekulturen.

Limberg har valt å presentere forskinga tematisk innan fire hovudgrupper. Dei er:

- Studiar av skulebiblioteket si rolle som kunnskapskjelde i vid tyding, inkludert den pedagogiske rolla til skulebibliotekaren
- Forsking om skulebiblioteket si rolle for leseutviklinga til elevane
- Forsking om den pedagogiske rolla til sjøve skulebibliotekromet

- Studiar av skulebiblioteket i sin kontekst og om samarbeidet mellom skulebibliotekarar og andre aktørar, som til dømes lærarar og skuleleiarar

4.1. Skulebiblioteket som kunnskapskjelde

4.1.1. Skulebibliotek som læremiddel

Når ein frå slutten av 1970-talet og framover ville analysere årsakene til dei vanskanne skulebiblioteket hadde med det å spele ei aktiv rolle i undervisninga, fann ein forklaringa i den omfattande bruken av dei forlagspubliserte læremidla. Så lenge elevar og lærarar nytta dette materialet, trong det ikkje andre informasjonskjelder for undervisning og læring. Limberg reflekterer over kor ulike vilkår for læring materialet i eit bibliotek tilbyr, samanlikna med læreboka og klasseromsundervisninga. Medan læreboka er strukturert og avgrensa til særskilte emne, er dei trykte og elektroniske informasjonskjeldene biblioteket gjev tilgang til korkje laga for undervisning eller tilpassa elevar på ulike årstrinn. Spørsmålet vert korleis ein kan nytte dette til intellektuelt utfordrande læring.

Limberg viser til den svenske forskaren Agnes Nobel som meiner at skulebiblioteket si mulegheit til å bidra til å auke kvaliteten på læringa i særleg grad ligg i tilbodet om såkalla ”autentisk litteratur”. Det vil seie tekster som ikkje er skrivne for opplæringsfremål: skjønnlitteratur, men også faglitteratur, inkludert aviser og tidsskrift. Difor kan skulebiblioteket vere med og leggje til rette for emneovergripande arbeidsmåtar og dessutan individualisert opplæring, sidan skulebiblioteket også inneheld ein stor variasjon av media. Nobels hovudinteresse er skulebiblioteket som formidlar av skjønnlitteratur og skjønnlitteraturen si rolle i utviklinga av kunnskapen til elevane. Andre forskarar har undersøkt samanhengen mellom bruk av læremiddel og skulebiblioteket si pedagogiske rolle. I samband med innføring av meir elevaktive arbeidsmåtar, der elevane sjølve skulle søkje informasjon, vart læreboka ein av fleire kjelder, og skulebibliotek og -bibliotekarar vart viktigare for elevane, medan lærarane sjølve nytta biblioteket i særst lite omfang. Tilgangen til ulike bibliografiske databasar og til Internett set krav til elevane si evne til å søkje og nytte informasjon. Eit utvida og djupare samarbeid mellom lærar og skulebibliotekar skulle kunne skape betre føresetnader for denne typen læring.

I to svenske studiar har ein undersøkt korleis gymnaslærarar i samfunnskunnskap og i naturfag brukte skulebiblioteket i undervisninga og korleis dei let elevane bruke det. Limberg konkluderer med at desse ikkje syner nokon generell samheng mellom fagområde og bruk av biblioteket. Skilnaden i bibliotekbruk mellom lærargruppene vert knytt til pedagogiske metodar og ulikt syn på kunnskap og læring. Eit svensk prosjekt for skulebibliotekutvikling syner og at det finst tette samband mellom skulebiblioteket si rolle og rolla til dei tradisjonelle læremidla og ulike undervisningsmetodane.

Eit aspekt ved tilhøvet mellom læremidla og den pedagogiske rolla til skulebiblioteket gjeld den fysiske plasseringa av bøker og anna materiale i skulen. I USA har skulebiblioteka si utvikling vorte omtala som tre ”revolusjonar”. I den fyrste vart alle skulen sine informasjonsressursar/læremiddel samla på ein stad med bibliotekaren som ansvarleg for handsaming av heile samlinga og alle brukarane, både elevar og lærarar. Den andre ”revolusjonen” gjaldt utvikling av metodar for å integrere skulebiblioteket i undervisninga. Innføringa av ny teknologi har ført til ein tredje ”revolusjon” der informasjon finst tilgjengeleg overalt i skulen gjennom PC’ar, nettverk og Internett. Dermed kan ikkje skulebiblioteket lenger samle alle informasjonskjelder i eitt og same rom, men må fungere

som ei lenkje mellom ulike delar av skulen og informasjonsressursar i skulen eller i verda utanfor.

Fleire utviklingsprosjekt viser at eit gjennomtenkt arbeid for å utvikle skulebiblioteket sin mediebestand stiller krav til endringar i biblioteket sine utvalsrutinar og kan føre til eit fruktbart samarbeid mellom lærarar og skulebibliotekarar. Evalueringa av det amerikanske Library Power-prosjektet syner at styrking og systematisk utvikling av mediebestanden bidreg dels til ei betre utnytting av media i undervisninga, dels til eit djupare samarbeid mellom lærarar og bibliotekarar, dels til ei sterkare rolle for skulebiblioteket i undervisninga. Samstundes har ein i svenske utviklingsprosjekt røynt at det ikkje vert publisert tilstrekkeleg mykje faglitteratur for born og unge til å kunne stette dei behova som elevaktive og undersøkjande arbeidsmåtar fører til. Kvaliteten på faglitteraturen for born er heller ikkje bra nok. Mange fagbøker er overflatiske og fragmenterte. Dette problemet vert ikkje rapportert frå eit stort språkområde som det amerikanske.

Eit viktig funn i Library Power-prosjektet var at det ikkje fanst noko eintydig samanheng mellom ei forbetra mediesamling og fagutdanna skulebibliotekar på den eine sida og betre undervisning på den andre. Undervisning ved hjelp av skulebiblioteket sine informasjonskjelder ("resource-based instruction") auka ikkje i seg sjølv kvaliteten på arbeidet til elevane. Ei rad andre føresetnader må til dersom forbetring av skulebiblioteket skal føre til auka kvalitet på undervisning og læring. Slike føresetnader kan vere læraren sine erfaringar, kunnskapar og metodar, læreplanar, anna utviklings- og endringsarbeid og den einskilte skulen sin kultur.

4.1.2. Skulebibliotek og IKT

Limberg fann ingen studiar frå dei seinare åra som fokuserte på bruk av særskilde læremiddel/pensumbøker kontra bruk av bibliotekmateriale. Ho ser dette som eit teikn på at problemet ikkje lenger er like relevant for forskarane. I staden tyder litteraturgjennomgangen på at skulebiblioteket, i takt med innføring og bruk av ny teknologi, har fått ein meir framskoten plass i undervisninga enn tidlegare. Det finst ei rekkje døme på korleis bibliotekarar har teke eller har fått eit stort ansvar for introduksjon og utvikling av IKT i sine skular, ikkje berre innan området informasjonssøking.

Fleire svenske forskarar har vist at bruk av Internett og PC'ar i skulen svært ofte handlar nettopp om informasjonssøking. Pedagogen Lars Naeslund, som har studert sjølvstudiar med datastøtte hos grunnskuleelevar, hevdar at elevane er hjelpelause når dei skal søkje etter informasjon. Han er svært kritisk til den undervisningsmodellen han evaluerte. Han korkje ser eller diskuterer skulebibliotek eller skulebibliotekarar som moglege ressursar for å hjelpe elevane til å søkje og bruke informasjon. Ein annan svensk pedagog, Marie Bergman, studerte "høgstadieelevers" Internettbruk, og fann at dei fyrst og fremst brukte Internett i samband med eigne interesser og private behov, ikkje for skulerelaterte oppgåver, slik læraren hadde meint. Fleire forskarar peiker på at den undervisninga som skulebibliotekarane gir har endra hovudinnhald frå fokus på korleis ein søkjer og finn informasjon til korleis ein vurderer og brukar informasjonen. Slik undervisning set større krav til samarbeid mellom bibliotekarar og lærarar enn tidlegare variantar av undervisning i bibliotekkunnskap, der vegen til kjeldene var det viktigaste.

Når det gjeld spørsmålet om korleis elevar søkjer informasjon ved hjelp av IKT, har ein identifisert nokre aspekt som er særleg problematiske for elevane: mangel på kunnskapar om

informasjonssøking, språkproblem knytt til mellom anna ordforråd og staving, og i mange land engelskkunnskapar (sidan mykje av stofftilfanget på web'en er på engelsk), dårleg leseevne og mangel på tid til informasjonssøking. I tillegg kjem vanskar med å søkje informasjon om emne som elevane ikkje har nok kjennskap til.

Fleire forskarar peiker på faren for at den raske teknologiutviklinga og krava om å følgje med i denne kan ta tid og ressursar frå andre delar av skulebibliotekaren og skulebiblioteket si verksemd. Mange skulebibliotekarar nyttar allereie mykje tid til teknisk støtte, tid som kunne vore nytta til kvalifisert pedagogisk arbeid.

4.1.3. Skulebibliotek og læring

Spørsmålet om kva elevane lærer ved hjelp av skulebiblioteket er korkje enkel å utforske eller lett å svare på. Engelske forskarar snakkar om skulebiblioteket sitt bidrag til læringa som ”usynlig”. Dei endringane i skulebibliotekveksemda som forskarar gjer seg til talsmenn for er ei forskuvning frå ei hovudinteresse retta mot mediebestand og undervisning i bibliotekkunnskap til eit fokus på elevane sitt behov og på samspelet mellom skulebibliotek og klasseromsundervisninga.

I Library Power-prosjektet fann ein at kvaliteten på elevane sine oppgåver ikkje vart betre av å ha tilgang til meir velutrusta skulebibliotek. Sjølv om biblioteket då vart nytta i større omfang enn tidlegare, var dei spørsmåla elevane arbeidde med når dei søkte etter materiale i skulebiblioteket ofte av triviell karakter og sjeldan intellektuelt utfordrande. Elevane fekk stor fridom til sjølve å velje emne etter egne interesser, uavhengig av om dette bar i seg moglegheiter for å utforske viktige idéar, samanhengar eller omgrep. Det var evnene, kunnskapane eller fantasien til lærarane som avgjorde kvaliteten på undervisninga, ikkje skulebibliotekprosjektet. Saman med Mikael Alexandersson har Limberg sjølv undersøkt korleis og kva elevar lærer ved hjelp av dei verkty (dvs. datamaskinar, mediasamlingar, tekstar i trykte kjeldar eller på Internett, og hjelp og rettleiing frå bibliotekarar og lærarar) som skulebiblioteket tilbyr (Alexandersson 2004). Særleg interessante er deira observasjonar av korleis elevar bruker Internett som informasjonskjelde. Den undersøkende arbeidsmåten som låg til grunn for innlæringa, gav svar som var resultat av tilfeldig innhenta kjelder og ukritisk og ubearbeidd overføring av tekst og bilete frå Internett til egne oppgåver. Mange andre forskarar peikar på det same. Alexandersson og Limberg viser korleis nye medium og nye metodar for informasjonsinnhenting stiller nye krav ikkje berre til elevane og til lærarane, men også til samarbeidet med bibliotekaren og til utvikling av skulebiblioteket som læringsarena.

Dette tyder på, seier Limberg, at skulebiblioteket kan spele ei aktiv pedagogisk rolle og støtte undervisning og arbeid med trivielle oppgåver. Då aukar ikkje kvaliteten på elevanes arbeid i nemnande grad. Men biblioteket kan også verke kvalitetshevande i samspelet med lærarar som gir elevane intellektuelt utfordrande oppgåver.

Som ei samanfatting kan ein seie at forskning tyder på at skulebiblioteket kan auke kvaliteten på elevane si læring, men at auka ressursar til skulebiblioteket ikkje utan vidare medverkar til dette. Ei aktiv rolle for biblioteket leier heller ikkje i seg sjølv til kvalifisert læring for elevane. Det som fyrst og fremst påverkar skulebiblioteket si rolle for læringa til elevane er kva lærarane gjer, kva for syn på kunnskap og læring dei har, og kva for metodar dei nyttar. Det er dette som avgjer kva for pedagogisk rolle skulebiblioteket og skulebibliotekaren får. Limberg sjølv strekar under at dersom forskarane nøyer seg med å forklare biblioteket si

svake rolle i undervisninga med ressursmangel, kan dette stå i vegen for ei djupare forståing av samspelet mellom bibliotek og undervisning. Ein kan ikkje avgrense seg til å spørje om biblioteket spelar noko rolle i undervisninga eller ikkje. Forskinga gir god grunn til å tru at biblioteket si pedagogiske rolle og undervisninga på ein skule reflekterer kvarandre.

4.1.4. Styringsdokument og den pedagogiske rolla til skulebiblioteket

Fleire studiar peikar på samspelet mellom politiske utdanningsreformer og utviklinga av den pedagogiske rolla til skulebiblioteket. Limberg skriv at i Sverige har idear og formuleringar om skulebiblioteket si pedagogiske rolle gjerne vore knytt til læreplanmål, sjølv om dei ulike læreplanane ofte har vore vage når det gjeld biblioteket si rolle i skulen. Ein del av skulebiblioteklitteraturen hevdar også at måldokument for sjølve skulebibliotekverksemda har mykje å seie. Formuleringar om skulebiblioteket si rolle i skulen sitt eige måldokument er viktig for å meisle ut og tydeleggjere biblioteket sin funksjon, ansvaret og oppgåvene i skulen og koplinga til skuleverksemda i det heile.

4.1.5. Skulebibliotekaren si pedagogiske rolle

Eit interessant aspekt ved den pedagogiske rolla til skulebiblioteket gjeld kva rolle skulebibliotekaren har som pedagog. Mange granskingar syner at hovuddelen av skulebibliotekaren si arbeidstid går med til å undervise og rettleie elevar i informasjonssøking. Såkalla brukaropplæring har vore sett på som ei sentral oppgåve for bibliotekarar i alle typar bibliotek i meir enn 100 år. Prinsipp for slik undervisning, mellom anna integrasjon i meningsfulle samanheng, er ikkje nye, men vart formulerte allereie på 1960-talet.

Fleire granskingar tek føre seg skulebibliotekaren si pedagogiske rolle. Ei britisk spørjegransking blant lærarar synte at 85 % av dei såg på skulebibliotekaren fyrst og fremst som ein formidlar av materiale. Det dei sette særleg pris på ved biblioteket var det hjelpsame personalet, stemninga og miljøet, rettleiinga og ein stor bokbestand. Dette resultatet peikar ikkje mot skulebibliotekaren som pedagog. Frå USA kjem ei stor mengd studiar der interessa er retta mot skulebibliotekaren sine profesjonelle roller, der den undervisande rolla er ei av fleire. Inspirert av den amerikanske litteraturen har Birgitte Kühne i Sverige diskutert tre roller for skulebibliotekaren: informasjonsspesialisten, undervisaren og undervisningskonsulenten (det vil seie rolla som rådgjevar for lærarar og elevar). I tillegg kjem sjefsrolla, den som leier og organiserer bibliotekverksemda. I fleire granskingar kan ein ane ein ambisjon om å tydeleggjere for andre, til dømes lærarar eller skuleleiarar, fleire dimensjonar ved bibliotekarrolla enn den som er knytt til bøker og materialforsyning. Ein vesentleg del av amerikansk og kanadisk forskning om skulebibliotekaren sine ulike roller presenterer resultat som tyder på at den pedagogiske rolla til skulebibliotekarane er utydeleg også for bibliotekarane sjølve. I ei stor spørjegransking blant skulebibliotekarar i USA går det fram at bibliotekarane ser på skuleleiarar og lærarar som heilt sentrale for den rolla biblioteket kan spele i undervisninga. Å ta elevane sitt perspektiv er mindre vanleg i skulebibliotekforskinga. Men då Carol Kuhlthau studerte informasjonssøkjeprosessen frå elevane sitt perspektiv, nemnde elevane sjeldan bibliotekaren som viktig for dei. Andre, som foreldre, lærarar og kameratar var av større betydning for informasjonssøkinga deira. Ein studie i tre skulebibliotek i USA syner at bibliotekarane aktivt kan medverke til at elevane vert sjølvstendige lesarar, noko som inneber ei viktig pedagogisk rolle.

Limberg samanfatar forskinga om skulebibliotekaren som pedagog ved å seie at forskinga tyder på at ein i svært lite omfang set spørjeteikn ved rolla som informasjonsekspert og

litteraturkjennar. Granskingar tyder vidare på at rolla som undervisar og rettleiar i informasjonssøking er lite tydeleg for omgjevnaden. Fleire studiar er på mange vis nedslåande sidan dei syner at lærarane ikkje ser dei dimensjonane i bibliotekarrolla som forskarane spør etter i sine undersøkingar.

4.2. Skulebibliotek, litteratur og lesing

Limberg meiner at det er finst overraskande lite forskning med særskilt fokus på den rolle skulebiblioteket har for elevane si leseutvikling og deira litteraturlesing. Samstundes finn vi mykje forskning om barns leseutvikling, om lese- og skrivevanskar og om samanhengen mellom barns språkutvikling og litteraturlesing. Mykje av denne forskinga er i høg grad relevant for å forstå og utvikle skulebiblioteket si rolle, men det er naturleg nok avgrensa kva Limberg tek med av denne forskinga i si oversikt. Ho trekkjer fram fire punkt som forskarar innan bibliotek- og informasjonsvitskapen har merka seg frå forskning om lese- og litteraturpedagogikk:

- det at ein i skulen har tilgang til eit breitt og variert utval av tekster tilpassa elevar sine ulike behov
- det at barn vert gjeve høve til sjølv å velje kva dei skal lese
- det å kunne tilby barn ”autentiske tekster”, dvs. tekster som ikkje primært er skrivne som læreboktekster
- det at også svake lesarar (som til dømes elevar med lese- og skrivevanskar eller elevar med fleirspråkleg bakgrunn) vert bodne meningsfulle tekster, noko som kan verte muleg gjennom breidda og variasjonen i biblioteket sine samlingar

Limberg omtaler også ein større internasjonal studie om barns leseutvikling som viste at det var samheng mellom elevar sine leseprestasjonar og storleiken på skulebiblioteket, målt i tal på bind. Ho hevdar at velutstyrte skulebibliotek og bibliotekarar med kunnskap om litteratur i vesentlig grad kan bidra til å vekke leseinteressa hjå elevane og støtte deira lese- og skriveutvikling. På bakgrunn av rapportar frå forsøk der barna sjølve har fått bestemme kva som skulle kjøpast inn til skulebiblioteket har ein indikasjonar på at biblioteket si pedagogiske rolle for leseutviklinga kan styrkast ved at det i større grad vert teke omsyn til elevane sine eigne val og preferansar.

Fleire forfattarar peker på kor viktig det er at biblioteket ikkje berre tilbyr skjønnlitteratur for å vekke og stimulere barns leselyst, men også faglitteratur. Med bakgrunn i bl.a. studiar av ulikskapane mellom gutar og jenter sine leseinteresser, etterlyser Limberg fleire og grundigare studiar av konsekvensane av å oppretthalde skiljet mellom faglitteratur og skjønnlitteratur i det lesepedagogiske arbeidet.

Biblioteket si pedagogiske rolle når det gjeld litteratur og leseutvikling er særleg viktig i dei første skuleåra. Interessa for tekster som er meningsfulle for elevane, kombinert med ønsket om bredde og variasjon i teksttilfanget, har gjort bibliotekarane sin kunnskap om bøker og litteraturtilbod særleg verdfull. Ein viktig dimensjon i bibliotekarane sitt litteraturpedagogiske arbeid handlar om å bygge opp ei godt tilpassa samling og å velje tekster, tilpassa ulike grupper og enkeltelevar sine behov, til bruk i prosjektarbeid og temaoppgåver. Limberg har funne få vitskapelige studiar av bibliotekarar sine lese- og litteraturpedagogiske metodar. Mesteparten av litteraturen er anten kortfatta skildringar av gjennomførte prosjekt eller handbøker i skulebibliotekararbeid. Det blir ofte lagt vekt på at det viktigaste for bibliotekaren i denne samanhengen er å vekke barns leselyst. Framgangsmåtar som vert nemnde er bl.a. bokprat, å la elevane sjølv velje tekster, og lese- og skriveprosjekt.

Etter å ha gått gjennom litteraturen om skulebiblioteket si lesepedagogiske rolle trekker Limberg den konklusjonen at bibliotekarane kan spele aktive men samstundes svært ulike pedagogiske roller i arbeidet med å støtte elevane i leseutviklinga. Fleire av studiane viser at ein vesentlig dimensjon i lesepedagogikken er korleis den handterer relasjonen mellom lesar og tekst. Ei viktig side ved bibliotekarar si lesepedagogiske rolle er å skape rom for samtale med elevar og mellom elevar om meininga og innhaldet i bøkene dei les. Ho etterlyser meir forskning på dette området. Avslutningsvis hevdar ho at når forskingstilfanget her er lite, skuldast dette at bibliotekaren si lesepedagogiske rolle tilsynelatande er sjølvstendig og uproblematisk, noko den etter hennar meining altså ikkje er.

4.3. Bibliotekromet si pedagogiske rolle

Limberg har funnet få studiar om bibliotekromet og bibliotekromet si pedagogiske rolle. Den mest omfattande er norske Elisabeth Tallaksen Rafste si doktoravhandling frå 2001 (Rafste, 2001). Ho studerte elevar sitt bruk og oppleving av skulebiblioteket ved to vidaregåande skular. Å ta elevane sitt perspektiv, slik Rafste gjer, er sjeldsynt i skulebibliotekforskninga.

I litteraturen vert skulebiblioteket sett som rom for mediesamlingar, rom for arbeid, rom for fritid og avkopling, og rom for kommunikasjon og møte. Nokre forskarar meiner at bibliotekromet må utformast slik at det høver for alle desse ulike aktivitetane. Andre framhevar skulebiblioteket som eit rom for arbeid, og meiner at det må utformast i relasjon til denne primæraktiviteten. Nokre granskingar peikar på dilemmaet som oppstår gjennom dei ulike måtane å bruke romet på, til dømes konflikten mellom gruppearbeids- eller møteplassfunksjonen på den eine sida og behovet for lekselesing og studiar på den andre. Forskarar seier også at utforminga av skulebibliotekromet avspeglar skulen sitt pedagogiske grunnsyn. Fleire forskarar hevdar at dagens skulebibliotek er både fysiske og virtuelle. Dette inneber i flg. Limberg at biblioteka er lokale rom, med sine fysiske, lokalt plasserte samlingar, og samstundes globale rom som gjev høve til informasjon og kommunikasjon langt utanfor den eigne skulen.

Eit aspekt ved romet er diskusjonen om i kva grad bibliotekmaterialet skal plasserast samla i eit ressurssterkt bibliotek eller om det skal spreia rundt i relevante klasserom. Limberg meiner at dei to alternativa uttrykker ei spenning mellom ulike pedagogiske grunnsyn. Ei desentralisert plassering reflekterer ei meir lærarstyrt undervisning, der læraren har kontroll med materialet og styrer elevane sitt bruk av dette. Eit sentralt plassert bibliotek fører til at læraren i større grad misser kontrollen over materialet, at elevane får større fridom og høve til å utvikle sjølvstende, men også at uvisse og forvirring kan oppstå.

4.3.1. Skulebiblioteket som rom

Når ein samanliknar skulebiblioteket som rom og klasserommet, blir det ofte hevda at skulebiblioteket er eit meir offentleg rom enn klasserommet. Det er ope for alle og der treffast elevar på tvers av alderstrinn og klasser med ein viss grad av anonymitet. Det gir elevane fridom til å utvikle interesser som klasserommet ikkje legg til rette for, men det gir også elevgrupper høve til å dominere eller okkupere rommet. Rafste fann at enkelte elevgrupper skapte normer for korleis skulebiblioteket skulle brukast, ho snakkar om okkupantane som trendsetjarar som var viktige for biblioteket sin status på skulen. Dette i motsetnad til klasserommet, der det vanlegvis er læraren som er den normgjevande. Om elevane får setje normer for bruken av skulebibliotekromet eller ei synes å avhenge av korleis

bibliotekaren pregar kommunikasjonen i romet og bruken av dette. Som offentlig rom blir skulebiblioteket også brukt som møteplass der elevane treffer vener og kameratar.

Rafste ser skulebiblioteket som ei gråson mellom klasserommet med sine sterke strukturer og skulegarden, og kallar skulebiblioteket "eit porøst" sosialt system der det gjeld færre reglar enn i klasserommet og der færre sanksjoner er mulege. Ho peikar på at dette skaper dynamiske mulegheiter både for undervisningsrelaterte og fritidsrelaterte aktivitetar i skulebiblioteket. Ho identifiserer skulebiblioteket som eit rom både for fritidsrelaterte og undervisningsrelaterte aktivitetar, og som eit venterom. Hun fann at for ei lita gruppe elevar var skulebiblioteket sentrum for deira kvardagsliv på skulen. For dei fleste elevane ved dei to skulene hadde skulebiblioteket lita betydning i forhold til undervisninga, derimot var skulebiblioteket svært viktig som sosial møteplass for dei elevane som brukte biblioteket ofte. Rafste peikar på at det er eit gap mellom den måten elevane faktisk brukar skulebiblioteket på og dei visjonane som kjem til uttrykk i offentlege dokument, der biblioteket vert trekt fram som eit viktig reiskap i undervisninga. Korleis biblioteket blir brukt avheng av korleis romet er utforma, av korleis undervisninga er organisert og gjennomført, og av kven som tek bibliotekromet i besittelse og dermed sett normer for bruken av dette. Ved dei to skulane var biblioteket eit rom for nokre få. Dette skuldast at lærarane ikkje såg på skulebiblioteket som eit rom for si eiga undervisning, men overlet til elevane å bestemme om og på kva måte dei ville bruke bibliotekromet.

Limberg konkluderer med at forskingsgjennomgangen på dette feltet viser at sjølve romet har betydning for skulebiblioteket si pedagogiske rolle. I ein stor del av forskinga om bibliotekromet finn Limberg motsetningspara arbeid – fritid og kontroll – fridom. Ho meiner at dette er uttrykk for kulturelle skilnadar mellom bibliotektradisjonen og skuletradisjonen, og sluttar seg til dei forskarane som hevdar at det ligg eit potensiale i å kombinere dei to tradisjonane. Det kan skape ein dynamikk i skulebiblioteket si pedagogiske rolle som andre rom i skulen saknar.

4.4. Skulekontekst og samarbeid

Limberg fann at eit gjennomgåande tema i forskingslitteraturen var betydninga av eit tett samarbeid mellom lærarar og skulebibliotekarar om utforminga av biblioteket si pedagogiske rolle. Forskarar peikar på at det er viktig at bibliotekaren er saman med lærarane om planlegging av arbeid elevane skal gjennomføre. Nokre forskarar meiner bibliotekarar og lærarar er usikre når det gjeld forståinga av kvarandre sine roller, mange forskarar framhevar rektor si avgjerande rolle og ansvar for den plassen skulebiblioteket får i skulen.

Carol Kuhlthau har undersøkt kva faktorar som avgjer korleis skulebiblioteket kan brukast på ein tenleg måte for å fremme elevar si læring. Ein grunnleggande føresetnad er at undervisninga vert gjennomført i team der skuleleiarar, lærarar og bibliotekarar arbeider saman. I fgl. Kuhlthau er det nødvendig at deltakarane i slike team har eit felles syn på kunnskap som inneber at elevane skal tileigne seg kunnskap gjennom aktivt læringsarbeid og at det skal gjevast rom for variasjonar i korleis elevane utformer sine arbeider.

Ei gransking av Donham van Deusen refererer til skulebibliotekaren som ein teammedarbeidar som på same tid både er ein "insider" og ein "outsider": Jamstilt med lærarane, men med ei anna type profesjonell kompetanse. Bibliotekaren er dermed i stand til å tilføre ny kunnskap som teamet elles ville mangle og kan også stille konstruktive spørsmål til lærarane

sine idear. Også denne forfatteren understrekar kor viktig det er at teamet har et felles syn på mål og metodar for elevane si læring.

Limberg samanfattar dette med å seie at studiane viser at skulebiblioteket si pedagogiske rolle vert forma i samspel med skulekonteksten, der lærarane er nøkkelpersonar for bibliotekarane. Når samarbeidet ikkje fungerer, set lærarane mangel på tid som hovudårsak. Studiane antydar også meir teoretiske forklaringar: Ulike syn på kunnskap og læring, lærarar og bibliotekarar som berarar av ulike tradisjonar med delvis ulikt syn på kva læring er og korleis det skjer.

I ein nylig publisert prosjektrapport utforskar Limberg saman med Lena Folkesson (Limberg, 2006) korleis lærarar og bibliotekarar ved to grunnskular og ein vidaregåande skule ser på undervisning i informasjonssøking og korleis desse gruppene ser på sitt innbyrdes samarbeid om slik undervisning. Forfattarane identifiserer og beskriv oppfatningar av samarbeidet i tre kategoriar:

- Samarbeid som grensebevarande ”særarbeid”, karakterisert ved at profesjonsgrensene vert oppretthaldne, arbeidsoppgåvene reindyrka og at ein legg til rette for at ”den andre” skal kunne fortsette å utføre sine særskilte oppgåver på ein god måte
- Samarbeid som grenseoverskridande samspel, karakterisert ved openheit overfor endring i eiga rolle og arbeidsinnhald, streben etter å ha eit felles utgangspunkt for korleis ein relaterer seg til elevane og vektlegging av fordelene det gjev å kunne ha ulike kompetansar
- Samarbeid som mulegheit for læring og utvikling, karakterisert ved yrkessamtaler av djupare karakter, ein meir reflekterande praksis og ein kombinasjon av kompetansar

4.5. Utdanning og kompetanseheving

Limberg fann fleire forskingsresultat og rapportar som peikar på at ei meir utvikla pedagogisk rolle for skulebiblioteket krev endringar i utdanningsopplegg og styrke etter- og vidareutdanning for lærarar og bibliotekarar. I evalueringa av det tidlegare omtalte Library Power-prosjektet vart det hevda at det som først og fremst sto i vegen for meir utfordrande elevoppgåver var lærarane sine sviktande kunnskapar om problematisering og undersøking arbeidsmetodar. I ei svensk forskningsoversikt om IT i skulen vert det hevda at lærarar treng kunnskap om og dugleik i informasjonssøking og informasjonsbruk. Limberg seier at skulebiblioteka er relativt usynlige både i lærarutdanningar og i pedagogisk forskning og meiner at dei må bli meir synlege på desse felte om dei skal kunne utviklast til tenlege reiskap for kunnskapsutvikling i skulen.

4.6. Limberg sin oppsummerande konklusjon

Avslutningsvis vel vi å sitere første del av Limberg sin eigen konklusjon (Limberg, 2003, s. 89) der ho fokuserer på dei ulike dimensjonane ved skulebiblioteket si pedagogiske rolle:

Analyser av här redovisad forskning ger grund för uppfattningen att bibliotek i skolan har en särskild potential att höja kvaliteten på elevers lärande men att denne potential utnyttjas endast i begränsad omfattning. Forskningen visar att bibliotekets pedagogiska roll har olika dimensioner: medierna, rummet, bibliotekarien, informationssystemet, pedagogiken. Dessa dimensioner samspelar i komplexa mönster

med dimensioner i den omgivande skolan: lärarna, eleverna, klassrummen, läromedlen, undervisningsmetoderna, karaktären på de uppgifter eleverna arbetar med och skolledarens hållning, det som tillsammans skapar skolkulturen. I de fall där forskare visat att biblioteket verkat kvalitetshöjande har många av dessa dimensioner samspelat för att tillsammans åstadkomma meningsfullt lärande.

5. Nærare om datagrunnlaget

5.1. Kvantitativ del - breiddegranskinga

Målsetjinga med spørjegranskinga var å gjennomføre ei representativ breiddegransking av skulebibliotek i norsk grunnskule og vidaregåande opplæring. Den skulle beskrive omfang av bruk og kompetanse og danne grunnlag for å kunne beskrive no-situasjonen og analysere resultat i høve til oppsette mål for kartlegginga av skulebibliotek. I dialog med Utdanningsdirektoratet vart det bestemt at granskinga skulle gjennomførast elektronisk via Internettet, og at den i utgangspunktet skulle inkludere alle grunnskular og vidaregåande skular i Noreg. Oppdragsgjevar skaffa oppdaterte lister med e-post adresser til alle skulane. Desse listene femna om i alt 3895 skular, av desse 3409 grunnskular og 486 vidaregåande skular.

Utgangspunkt for granskinga vert dermed skulane. Men granskinga hadde vidare som siktemål å få ulike aktørgrupper ved skulane i tale. Målet var å gjennomføre breiddegranskinga blant desse fire gruppene:

- skulebibliotekansvarleg
- skuleleiar/rector
- lærarar
- elevar

I utgangspunktet er det ein skulebibliotekansvarleg og ein skuleleiar ved kvar skule. For dei to andre gruppene er det fleire ved kvar skule. I vårt design vart det lagt opp til at 5-7 lærarar og 6 – 12 elevar ved kvar skule skulle inviterast til å delta, med høve til å inkludere færre ved dei minste skulane. Ved kvar skule vart skuleleiar beden om å ta ansvar for gjennomføringa, dvs å plukke ut lærarar og elevar (etter kriterium vi stilte opp) og gje dei høve til å svare på spørjeskjemaet ved ein datamaskin kopla til Internettet. Deltaking i granskinga var heilt frivillig både for den enkelte skule og for dei inviterte ved kvar skule. Dette gjorde at vi ikkje hadde direkte kontroll med kven som vart plukka ut ved den enkelte skule. Vi gav difor instruksjonar om korleis ein skulle velje ut og kor mange ein skulle inkludere.

Tabell 1 Oversikt over tal på utsendingar, fråfall, innkomne svar og svarprosentar

	Skular i alt	Grunnskular	Vidaregåande
Utsendingar i alt	3895	3409	486
Gyldig fråfall ¹			
Grunna datatekniske problem (20 %)	779	682	97
Fråfall av andre grunnar	200	175	25
Korrigert univers	2956	2552	364
Tal på svar i alt	1549	1323	226
Svarprosent	52,4 %	51,8 %	62,1 %

¹ Fråfallet er estimert på grunnlag av dei tilbakemeldingar vi fekk og den informasjon vi greidde få fram. Datatekniske problem vart estimert til ca 20 % av bruttotalet, og fråfall av andre grunnar til ca 200 skular i alt. Dette er då skular som anten ikkje fekk invitasjonen om å delta, og dermed ikkje hadde høve til å svare, eller det er skular som melde til oss at dei av ulike årsaker diverre ikkje hadde høve til å delta. I tabellen har vi fordelt desse jamt på dei to skuleslaga. I røynda opplevde vi at fråfallet av datatekniske grunnar var noko større for den vidaregåande skulen og fråfallet av andre grunnar noko større for grunnskulen, men samla sett vurderer vi at dei langt på veg jamnar kvarandre ut. Vi har difor nytta same fordelingsnøkkel som for totalt tal for skular.

Tabell 1 viser responsen frå skulane. Det var i alt 1549 av 2956 mulege skular som svarte, noko som gjev ein svarprosent på 52,4 %. Vi ser at svarprosenten var noko høgare i den vidaregåande (62,1 %) enn i grunnskulen (51,8 %).

Breiddegranskinga vart gjennomført ved hjelp av dataprogrammet Questback i perioden 5. september til 14. oktober 2006. Det vart gjennomført ei utsending med to påfølgjande purrerundar.

5.1.1. Om bruken av nemninga svarprosent

I breiddegranskinga sende vi spørjeskjemaet til alle skulane og fekk svar frå i alt 52 % av dei aktuelle skulane. Spørjeskjemaet var stila til dei fire aktørgruppene og var utforma slik at det vart generert eigne spørsmålsgrupper for kvar av dei fire aktørgruppene. I og med at vi ikkje hadde kontakt anna enn med skulane, kan vi ikkje vite nett kor mange lærarar og elevar som vart invitert på den einskilde skule. Vi veit heller ikkje kva val som vart gjort på den einskilde skule m.o.t. om både rektor og skulebibliotekar skulle svare (som vi bad om), eller om ein meinte det var nok om berre ein av dei svarte. Vi kan difor ikkje presentere tal for svarprosent for dei enkelte aktørgruppene. Vi har nytta nemninga svarprosent om skulane som svarte, i og med at vi veit at vi har fått svar frå ein viss prosent av dei skulane som vart invitert med. For aktørgruppene må vi nøye oss med å presentere tala på svar, og vi har vidare relatert desse tala til talet på skular som svarte (tal svar per skule). Tal for dette er presentert i Tabell 4.

5.1.2. Lokalisering

Vi kunne observere at 7 % av skulane som svara låg i Oslo, medan 5 % av utsende invitasjonar til skular låg i Oslo. Tilsvarande var det 2 % av svara som kom frå Telemark mot 4 % av dei inviterte skulane. For dei andre fylka låg avvika innanfor eit område på +/- 1 prosentpoeng. Om vi aggregerte svara opp på landsdelsnivå vart desse ulikskapane i stor grad jamna ut.

I alt fekk vi svar frå skular i 86 % av kommunane i Noreg. I 15 av 19 fylke fekk vi svar frå meir enn 80 % av kommunane. 33 % av skulane som svara ligg i bykommunar, 67 % i landkommunar (fordelt etter to siste siffer i kommunenummeret). Tilsvarande tal for invitasjonane vi sende ut var nøyaktig dei same, 33 % og 67 %.

5.1.3. Skuleslag og skuletypar

På grunnlag av invitasjonane vi sende ut kunne vi og kalkulere fordelinga på skuleslag og skuletype (det siste berre for grunnskulen). Vi såg då at svara vi fekk inn fordelte seg på grunnskule med 86 % og vidaregåande med 14 %. Basis for invitasjonane var 88 % for grunnskule og 12 % for vidaregåande. Med andre ord er det stor grad av samsvar mellom faktisk fordeling og dei svar vi fekk inn.

For grunnskulen gav invitasjonslistene oss også høve til å samanlikne forholdet mellom utsende invitasjonar og svar også for dei ulike skuletypene. Vi viser dette i Tabell 2.

Tabell 2 Grunnskular som svarte. Fordelt etter skuleslag og skuletype. Tal og prosent

	Skular som svarte		Verkeleg %-del
	Tal	Prosent	
Barneskule	779	59 %	62 %
Ungdomsskule	203	15 %	15 %
Kombinert barne- og ungdomsskule	303	23 %	23 %
Spesialskule, vaksenopplæring m.v.	30	2 %	
Grunnskule, i alt	1315	100 %	100 %

I vårt materiale femna kategorien ” Spesialskule, vaksenopplæring m.v.” i all hovudsak om skular med tilbod til heile grunnskulespennet. Om vi tek omsyn til dette, ser vi at vårt materiale i svært stor grad er i samsvar med den faktiske fordeling på skuletypar her. For ulike typar av vidaregåande skular har vi ikkje funne tilsvarende data å samanlikne med.

5.1.4. Skulestorleik

Vi har nytta elevtal som mål på skulestorleik. SSB Statistikkbanken inneheld tal som fordeler grunnskulane etter elevtal. For vidaregåande skular er ikkje tilsvarende tal tilgjengelege. For å illustrere representativiteten i våre data også for dette skuleslaget har vi nytta tal frå ein nyare studie av kostnader innan vidaregåande opplæring (Western, 2006). Vi viser tal for skulestorleik etter elevtal i Tabell 3.

Tabell 3 Skulestorleik. Samanlikning av fordeling på storleiksgrupper. Skular i Noreg og skular som svarte på granskinga. Prosent

	1 - 49 elevar	50 - 99 elevar	100 - 299 elevar	300 elevar og meir	I alt
Grunnskular i Noreg	19 %	16 %	39 %	26 %	100 %
Grunnskular som svarte på granskinga	16 %	14 %	37 %	33 %	100 %
Vidaregåande skular i Noreg (*)	4 %	4 %	34 %	58 %	100 %
Vidaregåande skular som svarte på granskinga	6 %	7 %	27 %	59 %	100 %

* Western, 2006

Vi ser at dei minste skulane er noko underrepresenterte i våre data. Dette skuldast i stor grad at det også er dei minste skulane som ikkje har skulebibliotek og som dermed ikkje fann det naturleg å svare på invitasjonen. Men vi ser likevel at tala for svar frå grunnskulen ligg rimeleg nær opp til den faktiske fordeling på landsbasis.

Som nemnt er ikkje tala for vidaregåande skule fullstendige. Dei inneheld data for om lag 85 % av skulane i Noreg, og data er henta inn i 2003. Men gitt at det ikkje har skjedd dei heilt store strukturendringane sidan 2003, skulle tala gje ein peikepinn på den faktiske situasjon. Og vi ser også her at våre tal i rimeleg grad er i samsvar med dette.

5.1.5. Nærare om dei fire respondentkategoriane

Som nemnt var det fire aktørgrupper som vart bedne om å svare. For to av dei, lærarar og elevar, bad vi om at det frå kvar skule vart invitert fleire respondentar. Tabell 4 viser korleis svara frå dei 1549 skulane fordelte seg etter aktørgruppene.

Tabell 4 Svarfordeling etter respondentkategoriar ut frå tal skular som har svart og gjennomsnittleg tal på svar per kategori frå kvar skule som svarte. Absolutte tal

	Skular i alt som svarte	Ansvarleg for skulebiblioteket	Skuleleiar/rektor	Lærarar	Elevar	Svar i alt
Tal svar i alt	1549	994	919	1 315	1 946	5 174
Gjennomsnitt per skule		0,64	0,59	0,85	1,26	3,3
Grunnskule	1323	794	805	1 039	1 581	4 255
Gjennomsnitt per skule		0,60	0,61	0,79	1,20	3,22
Vidaregåande	226	200	114	276	365	959
Gjennomsnitt per skule		0,88	0,50	1,22	1,62	4,24

Vi ser frå dette at talet på svar frå dei ulike aktørane varierer frå skule til skule. Av dei 1549 skulane var det 235 eller 16 % der vi fekk svar frå alle fire kategoriane. For dei andre varierte det frå svar frå berre ein til svar frå tre kategoriar.

Siktemålet med kartlegginga var først og fremst å kunne gjere analysar på nasjonalt nivå, og etter ulike karakteristika knytt til skule (storleik, lokalisering, skuleslag og skuletype, etnisitet etc) og etter karakteristika knytt til svararane. Dette gjer at det som var viktig for oss var å få representative tal på nasjonalnivået. I dokumentasjonsrapporten har vi gått meir nøyte inn på dette og drøfta detaljar ved fordelinga.

Dette betyr også at i vårt materiale så er data for skulane, for skulebibliotekansvarlege og for skuleleiarane statistisk representative, i og med at vi der opererer med eit tal svar frå eit gitt univers (ein skuleleiar og ein bibliotekansvarleg per skule). For lærarar og elevar vert dette noko annleis, i og med at vi ikkje kjenner til kor mange som verkeleg vart invitert til å delta på den einskilte skule. Utfordringa var her at vi i liten grad hadde kontroll med kven som svara. Det var skulane som plukka ut respondentane og det var opp til dei igjen om dei valde å svare. Det er difor viktig for oss å kunne vise om og i kva grad svara frå desse aktørgruppene (lærarane og elevane) er representative for desse gruppene på nasjonalt nivå.

Elevane

I utgangspunktet bad vi skulane plukke ut to elevar frå kvart årstrinn, ein gut og ei jente. Ser vi på svara vi fekk inn var fordelinga i grunnskulen 47 % gutar og 53 % jenter. Om vi bryt dette opp på svar frå barnetrinnet (elevar i 5. – 7. trinn) og svar frå ungdomstrinnet (8. til 10. trinn), så viser både desse den same fordelinga. Den faktiske fordeling i Noreg ligg på ca 51 % gutar og 49 % jenter. I vårt materiale er dermed jentene noko overrepresenterte. For vidaregåande skule kan dette skuldast at jentene er i fleirtal på studieførebuande programområde, som var skuleslaget som var dominerande i svara. I vidaregåande skule var 44 % av svara frå gutar mot 56 % frå jenter. Den reelle fordeling i Noreg ligg også her på ca 49 % gutar og 51% jenter.

Lærarane

For lærarane kan vi og samanlikne med den fordelinga vi finn nasjonalt. I grunnskulen i Noreg er det 30 % av lærarane som er menn, i vårt materiale var talet 29 %. I vidaregåande skule er det 54 % menn, i vårt materiale 51 %.

Aldersmessig ligg gjennomsnittet for lærarar i grunnskulen i Noreg på 44,8 år – i vårt materiale fann vi eit gjennomsnitt på 43, 2. For vidaregåande skule var tala 48,5 mot 46,7 år.

Lærarar og skuleleiarar

Vi ønskte ha høve til å kunne gjere samanlikningar mellom t.d. svara frå skuleleiarane og svara frå lærarane på tilsvarande spørsmål. Men av di det ikkje alltid var slik at både lærarar og skuleleiarar frå same skule hadde svara, laut vi sjekke ut i kva grad dette gav utslag i svara. Vi gjorde difor ei inndeling som gav høve til trekke ut dei svara som kom frå skular der både lærarar og skuleleiarar hadde svart (ca 350 skular og 1600 svar). Vi kunne så samanlikne om svar frå dei ulike aktørgruppene i dette underutvalet avveik frå svara frå materialet samla. Vi fann at dette ikkje påverka fordelingane i nemnande grad, utslaga låg i regelen innan 1-2 prosentpoeng. Dette tyder på at vi i stor grad vil kunne nytte totaltal for kategoriane også ved slike samanlikningar.

5.1.6. Oppsummering om representativitet

Ut frå det vi fann når vi gjorde vurderinga av representativitet, kan vi konkludere med at der ikkje er kome fram noko informasjon som tyder på at det skulle vere noko form for systematisk skeivheit i datamaterialet vårt. I tillegg er totaltala for granskinga store (1549 skular og 5214 svar). Dette gjer at vi meiner å kunne hevde at våre data i høg grad skulle kunne gje basis for ein representativ analyse av tilhøve som gjeld skulebiblioteka i Noreg.

Konklusjonen vår vart at det materialet vi fekk fram gjennom den kvantitative breiddegranskinga i høg grad skal vere representativt for skulane i Noreg og også for dei ulike aktørgruppene.

5.2. Kvalitativ kartlegging

Til oppdraget låg det også å gjennomføre ei mindre kvalitativ gransking. Denne vart gjennomført som kvalitative intervju retta mot aktørgruppene ved eit mindre utval skular.

Den kvalitative delen hadde desse målsetjingane

- femne om eit mindre tal skular
- både grunnskular og vidaregåande skular skulle vere med
- skulle få fram gode eksempel
- skulle få alle aktørgruppene i tale
- den kvalitative delen skal vere illustrerende

Vi vart samde med oppdragsgjevar om å gjere intervju ved i alt seks skular; fire grunnskular og to vidaregåande skular. Ved kvar skule skulle det gjerast intervju med skuleleiar, med skulebibliotekansvarleg, med to lærarar (ein relativt ny og ein røynd) og eit gruppeintervju med 4-5 elevar. I alt utgjorde dette 30 kvalitative intervju med enkeltpersonar eller med elevgrupper.

Det vart utarbeidd eigne spørjeguidar til bruk inn mot kvar av dei fire aktørgruppene. Desse guidane vart presentert og drøfta i eit møte med oppdragsgjevar i november 2006. Til å gjennomføre intervju vart det, i tillegg til prosjektmedarbeidarane, hyra inn to studentar frå Høgskolen i Oslo, bibliotekutdanninga (ein masterstudent og ein Bachelor-student). Desse vart gjeve naudsynt opplæring for å kunne gjennomføre intervju på tilfredsstillande vis.

Skulane vart valde ut i det sentrale austlandsområdet (Oslo, Akershus og Vestfold) og intervju vart gjennomførde i vekene 2, 3 og 4 i 2007. Intervju vart transkribert og all informasjon vart anonymisert. Av dei seks skulane var to reine barneskular, to reine ungdomsskular og to vidaregåande skular.

I denne evalueringa skulle intervju ikkje vere gjenstand for full analyse, der var korkje tid eller rom for å gjere dette innan evalueringa sine rammer. Siktemålet var å kunne bruke intervju i relasjon til det som kom fram gjennom den kvantitative analysen til å illustrere det som kom fram i breiddegranskinga for å kunne gje betre forståing og skildringar her.

6. Skulebiblioteka i Noreg

6.1. Er det skulebibliotek på skulane?

Skuleeigarane er lovpålagde å gje elevane tilgang til skulebibliotek (Opplæringslova §9.2). Dei fleste elevane har slik tilgang, men det er enno nokre skular der ein korkje har eige skulebibliotek eller har ordna seg med avtale om kombinasjonsbruk med det lokale folkebiblioteket (Lov om folkebibliotek § 6 og Forskrift til Opplæringslova § 21-1).

I vår gransking fann vi at 87 % av grunnskulane hadde eige skulebibliotek. Vidare var det 10 % som hadde avtale om kombinasjonsbibliotek med folkebiblioteket, av desse var 9 % lokalisert på skulen, 1 % utanfor. Av dei resterande var det 2 % av skulane som svarte at dei hadde anna organisering av bibliotekfunksjonen og 1 % som svarte at dei ikkje hadde skulebibliotekordning i det heile.

Om vi ser nærare på kva våre respondentar har skrive når dei svarte at dei hadde anna organisering av bibliotekfunksjonen, ser vi at dette ofte går på at skulen rår over eit utval av bøker og andre media, men at desse ikkje er katalogiserte, at dei ikkje er ålment tilgjengelege for elevane eller at det ikkje er nokon som er ansvarleg for dei. Dei vel difor ikkje å kalle den bok- og mediesamling dei måtte ha for eit skulebibliotek.

Dette gjev eit bilete som i stor grad samsvarar med det ein fann i skulebibliotekgranskinga som vart gjennomført i norske grunnskular i 1997 (Hansen, 1997). I deira materiale var det 2 % som svarte at ein ikkje hadde skulebibliotekordning i det heile.

I den vidaregåande skulen er biletet noko annleis. 94 % av skulene har eige skulebibliotek på skulen, 5 % har kombinasjonsbibliotek med folkebiblioteket – også dette lokalisert på skulen. 1 % har ikkje organisert skulebibliotekfunksjon.

Breiddegranskinga viser dermed at det har skjedd ei viss positiv utvikling på dette sidan 1997, talet på skular utan bibliotek er gått noko ned. Sameleis at talet på skular utan bibliotek er så lite at det nesten kan utleggjast som om at skulane i Noreg har tilgang til ei form for skulebibliotek, anten eige eller i samarbeid med andre, då oftast folkebiblioteket i kommunen.

6.1.1. Kombinasjonsløyningar

Vi såg det var vanlegare at grunnskular hadde kombinasjonsløyningar enn at vidaregåande hadde det. I og med at skuleeigar for grunnskulane i regelen er kommunen, vil det ofte vere enklare å etablere kombinasjonsløyningar med folkebiblioteket på dette nivået. På den andre sida kan det og vere slik at kombinasjonsløyningar er knytte til samlokalisering og nybygg, i så fall vil ikkje eigarskap vere like avgjerande. Vi har ikkje informasjon i våre data som seier noko om grunnar til at ein vel kombinasjonsløyningar, men ut frå generell kjennskap til området kan det sjå ut til at ein i dei seinare åra har vore meir opne for å etablere kombinasjonsløyningar og at dette dermed har vorte aktualisert i høve nybygging, samanslåingar etc.

Ut frå dei tal vi har er det ingen nemnande skilje for det å ha tilgang til skulebibliotek mellom dei ulike skuletypene. Men vi fann at kombinerte barne- og ungdomsskular langt oftare hadde

skulebiblioteket som kombinasjonsbibliotek, heile 23 % mot berre 5 % for dei som anten var barne- eller ungdomsskular. Totalt sett var det og fleire grunnskular som hadde kombinasjonsbibliotek i 2006 enn i 1997.

6.1.2. Kva skular manglar skulebibliotek?

Det er berre eit fåtal skular som ikkje har tilgang til skulebibliotek. Vi fann at dette i stor grad er knytt til skulestorleiken – det er blant dei minste skulane vi finn skular som manglar skulebibliotek. For skular med under 100 elevar er det 3 % som korkje har eige skulebibliotek eller kombinasjonsbibliotek. For dei større skulane ligg tilsvarende tal på 1 %.

I vårt materiale er også nokre spesialskular og vaksenopplæringstiltak inkludert. Blant desse er det 42 % som svarar at dei korkje har eige skulebibliotek eller har kombinasjonsbibliotek med folkebiblioteket. For grunnskulen samla var tilsvarende tal 3 %. Men totalt sett utgjør denne kategorien så få skular at det ikkje gav utslag på prosentnivå om vi utelet dei frå analysen. Vi let difor desse ligge inne.

6.2. Biblioteket sine ressursar

I følge skulebibliotekstatistikken frå ABM-utvikling for 2005 for grunnskulen (ABM 2005a) var bibliotekfagleg utdanna personale i gjennomsnitt tilgjengeleg i skulebiblioteka i 2,4 veketimar per skule. Vi har ikkje tilsvarende tal for vidaregåande skule, men vi veit at situasjonen der er annleis, slik at ein der i langt større grad har fagutdanna personale tilgjengeleg.

Det vert stilt krav til skulebiblioteka om at dei skal brukast aktivt i opplæringa og vere særskilt tilrettelagt for skulen (Forskrift til Opplæringslova §21-1). I læringsmål i Læreplanar m.v. er det og sagt at biblioteket skal bidra til å lære elevane kjeldekritikk m.v. Med andre ord klare pålegg om at det er behov for at skulebiblioteket skal ha tilfredsstillande bemanning, både kva gjeld kompetanse og å vere tilgjengeleg gjennom skuledagen. Samt at biblioteket må ha tilfredsstillande standard knytt til lokale m.v. På den andre sida er det ikkje innført faste standardar for dette, slik at det vil vere opp til den einskilte skule/skuleeigar korleis ein vel å organisere og strukturere dette tilbodet.

Våre data gjev opplysningar om lokala, om bemanninga av skulebiblioteka og om opningstider m.v. For ein del tilhøve kan vi samanlikne våre data med data frå skulebibliotekgranskinga i grunnskulen i 1997.

6.2.1. Skulebiblioteklokala

Ein føresetnad for at lokala skal kunne nyttast er at dei er tilgjengelege. Men vi ser at i grunnskulen vert det meldt at heile 16 % av skulebiblioteka held til i lokale som vert nemnde som klasserom, dvs. at skulebiblioteket dermed ikkje vil vere ålment tilgjengeleg for alle elevane i skuletimane. 78 % av skulane melder at dei anten har eigne lokale eller at skulebiblioteket er integrert i skulen sine fellesareal.

Det er dei reine ungdomsskulane som i minst grad melder at dei også brukar lokala til klasserom (6 %). Ut frå ei forståing av at behovet for å kunne bruke biblioteket aukar med klassestega, vil dette vere positivt.

Samanlikna med resultata frå skulebibliotekgranskinga i 1997 ser vi at det har skjedd ei positiv endring. Medan det i 1997 var 40 % av grunnskulane der skulebiblioteket også vart brukt som klasserom, svara berre 16 % frå grunnskulen det same i 2006. Vi ser særleg stor endring for ungdomsskulane, ein nedgang frå 35 % til 6 %.

Tabell 5 Skulebiblioteket held til i lokale som også vert brukt til klasserom. Samanlikning mellom 1997 og 2006. Prosent

	Skulebibliotekgranskinga i 1997	Granskinga i 2006
Barneskule	41 %	19 %
Ungdomsskule	35 %	6 %
I alt	40 %	16 %

I den vidaregåande skulen er det nesten ingen skular der skulebiblioteket også er klasserom (2 %). Her svarar heile 95 % at skulebiblioteket held til i egne lokale, eller er integrert i fellesareala.

Det er i dei minste skulane at vi finn skulebiblioteket lokalisert til klasserom. 33 % av grunnskulane med mindre enn 100 elevar svarar dette mot berre 5 % av dei med over 300 elevar. Tendensen er den same i den vidaregåande skulen, med 10 % respektive 0 %. Dei minste skulane er vanlegvis å finne i mindre sentrale område av landet. Ved skular utanfor tettstad i landkommunar er det 30 % som svarar at skulebiblioteket ligg i eit klasserom.

Oppsummert gjev dette eit bilete av at langt dei fleste skulane har skulebibliotek i egne lokale som dermed i prinsippet kunne vere tilgjengelege for elevane i heile opningstida. Særleg er det viktig å merke seg at det ser ut til å ha skjedd ei endring frå 1997 slik at det no er langt færre skular som har kombinasjonsløyningar. Kombinasjonen med klasserom er no i hovudsak å finne blant dei minste skulane, desse er gjerne lokalisert utanfor tettstad i landkommunar.

6.2.2. Tilgjenge til biblioteket

Dei fleste skulebiblioteka er tilgjengelege heile skuledagen (59 % av grunnskulane og 68 % av dei vidaregåande). Vidare er det 17 % av grunnskulane og 19 % av dei vidaregåande som held opne heile skulen si opningstid, dvs også før og etter skuledagen. Enno er det 25 % av grunnskulane som berre held ope deler av skuledagen, mot 13 % av dei vidaregåande.

Den tida biblioteket er tilgjengeleg for elevane har auka frå 1997 til 2006. I granskinga av grunnskulen som då vart gjort svara 24 % at biblioteket var tilgjengeleg mindre enn halve skuletida. I 2006 var dette redusert til 6 %. Vidare var det i 1997 berre 4 % av skulane som svara at biblioteket var ope også ut over skuletida, i 2006 var dette auka til 25 %.

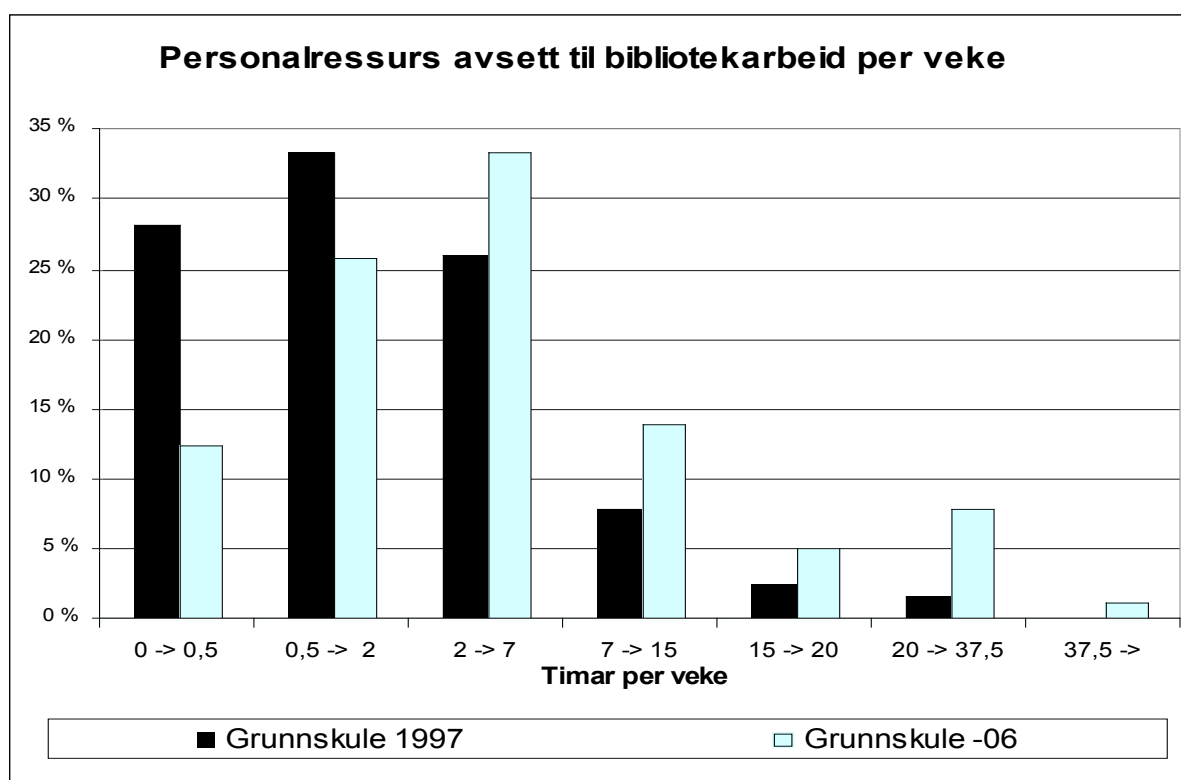
Merk at dette er data for skulebiblioteket si opningstid – ikkje om der er kvalifisert personale til stades. Ut frå svara veit vi elles at det at biblioteket er ope kan bety bl.a. at elevane fritt

kan bruke det når dei vil, at det er ope for at lærarar kan ta med elevar dit etter behov eller at ein har ein detaljert bruksplan for korleis klassene kan bruke biblioteket. For, som vi vil sjå er personalsituasjonen slik at det særleg i grunnskulen er uråd å ha fagpersonale tilgjengeleg heile opningstida.

6.3. Personalsituasjonen

I den årlege skulebibliotekstatistikken frå ABM-utvikling (ABM, 2005a) finn vi at skulebiblioteka i grunnskulen i gjennomsnitt har kvalifisert personale² tilgjengeleg i 2,4 veketimar per skule. Dette er tal som varierer sterkt fylka i mellom, varierte frå vel 7 timar i Oslo og Akershus til 0,5 timar i Møre og Romsdal og 0,7 timar i Sogn og Fjordane. Totalt sett gjev dette eit bilete av at den tilgjengelege faglege ressursen i snitt ikkje er stor, og at tilgangen varierer sterkt alt etter skulane si lokalisering i Noreg. Tilgangen er vanlegvis best i dei mest sentrale delane av landet.

For vidaregåande utdanning (ABM, 2005b) ser vi at det i snitt er tilgjengeleg kvalifisert personale i 21,7 timar per skule per veke. Her vert det og gjeve tid for totale personalressursar – uavhengig av kompetanse. Dette utgjer 35,5 timar per skule per veke.

Figur 1 Kor mange timar per veke utgjer den samla ressurs som er sett av til skulebibliotekarbeid? Data for 1997 og 2006. Prosent

På line med at skulebiblioteket er ope, er det ein føresetnad for å ha eit tilbod av god kvalitet at det er personale tilgjengeleg. Både i granskinga i 1997 og i granskinga vår i 2006 vart det difor spurt kor mange timar per veke den samla personalressurs avsett til skulebibliotekarbeid var. I 1997 vart dette svara på av skuleleiingar og skulebibliotekansvarlege samla. Vi har difor

² Personar med bibliotekfagleg utdanning svarande til minst ei halvårseining.

slått saman svar frå desse to gruppene for 2006 for å få betre samanlikningsgrunnlag (Figur 1). Merk at dette er tal for personalressurs utan omsyn til krav om fagkompetanse. For grunnskulen ser vi at det har skjedd ei endring i retning av større tilgjengeleg personalressurs til skulebiblioteket. I 1997 var det heile 62 % av grunnskulane som hadde to timar eller mindre per veke i personalressurs til bibliotekarbeid. I 2006 hadde dette minka til 39 %. Prosentdelen som hadde meir enn 7 timar per veke auka frå 13 % til 28 %. Men spranget opp til situasjonen i vidaregåande er framleis stort. Der er det 66 % som opplyser at dei har 7 eller fleire timar i veka,. Av dette er det heile 34 % som svarar at skulebiblioteket har ein personalressurs som tilsvarar meir enn 37,5 timar per veke. Vi har ikkje samanlikningstal for vidaregåande skule frå 1997.

Tabell 6 Kor mange timar per veke utgjer den samla personalressurs avsett til skulebibliotekarbeid? Vist for grunnskule og vidaregåande, svar frå skuleleiarar og skulebibliotekansvarlege. Absolutte tal og prosent.

Timar per veke	Grunnskule		Vidaregåande	
	Tal	%	Tal	%
0 -> 7	1115	72 %	51	17 %
7 -> 20	296	19 %	55	18 %
20 ->	142	9 %	203	66 %
I alt	1553	100 %	309	100 %

I grunnskulen er det dei reine ungdomsskulane som har størst ressurs tilgjengeleg, der 47 % av skulane svarar at dei har 7 timar eller fleire i veka (Tabell 6). For dei reine barneskulane er tilsvarande tal 18 % og for dei kombinerte barne- og ungdomsskulane 19 %. Dette viser og ei positiv utvikling frå 1997, då var dei tilsvarande tala 19,5 %, 8,3 % og 17,4 %.

I vidaregåande skule er det eit skilje mellom dei reine yrkesfaglege (67 % med meir enn 7 timar) og dei allmennfaglege/dei kombinerte yrkes- og allmennfaglege (80 % respektive 77 %). For baa skuleslaga er dette også nær knytt opp til skulestorleiken. Vi viser dette i tabellen nedanfor:

Tabell 7 Kor mange timar per veke utgjer den samla personalressurs avsett til skulebibliotekarbeid? Fordelt etter skulestorleik. Svar frå skuleleiarane. Gjennomsnitt og standardavvik

	Grunnskule, N = 759		Vidaregåande, N = 109	
	Gjennomsnitt	St.avv	Gjennomsnitt	St.avv
Mindre enn 100 elevar	1,7	3,2	7,0	11,2
100 til 299 elevar	4,4	6,1	16,7	12,5
300 eller fleire elevar	11,6	10,1	39,5	24,1
I alt	5,4	7,8	29,0	23,8

6.3.1. Stillingsdel og oppgåvekombinering

Berre 5 % av grunnskulane har skulebibliotekansvarleg tilsett på heiltid, mot 51 % av dei vidaregåande skulane. Reine barneskular er dei som kjem dårlegast ut med 4 %, medan dei reine ungdomsskulane har 9 %. Det er også slik at dei største skulane er dei som oftast har heiltidstilsett skulebibliotekansvarleg.

Ved 18 % av grunnskulane har ikkje skulebibliotekansvarleg andre oppgåver ved skulen. I vidaregåande er tilsvarende prosentdel 80 %. Som venta er det å kombinere funksjonen som skulebibliotekansvarleg med andre oppgåver nær kopla til skulestorleiken, dess mindre skule dess meir vanleg med kombinasjonsløyising.

Det vanlege er at skulebibliotekansvarleg kombinerer denne funksjonen med det å vere lærar. Men for dei mindre skulane (under 100 elevar) er det og relativt vanleg å kombinere skulebibliotekansvaret med det å vere rektor (16 %) eller med andre administrative oppgåver (10 %). For skular med under 50 elevar er det heile 27 % som svarar at funksjonen deira er kombinert med stillinga som rektor.

6.3.2. Fagkompetansen

Parallelt med at det er stor skilnad i personalressurs mellom skuleslaga er det og stort skilje i det å rå over bibliotekfagleg utdanna personale. I vidaregåande opplæring var prosentdelen fagutdanna bibliotekarar 55 % og 7 % var fagutdanna bibliotekar med tilleggsutdanning innan pedagogikk. I grunnskulen var tilsvarende tal høvesvis 9 og 3 prosent. Samanlikna med tala for grunnskulen i 1997 ser vi at i grunnskulen har andelen bibliotekfagleg utdanna auka frå 5 til 9 prosent, og fagutdanna med pedagogisk tilleggsutdanning frå 1 til 3 prosent. Slik sett er det i 2006 fleire med fagutdanning som bibliotekar i grunnskulen. På den andre sida har prosentdelen som er lærarar med tilleggsutdanning innan bibliotekfag gått noko ned i grunnskulen, frå 33 i 1997 til 23 i 2006 og talet på lærarar utan bibliotekfagleg tillegg har auka frå 48 til 53 prosent. Men tala frå 1997 inkluderer også lærarar med kortare bibliotekfaglege kurs (mindre enn ½ år), noko som ikkje vert gjort i 2006. Korrigerer vi for dette ser vi at det også for lærarar med lengre tilleggs- og etterutdanning har skjedd ein auke frå 1997. Prosentdelen som korkje er utdanna pedagog eller bibliotekar er om lag uendra.

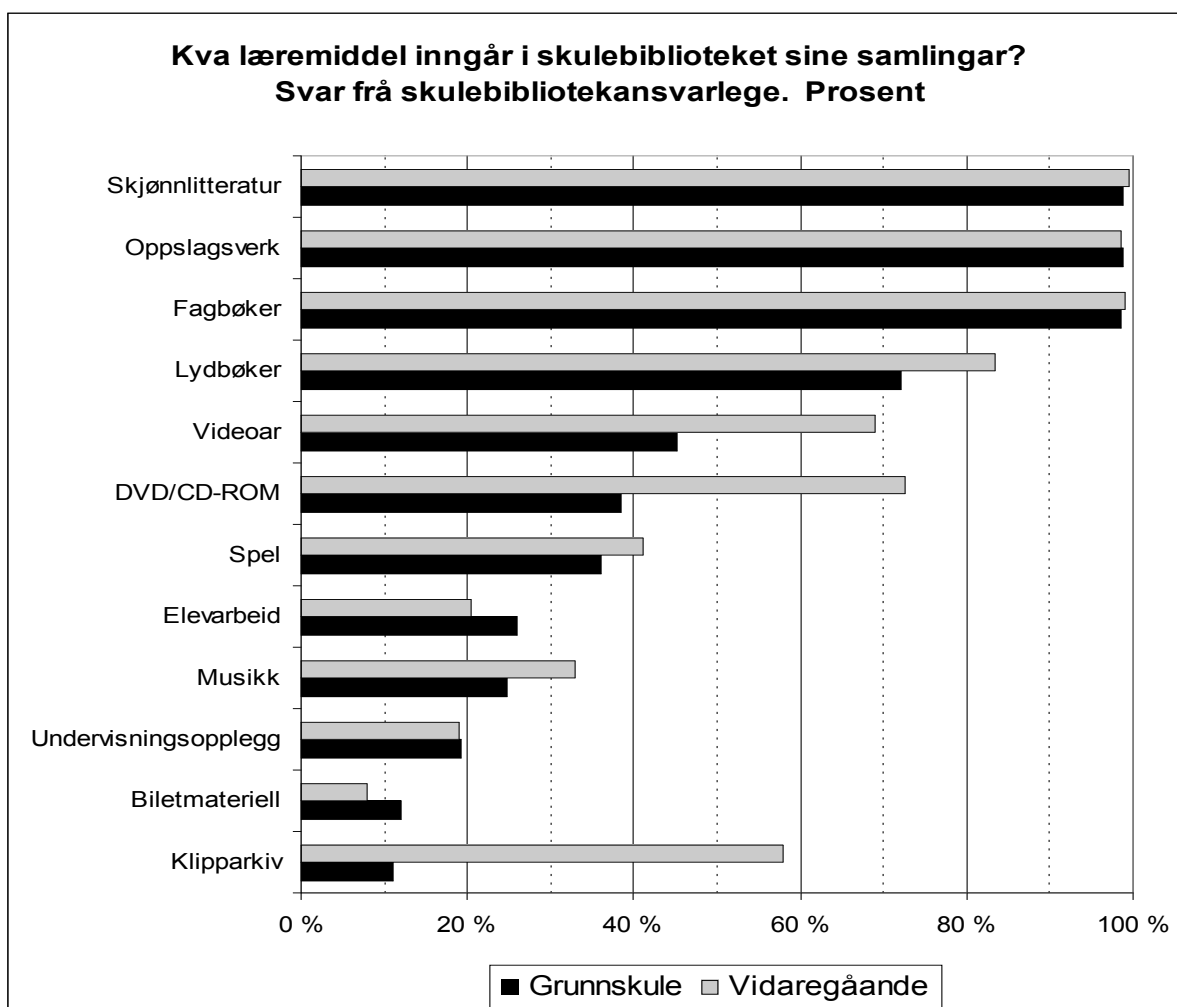
Både i grunnskulen og på vidaregåande er det slik at kvinnelege skulebibliotekansvarlege oftare har bibliotekfagleg utdanning enn mannlege.

Oppsummeringsvis må ein kunne slå fast at det har vore ei ikkje uvesentleg utvikling i positiv lei med omsyn til ressursfaktorar som eigne lokale til skulebiblioteket og storleiken på personalressursen. Med omsyn til fagleg bakgrunn hos den ansvarlege for skulebiblioteket, derimot, har det vore bort i mot stillstand.

6.4. Boksamlinga og andre læremiddel

Vi bad om opplysningar om kva læremiddel som går inn i skulebiblioteka sine samlingar. Det var høve til å velje blant 12 ulike kategoriar. Vi viser fordelinga i Figur 2 vist ved svara frå bibliotekansvarlege. Vi ser frå svara at skjønnlitteratur, fagbøker og oppslagsverk utgjer grunnstammen i samlingane – så å seie alle skulebibliotekansvarlege svara stadfestande på at dei hadde desse læremidla i samlingane. Dette samsvarar godt med tala frå grunnskulegranskninga i 1997, dei ligg faktisk noko over, då låg snittet på ca 95 %, no ligg det på 99%

For dei andre læremiddelkategoriane var det meir varierende om ein hadde dei i samlingane.

Figur 2 Kva læremiddel inngår i skulebiblioteket sine samlingar. Svar frå skulebibliotekansvarlege. Prosent

Lydbøker, videoar og DVD/CD-ROM

I grunnskulen er det 72 % som svarar at dei har lydbøker, 46 % videoar og 38 % DVD/CD-ROM i samlinga. I 1997 var tilsvarende tal 40, 20 og 15 prosent. Dette samsvarar i stor grad med det vi kan sjå av den generelle utvikling i samfunnet der desse media i denne perioden har vorte mykje vanlegare i bruk, m.a. som resultat av den teknologiske utviklinga.

For vidaregåande opplæring ser vi at desse utgjør større del av samlingane med høvesvis 84 %, 69 % og 73 %. Dette syner at kring 3 av 4 vidaregåande skular har slike media tilgjengeleg for elevane.

Klipparkiv

Det som i monaleg grad skil seg ut for dei to skuleslaga er klipparkiv – dette er å finne i heile 58 % av samlingane i vidaregåande mot berre 11 % i grunnskulen. Det store skiljet kan vere knytt til korleis biblioteket vert brukt i dei ulike skuleslaga. I vidaregåande vart det i intervjuet, både frå lærarar og elevar, trekt fram behov for å ha tilgang på relevante klipp frå aviser m.m. til bruk inn i faga.

”.. Biblioteket har en veldig bra samling av avisartikler (klipparkiv) med stoff om de største forfatterne som skolebibliotekaren har bygget opp. Mange elever bruker dette i forbindelse med skriving av særoppgaver.” (frå intervju med elevar i vidaregåande skule)

Andre læremiddelkategoriar

Mellom 20 og 40 % av grunnskulane svarar at spel, musikk og elevarbeid er del av samlinga. Også for desse kategoriane er det skjedd ei positiv utvikling sidan 1997 slik at det no er fleire som opplyser at samlinga også inkluderer desse. Forekomsten av slike er ikkje vesentleg høgare i vidaregåande skule, for elevarbeid er faktisk prosentdelen noko lægre.

Undervisningsmateriell og biletmateriell er å finne i 10 til 20 % av samlingane i grunnskulen – nivået ligg omlag på det same i vidaregåande.

Læremiddel knytt opp mot skulestorleik og fagkompetanse

Om vi ser på skulestorleik etter elevtal, så er det klar samanheng mellom skulestorleik og det å ha ulike læremiddel i samlinga. T.d. finn ein lydbøker i 51 % av samlingane for grunnskular med under 100 elevar og i 83 % av dei med over 300 elevar. Klipparkiv ved 68 % av vidaregåande med over 300 elevar, mot berre 25 % av dei med under 100 elevar.

Det å ha eit godt utval av læremiddel er også kopla til det å ha fagutdanna bibliotekpersonale.

6.4.1. Tilknytting til Internett

Spørjeskjemaet vart sendt ut via Internett, dette betyr at alle skulane vi fekk svar frå hadde ei form for oppkopling mot Internettet. Vi spurde vidare om skulebiblioteket var kopla opp mot Internettet – om det var slik at maskiner på biblioteket hadde oppkopling. I 1997 var det berre eit lite fåtal av skulebiblioteka i grunnskulen som var knytte til Internettet (11,2 %). I 2006 ser vi at dette er blitt snudd om. No er det berre kring 25 % av skulane der skulebiblioteket ikkje er kopla til Internett. Det er ungdomsskulane som i størst grad har slik tilkopling, berre 17 % av desse manglar slik oppkopling.

For vidaregåande skular var det i 2006 knapt 6 prosent der skulebiblioteket ikkje hadde tilgang til Internett. Her har vi ikkje tilsvarende data for 1997. Vi kan her sjå at våre data er heilt på linje med det som kjem fram i skulebibliotekstatistikken (ABM 2005b), der går det fram at 96 % av skulebiblioteka har tilgang til Internett.

Dette er ei utvikling mykje på line med utviklinga generelt i samfunnet – Internettet er vorte ein del av kvardagen, teknologien er vorte billegare og enklare tilgjengeleg.

Internettoppkopling på biblioteket er også nær knytt til skulestorleiken – på 39 % av dei minste grunnskulane (under 100 elevar) er skulebiblioteket ikkje tilkopla Internett mot 16 % for dei største. Tilsvarende tal for vidaregåande er 18 % og 2 %. På same vis er dette kopla til det at skulebibliotekansvarlege har bibliotekfagleg kompetanse.

7. Korleis brukar lærarane skulebiblioteket?

7.1. Førebuing til undervisninga

I grunnskulen svara heile 89% av lærarane at dei brukte skulebiblioteket i førebuingane. Av desse svara 25 % at dei brukar det ofte og 64 % av og til. For vidaregåande ligg nivået noko lægre, 18 høvesvis 61 %. Men dette gjev klart eit bilete av at lærarar flest brukar skulebiblioteket i førebuingane til undervisninga. Vi ser elles at nyttilsette (0 - 4 år ved skulen) i grunnskulen nyttar biblioteket i førebuingane i mindre grad enn dei med lengre fartstid (19 % brukar det ikkje mot ca 5 % for dei som har vore tilsett 15 år eller lenger). Tilsvarande fordelinga får vi om vi legg lærarane sin alder til grunn (18 % for dei yngre mot 5 % for dei eldre). I vidaregåande skule er det også ein observerbar samanheng mellom tilsetjingstid og i kva grad læraren brukar biblioteket i førebuingane, blant dei nyttilsette (0-4 år) svarar 34 % at dei ikkje brukar biblioteket i førebuingane, blant dei som har vore tilsett over 10 år er prosentdelen 17 %.

Den kvalitative undersøkinga stadfester at fleirtalet av lærarane brukar skulebiblioteka i sine førebuingar, men i varierende grad. Fleire av lærarane gav og inntrykk av at nettet oftare vart brukt i førebuingssarbeidet enn biblioteket vart.

..”Men det har ikke vært så aktivt bruk av lærerbiblioteket - vi er en IKT-skole, så vi bruker veldig mye nettet, når vi forbereder oss, ikke så mye lærerbiblioteket lenger. Det ble veldig mye hyppigere brukt tidligere.” (ELBT 07:32)

Denne tendensen kan ein også sjå i svaret til denne læraren:

”Jeg bruker det mest i elevarbeider. Det hender jo selvfølgelig at jeg er borte og kikker i noen bøker og magasiner, men det er først og fremst i elevarbeidet. Jeg har ofte det jeg trenger på pulten min. Jeg har jo egen PC som jeg kan bruke [til] å gå på nettet, og jeg vet jo hvor jeg finner ting hen.” (FLUV 5:33)

7.1.1. Korleis vert skulebibliotekressursen brukt?

I undersøkinga presenterte vi tre påstandar om korleis den enkelte lærarbrakte biblioteket i førebuingane. Dei tre påstandane respondentane vart bedne å ta stilling til inneber ulik grad av aktivt samarbeid mellom lærar og bibliotekansvarleg. Frå den første, som ikkje fordrar aktivt samarbeid i det heile, til den tredje som i stor grad krev aktivt samarbeid og involvering frå bae partar.

Tabell 8 Trekkjer du skulebiblioteket aktivt inn i førebuinga av undervisninga? Svar frå lærarane. Prosent

	Eg nyttar meg av biblioteket sine ressursar på eiga hand.	Eg samarbeidar med bibliotekpersonalet om å finne bakgrunnsstoff.	Eg samarbeidar aktivt med bibliotekpersonalet om planlegging av det pedagogiske opplegget.
I svært stor/stor grad	40 %	26 %	8 %
I nokon grad	48 %	40 %	21 %
I liten/svært liten grad	11 %	34 %	72 %
Sum	99 %	100 %	101 %
Svar i alt	1 112	1 066	1 035

Tabell 8 gjev eit bilete av at lærarane først og fremst brukar skulebiblioteket til på eiga hand å finne fram til dei ressursar dei har behov for (40 % svara at dei gjorde dette i svært stor eller stor grad). Tilsvarende er det 26 % som svarar at dei i svært stor/stor grad samarbeider med personalet om å finne bakgrunnsstoff, medan berre 8 % svarar at dei aktivt samarbeider med personalet om planlegging av det pedagogiske opplegget. Heile 72% svarar at dei i liten eller svært liten grad gjorde dette.

Lærarintervjua viste at det så absolutt er eit pedagogisk samarbeid mellom lærar og bibliotekar, kanskje særlig i grunnskulen, men at dette samarbeidet i liten grad er formalisert eller konkretisert i skulens sine pedagogiske planar og strategiar. Det er heilt opp til den enkelte lærar i kor stort omfang biblioteket og bibliotekaren blir brukt som ein pedagogisk ressurs. Likevel gav alle lærarane uttrykk for at skulebiblioteket og skulebibliotekaren har ei klar pedagogisk rolle ved skulen. Som regel er det bibliotekaren som på eige initiativ må halde seg orientert om fagplanar, årsplanar og strategiske planer for deretter å utarbeide tilpassa pedagogiske tilbod og forslag til lærarane. Blant anna formulerte ein lærar det slik:

"Hun har vært veldig flink til å gi oss tilbud, sette opp opplegg og ha opplegg klart, særlig på de laveste trinnene." (FLBT 14:08)

Ein annan kom med følgjande hjartesukk:

"Vi jobber her veldig med en bevissthet på at det skal være stor grad av samarbeid, men det betyr jo ikke at det er enkelt. Det betyr jo ikke at alle på alle trinn får til det like godt. Det er derfor jeg sier at der man får til godt samarbeid, er også mitt inntrykk at man bruker biblioteket mer." (ELBV del II 12:51)

Fleire lærarar kom med sjølvkritikk for at samarbeidet mellom bibliotekar og lærarar ikkje vart utnytta godt nok:

"Vi lærere må være flinkere til å varsle bibliotekaren om hvilke emner vi holder på med. [...] Og vi må være flinkere til å ta imot det tilbudet som et bibliotek er, og til å stole på den ressurspersonen som en bibliotekar er." (ELUM 28:42)

Elles stadfester intervjua at enkelte lærarar brukar skulebiblioteket og skulebibliotekarane til å leite fram litteratur og anna materiell i planlegginga av undervisninga. Som ei nyttilsett lærar ved ein vidaregåande skule uttrykte det:

"I planleggingen av undervisningen min er det ikke alltid at jeg har all litteratur tilgjengelig selv. Og om det er spesielle emner som jeg skal ta for meg så går jeg ofte opp og snakker med bibliotekaren og spør hva vi har om det emnet på biblioteket her. [...] Så tar jeg med meg noen bøker og leser litt. [...] Og hvis vi skal ha noe prosjektarbeid i klassene så er det viktig at jeg har kartlagt hva som finnes av litteratur på biblioteket." (03:17 FLVH)

Intervjua med bibliotekarane stør opp under dette inntrykket. Det er samarbeid, sjølv om bibliotekarane generelt meiner at dei får for lite informasjon om prosjekt, årsplanar osv. Men avgrensa ressursar set grenser for samarbeidet for både partane. Det er tida det står på for både lærarar og bibliotekarar. Som ein bibliotekar på ein av barneskulane seier det:

"Noen bruker det flittigere enn andre. Og det er igjen spørsmål om tid, tror jeg. Sånn at de kan få satt seg inn i kva som finnes her oppe. Hvilke muligheter som de kan benytte seg av. Og det er det de færreste som tar seg tid til eller har tid til.....jeg tror ikke det er mangel på interesse og lyst, men rett og slett det at de ikke har tid, og det er jo kjempe, kjempesynd....Altså, det er masse materiale her som jeg har følelsen av at

lærerne ikkje får gått grundig igjennom. Og som jeg ikkje får tid til å informere om heller". (Bibliotekar, brunnskule barnetrinnet).

Altså: korkje læraren eller bibliotekaren har tid Nok. Å få utvida bibliotekaren sin stillingsressurs vert logisk nok peika på av fleire som det viktigaste som kan føre til meir samarbeid.

Men det er òg interessant å merke seg at fleire bibliotekarar knyter variasjonar i samarbeid med lærarane og skilnader i lærarane sin bruk av bibliotek til individuelle skilnader i personlegdom:

"Ja, det er stor forskjell på oss mennesker og lærere, så noen er veldig interessert i bøker og informasjon fra biblioteket og sånn, og andre følger opplegg hvor ikke det er så mye i fokus. Det merker jeg forskjell på". (Bibliotekansvarlig ungdomsskole, lærerbibliotekar).

Skulen er ein arbeidsplass som er styrt av fagplanar, rammeplanar, pensum, timeplanlegging osv. Sjølv om lærarane tradisjonelt har hatt større fridom enn mange andre til å forme kvar-dagen sin, er dette ikkje lenger opp til læraren sitt vilkårlige godtykke – til variasjonar i lærarane sin personlegdom – kva elevane skal arbeide med når og på kva måte. Men når det gjeld deira bruk av biblioteket ser slike vilkårlege tilhøve framleis ut til å vere viktige – i alle høve slik bibliotekarane opplever det.

7.1.2. Bruk i dei enkelte faga

I og med at det vert undervist i ulike fag i grunnskulen og i vidaregåande skule, stilte vi her spørsmål til lærarane i grunnskulen og vidaregåande skule ut frå dei fag som var aktuelle. For lærarar i vidaregåande skule bad vi også om at dei svara for programfaga (etter inndeling som gjeld frå og med hausten 2006).

Den kvalitative undersøkinga viser at lærarane frå både grunnskulen og vidaregåande opplæring i hovudsak brukar skulebiblioteket i tilknytning til norsk-, religion, historie- og samfunnsfag. I norskfaget er behovet først og fremst knytt til å finne aktuell og interessant skjønnlitteratur, medan behovet for faglitteratur naturleg nok er i fokus når det gjeld dei andre faga:

"Vi har brukt det mest når vi jobber med skjønnlitterær sjanger. I leseutviklingen til elevene har vi hatt fokus på skjønnlitterær sjanger hele tiden. Det har ellers blitt brukt i forbindelse med tema og prosjekter hvor elevene kan gå og søke i faglitteraturen." (lærer med lang røynsle, grunnskule)

Sentralt i læringsarbeidet, særlig i dei første åra i grunnskolen står lesetrening og opparbeiding av leseglede:

"Vi har veldig mye fokus på lesing nå og da blir det naturlig nok skolebiblioteket som er hovedkilden for at ungene skal ha bøker å lese i." (relativt nytilsett lærar, grunnskule)

Særlig trekker norskfaget store vekslar på skolebiblioteket:

"Det spiller veldig stor rolle i norsk. [...] Veldig mye i norsk. Det er nok elever som er der hver dag [...] De bytter bøker og er på søken etter litteratur som de synes er spennende å lese." (lærer med lang røynsle, grunnskule)

Sjølvs om lærarane først og fremst ser på biblioteket som ein ressurs for å utvikle elevane si leseglede gjennom norsk skjønnlitteratur blir biblioteket også i stor grad trekt inn i arbeidet med tverrfaglege tema- og prosjektarbeid. I dette arbeidet ser mange lærarar på skulebiblioteket som ein viktig base for faglitterære tekster.

”Det har ellers blitt brukt i forbindelse med tema og prosjekter hvor elevene kan gå og søke i faglitteraturen.” (lærer med lang røynsle, grunnskule)

I og med at biblioteket har ei rolle også i det tverrfaglege arbeidet, er det ein viktig ressurs for dei fleste fagområda i grunnskulane. Av basisdugleikane som elevane skal tileigne seg i løpet av skuletida var det berre i rekning og matematikk at biblioteket nærmast hadde ei fråverande rolle.

”Matte, der blir det ikke brukt [...]” (lærer med lang røynsle, grunnskule)

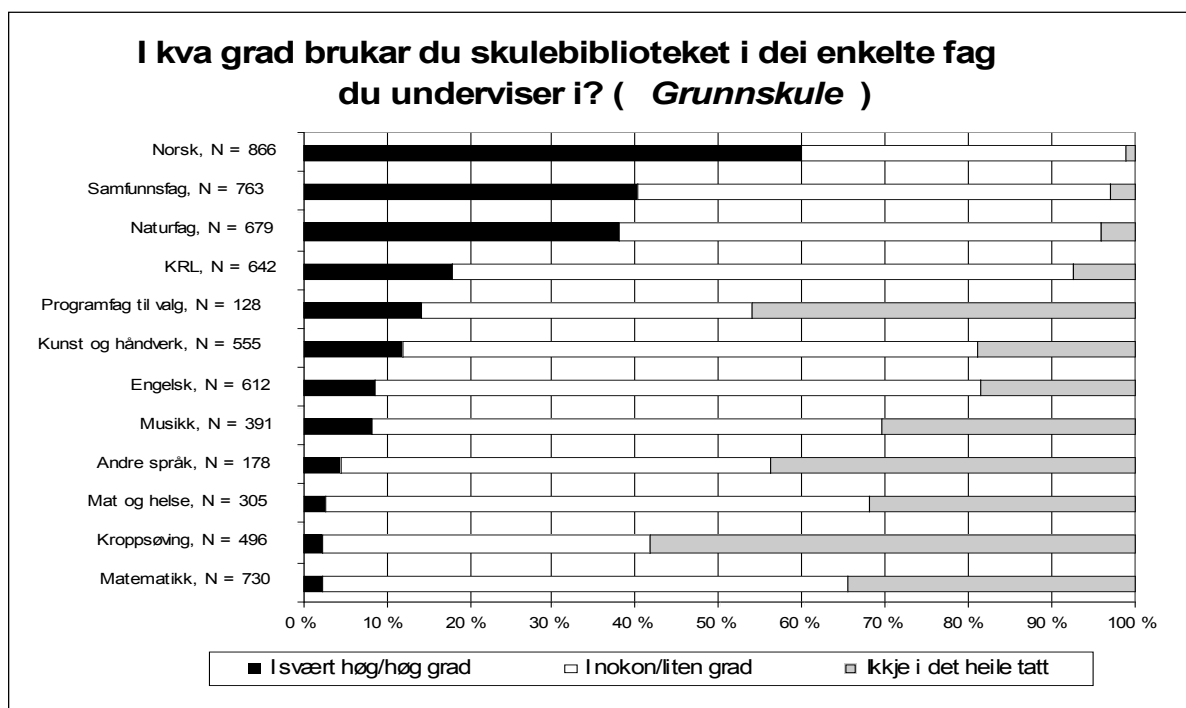
Bibliotekarane står stort sett opp under lærarane si vurdering med omsyn til bruk i dei ulike faga. Men dei gjer nokre viktige modifikasjonar. Bibliotekaren ved ein av barneskulane meiner slike variasjonar i bruken etter fag ikkje er så viktig på barnetrinnet som på ungdomstrinnet. Og bibliotekaren på ein av dei vidaregåande skulane held fram at biblioteket vert mykje brukt også i nokre yrkesfaglege studieretningar, til dømes helse- og sosialfag og handverk og design.

Grunnskulen

Som Figur 3 viser, er det særleg i norsk (50 %), samfunnsfag (41 %) og naturfag (37 %) at lærarane brukar skulebiblioteket i svært høg eller høg grad. Det er også nokre fag som merkar seg ut med at ein ikkje brukar biblioteket i det heile tatt (kroppsøving 57%; programfag til val 46 %; andre språkfag 44 %). Programfag til val er ein relativt ny fagkategori som det var å vente ikkje hadde særleg tilgjengeleg materiale enno. For matematikk og kroppsøving høver våre kvantitative data godt med utsegner vi fekk frå intervjuar:

.. om rollen biblioteket spiller i undervisningen og i elevenes læring : Ja. Matte, der blir det ikke brukt... [ikke] til faglitteraturen i hvert fall. (Intervju med lærer ved ungdomsskole)

”.. Gym er vel kanskje ikke fullt så lettvinnt ...? Nei, jeg bruker det ikke der. [...] Det finnes jo kroppsøvingslitteratur også, det gjør det jo. Som biblioteket har? Ja. Du kan jo bruke det i din egen forberedelse, men i forhold til gymfaget, eller i forhold til elevene, så bruker du det ikke sånn sett. De [elevene] sitter jo ikke og jobber med oppgaver.” (Intervju med lærer ved ungdomsskole).

Figur 3 I kva grad brukar du biblioteket i dei fag du underviser i? Svar frå lærarane, grunnskule, prosent

Som nemnt ovanfor modifiserer ein av grunnskulebibliotekarane det einsidige biletet av at all bruk er konsentrert om norskfaget. Grunnen er at dei fleste lærarane er klassestyrarar eller kontaktlærarar som kjem bort i dei fleste av faga. Og:

”vi har i grunnen bøker som er relatert til alle fag. Det er jo sånn Gøy med matte og naturvitenskap og Gøy med ball og altså...det er ikkje bare skjønnlitteratur...Da er det jo mye naturvitenskap og bøker om dyr og teknologi, kanskje universet, planeter, jorda vår og de tingene der”. (Bibliotekansvarlig grunnskule).

Her vert det peika på at biblioteket har eit potensial som går langt utover berre norskfaget – eit potensial som etter det spørjeskjemagranskinga viser, ser ut til å vere underutnytta.

Vidaregåande

For vidaregåande skule er det eit problem at talet på svar her er så pass lågt at det er vanskeleg å lage prosentvise framstillingar. Likevel merka vi oss at religion, norsk, historie og samfunnsfag såg ut til å vere dei faga der biblioteket blei mest brukt, medan biblioteket er til minst hjelp inn mot undervisninga i musikk, andre språkfag og matematikk.

Bibliotekleiaren ved ein av dei vidaregåande skulane peika i det kvalitative intervjuet på at også yrkesfag nyttar biblioteket mykje.

”Maskin og mekanikk ser vi ikkje så mye til. De har ikke behov for bibliotek tjenester på same måte, tror jeg. Men vi har heller ikkje så mye litteratur for dem. Vi har sikkert forsømte muligheter der. Andre yrkesfag – restaurant og mat for eksempel – er mye hos oss. Helse og sosial og design og håndverk bruker oss mye. Ekstremt mye”. (Bibliotekansvarlig, vidaregåande)

Det er interessant at biblioteket ved denne vidaregåande skulen førre året hadde eit prosjekt retta inn mot helse og sosialfag. Planen var at dette prosjektet skulle rettast inn mot allmennfag, men det gjekk av ymse grunnar ikkje. Men då planane andsynes allmennfag

gjekk i vasken, retta ein i staden prosjektet inn mot helse og sosialfag. Det var svært vellukka og lærarar og elevar på denne studieretninga vart merksame på biblioteket og kva det kan tilby. No vil denne studieretninga ha eit nytt liknande prosjekt. Dette står fram som eit interessant døme på at sjølv om biblioteket ser ut til å verte nytta mest i fag som norsk og samfunnsfag, har det eit potensial som går langt utover dette.

7.1.3. Faktorar som avgrensar bruken

Bemanning og opningstider

Gjennom alle lærarintervjua kom det klart fram at manglande bemanning og stengde bibliotekdører er det som først og fremst avgrensar bruken av biblioteket og bibliotekaren som ein pedagogisk ressurs i skulekvardagen. Så å seie alle lærarane ønskte at bibliotekarstillinga skulle utvidast slik at dei til ei kvar tid kunne være sikre på at biblioteket var ope og tilgjengeleg for elevane.

"[...] drømmen er å få mer timer til en bibliotekar. Vi ser at vi drar veldig nytte av at hun er tilstede, er tilgjengelig og kan veilede, legge opp til temaer, temasamlinger, forskjellige litteratursamlinger. [...] Vi har fritt leide til biblioteket selv om hun ikke er der, men da er vi avhengig av at det er en person sammen med elevene. Når bibliotekaren er her, kan vi sende dem dit fra klassen og drive undervisning parallelt." (erfaren lærar, grunnskule)

Attåt dette kjem at biblioteket sine opningstider ikkje alltid er like pålitelige. Stort sett har dette samanheng med at bibliotekarstillinga, som i grunnskolen oftast er besett av pedagogar, også vert brukt til andre prekære oppgåver knytt til undervisning.

"[...] det er vanskelig å vite og ha den fullstendige oversikten over når det er åpent bibliotek og når de [elevene] kan komme. [...] Det er vanskelig å vite hvor [bibliotekaren] er til enhver tid. For hun brukes så mye som vikar." (relativt ny lærar, grunnskule)

Ein annan lærar formulerte det slik:

"Ressurser på [for] å bemanne det hele tiden. Og det er litt det der med at hvis jeg vet det er åpent [dvs. bemannet], så vet jeg det er åpent. Om jeg er i tvil om det er åpent, så lar jeg kanskje være å sende elevene dit." (erfaren lærar, grunnskule)

Tidspress

Mangel på tid og bibliotekarressursar var viktige årsaker til at lærarane ikkje i større grad involverte bibliotekarane i den pedagogiske planlegginga. Men i tillegg vart det frå enkelte også poengtert at lærarane sine tradisjonelle haldningar kanskje også kunne være eit hinder for samarbeid:

"Lærerene er jo veldig på sin egen øy ofte, og selv om vi jobber i team og sånt noe, så har man sine måter å drive undervisning på, og det er en viss treghet i å få lærerne med på nye spennende prosjekter. Det er knyttet til mange problemstillinger. [blant annet er det] knyttet til at lærerjobben er blitt formalisert inn i sånn effektivitetstyranni på mange måter." (relativt ny lærar, grunnskule)

Fysisk tilgjenge

Fleire av lærarane la vekt på at biblioteket måtte plasserast så sentralt som muleg i skulen si bygningsmasse. Avstanden frå klasseroma til biblioteket var ein avgjerande faktor for kor

hyppig det vart teke i bruk som læringsarena. Mange lærarar brukte nemninga ”skulen sitt hjarte” og viste med dette også til kvar biblioteket ligg plassert.

”[...] der bør biblioteket være ”hjertet” i skolen. Og da bør det ligge som et hjerte, omtrent midt i. Det bør være mer tilgjengelig.” (relativt ny lærar, grunnskule)

Kommentarane er også i nokon grad knytt til at lokala er for små til at fleire klasser kan bruke dei samstundes. Det oppstår derfor ein del logistikkutfordringar, som reduserer den spontane og uformelle bruken av skulebiblioteket. Dette vart av nokre trekt fram som eit problem. Dels knytt til at lokala er for små til at fleire klasser vil kunne bruke dei samstundes, dels til at opningstid/bemanningsgjerdet at elevane frå klassen ikkje kan nytte biblioteket utan at lærar også er med.

I dei kvalitative intervjuane fekk vi også døme på at ein hadde oppretta lokale ordningar for å styre tilgangen, t.d. ved at ein nytta skulen sitt romreservasjonssystem på Intranett for å kunne reservere biblioteket for heile klassen eller for mindre grupper. På skulen som hadde denne ordninga erfarte vi at dette vart sett på både som ei lette og som eit hinder for å kunne vere fleksibel i bruken. Men vellukka tilpassing til denne ordninga kravde at ein planla undervisningsopplegg i god tid, og at denne planlegginga også gjekk direkte på utnytting av biblioteket sine ressursar.

Nettkjelder og nettilgjenge

Bruk av Internettet som ein kjelde for fagleg informasjon var også ein faktor som avgrensa bruken av biblioteket og bibliotekaren som pedagogisk ressurs. Stadig meir av den litteraturen som elevane og lærarar meinte at dei hadde behov for i sitt arbeid henta dei ned frå nettet. Tilgjenge til disse kjeldene blir meir og meir uavhengig av biblioteket. Etablering av eigne datarom utanfor bibliotekaren sitt domene er ikkje uvanleg i grunnskulen.

”Vi har i større grad sjaltet ut maskinene der, og flyttet dem over til et separat rom. [...] Men vi har noen maskiner stående, slik at det er muligheter for å drive informasjonssøk der. [Men] når jeg gjør det med min klasse bruker vi det rene datarommet til det.” (relativt ny lærar, grunnskule)

Eller som ein annan lærer uttrykte det:

”Så vi har tilgang til maskiner i klasserommet. Jeg ønsker at mest mulig skal foregå der på grunn av at det er store grupper og at det er tidsbesparende [...]” (relativt ny lærar, grunnskule)

Det same gjeld PC’ar med Internetttilgang plassert i klasserom – og også etablering av trådlause nettverk som gjer det muleg å arbeide ”på nett” både i klasserom og i skulen sine fellesareal. I vårt materiale var trådlause aksess enno avgrensa til å gjelde dei vidaregåande skulane

Også frå lærarane i den vidaregåande skulen vart det gjeve eit inntrykk av at stadig større del av elevane sitt behov for lærebokavhengig informasjon vart henta frå Internet og i mindre grad frå den fagrelaterte litteraturen som fannst i skulebiblioteket. For:

”[...] i samfunnsfagene er det mye viktigere å finne stoff som er aktuelt og det er på nett. Og da vil kanskje bibliotekene miste mye av sin rolle.” (erfaren lærar, vidaregåande)

Frå elevane i vidaregåande si side vart det likevel peika på at dei hadde direkte nytte av dei bøkene som fanst på biblioteket – men i tråd med det lærarane sa, galdt dette først og fremst at ein der hadde tilgjenge til skjønnlitteraturen, til klipparkiv m.v. Andre typar lærebok-uavhengig informasjon var også elevane samde om at vart vanlegvis henta direkte frå Internettet.

Også mellom bibliotekarane i den kvalitative undersøkinga er det tid og ressursar som blir sett på som den viktigaste faktoren som avgrensar bruken. Ein av bibliotekarane framhevar alle endringar og reformer som pregar skulekvardagen, til dømes kunnskapsløftet, som tilhøve som gjer at lærarane ikkje har tid til å bruke biblioteket. Om det er rett, står vi over for eit paradoks: At reformer som føreset auka bruk av biblioteket er så tids- og ressurskrevjande at dette avgrensar bruken av biblioteket. På kva vis kan ein kome rundt det paradokset? Det blir ei utfordring for tenkinga omkring skulebiblioteket si rolle. Elles vert både areal og – truleg viktigast – for låg personalressurs, framheva som det viktigaste hinder som avgrensa bruken.

7.2. Oppmodar lærarane elevane om aktivt å bruke skulebiblioteket?

I grunnskulen er det stor grad av samsvar mellom dei ulike skuletypene i kva ein særleg oppmodar elevane å bruke biblioteket til. Tema- og prosjektarbeid skårar høgast (82 %), tett følgt av lesing av skjønnlitteratur (81 %). I grunnskulen er også oppøving av lesedugleik viktig – heile 74 % svarar at dei oppmodar elevane å bruke biblioteket til dette. 2/3 av lærarane svarar dei oppmodar elevane om å bruke biblioteket til å lese faglitteratur og i det daglege skulearbeidet. Berre 41 % at dei gjer dette i forhold til leksearbeidet.

Tabell 9 Oppmodar du elevane om aktivt å bruke skulebiblioteket? Svar frå lærarane Vist for dei som svara 'Ja'. Prosent og absolutte tal.

	I ordinære skule-timar	I tema- og prosjekt-arbeid	I lekse-arbeidet	Til lesing av fag-litteratur	Til lesing av skjønn-litteratur	For å øve opp lese-dugleik	For å lære data/IT
Grunnskule	67 %	82 %	41 %	67 %	81 %	74 %	18 %
<i>Tal</i>	<i>687</i>	<i>848</i>	<i>420</i>	<i>689</i>	<i>836</i>	<i>764</i>	<i>188</i>
Vidaregåande	50 %	89 %	59 %	53 %	45 %	17 %	14 %
<i>Tal</i>	<i>137</i>	<i>243</i>	<i>161</i>	<i>143</i>	<i>122</i>	<i>47</i>	<i>37</i>

Vi ser eit noko annleis bilete for dei vidaregåande skulane. Her kan vi merke oss at ein ikkje legg same vekt på å øve opp lesedugleik (17 % her mot 74 % i grunnskulen). Elles er det berre tema- og prosjektarbeid som får tilsvarande høg skåre som i grunnskulen. For dei andre alternativa er det i vidaregåande skule kring 50% som svarar stadfestande på spørsmålet.

Det synest berre i liten grad å vere slik at lærarane oppmodar elevane om å bruke biblioteket med tanke på å lære data/IT. Dette trass i at skulebiblioteka ofte har vore ein stad der elevane har hatt tilgjenge til datamaskiner. Forklaringa ligg nok i at det i dag er meir og meir vanleg at det er PC'ar på klasseroma og at elevane har tilgang til – eller sjølv har berbare PC'ar på skulen, samt at det er vorte svært vanleg å ha tilgang til PC i heimen. Samstundes har bruken endra seg, med enklare grensesnitt og meir brukarvenlege program, der behovet for opplæring på mange måtar er blitt annleis enn tidlegare, då god bruk ofte kravde at brukarane også hadde grundige kunnskapar om programmering m.v.

Funna i den kvantitative granskinga vert også her stadfest i intervju med lærarane. Lærarar oppmodar særleg elevane til å ta i bruk skulebiblioteket i relasjon til tema- og prosjektarbeid.

”Det [skulebiblioteket] fungerer jo som en database eller et sted hvor kunnskap finnes [...] altså en læringsarena [...] Det er jo et arbeidssted også. [...] De sitter der, de jobber i grupper og de låner og leser litt. Og så får elevene litt hjelp, også får de litt veiledning til å finne noen bedre bøker eller et bedre nettsted enn det de har [...]”
relativt ny lærar, grunnskule)

Særleg i dei lågaste trinna i grunnskulen oppmoda lærarane elevane til å bruke biblioteket knytt til lesetrening og lesing av norsk skjønnlitteratur. Ein lærar i barneskulen poengterte at:

”Vi har brukt det mest når vi jobber med skjønnlitterær sjanger. I leseutviklinga til elevene har vi hatt fokus på skjønnlitterær sjanger hele tiden.” (erfaren lærar, grunnskule)

Eit interessant ønske som dukka opp i lærarintervju var at skulebibliotekarane skulle halde kurs for lærarane, til dømes knytt til det å formidle nyare skjønn- og faglitteratur, men også eigne kurs i nettbruk, kjeldekritikk og kjeldesøk. Det var særleg nyttilsette lærarar frå skular som hadde fagutdanna skulebibliotekarar som etterlyste slike tilbod. Både frå eit marknadsføringsperspektiv og frå eit kunnskapsperspektiv ville dette kunne vere interessant å sjå nærare på. Ein av lærarane brukar noko av det ho sjølv lærte på eit kurs gjeve av bibliotekarane når ho underviser sine elevar i bruk av nettkjelder: Ein av dei fagutdanna bibliotekarane i den vidaregåande skulen gjekk djupare inn på dette: Ulike faggrupper kunne ofte vere usikre på kvarandre. Ein ynskjer ikkje alltid å syne fram det ein ikkje kan. Ho skildrar dette i samband med eit prosjekt. Der var situasjonen at lærarane gav uttrykk for ei viss uvisse overfor bibliotekarane sin særlege kompetanse i attfinning og søking. ”Dette veit jo de så mykje om og vi kan lite eller ingenting”, var lærarane si haldning. Lærarane ønskte då at bibliotekaren skulle gje dei eit kurs før prosjektet tok til. Erfaringa vart at dette både bygde tillit og auka lærarane si merksemd på kva biblioteket og bibliotekarkompetansen kan tilby.

”Hun hadde kurs for oss lærere i fjor. Så jeg bruker noe av det hun la fram da, og så bruker jeg noe av det jeg er opplært til når jeg har studert selv.” (relativt ny lærar, vidaregåande)

Elles så var det sjeldan at lærarintervju avdekkja at lærarane oppmoda elevane til å bruke biblioteket som arena for å lære seg data/IT. Dette er eit ansvarsfelt som i større og større grad vert flytta ut av biblioteket og inn i eigne datarom eller i klasseromma der læraren har ansvaret for opplæringa.

”Vi har tidligere hatt det vi kaller for skolens mediatek. Vi har i større grad sjaltet ut maskinene der, og flyttet dem til et separat rom. Det ble – jeg fikk opplevelsen av at datamaskinparkdelen av mediateket tok litt over.” (relativt ny lærar, grunnskule)

Elles som ein lærar uttalte då ho vart spurt om bibliotekaren hadde ansvar for IKT-opplæringa ved skulen:

”Ikke her på skolen egentlig. I og med at vi da har denne egne IKT-ansvarlige. Så skal hun slippe det.” (erfaren lærar, grunnskule)

På den andre sida vart det ved fleire høve trekt fram som ein fordel at biblioteket og skulen si IKT-teneste var lokalisert i nær tilknytning til kvarandre. Dei vart tydeleg sett på i samanheng, men fokuset var vanlegvis at det er knytt opp mot to ulike typar av kompetanse.

7.3. Tilbod om praktisk opplæring i å bruke biblioteket sine ressursar

I forhold til praktisk opplæring i bruk av biblioteket er det berre i liten grad skilnad mellom vidaregåande og grunnskule. For grunnskulen var det heller ikkje skilnad mellom dei ulike skuletypene. Det var ein noko lågare prosentdel som svara ja på spørsmålet ved dei reine yrkesfaglege skulane enn ved dei andre på vidaregåande nivå.

Tabell 10 Får dine elevar tilbod om praktisk opplæring i å bruke biblioteket sine ressursar? Svar frå lærarane. Prosent

	Grunnskule	Vidaregåande	I alt	
	%	%	%	Tal
Ja	75 %	79 %	76 %	986
Nei	14 %	8 %	13 %	164
Veit ikkje	12 %	13 %	12 %	154
Sum	100 %	100 %	100 %	
Tal svar	1 030	274		1 304

Lærarintervjua viser og at elevane deira stort sett får ei eller anna form for opplæring i bruk av biblioteket sine ressursar. Det varierer kor formalisert denne opplæringa er, men det kan synast som om den særleg er lagt til starten av skuleåret og gjerne til dei lågaste klassetrinna. Ved ein vidaregåande skule vart det presisert at ein såg det som viktig å starte kvart skuleår med ei oppdatering og opplæring i bruk av biblioteket. Her var ein særleg merksame på dette at elevane utviklar seg – også med omsyn til korleis dei ville kunne bruke biblioteket, og at det difor var naudsynt både å gje ”påfylling”, men også tilføre ny kunnskap meir direkte retta mot den bruk som var aktuell på gjeldande klassesteg/studieprogram.

Også i grunnskulen såg vi døme på ulike måtar å nærme seg opplæringsutfordringa. Ein skule nytta t.d. elevane aktivt som ”bibliotekassistentar”, der elevane laut kvalifisere seg for å få retten til å vere dette. I andre høve gav intervjua inntrykk av at opplæringa var meir tilfeldig, men at lærar og bibliotekar ved behov gav opplæring retta mot dei konkrete behov som låg føre.

Fordelt etter alder:

Dei yngste lærarane svarar i langt større grad at dei ikkje veit om elevane får slikt tilbod. Dette gjeld både i grunnskule og vidaregåande opplæring.

Fordelt etter geografi

For grunnskulen er det eit visst sprik mellom fylka, frå Aust Agder, Rogaland, Oslo, Troms og Akershus som alle har over 80 % av lærarane som svarar at elevane får slik tilbod, til Nord Trøndelag, Møre og Romsdal og Vest Agder der berre ca 60 % svarar det same. På den andre sida viser ikkje dette noko eintydig geografisk mønster. Blant fylka i toppen av skalaen finn vi sentrale austlandsfylke som Oslo og Akershus, men også fylke i meir perifere område som t.d. Troms.

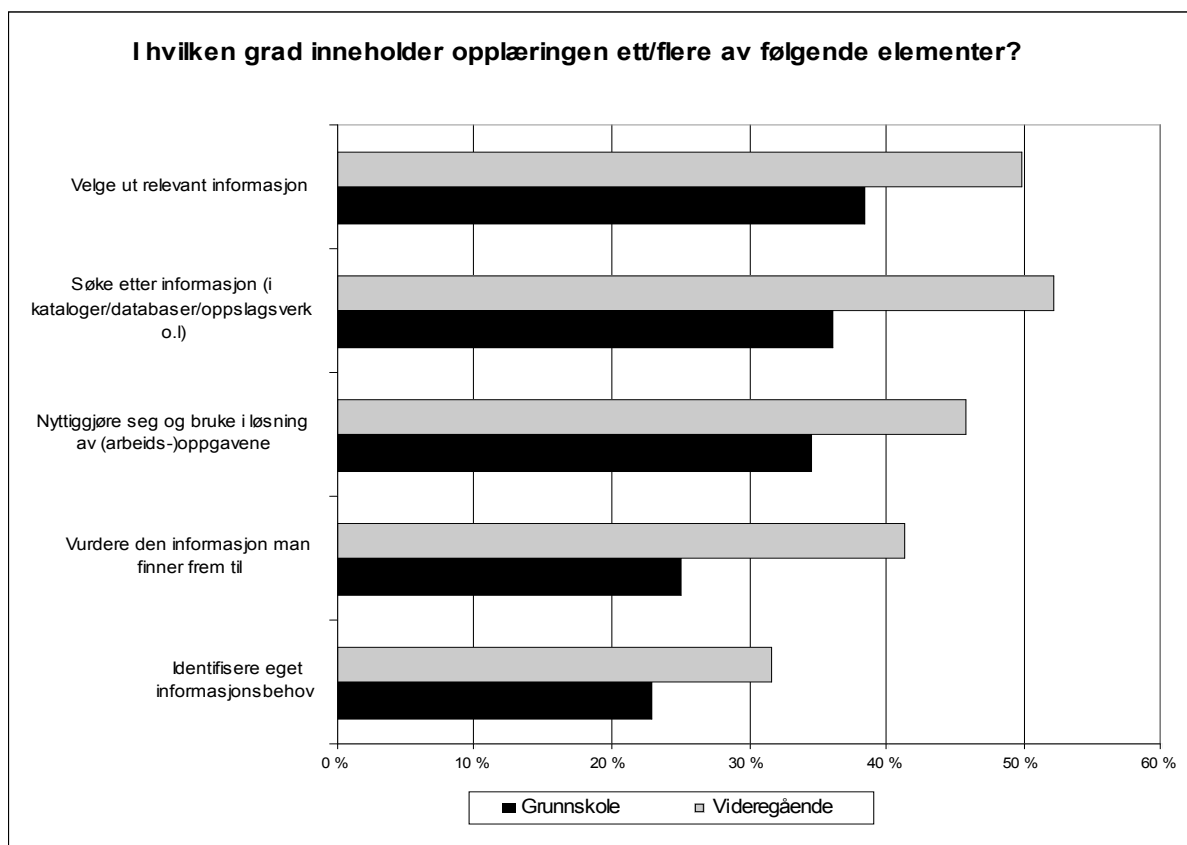
Fordelt etter skulestorleik

Om vi ser på skulestorleiken, er det dei største skulane som oftast gjev elevane tilbod om opplæring i bruk av biblioteket (77 % svarar her at elevane får slik tilbod mot 70 % for skular med under 100 elevar). Dei fylka som her skåra lågast var alle slike som har relativt stor prosentdel små skular.

For vidaregåande skular er det eit noko større sprik. I fire fylke svarar 100 % av lærarane at slik tilbod vert gjeve, i åtte fylke er det mellom 80 og 95 % som svarar at tilbodet vert gjeve, men i fire fylke er det 50 % eller færre som svarar dette (Møre og Romsdal, Rogaland, Sør-Trøndelag og Sogn og Fjordane). Men det er ikkje her nokon klar tendens til at dette er fylke med overvekt av mindre skular (også for vidaregåande viser desse seg å skåre noko lægre enn dei større). Det vi elles veit er at vi både frå Rogaland og frå Sør-Trøndelag fekk få svar frå lærarar i vidaregåande, slik at resultatet for desse vil vere mindre til å lite på.

7.4. Kva inneheld brukaropplæringa?

Lærarane vart bedne ta stilling til i kva grad opplæringa av elevane i bruk av skulebiblioteket inneheldt eit eller fleire frå ei liste med fleire element. Ein skulle gradere svara etter fast skala (I svært høg grad, I høg grad, I nokon grad, I liten grad og Ikkje i det heile tatt). Prosentdelen som svara "Ikkje i det heile tatt" låg kring 5-6 prosent for baa skuleslaga. Dette tyder på at, om enn i noko varierende grad, så vert alle satsingane dekkja i den opplæringa som vert gjeve.

Figur 4 I kva grad inneheldt opplæringa eitt/fleire av desse elementa? Svar frå lærarar i grunnskule og vidaregåande, Prosent som svara svært stor/stor grad.

I Figur 4 har vi slått saman svara for ”I svært stor grad” og ”I stor grad”, og viser dei for kvar av dei fem satsingane, fordelt på skuleslag. Vi ser då eit systematisk skilje mellom skuleslaga. Svara frå lærarane i vidaregåande tyder på at ein i brukaropplæringa der generelt legg meir vekt på desse satsingane i og med at dei alle ligg kring 10 prosentpoeng høgare enn for svara frå grunnskulelærarane.

For båe skuleslaga er det å søke etter informasjon og det å kunne velje ut relevant informasjon sterkast vektlagt, samt det å lære korleis ein kan gjere seg nytte av denne informasjonen. I vidaregåande inneheld opplæringa også i stor grad det å kunne vurdere den informasjonen ein finn fram – dette elementet får relativt lågare oppslutnad blant grunnskulelærarane. Båe skuleslaga er samde om at opplæringa i mindre grad er retta mot det å setje elevane i stand til å identifisere eige informasjonsbehov.

Lærarintervjua viste at den formelle og planmessige brukaropplæringa i grunnskulebiblioteket sjeldan inneheldt anna enn å bli kjent i biblioteket samt ei innføring i bruken av bibliotek-katalogar, oppslagsverk og databasar. Det er først og fremst frå lærarar i den vidaregåande skulen at det blir referert til kurs som biblioteket held i litteratursøk og kjeldekritikk:

”Biblioteket sitter jo inne med kunnskapar innan litteratursøk og kjeldesøk. De har jo også kurs da for nye elever, som er veldig nyttige, og som går på generell kjeldekritikk.” (FLVS 7:10)

I dei kvalitative intervjua med bibliotekarane finn vi eit interessant skilje mellom grunnskular og vidaregåande skular som nok i røynda er eit skilje mellom fagutdanna bibliotekarar og bibliotekansvarlege med lærarbakgrunn. Lærarbibliotekarane ser ut til å ha lågare sjølvtilit og eit etter måten lågare kunnskapsnivå med omsyn til IKT og bruk av nettet. Tendensen er at brukaropplæring på desse områda vart overlete til datalærarane. Fagutdanna bibliotekarar, som har IKT-baserte bibliotektenester som ein sentral del av grunnopplæringa, integrerer i større grad dette i brukaropplæringa. Frå ein av desse bibliotekarane vert det og trekt fram at opplæringa må vere konkret og knytt til verkelege problem og oppgåveløysingar om ho skal vere effektiv. Ei generell innføring i biblioteket kan nok vere nyttig, men det er ikkje alltid så mykje som festar seg. Men kjem bibliotekarane attende kort tid etter i samband med eit verkeleg prosjekt og knyter brukaropplæringa til dette, blir resultatet meir effektivt.

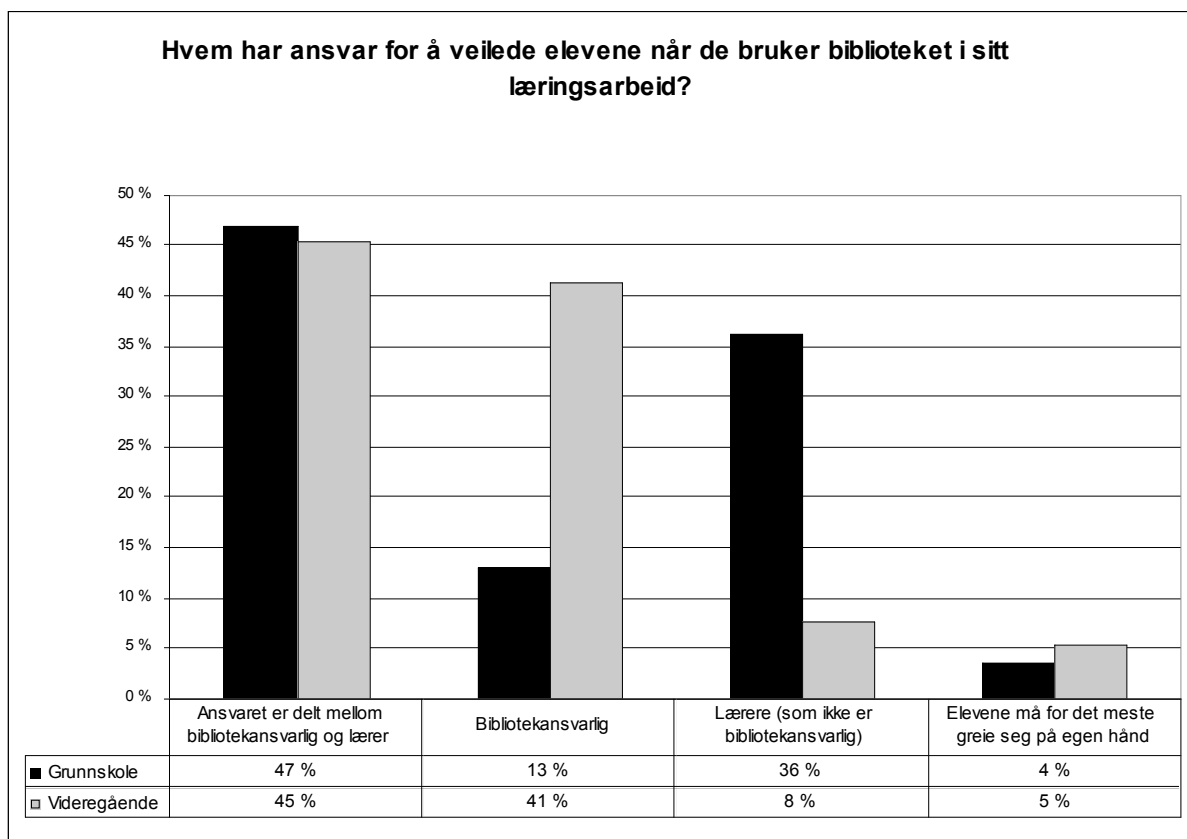
Bibliotekarane gjev og eit klart bilete av at brukaropplæringa vert mest effektiv dersom

- a) ho er timeplanlagt
- b) dersom denne timeplanlagde opplæringa omfattar fleire fag enn berre norsk og samfunnsfag
- c) dersom opplæringa særleg er konsentrert til byrjinga av skuleåret, til dømes perioden august til oktober.

7.5. Ansvar for å rettleie elevane når dei brukar skulebiblioteket i sitt læringsarbeid?

På dette spørsmålet ser vi at det skiljet vi observerte relatert til bemanninga av skulebiblioteka også viser att her. Knappt halvparten (47% frå grunnskule og 45 % frå vidaregåande) svarar at ansvaret er delt mellom bibliotekansvarleg og lærar. Men så deler skuleslaga seg slik at det for vidaregåande er 41 % som seier at bibliotekansvarleg er den som står for dette, medan ein

i grunnskulen svarar at lærarane er dei som tek denne rettleiinga (36 %). Det er vidare stor grad av semje om at elevane slepp å ta ansvar for dette sjølve, berre 4 (grunnskule) høvesvis 5 (vidaregåande) % svarar dette.

Figur 5 Kven har ansvar for å rettleie elevane når dei brukar skulebiblioteket i sitt læringsarbeid? Vist for svar frå lærarar i grunnskule og vidaregåande. Prosent

Sjølv om vi her kan sjå at skulebibliotekansvarleg i langt større grad er ansvarleg eller medansvarleg for rettleiinga i den vidaregåande skulen (86 %), så svarar 59 % av lærarane i grunnskulen at skulebibliotekansvarleg er ansvarleg/medansvarleg for rettleiinga der og. Med tanke på dei små personalressursane som er stilt til rådvelde i grunnskulen, ser vi at ein relativt stor del av desse vert satsa på å gje rettleiing og opplæring.

Intervjua frå den kvalitative granskinga viser at mange lærarar ser på biblioteket som ein læringsarena, der både lærarar og bibliotekar står ansvarleg for den pedagogiske gjennomføringa. Hovudansvaret for det pedagogiske arbeidet som skal gjennomførast blir likevel sett på som bibliotekaren sitt ansvar.

”Men i 9.klasse så brukte jeg det til en sånn arbeidsarena for elevene – selvstendig arbeid. [...] Men det er helt avgjørende at det er noen som er og veileder [elevene] på det, - det her med at det er folk der, som hjelper dem med å finne den rette litteraturen.” (erfaren lærar, grunnskule)

7.6. Oppsummering om lærarane sitt bruk av skulebiblioteket

I den kvalitative undersøkinga gav så og seie alle lærarane uttrykk for at skulebiblioteket og skulebibliotekaren var viktige for den pedagogiske aktiviteten i skulen. Fleire trekte fram at det var av særleg verdi at biblioteket samstundes i stor grad fungerte som ein attraktiv arena for elevar på alle alderstrinn, av både kjønn og frå mange ulike kulturar og religionar.

"Det fungerer jo som en database [...] eller et sted hvor kunnskap finnes og som på en måte er et litt opphøyd sted i forhold til resten av skolen. [...] Altså en læringsarena. [...] Det er jo et arbeidssted også [...] De [elevene] sitter der, de jobber i grupper og de låner og leser litt. Også får de litt hjelp, også får de litt veiledning til å finne noen bedre bøker eller et bedre nettsted enn det de har [...]." (relativt ny lærar, grunnskule)

Ein annan lærer la vekt på biblioteket si rolle som ein uformell læringsarena:

"Dessuten er jo biblioteket det som kalles en lavintensiv arena da, i forhold til skolen. Biblioteket er mye mer en arena hvor man selv kan finne det lesestoffet man vil lese [...] man kan utvikle egne læringsstrategier som ikke er satt inn i en ramme." (relativt ny lærar, grunnskule)

I følge lærarane er det som først og fremst legg hindringar for meir bruk knytt opp mot avgrensa opningstider og for låg bemanning. Fleire av lærarane ønskte at skulebiblioteket også skulle være opne i friminutt og før og etter skuledagens slutt. Fleire lærarar argumenterte for at skulebiblioteket ved å utvide opningstidene betre vil kunne fungere som ein lågintensiv læringsarena der også elevane sine foreldre ville kunne inkluderast.

"Jeg tenker at det må handle om å bruke biblioteket utover skoletid. [...] Det er noe av målet i skolen at man ønsker å jobbe for en mer helhetlig tilværelse for elevene, hvor skole, hjem – alle etater på en måte er nærmere hverandre." (erfaren lærar, grunnskule)

"De trenger også å komme på biblioteket og lese, like mye som barna deres [gjør] synes jeg. [...] For her er foreldrene. De er her og henter barna sine og, hvis biblioteket er åpent etter kl.16:00, så kan de gå opp hit [til skulebiblioteket]. Da kan gjerne læreren gjerne pushe på litt med å si at: "Hun må lære å lese. Dere må gå på biblioteket nå."." (erfaren lærar, grunnskule)

I ein slik situasjon vil skulebiblioteket kunne fungere som ein læringsarena, men også som ein kulturell arena for heile lokalmiljøet.

8. Elevane

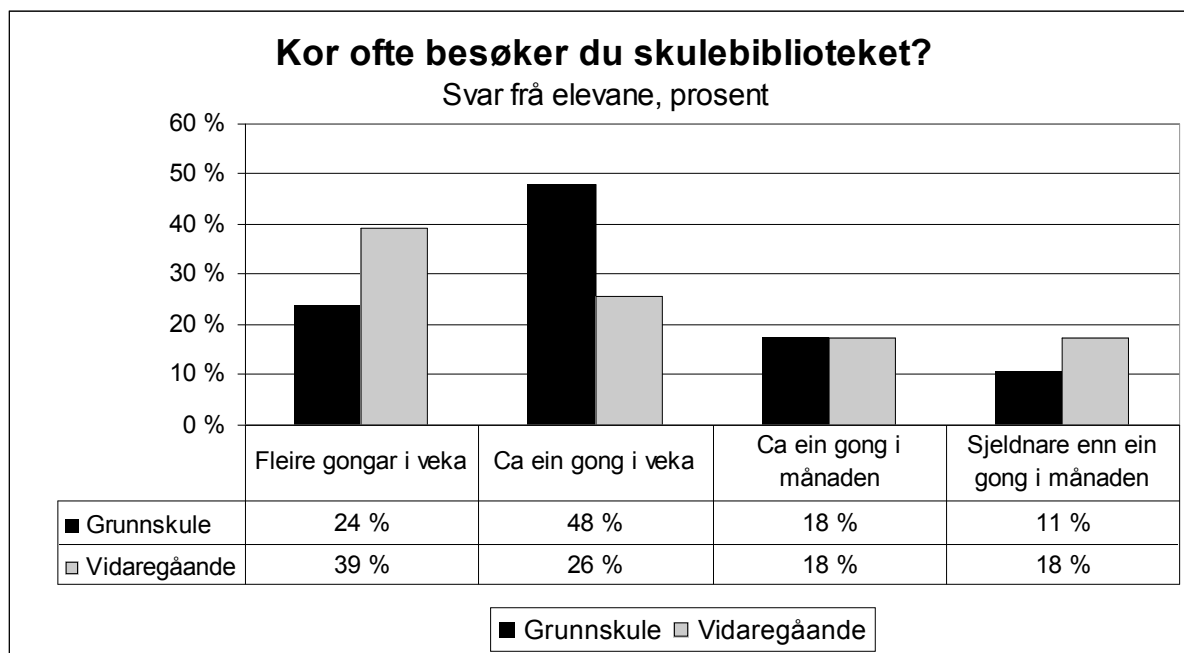
8.1. Kven svarte?

Det har tidlegare i liten grad blitt gjennomført slike spørjegranskingar retta mot elevane, særleg gjeld dette for elevar i grunnskulen. Granskingar av elevar og tilhøve som gjeld deira bruk av skulebiblioteket har i regelen vore utført som kvalitative intervju retta inn mot elevar ved eit mindre tal skular. Etter det vi kjenner til er det første gong at elevane har blitt inkludert fullt ut i gjennomføringa av ei brei, spørjeskjemabasert gransking retta mot bruken av og haldningar kring skulebiblioteka i Noreg.

Det var i alt 1946 elevar som svarte, 1581 frå grunnskule og 365 frå vidaregåande opplæring. Svara frå grunnskulen fordelte seg med 52 % frå dei reine barneskulane, 12 % frå reine ungdomsskular og 17 % frå kombinerte barne- og ungdomsskular. Ei svarfordeling som ikkje i vesentleg grad er avvikande frå den reelle fordelinga mellom desse skuleslaga, om vi tek omsyn til at vi berre bad om svar frå elevar frå 5. trinn og oppover. Ved skular med klassetrinna 1 – 4 skulle difor ikkje elevar svare. Vi har vidare sett at kjønnsfordelinga i stor grad samsvarar med kjønnsfordelinga på landsbasis. Dette tyder på at elevane som deltok i stor grad vil vere representative for elevane i norsk skule.

8.2. Kor ofte brukar elevane skulebiblioteket?

Elevane vart spurde om kor ofte dei besøkte skulebiblioteket. Vi viser resultatet i figuren nedanfor:

Figur 6 Kor ofte besøker du skulebiblioteket? Vist for elevar frå grunnskule og vidaregåande. Prosent

Merk at dette er tal for besøk, uavhengig av kva som var grunnen til besøket. Vi ser då at elevar flest er innom skulebiblioteket ein gong eller oftare i veka, 72 % i grunnskulen og 65 % i den vidaregåande. Vidare at det er relativt fleire i den vidaregåande som svarar at dei brukar biblioteket sjeldnare enn ein gong i månaden (17 % mot 10 %). I alt gjev dette eit bilete av at skuleelevane i båe skuleslaga er flittige besøkarar på skulebiblioteka.

Der er ingen skilje å nemne mellom kjønna i kor ofte dei besøker biblioteket. Av elevane i grunnskulen er det elevane ved dei reine barneskulane som ser ut til å besøke biblioteket oftast (26 % meir enn ein gong i veka), ved dei reine ungdomsskulane er talet 23 % og ved dei kombinerte barne- og ungdomsskulane 20 %. I vidaregåande opplæring er det elevar ved yrkesfaglege skular som sjeldnast er innom (23% meir enn ein gong i veka). Allmennfaglege og kombinerte ligg på ca 42 %.

I barneskulen var elevane i 10. årstrinn dei flittigaste besøkarane – her var 30 % innom biblioteket meir enn ein gong i veka.

Gjennom elevintervjua kom det fram at kor ofte elevane brukte biblioteket til ei viss grad var avhengig av kor tilgjengelig biblioteket er. Tilgjenge er avhengig av plasskapasitet, opnings-tider, bemanning og kor sentralt biblioteket er plassert i bygningsmassen. For det siste fekk vi t.d. informasjon om at det vart sett på som eit hinder at elevar hadde klasserom i eit paviljongbygg rett utanfor hovudinngangen medan skulebiblioteket låg oppe i 3. etasje i hovudbygget. Kort avstand, rekna i meter, men den innebar behov for å forlate eiga bygning. Om biblioteket er ope og tilgjengeleg bruker elevane det ofte, uavhengig om dei går i grunnskulen eller den vidaregåande skulen. Som nokre elevar peika på:

"Hadde vi visst at det var åpent hele tiden så hadde vi kanskje vært der meir. For nå vet vi jo ikke når det er åpent [...] da må vi gå og sjekke." (elev, grunnskule)

Lokaliseringa på skulen var i mykje mindre grad sett på som eit hinder i dei vidaregåande skulene i undersøkinga. Dette sjølv om vi hadde døme på svært store skular der bygningsmassen låg spreidd over eit stort areal.

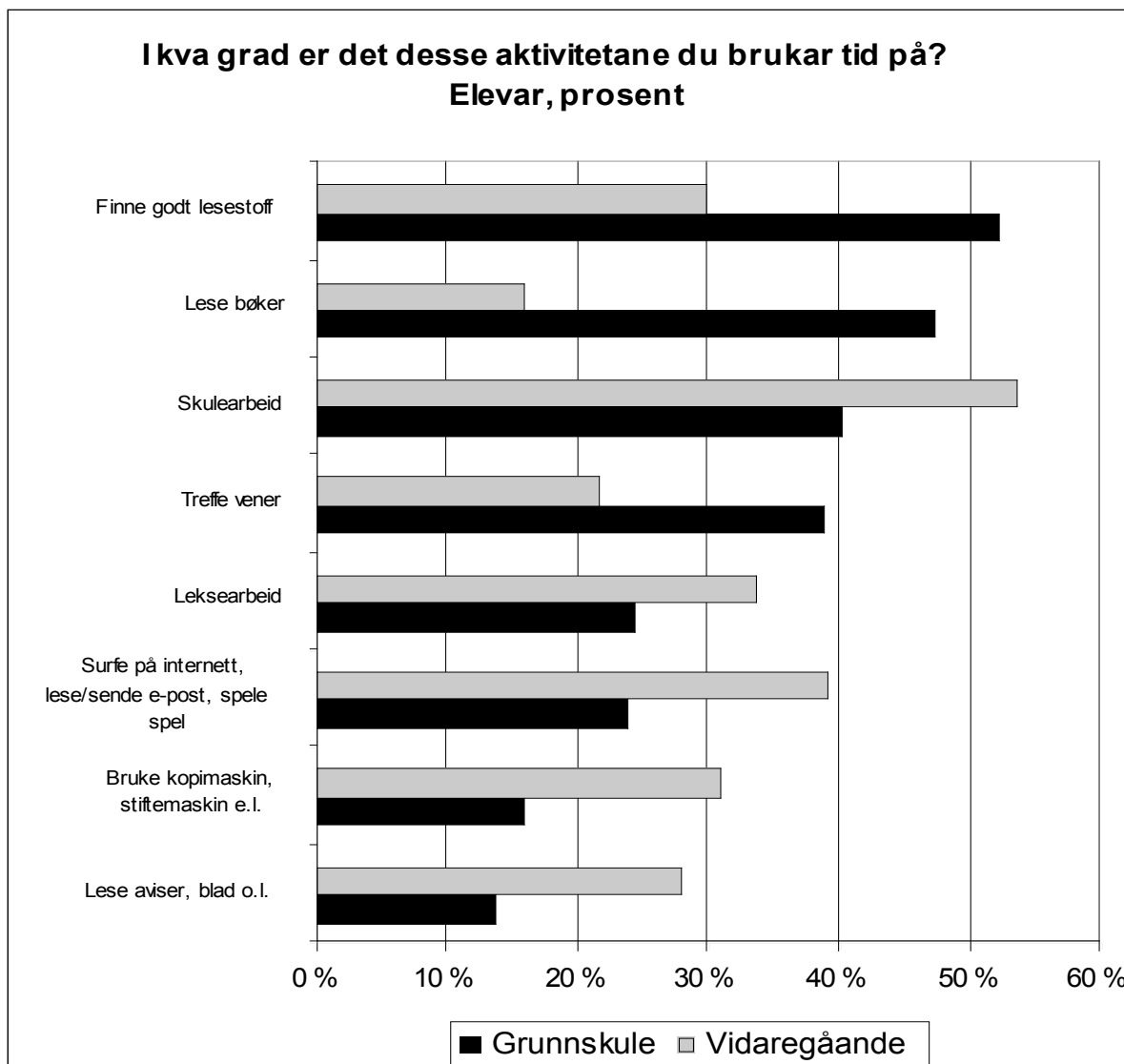
"[...] det skjer ofte. Er innom biblioteket ca. daglig. God plass der." (elev, vidaregåande)

8.3. Kvifor kjem elevane til biblioteket?

For å få vite meir om dette, delte vi elevane i to grupper: dei som svara at dei besøkte biblioteket ein gong i månaden eller oftare og dei som besøkte biblioteket sjeldnare enn ein gong i månaden. Inndelinga vart gjort på grunnlag av svara på spørsmålet om kor ofte dei besøkte biblioteket. Dei to gruppene vart så stilt ulike spørsmål. Dei som brukte biblioteket ofte vart bedne om å svare på spørsmål om kva aktivitetar dei brukar tid på og i kva grad dei brukar biblioteket i skulearbeidet. Sjeldanbrukarane vart bedne ta stilling til om ei rad påstandar var viktige for at dei ikkje brukte biblioteket i særleg grad.

8.3.1. Kva aktivitetar brukar elevane tid på?

Figur 7 viser prosentdelen av elevane i grunnskulen og i den vidaregåande skulen som svara at dei i svært stor eller stor grad brukte tid på desse aktivitetane.

Figur 7 Når du er på biblioteket, i kva grad brukar du tid på desse aktivitetane? Vist for elevar som svara dei i svært stor eller stor grad brukte tid på desse aktivitetane. Prosent

Grunnskulen

I grunnskulen er det tydeleg at lesing og bøker i seg sjølv er ein viktig grunn til å besøke biblioteket. Heile 53 % svarar at dei i svært stor/stor grad brukar tid på å finne godt lesestoff og 47 % at dei les bøker der. Dette høver også godt med det som kom fram gjennom dei kvalitative intervju, at det i grunnskulen vert brukt tid til å la elevane finne godt lesestoff – for å bygge opp gode lesarar. Ein 7. klassing i grunnskulen meiner at han først og fremst brukar biblioteket til fritidslesing:

”Jeg tror det viktigste er å bruke det [biblioteket] til fritidslesing, fordi vi har så mye lesing på skolen og sånn lesesiesta og sånn.” (EBT 18:16)

Skularbeid, med 40 %, ligg også høgt oppe i grunnskulen. Også her finn vi parallellar frå dei kvalitative intervju – elevane fortel der at dei ofte får oppgåver der læraren ber dei gå på skulebiblioteket for å finne spesiell informasjon eller meir generell informasjon om ulike

emne. Ein elev frå ein ungdomsskule meinte at skulebiblioteket spelte ei stor rolle i skulearbeidet:

”Siden de [...] finner fram bøker og sånn til det vi skal drive med.” (elev, grunnskule)

Vi kan merke oss at så mange som 39 % svarar at dei går på biblioteket for å treffe vener. Dette tyder på at biblioteket også har ein viktig sosial funksjon i elevflokk. Ut frå kommentarar frå intervjuar har vi og sett utsegner som at det er hyggelig å være på biblioteket, der er plass til å sitte å prate etc. Inntrykket frå desse er at skulebiblioteket i stor grad vert sett på som ein hyggeleg stad å vere:

”Det er jo liksom det – et av de fineste rommene her da – biblioteket. Påkosta med sofaer og sånn. [...] Det er egentlig det koseligste rommet her på skolen, sånn sett.” (elev, grunnskule)

Ordinært leksearbeid er i regelen ikkje tenkt å vere ein del av biblioteket sine funksjonar. Dette går også fram frå svara vi fekk, berre 24 % av elevane nemner at dei i svært stor/stor grad brukar tid på dette. Ut frå intervjuar veit vi her at det ved enkelte skular er laga opplegg for at elevane skal kunne drive ordinært leksearbeid på skulebiblioteket i skuletida – men dette er då knytt til spesielle høve. *”Vi må ha lapp med frå læraren om at vi skal kunne gjere lekser i skuletida”*, vart det sagt frå elevar på ein skule.

Vi ser at det å bruke teknisk utstyr på biblioteket også er ein grunn til å gå dit, men ikkje i særleg stor grad. Ulike aktivitetar knytt til Internettbruk m.m. vert trekt fram av 24 % av elevane, å skulle bruke kopimaskin, stiftmaskin m.m. av 16 %.

Til slutt kan vi merke oss at det er relativt få, berre 14 % som svarar at dei i svært stor/stor grad brukar tid på å lese aviser og blad. Dette går også fram av intervjuar, der det frå fleire av skulane vart trekt fram at det var lite lesestoff av denne type på skulebiblioteket.

Vidaregåande opplæring

I den vidaregåande skulen er det skulearbeidet som dominerer når vi spør kva aktivitetar dei brukar tid på. Heile 54 % av elevane svara at dette i svært stor/stor grad var aktivitet dei brukte tid på. I intervju med elevar og lærarar i vidaregåande kom dette også klart fram. Det vart i stor grad lagt opp til og forventat at elevane skulle bruke skulebiblioteket aktivt i løpet av skuledagen, til fagleg fordjuping og til løysing av konkrete oppgåver:

”Vi bruker i hvert fall ikke som møteplass. For hvis man snakker der inne og er litt hyggelig, så blir vi kastet ut med en gang.” (elev, grunnskule)

I vidaregåande brukar elevane også mykje tid på å surfe på Internett, m.v. Vi såg at dette ikkje vart så mykje vektlagt i grunnskulen (24 %), her ligg dette på 39 %. Ut frå intervjuar med elevane kan det sjå ut til at dette i stor grad er knytt tett til skulearbeidet – dei har behov for å søke på Internett for å finne informasjon dei aktivt treng i skulearbeidet.

Arbeidet sin karakter i den vidaregåande skule kan og vere med å forklare at heile 31 % svarar at dei i svært stor/stor grad går på biblioteket for å kunne bruke kopimaskin, stiftmaskin o.l. Når ein må hente stoff frå andre kjelder vert det også meir hyppig behov for å ta kopi av nokre sider.

Vi kan og sjå at det å bruke skulebiblioteket til vanleg leksearbeid er relativt hyppig nemnt (34 %). At dette er vanlegare her enn i grunnskulen kan nok skuldast at leksearbeidet meir

har karakter som gjer det naudsynt å gå til fleire kjelder for å kunne svare, men også at fritimar etc. gjer at ein har tid til å drive med leksearbeid i ”skuletida”.

Medan det å finne godt lesestoff og lese bøker var rangert høgast i grunnskulen, ser vi at dette i den vidaregåande er kome lenger ned på rangstigen. Berre 30 % svarar at dei i svært stor/stor grad brukar tid på å finne godt lesestoff, og berre 16 % at dei brukar tid der på å lese bøker. Utsegner i intervjuet støttar opp under dette – ein har tilgang til vanlege bøker både heime, i folkebiblioteket og andre stader, difor vert ikkje dette prioritert på skulebiblioteket. Lesetrening og stimulering av leseglede er heller ikkje prioritert på same måte i den vidaregåande skulen som i grunnskulen.

Det er relativt fleire enn i grunnskulen som i svært stor/stor grad brukar tid på å lese aviser, blad o.l. (28 mot 14 %). Dels kan dette skuldast at biblioteka i grunnskulen er dårlegare på dette (jf. kva vi såg om dei tilsette si vurdering av tilbodet på dette området. På grunnskulane var ein i langt større grad misnøgde med tilbodet enn ein var i den vidaregåande skulen). Det kan og skuldast eit større behov for tilgang på stoff frå aviser og tidsskrift i den vidaregåande skulen. Frå intervjuet vart det m.a. trekt fram at klipparkiv med avisartiklar var eit viktig hjelpemiddel, særleg inn i norskfaget

Færre svarar at dei i svært stor/stor grad kjem på biblioteket for å treffe vener (21 % mot 39 % i grunnskulen). Dette var elles ein aktivitet som vart trekt fram i alle intervjuet med elevane frå den vidaregåande skulen, der vart skulebiblioteket framheva som ein triveleg stad å vere, ein stad ein alltid kunne treffe kameratar. At denne aktiviteten rangerer så pass lågt kan difor skuldast at elevane her har så mange andre grunnar til å bruke skulebiblioteket.

8.3.2. Gutar og jenter

I grunnskulen er det lite skilje. Tendensane er dei same for gutar og jenter, men det er i jamt over fleire jenter som svarar at dette i svært stor/stor grad er aktivitet dei brukar tid på (skilnaden ligg oftast kring 5 prosentpoeng).

I vidaregåande kan vi sjå større skilje. Det er 60 % av jentene mot 42 % av gutane som i svært stor/stor grad brukar biblioteket og tilsvarende 39 % mot 26 % som brukar det i leksearbeidet. I dette skuleslaget ser altså jentene ut til å vere langt hyppigare brukarar, men rangerer dei ulike tilboda likt.

8.3.3. Store og små skular

Det er ikkje dei store skilja her. Vi kan merke oss at elevane frå dei største grunnskulane oftare svarar at dei i svært stor/stor grad brukar tid på å lese bøker og å finne godt lesestoff. Dette kan ha samband med at det i regelen er dei største skulane som også har største boksamlingane, og at det dermed vert enklare å finne bøker som har interesse eller som opplevast som relevante.

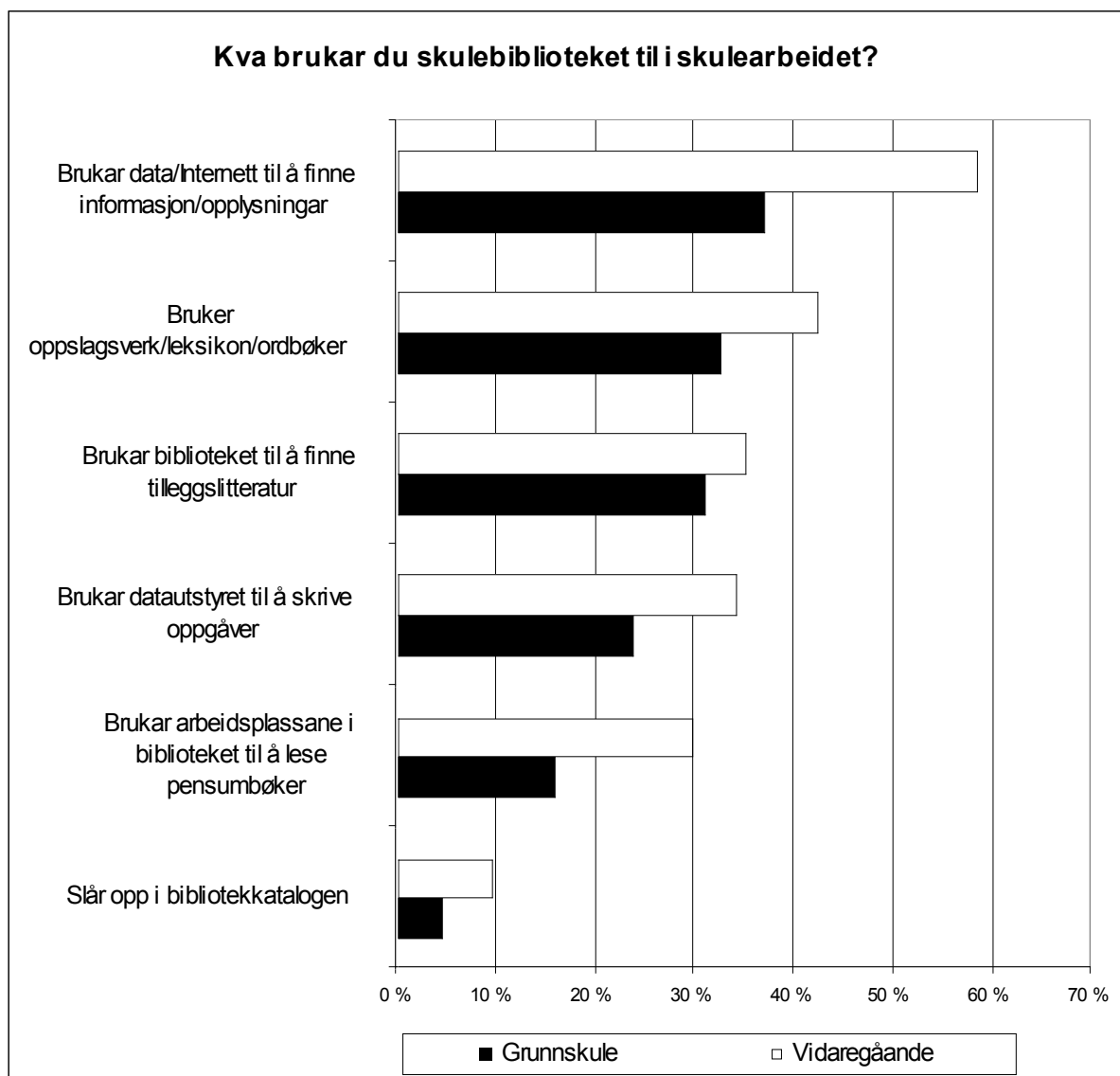
I vidaregåande skule ser vi at det er elevane ved dei største skulane som oftast svarar at dei i stor/svært stor grad brukar biblioteket til skulearbeid. Ved dei minste skulane vert det lagt størst vekt på skulebiblioteket som ein stad å treffe vener.

8.3.4. Oppsummering

Oppsummert kan vi seie at vi sit att med eit bilete av at skulebiblioteket i grunnskulen i større grad er retta inn mot det som gjeld oppøving av leseglede og lesetrening, i vidaregåande er det klarare fokus inn mot den faglege bruken. Her finn vi og ein tendens til at jentene oftare enn gutane brukar skulebiblioteket til faglege aktivitetar.

8.4. Kva brukar elevane skulebiblioteket til i skularbeidet?

Elevane vart presenterte for seks utsegner om å bruke skulebiblioteket og vart bedne om å svare på i kva grad desse passa med korleis dei brukte skulebiblioteket i skularbeidet. Vi viser dette i Figur 8 med tal for kor mange prosent som svara at dei i svært stor/stor grad brukte dette i skularbeidet.

Figur 8 Kva brukar du biblioteket til i skularbeidet? Vist for elevar som svara i svært stor/stor grad. Prosent

Vi ser her at elevane i grunnskulen og i den vidaregåande rangerer dei ulike gjeremåla likt, men gjev dei noko ulik tilslutnad.

59 % frå vidaregåande og 37 % frå grunnskulen svara at dei i svært stor/stor grad brukar data og Internettet til å finne informasjon og opplysningar, 42 mot 33 % at dei brukar oppslagsverk, leksikon eller ordbøker. Dette tyder på at bruken i den vidaregåande skulen i større grad er faktaorientert. Under førre punktet såg vi at aktivitetane på biblioteket i sær for den vidaregåande skulen i stor grad var retta mot det faglege. Dette kjem att her, i og med at elevane, særleg i vidaregåande, brukar tid på å finne fram opplysningar som er relatert til skulearbeidet.

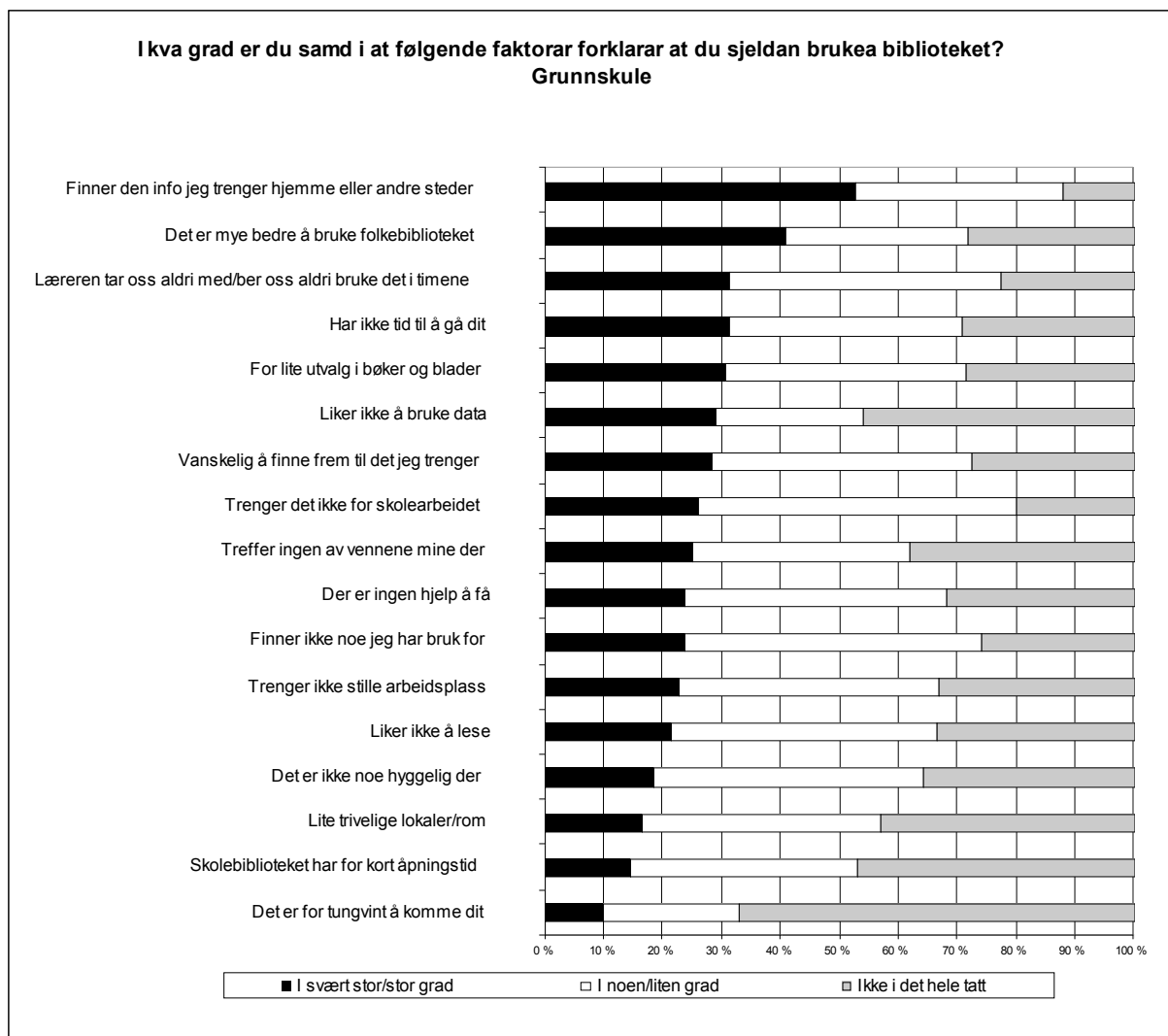
Det er vidare i overkant av 30 % som svarar at dei brukar biblioteket til å finne tilleggslitteratur. Ut frå det vi såg på førre spørsmål kan vi tru at dette i grunnskulen oftare kan vere kopla til lesing og leseøving, medan det i den vidaregåande skulen i hovudsak er knytt til å finne stoff til oppgåveskriving, prosjektarbeid m.m.

Vi kan merke oss at det særleg i den vidaregåande skulen er relativt mange som i svært stor/stor grad brukar biblioteket sitt datautstyr til å skrive oppgåver og arbeidsplassane til å lese pensumbøker. Særleg for det å lese pensumbøker er prosentdelen lågare i grunnskulen (jf det som tidlegare vart sagt om leksearbeid på skulen). Frå intervjuet kom det fram at det enno var mange elevar i vidaregåande som ikkje hadde eige datautstyr (berbar PC eller heime-PC), men at det vart forventa at ein stor del av dei skriftlege arbeida skulle vere skrive på data. Dette underbyggjer det vi her ser om at elevane i vidaregåande har større behov for å bruke datautstyr til skrivearbeid.

8.5. Grunnar til ikkje å bruke biblioteket på skulen

Dei som svara at dei besøkte skulebiblioteket sjeldnare enn ein gong i månaden vart spurde om å krysse av for i kva grad eit sett av faktorar var med å forklare at dei sjeldan brukte biblioteket. Vi drøftar dette for dei to skuleslaga kvar for seg.

Grunnskule

Figur 9 I kva grad er du samd i at følgjande faktorar forklarar at du sjeldan brukar biblioteket? Vist for svar frå elevar i grunnskule. Prosent

For elevar i grunnskulen som ikkje brukar skulebiblioteket er den viktigaste grunnen at dei finn det dei treng heime eller andre stadar. 53 % svarar at dette i svært stor/stor grad forklarar kvifor dei ikkje brukar skulebiblioteket. Vi ser og at 41 % tykkjer det er betre å bruke folkebiblioteket. Det at 31 % meiner at skulebiblioteket har for lite utval i bøker og blad er og med å bygge opp under dette. Dei som ikkje brukar skulebiblioteket svarar at dei ikkje gjer dette fordi ein der ikkje har godt nok utval og at det er enklare å finne det ein treng anten heime eller på folkebiblioteket.

For mange ser det og ut til at skulekvardagen ikkje alltid gjer det enkelt å bruke skulebiblioteket. 32 % svarar at læraren aldri tek klassen med til biblioteket og like mange at dei ikkje har tid til å gå dit.

I den andre enden av skalaen ser vi at påstandar som går på utforming og plassering av skulebiblioteket berre i liten grad får oppslutnad. Elevane avviser langt på veg påstandane om at det ikkje er hyggelig på biblioteket (18 %), at lokala ikkje er trivelege (16 %), at opningstida er for kort (14 %) og at det er for tungvint å kome seg dit (10%).

Dette gjev eit samla bilete av at dei elevane i grunnskulen som ikkje brukar biblioteket aktivt meiner at dette i stor grad heng saman med at dei ikkje har særleg stort behov for å bruke det – dei kan skaffe seg den informasjon dei treng og dei bøker dei ønskjer andre stader frå.

Vi såg ikkje særlege skilje mellom svara frå gutar og frå jenter (prosent som svarte i svært stor grad/i stor grad vist i parentes):

- gutane meinte i sterkare grad enn jentene at det var for lite utval i bøker og blad (38 mot 22 %)
- gutane fann i større grad at det var tungvint å kome seg dit (13 % mot 6 %)
- gutane la meir vekt på at opningstida var for kort (19 % mot 10%)
- jentene meinte i større grad at det var betre å bruke folkebiblioteket (39 % mot 43 %)
- jentene meinte dei ikkje treffe venene sine der (31 % mot 20 %)

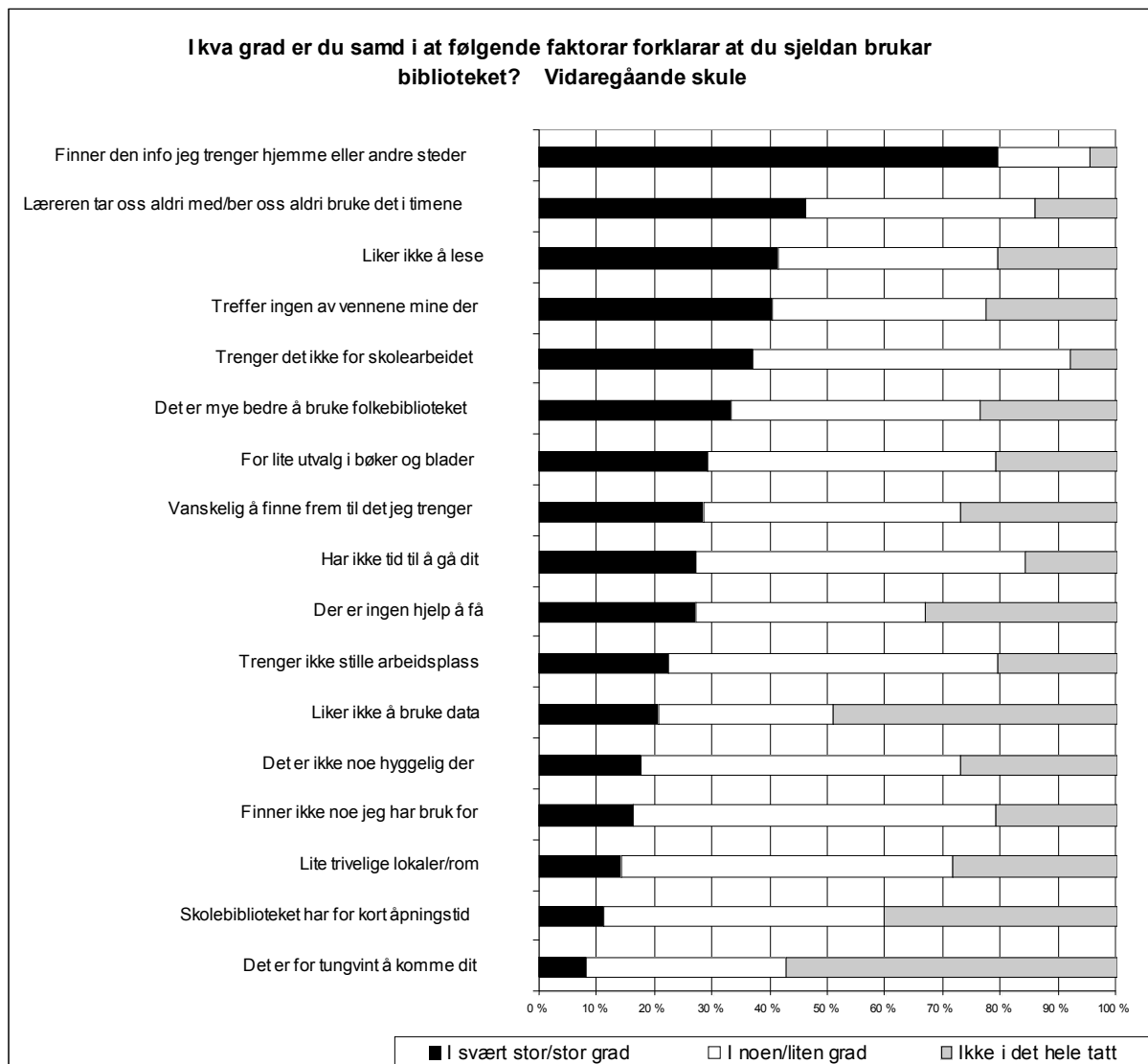
Vidaregåande

Det er mykje same vektinga i vidaregåande som i grunnskulen når elevane skal forklare at dei sjeldan brukar biblioteket. Heile 79 % meiner i stor/svært stor grad å finne den informasjon dei treng heime eller andre stader og 46 % seier at læraren aldri tek dei med til biblioteket. Men vi ser her at 42 % gjev opp som grunn at dei ikkje likar å lese og at 40 % ikkje brukar biblioteket fordi dei ikkje treff venene sine der. I andre enden av skalaen ser vi det same som for grunnskulen: det er ikkje den fysiske utforminga av lokala som gjer at biblioteka ikkje vert brukt. Langt dei fleste har eit positivt inntrykk av kvalitet og tilgjenge på lokala biblioteket held til i.

I vidaregåande såg vi større skilje i svara frå gutar og jenter (prosent som svarte i svært stor grad/i stor grad vist i parentes):

- gutane la i større grad vekt på at dei fann det dei trong heime eller andre stader (87 % mot 70 % for jentene)
- gutane var meir opptekne av at dei ikkje treffe venene sine der (50 % mot 27 % av jentene)
- gutane svara hyppigare at dei ikkje hadde tid til å gå dit (36 % mot 15 % for jentene)
- gutane meinte oftare at skulebiblioteket ikkje var hyggelig (25 % mot 8 % for jentene), at det var for tungvint å kome seg dit (14 % mot 0 % for jentene) og at lokala var lite trivelege (18 % mot 11 % for jentene)
- gutane meinte oftare at dei ikkje fann det dei hadde bruk for (22 % mot 8 % for jentene) og at det var vanskeleg å finne fram til det ein trong (31 % mot 26 % for jentene)
- jentene fann i større grad at skulebiblioteket hadde for kort opningstid (16 % mot 9 % for gutane)

- jentene meinte oftare at utvalet av bøker og blad var for dårleg (34 % mot 26 % for gutane)

Figur 10 I kva grad er du samd i at følgjande faktorar forklarar at du sjeldan brukar biblioteket? Vist for elevar i vidaregåande opplæring. Prosent

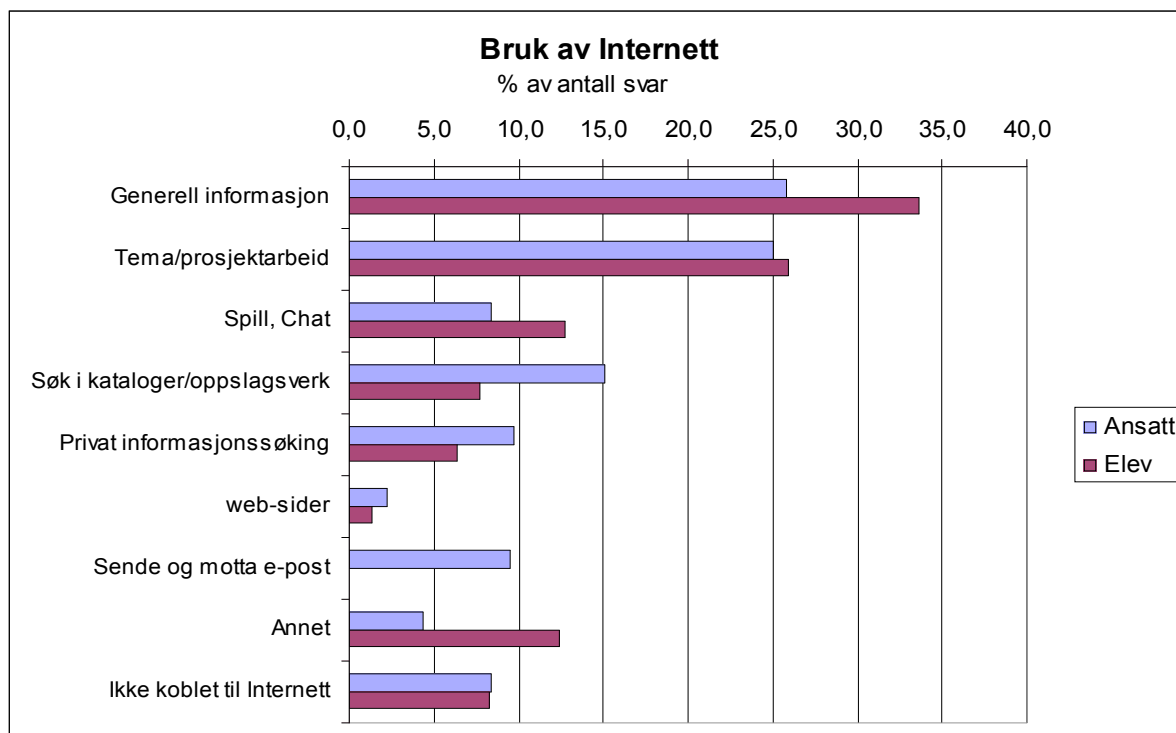
9. Elevane, Internettet og skulebiblioteket

Både tilsette og elevar ved skulane blei spurde om bruken av Internett i skulebiblioteket. Det vart sett opp ei rekke kategoriar for type bruk:

- Biblioteket er ikkje kopla til Internett
- Generell informasjonsinnhenting
- Søking i bibliotekskatalogar, artiklar, oppslagsverk o.l.
- Tema- prosjektarbeid
- Privat informasjonssøking
- "Fritidsbruk" spill, surfing, chat)
- Sende/motta e-post
- Lage egne vev- sider
- Anna

Både tilsette og elevar blei bedne om å krysse av for alle aktuelle alternativ, det vil seie at tal svar er høgare enn talet på personar som svara. Vi viser resultata i prosent av det totale tal svar.

Rundt 8 % svara at biblioteket var ikkje kopla opp mot Internett i det heile. Dette er stort sett dei minste biblioteka. Vi må rekne med at det reelle tal skulebibliotek som ikkje er knytte til nettet er noko høgare. M.a. fordi svara på granskinga vart returnert gjennom Internett, har skulane med dårleg datatilgang større problem med å få fylt ut skjemaet, og sannsynligvis vil dei oftare late vere å svare.

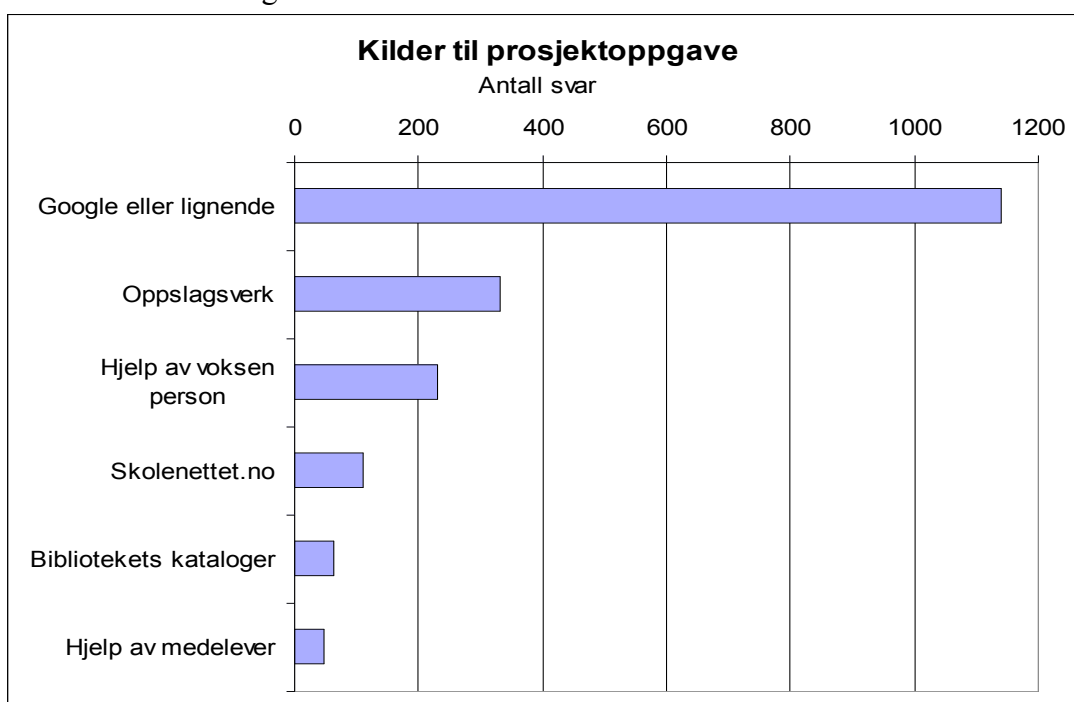
Figur 11 Kva brukar elevane Internett til. Svar frå alle respondentane, fordelt på tilsette og elevar. Prosent

Figur 11 viser resultatene. Vi ser at tilsette og elevar gir omtrent same svar om kva Internett blir brukt til. For begge grupper er "generell informasjonshenting" det vanlegaste (26 % for tilsette, 34 % for elevane). Deretter kjem prosjektarbeid og arbeid med spesielle tema som nummer to (ca 25 % for b e gruppene). Privat informasjonssøking via Internett spelar ei mindre viktig rolle.

Elevane vart også stilt følgjande spørsmål:

"Tenk deg at du skal finne informasjon til ei konkret prosjektoppgåve. Kva for ei av følgjande kjelder vil du først bruke?"

Vi viser svarfordelinga nedanfor

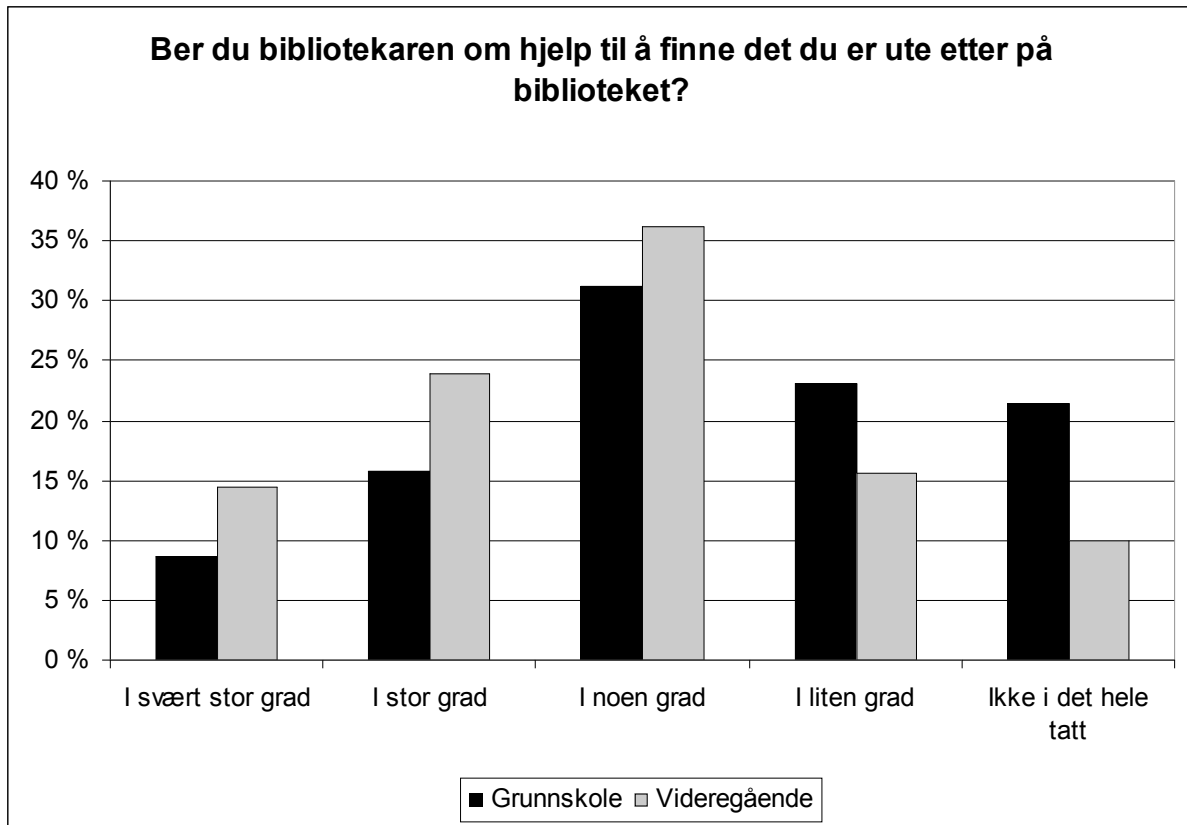
Figur 12 Tenk deg at du skal finne informasjon til ei konkret prosjektoppgåve. Kva av følgjande kjelder vil du først bruke? Svar frå elevar i grunnskule og vidaregåande. Tal svar

Generelle søkemotorar som Google er heilt dominerande som informasjonsskjelde og ser heilt ut til å ha teke over for "gamaldagse" informasjonsskjelder som trykte oppslagsverk. Vi ser også at hjelp fr  vaksne eller medelevar langt sjeldnare er f rstevalet som informasjonsskjelde.

10. Elevane og bibliotekaren si rolle

10.1. Ber du bibliotekaren om hjelp til å finne det du er ute etter på biblioteket?

Vi er opptekne av kva rolle bibliotekaren spelar – og då også i kva grad elevane vel å bruke fagpersonen til å hjelpe seg. Vi spurde difor om og i kva grad dei brukte skulebibliotekaren til å hjelpe seg finne det dei var ute etter på biblioteket (Figur 13).

Figur 13 Ber du bibliotekaren om hjelp til å finne det du er ute etter på biblioteket? Svar frå elevar, fordelt på grunnskule og vidaregåande. Prosent

Vi ser ein tendens til at elevane i vidaregåande i noko større grad enn i grunnskulen ber bibliotekaren om hjelp (39 mot 24 % svara i svært stor/stor grad). Dette kan truleg ha samanheng med at ein i den vidaregåande skulen også har større tilgang til bibliotekar når ein brukar skulebiblioteket (langt høgare prosentdel heiltidstilsette og fleire bibliotek som er bemanna med bibliotekfagleg personale større del av dagen). Men vi såg også at elevane i vidaregåande i større grad brukte skulebiblioteket til skulefaglege ting.

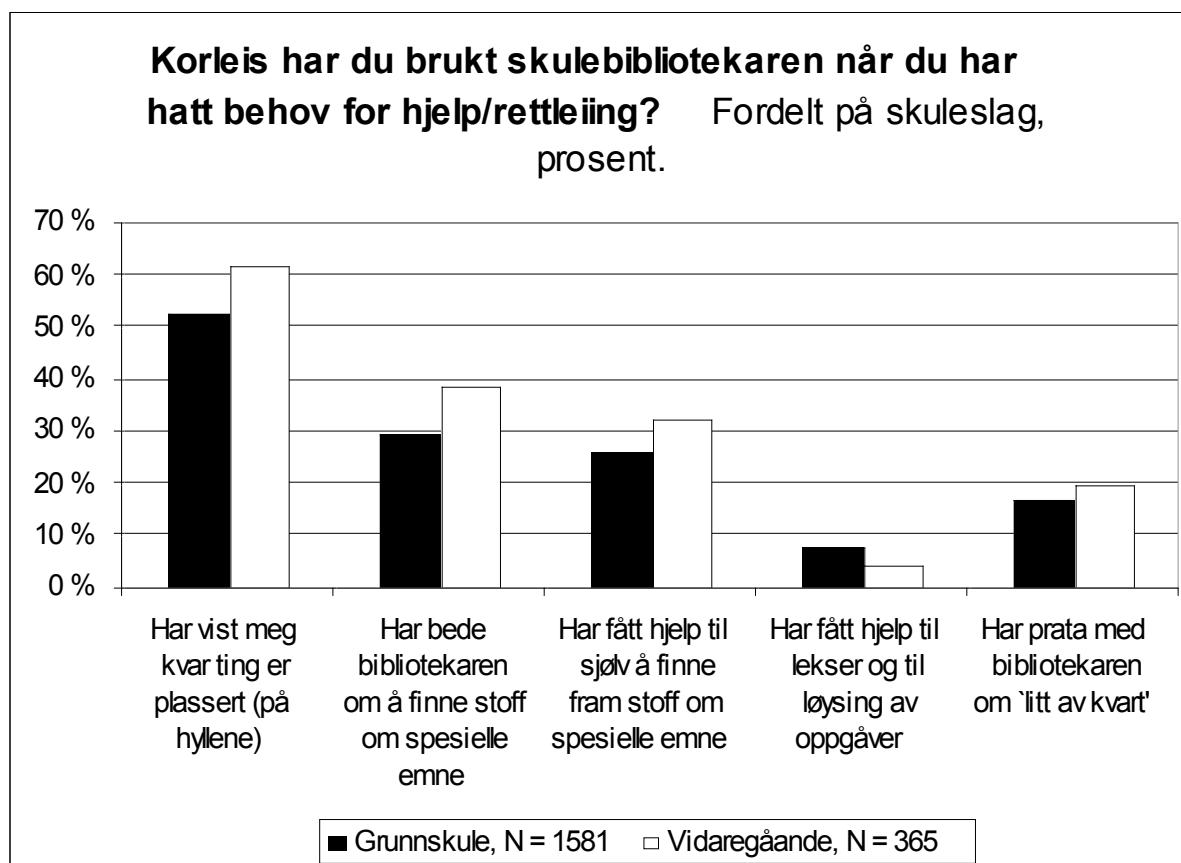
Frå intervjuar har vi sett at elevar flest er svært nøgde med den kompetanse bibliotekansvarleg kan tilby. Utsegner som: .. *"Samme hva vi spør om så vet hun (bibliotekansvarlig) hva som finnes og hvor det står i hyllene"* (elev, grunnskule) var vanlege.

I grunnskulen var det ingen vesentlege skilje mellom gutar og jenter i kva grad dei bad om hjelp. I den vidaregåande fann vi at jentene i noko høgare grad bad bibliotekaren om hjelp enn gutane (44% som i svært stor eller stor grad bad om hjelp mot 31 % for gutane).

Vi såg og skilje mellom små og store skular. Elevar ved dei minste skulane svara sjeldnare at dei bad om bibliotekaren om hjelp. Ut frå det i veit om bemanning ved store og små skular, er dette rimeleg, då dei minste skulane også i mindre grad har bibliotekfagleg personale tilgjengeleg.

10.2. Korleis har du brukt bibliotekaren når du har hatt behov for hjelp og rettleiing?

På spørsmål om korleis skulebibliotekaren blir brukt ved behov for hjelp og rettleiing er tendensen den same for dei to skuleslaga, men meir markert for den vidaregåande skulen: Vel halvparten av elevane (52 % i grunnskulen og 62 % i vidaregåande) har brukt bibliotekaren til å vise kvar stoff er plassert på hyllene. Så minkar Ja-prosenten med dei alternativa som krev meir ”intenst” hopehav med bibliotekaren (bede henne finne stoff eller fått henne til å hjelpe eleven til sjølv å finne stoffet).

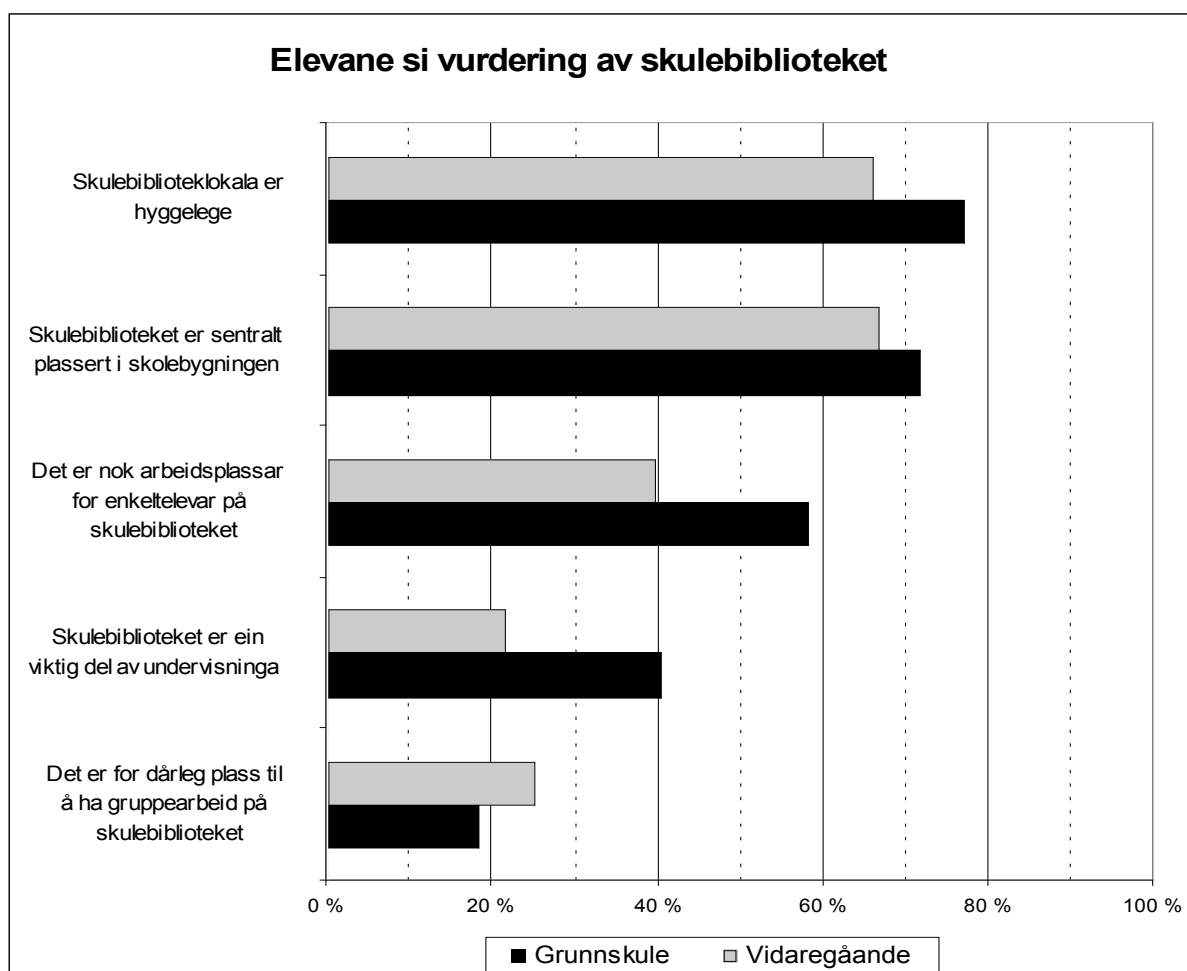
Figur 14 Korleis har du brukt bibliotekaren når du har hatt behov for hjelp og rettleiing? Elevar i grunnskule og vidaregåande skule. Prosent som svara 'Ja'

Elevar ved større skular svarar i noko større grad at dei har fått hjelp til å finne kvar stoff er plassert i hyllene og til å finne stoff om spesielle emne. For dei andre påstandane er det ingen skilnad knytt til skulestorleiken i grunnskulen. I den vidaregåande er det ein svak tendens til at elevar frå dei største skulane noko oftare har brukt bibliotekaren til å prate ”om litt av kvart”.

Vi veit at mange bibliotek berre er bemanna med fagutdanna personale i deler av opningstida. Dette gjer sjølvstilt til at det er vanskelegare å kunne nytte bibliotekaren meir intensivt. Vi har og sett at bemanninga er betre på dei større skulane, difor var det som vi kunne vente at elevar ved desse i større grad har brukt bibliotekaren.

10.3. Vurdering av sider ved biblioteket

Vi bad elevane vurdere i kva grad dei var nøgde med nokre sider ved biblioteket på skulen. Dette gjekk på om lokala var triveleg, korleis dei var plassert i skulebygningen, størrelse/plass og om dei opplevde at skulebiblioteket var integrert i undervisninga. Nedanfor viser vi svarfordelinga for dei som svara at dei i svært stor eller stor grad var samde i påstandane.

Figur 15 Elevane si vurdering av skulebiblioteket

Vi ser at elevane flest opplever skulebiblioteklokala som hyggelege. Dette gjeld både skuleslaga. Dei kvalitative intervju slutta opp om dette. Her kom det fram utsegner som til dømes at *"biblioteket er skolens koseligste rom"* og at *.. vi liker å være her"*.

Elevar ved større skular var hyppigare samde i påstanden om at lokala var hyggelege enn elevar ved mindre skular. I grunnskulen var tala 82 % for dei største skulane og 66 % for dei minste. I vidaregåande 66 % mot 52 %.

Dei fleste opplevde også at skulebiblioteket var sentralt plassert i skulebygningen. Frå intervju kom det fram at det at biblioteket låg sentralt var viktig for elevane. Sentralt enten som "midt i" eller som plassert nær andre fellesfunksjonar som kantine, datarom etc. Frå ein grunnskule fekk vi høyre at elevar som sat i eit nabobygg opplevde at biblioteket ikkje låg sentralt, relatert til elevar som sat i same bygget.

Det som i den vidaregåande skulen kunne synest vere viktig argument for å vurdere om biblioteket låg sentralt var om ein kunne ete matpakka der, eller om det låg attmed kantineområdet.

I grunnskulen er elevane i stor grad nøgde med det som finst av arbeidsplassar for enkeltelevar, i vidaregåande mindre nøgde. Ut frå den ulike bruk det er i dei to skuleslaga – meir leseglede og leseøving i grunnskule – meir fagleg relatert bruk i vidaregåande, er det å vente at ein skulle trenge leire arbeidsplassar på biblioteket i den vidaregåande skulen. Det er fleire levar som har behov for å bruke desse der.

Frå intervju på vidaregåande skular kom det fram at sjølv på store skular var plassen eit problem. At det ikkje nødvendigvis var slik at biblioteket vart større dess fleire elevar so gjekk der. Intervju med elevar i grunnskulen avdekkja ikkje same behovet for arbeidsplassar. Dette kan vi også observere frå den kvantitative delen. På spørsmålet om det var nok arbeidsplassar var det er relativt større oppslutnad om dette på dei minste enn på dei største skulane (59 % mot 36 % var samde i svært stor/stor grad).

I både skuleslaga er elevane misnøgde med plassen til gruppearbeid. Frå intervju i grunnskulen kom det fram at dei gjerne hadde behov for å bruke skulebiblioteket knytt til tema- og prosjektarbeid, men at det då lett kunne oppstå kollisjonar med elevar frå andre grupper eller klasser som skulle bruke plassen samstundes. Sittegrupper o.l. som var eigna til gruppearbeid var også ofte i bruk av enkeltelevar som sat der og las. I vidaregåande skule fekk vi mykje same responsen, mest knytt til at det ofte var mange grupper der samstundes, slik at det ikkje var sitteplassar til alle.

Vi fekk døme på at ein prøvde etablere t.d. bookingsystem for å løyse på dette. At ein via data kunne booke plass til klassen på førehand. Dette verka vere delvis vellukka. Nokre lærarar fortalde at dei slik fekk ordna klassen tilgang når dei trong, andre opplevde at det i regelen var oppbooka når dei freista få plass.

Elevane i grunnskulen opplever at skulebiblioteket i sterkare grad er ein viktig del av undervisninga enn elevar i vidaregåande opplæring (40 % mot 21 %).

10.4. Verdi for elevane si læring

..Og så kan du si at hvis det er skoler som ikke har bibliotek, så... de klarer jo ting der også. Så det er jo hva vi gjør det til, hele tiden. (erfaren lærer, ungdomsskole).

På mange måtar summerer denne utsegna opp det vi kunne observere. Biblioteka vert sett på som viktige i skulen, men mange erfarer at ressursen kan vere liten og vanskeleg tilgjengeleg, og at ein då må etablere arbeidsformer som kan kompensere for dette.

Elevane i grunnskulen gjev uttrykk for at dei ofte er på biblioteket og at lærarane gjerne tek dei med eller let dei gå dit på eiga hand. Frå lærarintervjua ser vi at det i regelen er eit bevisst val frå lærarane si side, dei ønskjer å bruke den ressursen som biblioteket er, både til å bygge leseglede og gje lesetrening, men også for å gje elevane tilgang til auka informasjonsmengder.

I intervjua med elevar i vidaregåande opplæring kjem det fram at biblioteket vert nytta, men at det ikkje vert opplevd å ha ein sentral plass i opplæringa. Vi intervjua m.a. elevar på IB-linje. Her fekk vi vite (frå intervju med lærar) at opplæringa var lagt opp slik at ein i stor grad venta at dei skulle bruke biblioteket aktivt. Elevane sjølve var opptekne av at dei brukte biblioteket – men at dette i sær gjekk på at det var på biblioteket at dei hadde tilgang til datautstyr for søking etter eksterne kjelder.

Dette biletet vart stadfest av intervju med andre elevar: Biblioteket har først og fremst verdi for elevane si opplæring gjennom at dei får tilgang på ressursar som dei har behov for i høve løysing av oppgåver. Vidare kom det fram at elevane i stor grad var nøgde med kvaliteten på dei tenestene biblioteket kunne levere:

... De er veldig hjelpsomme om du lurar på noe.. De har svar på eller prøver å finne svar på det vi spør om... (elev, vidaregåande)

...Her er en tilsatt her på biblioteket men hun kan veldig mye. Nesten uansett hva du spør om så går hun rett til hylla og finner det... (elev, vidaregåande)

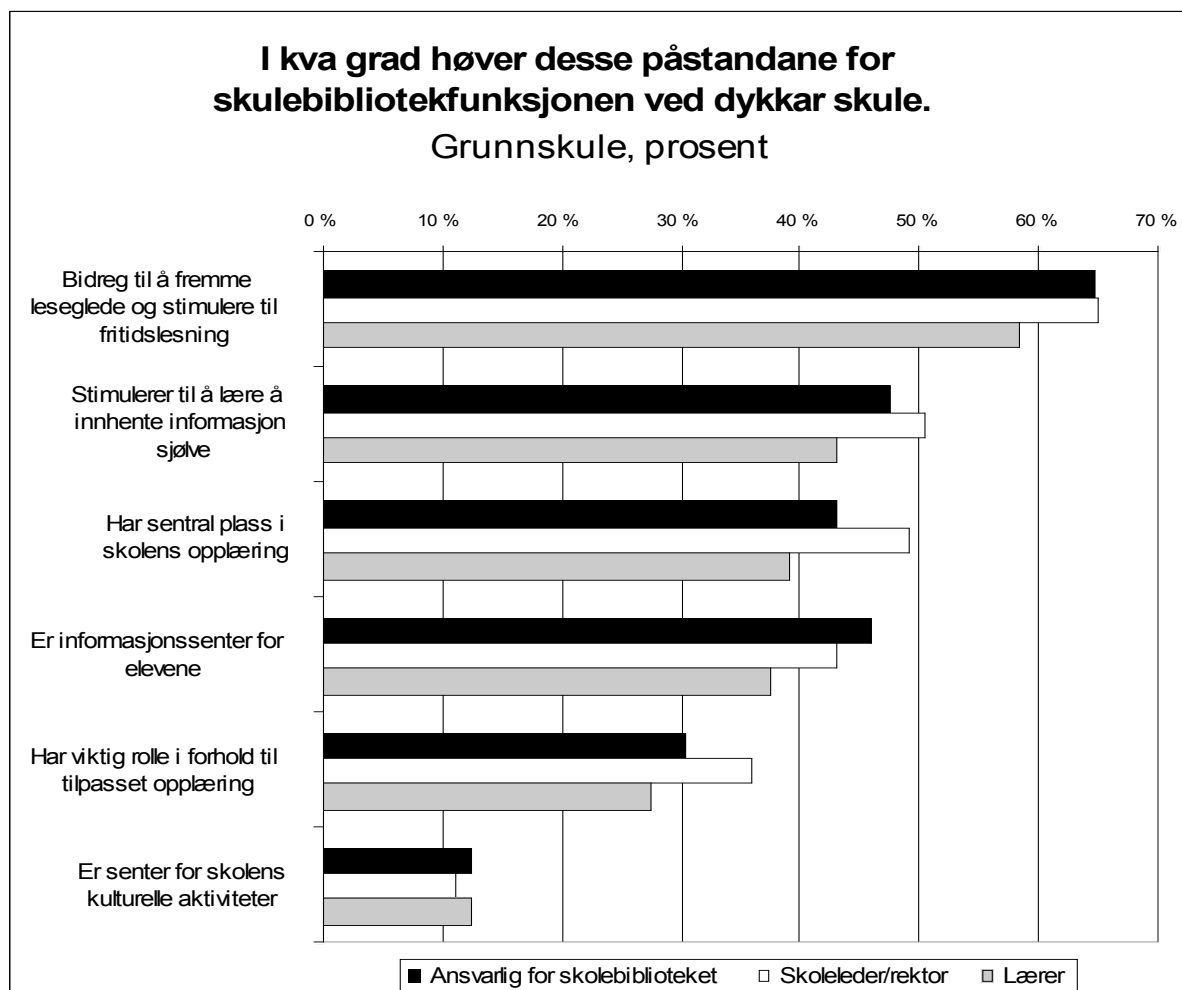
Det er elles andre sider ved biblioteket som gjerne vert trekt fram:

- at det er triveleg der (*..koseligste rommet på skolen*). Dette er vanligvis relatert til både lokalet, til samlingene og ikke minst til den bibliotekansvarlige
- at det blir brukt som sted å være (*... treffer alltid venner der, ...stille og rolig å sitte der*)
- fritidsrelatert (*..lese aviser og blader*)

11. Viktige oppgaver i dagens skulebibliotek

Desse to figurane summerer på mange måtar opp synet på skulebiblioteka i dei to skuleslaga. Vi viser svara frå skulebibliotekansvarleg og skuleleiar, og har også inkludert svara frå lærarane for å kunne ha høve til å samanlikne mellom dei som har ansvar for utforming av tenestene og dei som skal gjere bruk av desse i undervisninga.

Grunnskule

Figur 16 Viktige oppgåver for skulebiblioteka. I kva grad er desse oppgåvene viktige. Vist for dei som svara I svært stor/stor grad. Grunnskule, prosent

Vi kan først merke oss at det ikkje er særleg sprik mellom dei tre aktørgruppene. Det som karakteriserer er at lærarane generelt vurderer påstandane som ”noko mindre gjeldande” enn det dei andre aktørane gjer. Ut frå det vi har sett av utsegner t.d. om tid som mangel på ressurs, er dette noko vi kunne vente – lærarane har gjeve uttrykk for at dei ofte ikkje har hatt høve til å kunne bruke skulebiblioteket som dei kunne ha ønskt – og dermed er det også verre å kunne gje vurdering av ulike sider.

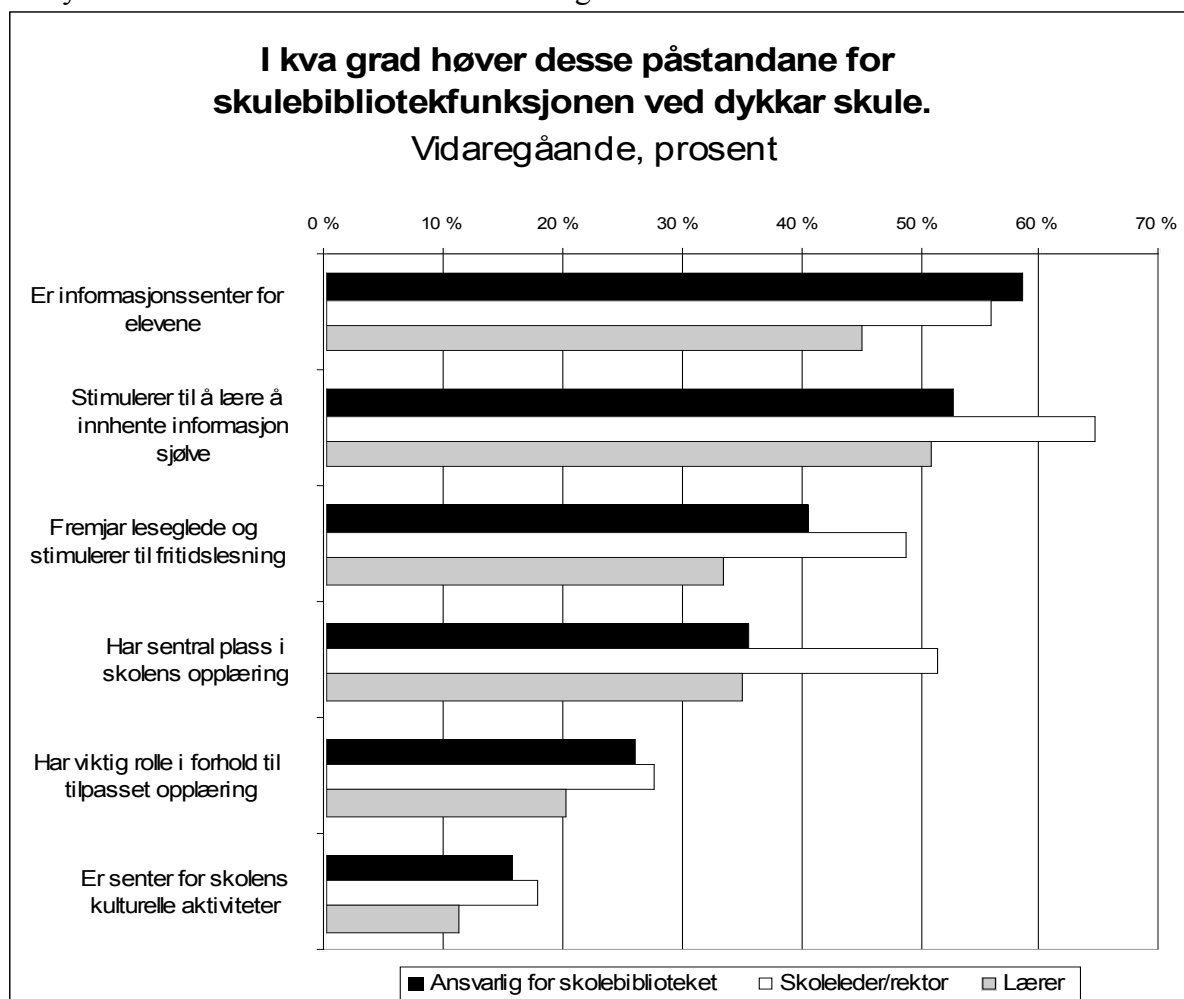
Det er særleg det å bidra til leseglede og å stimulere til fritidslesing som vert trekt fram i grunnskulen. Men dei er og opptatt av at skulebiblioteket skal stimulere elevane til å innhente

informasjon sjølv, har ein viktig plass i skulen si opplæring og skal vere eit informasjonssenter for elevane.

Vi kan merke oss at når det gjeld det å ha sentral plass i skulen si opplæring ser vi at skuleleiarane er dei som i størst grad legg vekt på dette. Både skulebibliotekansvarlege og lærarane er meir varsame med å hevde dette. Det er eit skilje på nesten 10 prosentpoeng mellom andelen leiarar som svarar dette gjeld i stor/svært stor grad og andelen lærarar som svara det same.

Det er relativt færre som meiner at skulebiblioteket spelar særleg rolle i forhold til tilpassa opplæring, og påstanden om at skulebiblioteket skulle vere senter for skulen sine kulturelle aktivitetar vert langt på veg avvist av alle tre aktørgruppene.

Oppsummert sit vi med bilete av at skulebiblioteket i grunnskulen først og fremst er retta mot lesetrening og oppøving av leseglede, men at det også er viktig m.o.t. å lære elevane å hente fram informasjon sjølv. Det er meir usemje om kva rolle det spelar i skulen si opplæring, og særleg skulebibliotekansvarlege er opptatt av at biblioteket skal vere eit informasjonssenter for elevane. Overfor tilpassa opplæring og særleg som senter for kulturelle aktivitetar er inntrykket at skulebiblioteket er mindre viktig.

Figur 17 Viktige oppgåver for skulebiblioteka. I kva grad er desse oppgåvene viktige. Vist for dei som svara I svært stor/stor grad. Vidaregåande opplæring, prosent

Dette med avvising av biblioteket som skulen sitt kulturelle senter er også i tråd med utsegner vi fekk frå intervjuar. Dei fleste var der klare på at dette vart ivareteke gjennom andre kanalar, og at dette ofte var knytt opp mot personleg interesse hjå t.d. einskilte lærarar. Den eine skulen vi intervjuar der ein la vekt på skulebiblioteket som kulturelt senter hadde bibliotekansvarleg (som var lærar) som hadde stor eigeninteresse for denne type arbeid.

Vidaregåande opplæring.

Vi kan sjå eit noko anna mønster her. Leseglede og fritidslesing vert nedprioritert til beste for meir fakta- og fagprega aktivitetar. Vi kan også observere eit noko større sprik mellom aktørkategoriane. T.d. eit skilje på nærare 15 prosentpoeng mellom svara frå skuleleiarane (65 %) og svara frå lærarane (51 %) på i kva grad dei ser biblioteket som viktig for å stimulere til å innhente informasjon sjølv, stimulere til leseglede og fritidslesing og til å ha sentral plass i skulen si opplæring. Svara frå skulebibliotekansvarlege ligg om lag på line med svara frå lærarane. Dette gjev oss eit bilete av at i vidaregåande skule vert kan hende skulebiblioteket si faktiske rolle overvurdert av skuleleiinga. I og med at svara frå dei avvik så pass mykje frå svara frå bibliotekansvarlege vil det truleg vere på sin plass å hevde dette.

Også i vidaregåande skule er det slik at ein ikkje ser at biblioteket har særleg viktig rolle overfor tilpassa opplæring og som senter for kulturelle aktivitetar

Vi kan merke oss at ein både i grunnskule og i vidare opplæring er samde om at det er viktig å utvikle skulebiblioteket som eit senter for leseglede og fritidslesing. Frå tidlegare har vi sett at dette er viktig tema i grunnskulen, der m.a. elevane gjennom sine svar for korleis dei brukar biblioteket viser at dette har viktig plass. For den vidaregåande skule har vi sett at det i større grad vert fokusert på faglege aspekt, det å bruke biblioteket direkte inn i dei enkelte faga. Men her svarar då 79 % av skuleleiarane i vidaregåande (og dei to andre aktørgruppene følgjer opp) at for framtida er det å arbeide for leseglede og leselyst er viktigaste oppgåva.

I intervjuar er det fleire frå vidaregåande som har vore inne om liknande – at det også i vidaregåande skule er behov for å arbeide med lesedugleik, at ein opplever at elevane ikkje les nok og at dette er negativt for den enkelte si utvikling.

Det er viktig å sette av tid til den jevne lesingen i skoletiden og oppfordre til å fortsette i fritiden. Erfaringer tyder på at mange slutter å lese i løpet av ungdomstrinnet. ("Ei blott til lyst", 2003, s 43)

Elles er det brei semje i både skuleslaga om at det er viktig å utvikle skulebiblioteket som eit informasjons-senter for elevane. Dei fleste skulebibliotek er allereie i ferd med å tilpasse seg ei slik rolle. Vi har møt på skular der ein nytta nemningar som t.d. "mediesenter" og biblioteket og ein er opptekne av at biblioteket både må syte for god tilgjenge til – og for opplæring i kvalitetssikring av den stadig aukande informasjonsmengda.

Frå intervjuar har vi fått utsegner som tyder på at det likevel ikkje er full semje om at rolla som informasjons-senter må koplast til det tradisjonelle skulebiblioteket. Det kom t.d. fram meiningar om at skulebiblioteket som sådan burde ha fokus på litteratur og særleg på skjønnlitteratur. Informasjonsinnhenting og kjeldekritikk var oppgåver som heller burde leggst til IKT-avdeling eller til den enkelte lærar.

Ut frå kva vi kunne observere på skulane var det gjerne slik at denne type utsegner var kopla til kva organisering ein hadde – om ein alt hadde IKT avdeling med slike oppgåver var det gjerne vilje til å halde fram.

Men dette går meir på detaljorganisering på den enkelte skule. Det figuren viser, at informasjonssenter vil spele viktig rolle framover, vart ikkje motsagt av nokon. Einaste at ein reint praktisk ville kunne løyse det ulikt, tilpassa lokale forhold.

Når vi i intervju har vore inne på temaet tilpassa undervisning, har langt dei fleste vore klare både på at dette er viktig tema for skulen og at skulebiblioteket vil ha ei viktig rolle her. Vi fekk døme på at skulebiblioteket alt var aktivt med, t.d. knytt til LUS-organisering³. Der hadde bibliotekansvarleg tilgang til opplysningar om elevane på LUS-skalaen og kunne dermed gje råd om bokval særskilt tilpassa eleven sitt nivå. Andre døme gjekk på særskilde opplegg for gutar og lesing, for framandspråklege o.l.

Tilpassa opplæring er meir aktuelt som tema i grunnskule (65 %) enn i vidaregåande (54 %), men også der er over halvparten av svara opptekne av at dette er eit viktig tema for skulebiblioteket framover. Vi kan kanskje sjå dette litt i samanheng med leseglede og fritidslesing. I den vidaregåande skulen opplever ein i aukande grad at det kan skorte på basiskunnskapar i lesing og kjennskap til litteratur, dermed vert like tiltak meir aktuelle også i dette skuleslaget.

Nesten 2/3 meiner at det er viktig å utvikle rolla som læringssenter/ læringsarena. Dette gjeld bae skuleslaga. Biblioteka vert av dei fleste rekna for å vere ein del av det pedagogiske tilbodet på skulen. Målsetjingane er gjerne å prøve bruke biblioteket til noko meir enn ei boksamling og ein stad der ein har tilgang på ekstern informasjon via Internettet. Det kom gjennom intervju fram at lærarane prøver samarbeide m.a. ved å informere i god tid slik at biblioteket skal kunne ha dei ønskete bøker/media når det er behov for det, lage til utstillingar på aktuelle tema m.v. At ein gjennom å gje elevane kunnskap om søketeknikkar og kjeldekritikk kan legge til rette for at dei i større grad skal kunne arbeide sjølvstendig med eiga læring på biblioteket m.v. Det var vidare fleire som uttrykte ønskje om å kunne trekke bibliotekaren meir aktivt inn i planlegging og gjennomføring av pedagogiske opplegg

Også her var det slik at vi fekk fram noko motstridane utsegner i intervju. Ikkje alle var like klare på at det å utvikle biblioteket som læringssenter/læringsarena var noko som skulle gjerast av bibliotekaren. Det sentrale var at ein utvikla læringssenter/-arena ved skulen, at skulebiblioteket hadde ei viktig rolle i dette, men at også andre yrkesgrupper kunne spele viktig rolle i implementeringa

Det var kan hende litt uventa at å utvikle skulebiblioteket som senter for kulturelle aktivitetar kom så pass lågt, med 40 høvesvis 42 % frå grunnskule og vidaregåande som la stor vekt på dette. Men ser vi dette i samanheng med utsegner frå intervju ser vi at dette er i tråd med kva som er situasjonen allereie, og at der ikkje var nemnande grunnar til å endre dette monaleg.

Ut frå intervju fekk vi vite at skulebiblioteket ofte berre i mindre grad var involvert i kulturelle aktivitetar ved skulen. T.d. ”Den kulturelle skulesekken” var i regelen ikkje ei

³ LUS = Lesautviklingsskjema

oppgåve lagt til eller koordinert av biblioteket ved skulen. Dette var oftare knytt opp mot lærarar på norskfaget. Andre kulturelle aktivitetar som t.d. forfattarbesøk vart gjerne gjennomført av lærarar som hadde interesse eller behov for å bruke dette i undervisninga, eller det kunne vere knytt til folkebiblioteket i kommunen eller organisert gjennom skulekontor e.l.. Det var ingen som gav uttrykk for at dette burde vore knytt meir til biblioteket og var naturleg oppgåve å satse på framover.

Ut frå det vi veit om ressursituasjonen ved biblioteka, særleg kva gjeld personale og opningstider, og det at ingen såg ut til å vere direkte misnøgde med korleis kulturelle aktivitetar vert handterte i dag, er det nok som vi kunne vente at dette vert rangert som den minst viktige aktiviteten.

11.1. Forhold mellom læringsstrategiar og arbeidsmåtar i skulen

Dette handlar om i kva grad skulebiblioteket vert brukt av dei som har det pedagogiske ansvaret for opplæringa. Med andre ord om korleis lærarar, skuleleiing - og skulebibliotekansvarlege - ser på skulebiblioteket sin plass som ressurs for å bidra til elevane si læring.

Frå dei kvalitative intervjuar med tilsette både på grunnskular og i den vidaregåande skulen såg vi at i regelen vart skulebiblioteket rekna inn som ein del av det pedagogiske opplegget, og bibliotekaren/den bibliotekansvarlege vart rekna med blant det pedagogiske personalet. På den andre sida har det ikkje vore lett å få auge på ein bevisst strategi for bruk av skulebibliotek/skulebibliotekansvarlege inn i læringssituasjonen. Vi har mange døme på at dette skjer, men fellesnemnaren er helst at dette er sterkt knytt opp til den enkelte lærar sine behov og haldningar. Og sjølv om desse haldningane så å seie unisont er positive, er det store skilje mellom enkeltpersonar i korleis dei vel å integrere skulebibliotekressursen i sitt pedagogiske opplegg.

Det er t.d. sterkt knytt til kva fag ein underviser i. Dette er gjennomgåande både for grunnskulen og den vidaregåande skulen. Det er vanlegvis i faga norsk, samfunnsfag, naturfag, KRL/religion og historie at lærarane trekkjer skulebiblioteket inn i sine læringsstrategiar.

På mange måtar er det enklare å sjå strategiane om ein ser på skulebiblioteket uavhengig av dei enkelte faga – kva er det lærarane er opptekne av å bruke ved skulebiblioteket og korleis prøver dei ta dette i bruk.

Vi spurde lærarane om dei brukte skulebiblioteket i sine førebuingar til undervisninga, og det var eit stort fleirtal som svara stadfestande på dette (89 % i grunnskulen og 79 % i den vidaregåande). Av desse var det kring 1/3 som svara at dei ofte brukte skulebiblioteket i førebuingane, 2/3 at dei brukte det av og til.

Dei som brukte skulebiblioteket i førebuingane vart bedne svare nærare på korleis dei trekte skulebiblioteket inn i undervisninga. Dette blei gjort med tre spørsmål som gjekk frå det å bruke skulebiblioteket på eiga hand, via å samarbeide med bibliotekpersonalet om å finne bakgrunnsstoff til å aktivt samarbeide med personalet om å planlegge det pedagogiske opplegget.

Her såg vi klart at lærarar flest brukte skulebiblioteket som ein ressurs der dei sjølv kunne finne fram til relevant stoff og at dei i tillegg i mindre grad brukte personalet på biblioteket. Det var berre i svært liten grad slik at det var aktivt samarbeid mellom lærar og bibliotekpersonale om å planlegge det pedagogiske opplegget. Dette biletet gjekk att både i grunnskulen og i den vidaregåande skulen

Knytt til denne problemstillinga kan vi legge merke til at lærarar ved skular der skuleeigar har eigen plan for skulebiblioteka jamt over skårar høgare på desse spørsmåla enn lærarar frå skular der skuleeigar ikkje har slik plan. Det har ikkje ligge til denne evalueringa å gjennomføre ein dokumentstudie av slike planar, difor har vi ikkje data om kva dei inneheld, men ein plan for skulebiblioteket vil måtte inkludere ei form for strategi for kva dei vil med bibliotekressursen. Vi kan altså sjå at på skular der slik plan eksisterer rapporterer lærarane i større grad at dei aktivt samarbeider med bibliotekpersonalet også om det pedagogiske opplegget.

Vi må nemne at dette også er kopla til skulestorleik, i sær for grunnskulen. Vi ser også at kvinnelege lærarar i større grad trekkjer bibliotekpersonalet aktivt inn i sine førebuingar enn det mannlege lærarar gjer.

Inntrykket frå den kvalitative delen går i retning av at personlege eigenskapar ved lærarane og faga dei underviser i er bestemmende for om og korleis dei involverer biblioteket. Bibliotekarane som var intervjuar trekte og fram skilnader i personlegdom. Tilhøve som til dømes røynsle og avstand til eiga utdanning la dei mindre vekt på. Vi hadde mellom anna venta at eldre og røynde lærarar med etablert praksis og forankring i meir pensumorientert undervisning ville bruke biblioteket i mindre grad enn nyutdanna som har fått den pedagogiske utdanninga si i ein lærarskule med meir vekt på prosjektundervisning og sjølvstendig informasjonssøking. Bibliotekarane var ikkje utan vidare samde i dette synet. Sjølv om eit par av dei noko nølande sa at kan hende brukar unge og nyutdanna lærarar biblioteket meir enn eldre i undervisninga si, skunda dei seg å legge til at jammen er det gode bibliotekbrukarar mellom dei eldre lærarane óg.

Dette vart i stor grad stadfest frå intervjuar med lærarane. Her kunne vi høyre unge, nyttilsette som aktivt brukte bibliotekressursane både for eigen del og direkte for elevane og dei som ikkje hadde aktivt tilhøve til biblioteket i det heile. Vi hadde eldre, røynde lærarar som var svært aktive, og eldre, røynde som i svært stor grad surfa på si eiga, oppsamla røynsle. Så nettopp dette at personlege eigenskapar ved lærarane og faga dei underviste i, synest vere svært viktige faktorar for å bestemme korleis dei brukte biblioteket inn i sitt faglege arbeid.

Ein av dei fagutdanna bibliotekarane frå vidaregåande skule som var intervjuar i den kvalitative delen av prosjektet, gav uttrykk for ei interessant presisering av kva basis samarbeidet mellom lærarar og bibliotekarar bør byggje på og kva det vil bety å trekke biblioteket inn i undervisninga: Bibliotekaren skal ikkje vere lærar. Det er snakk om to *ulike* slag kompetanse og fagkunnskap som må ha respekt for kvarandre. Bibliotekfagleg kompetanse supplerer og støt opp under den pedagogiske kompetansen som er skulen sin kjernekompetanse. *”Vi må vere ærbødige og ikke tråkke i lærernes bed”, seier ho, ”men vise fram den særlige kompetansen vi som bibliotekarar sitter inne med og på hvilken måte den kan supplere og støtte opp under lærernes arbeid”*. Slik meiner ho ein kan etablere eit tillitsfullt grunnlag for samarbeid. Av dei tre rollene Kühne har identifisert for

skulebibliotekaren ser denne bibliotekaren ut til å sjå rolla si som ei blanding av informasjonsspesialist og informasjonskonsulent.

”Man kan heller ikke springe rundt på møter i alle lærergruppene”, seier ho. ”Det har vi diskutert men funnet ut at vi ikke kan”. Det har ein ikkje ressursar til. I staden må ein ta del i møte og i fora der meir overordna føringar blir lagde, til dømes fagforum som er ein institusjon på hennar skule. Nå må det seiast at denne bibliotekaren arbeider på ein skule der biblioteket er gitt høgare prioritet enn det som er vanleg og der bibliotekaren nok har uvanleg gode høve til å før sin kompetanse inn i den overordna planlegginga og den totale pedagogiske tenkinga på skulen. Mellom anna har ho status som avdelingsleiar og tek del i skulens leiarforum på lik linje med dei andre avdelingsleiarane.

11.2. Biblioteket - eit senter for mange og ulike aktivitetar

Spørsmålsstillinga i denne granskinga har dreia seg om ulike grupper sin bruk av og haldningar til skulebiblioteket. Gjennom desse spørsmåla, og gjennom dei kvalitative intervjuar har det og kome fram informasjon som tydar på at skulebiblioteka både vert brukt til føremål som i hovudsak er relatert til biblioteket som bok- og mediesamling, til forhold som meir generelt gjeld skulen eller også til føremål som korkje har med skule eller bibliotek å gjere.

På den andre sida er det ikkje enkelt å avgrense slike skilje. Når sluttar eit tiltak å vere bibliotekrelatert og går over til å bli skule- eller fritidsorientert? Om skulebiblioteket stiller lokala til rådvelde for andre aktivitetar, anten i eller utanfor skuletida, vil desse aktivitetane då vere – eller ikkje vere - bibliotekrelaterte?

Vi meiner at aktivitetane og tiltaka som er inkludert i våre spørsmål i stor grad er relevante for skulebiblioteka med tanke på dei oppgåver biblioteka skal fylle i skulen. Desse oppgåvene går både på det strengt bibliotekmessige som t.d. det å lære å finne fram i boksamlinga og å gje grunnleggande informasjon om litteratur og bøker, her også inkludert t.d. forfattarbesøk, arbeid med kjeldekritikk m.v. Vidare skal biblioteket vere ein ressurs inn mot arbeidet i dei ulike faga der ein skal skaffe til veges litteratur, ha tilgang til oppslagsverk, digitale media osv. og skulebiblioteket skal tilliks med resten av skulen arbeide for å etablere og halde vedlike gode og inkluderande sosiale miljø.

Det vi har sett er at aktivitetane i regelen vil kunne delast inn etter i kva grad dei er relatert til arbeidet med skulefaga, til meir generell fremming av leseglede og leselyst eller til meir sosialt retta aktivitetar som å vere ein møteplass og eit opphaldsrom. Vi såg at i grunnskulen gav svara frå elevane inntrykk av at skulebiblioteket i stor grad har oppgåver knytt til å øve opp leseglede og gjere elevane fortrulege med boka som medium. Over i den vidaregåande såg vi at skulebiblioteket sterkare fekk preg av å vere knytt til elevane sitt faglege arbeid. Begge desse tendensane vart underbygde i dei kvalitative intervjuar. Frå grunnskulen fekk vi bl.a. innspel om satsing på LUS og systematisk samarbeid med biblioteket for å drive lesetrening tilpassa den enkelte elev sitt nivå. Frå den vidaregåande fekk vi tilbakemelding om nært samarbeid mellom lærarar og bibliotek knytt til å skaffe til veges relevant faglitteratur inn mot spesifikke tema i ulike fag.

Vi fekk og tilbakemelding, både gjennom den kvantitative og den kvalitative delen om at skulebiblioteket fylte viktige sosiale funksjonar i skulesamfunnet. Skulebiblioteket var både

ein stad å vere og ein stad å treffe vener.

Omgrep som at biblioteket er *skulens hjarte og ein hyggeleg stad å vere* gjekk att i dei kvalitative intervju. Særleg blant bibliotekarane i grunnskulen vart det framheva at biblioteket er ein fristad og bibliotekaren ein vaksenperson som elevane kan prate med alt om. Slik blir biblioteket ein stad der elevane kan integrere dei ulike opplevingane i skulekvardagen – knytte ulike fag saman, knytte saman fritidslesing og fagleg lesing, ha uformelle samtaler med kvarandre og bibliotekaren der ulike opplevingar kan knytast saman og setjast i samanheng – og slik skape heilskap.

Det samsvarar med forskning som det er gjort greie for om viktigheita av bibliotekromet og Elisabeth Rafste si forskning der biblioteket står fram som ein porøst og mindre strukturert arena samanlikna med klasserommet, noko som gjer det mogleg å vandre mellom ulike livssfærar og faglege tilnærmingar og å sjå samanhengen mellom dei.

Vårt mandat vart utforma slik at vi ikkje skulle studere slik som leksehjelp m.v. Likevel har vi kome over døme der dette har blitt nemnt, både i kommentarar til svara og i intervju kring på skulane. Men våre data er her ikkje systematiske og dekkjande for den norske skulen, så vi kan ikkje seie anna enn at det i vårt materiale er døme på at skulebiblioteket er blitt trekt inn aktivt som ressurs (lokale, kompetanse) der ein har gjennomført forsøk med dette.

Slike ”andre funksjonar” vil i stor grad måtte vere knytt til ressursane på biblioteket. For at det skal kunne vere ”ein stad å vere” må skulebiblioteket ver ope i friminutt, etter skuletid m.v. Det må ha ei form for bemanning slik at ein kan late elevar gå der på eiga hand.

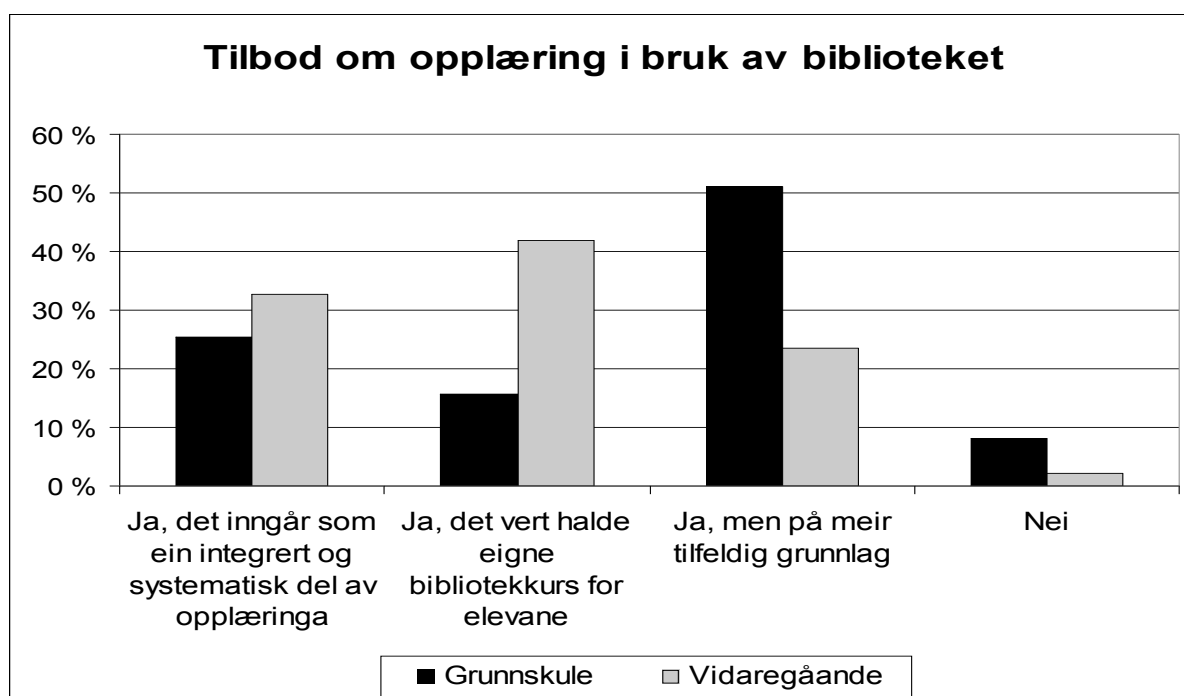
11.3. Brukaropplæring og rettleiing

God og nyttig bruk av skulebiblioteket krev at både elevane og lærarar har dei naudsynte kunnskapar som skal til for å kunne finne fram og vurdere den informasjon som finst på biblioteket – og den informasjon ein kan skaffe fram gjennom Internett og liknande. Dette er og ei type opplæring som har verdi også ut over skulesituasjonen, og vil vere med på å gjere elevane betre rusta til å finne fram i den stadig aukande informasjonsmengda også i samfunnet elles.

Vi hadde ikkje spørsmål til lærarane om dei fekk noko form for opplæring retta mot sin bruk av skulebiblioteket. Vi har vore inne på dette i dei kvalitative intervjuar, der det har kome fram to syn:

- Det eine er at for lærarane sitt vedkomande så har dei fått opplæring i bruk av biblioteket gjennom sine eigne studiar. Dette kom særleg fram frå yngre lærarar, der ein meinte at dette var tema som var teke omsyn til i studia.
- Det andre var ønskje om å få opplæring til å bli meir konkret– både for elevane og for lærarane – spesielt i emne som t.d. kjeldekritikk og informasjonskompetanse. Vi fekk både tilbakemelding om at dette er kompetanse som bør ligge til lærarane heller enn til bibliotekaren og at opplæringa burde gå inn under det pedagogiske oppgraderingsarbeidet overfor lærarpersonalet. Men også at dette er og bør vere spesialkompetansen til skulebibliotekarane, og at ein bør bruke dei til å gje lærarane naudsynt kompetanse

Vi stilte spørsmål til skulebibliotekansvarleg og skuleleiar om elevane fekk tilbod om opplæring i bruk av skulebiblioteket. Responsten var klar: 93 % i grunnskulen og 97 % i den vidaregåande svarte at elevane fekk ei eller anna form for brukaropplæring. Vi bad vidare om at ein presiserte nærare korleis opplæringa skjedde. Dette vert vist i Figur 18 nedanfor

Figur 18 Får elevane tilbod om opplæring i bruk av skulebiblioteket. Svar frå skulebibliotekansvarlege, fordelt på skuleslag. Prosent

Vi ser at 25 % av grunnskulane og 33 % av dei vidaregåande svarar at slik opplæring går inn som ein systematisk og integrert del av undervisningsopplegget. Eit døme på korleis dette vert utforma fekk vi frå ein vidaregåande skule der ein kvar haust gjennomførte systematisk opplæringsopplegg for alle klassane. Det vart sett av faste tider for kvar klasse som sikra at alle elevane fekk dette tilbodet ved starten av kvart skuleår. Opplegget var forsøkt tilpassa behova etter årstrinn og studieretning/programområde.

Vi ser at det vidare er eit skilje mellom skuleslaga når det gjeld andre modellar for gjennomføring av brukaropplæringa. I vidaregåande skule svara 42 % at det vart halde bibliotekkurs, utan at desse direkte var integrert inn i undervisninga (meir karakter av å orientere om biblioteket sine samlingar og korleis ein kunne finne fram i desse). Vi har lenger framme vist til døme frå dei vidaregåande skulane som var med i den kvalitative granskinga, der bibliotekaren la vekt på kor viktig det var med timeplanlegging, at denne timeplanlegginga omfatta fleire fag enn norsk, at den knytte saman allmenne innføringar i biblioteket med opplæring i bibliotekbruk og informasjonssøking relatert til verkelege prosjekt og at ein har ein konsentrert 2-3 månaders bolk i byrjinga av skuleåret der slik opplæring vert særleg vektlagt. Ved ein av dei vidaregåande skulane som var tydelege på dette vart elevane tekne med på biblioteket ved starten av første skuleåret. Dei fekk orientering av bibliotekaren om kva som fanst av bøker og media og om reglar for bruk og lån. Denne opplæringa var berre i svært liten grad retta inn mot slik som informasjonskompetanse, kjeldekritikk m.v., meir å rekne som ei generell innføring i kva biblioteket var for noko. Opplæringa i kjeldekritikk osv. var meir effektiv på det neste steget, dvs. knytt opp til løysing av verkelege problem og utfordringar.

Frå den kvantitative granskinga såg vi også at det var 23 % av skulane der ein berre meir tilfeldig gav slik opplæring, t.d. på direkte førespurnad frå faglærar for ein klasse e.l. I grunnskulen var det berre 16 % som svara at ein hadde fast ordning med bibliotekkurs, og heile 51 % som svara at dette vart gjennomført meir tilfeldig, etter behov og ønskje.

Ser vi attende til svara frå bibliotekarane om kva oppgåver dei brukte tid på, ser vi at desse svara høver godt med det biletet. Kursing og opplæring var langt høgare rangert i den vidaregåande skulen enn i grunnskulen.

Vi kan vidare sjå at grunnskular der skulebibliotekaren har bibliotekfagleg kompetanse generelt har høgare prosent som svarar at ein driv systematisk og integrert opplæring (34 mot 21 %). I den vidaregåande skulen er ikkje skiljet like stort (34 mot 32 %). På den andre sida ser vi at på skular med bibliotekfagleg kompetanse i den vidaregåande skulen er det heile 84 % som fast får eit slikt tilbod, anten som bibliotekkurs eller meir integrert i undervisninga, medan talet for skular utan slik kompetanse er 55 %.

Vi ser og samanheng mellom opplæring og skulestorleik. På skular med over 300 elevar er det langt vanlegare både med systematisk og integrert opplæring og med bibliotekkurs.

Også personalressursen på biblioteket er viktig her. I grunnskulen ser vi at ved skular med bibliotekressurs ut over ei halv stilling er det nesten 75% som har systematisk og integrert opplæring.

Oppsummert gjev dette eit bilete av at elevane i norsk skule får ei eller anna form for opplæring i å bruke skulebiblioteket. Vi ser at det er skilje mellom skuleslaga bl.a. i korleis ein legg opp denne undervisninga. I den vidaregåande skulen er den meir systematisk og integrert med det faglege arbeid, medan den i grunnskulen ser ut til meir å vere retta inn på å gje elevane generell kunnskap om biblioteka. Med tanke på kva vi har sett om korleis skulebiblioteka vert brukt i dei to skuleslaga, så skulle dette tyde på at opplæringa er retta inn mot den bruk som dominerer i skuleslaget. I grunnskulen er leseopplevinga meir i høgsetet, i vidaregåande det å bruke skulebiblioteket inn i det faglege.

Men vi ser og at rammefaktorar som bibliotekaren sin kompetanse, skulen sin storleik og dei ressursar som vert stilt til rådvelde for biblioteket har mykje å seie. Dess betre tilhøva ligg til rette for dette, dess større er sjansane for at biblioteket sine ressursar vert trekt aktivt inn i læringa. Dette gjeld for både skuleslaga.

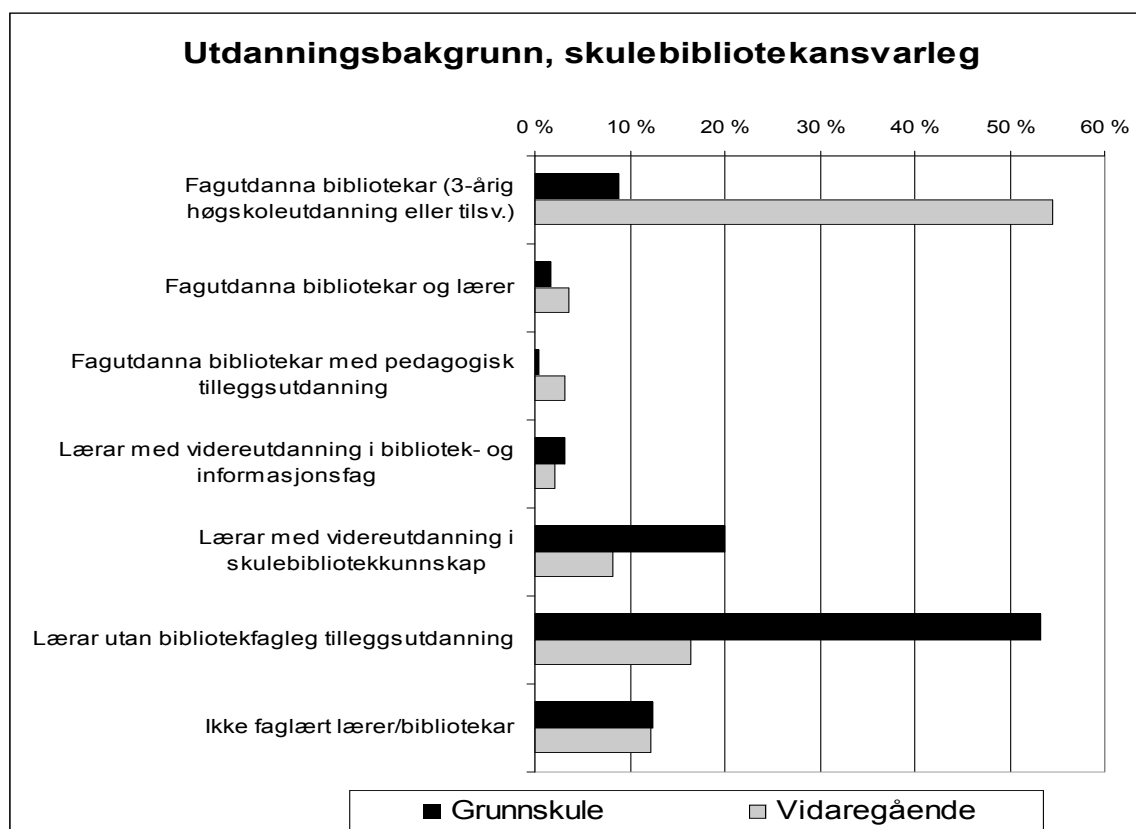
Ut frå den kvalitative granskinga kan vi ikkje seie at det er eit eintydig skilje mellom grunnskule og vidaregåande i retning av at det i grunnskulen vert gjeve generelle orienteringar om biblioteket medan ein i vidaregåande integrerer biblioteket meir i det faglige. Ein av grunnskulebibliotekarane har ein interessant måte å trekke biblioteket inn i elevane sitt arbeid på. Mellom anna lyser ho ut ei rad med bibliotekassistentstillingar, som elevane kan søke på. Dei skal skrive søknad som til ein vanleg jobb. Og elevane går gjennom eit trinnvis opplegg i lesing og informasjonskompetanse der dei får sertifikat i ulike fargar etter kvart som dei klatrar oppover på lese og informasjonsstigen.

12. Skulebibliotekansvarleg sin kompetanse

Som vi har sett er det ulik fagleg bakgrunn blant skulebibliotekarane. Vi har også sett at det er store skilje mellom grunnskule og vidaregåande skule i kva kompetanse den bibliotekansvarlege har. Vi har også sett at det er den skulebibliotekansvarlege som i størst grad har ansvar for opplæring og dagleg rettleiing overfor elevane. Dette, kombinert med den vektlegging vi ser av at skulebiblioteket skal vere ein del av det pedagogiske opplegg ved skulen, er med på å setje fokus på kva kvalifikasjonar skulebibliotekaren har for å fylle desse oppgåvene.

Ut frå det vi har sett er det ikkje i særleg grad lagt opp til at skulebibliotekaren skal vere direkte involvert i planlegging og gjennomføring av det pedagogiske opplegget. Dette betyr at dei mest etterspurde kvalifikasjonane hjå bibliotekaren også i skulebiblioteket er retta inn mot dei bibliotekfaglege oppgåvene, heller enn mot dei pedagogiske. Men vi har døme frå dei kvalitative intervjua på at det å ha pedagogisk kompetanse vert sett på som ein fordel for å kunne gjere best muleg jobb.

Vi bad den bibliotekansvarlege opplyse kva utdanningsbakgrunn ho hadde. Dei kategoriane vi hadde med fokuserte på bibliotekfagleg utdanning, lærarutdanning og andre typar utdanning, dvs. korkje lærar eller bibliotekutdanna. Fordelinga viser vi i figuren nedanfor

Figur 19 Utdanningsbakgrunn, skulebibliotekansvarleg. Fordelt på skuleslag, prosent. Svar frå skulebibliotekansvarleg

Vi kan merke oss at det er klart skilje mellom grunnskule og vidaregåande skule. Fagutdanning som bibliotekar dominerer i den vidaregåande, utdanning som lærar i grunnskulen. I båe skuleslaga er det ei gruppe på 12-13 % som har andre typar av utdanning. Vi har ikkje gått nærare inn på desse.

61 % av dei bibliotekansvarlege i vidaregåande skule har fagutdanning som bibliotekar, av desse er 55 % bibliotekarar utan tilleggsutdanning. I grunnskulen er tilsvarende tal 11 % og 9 %. Vi har tidlegare sett at personalressursen er langt større i den vidaregåande skulen, slik at det i langt større grad er rom for å ha skulebibliotekansvarleg i heil stilling. Dette gjer og at det er vanlegare å ha fagutdanna bibliotekar her enn i grunnskulen der ein i regelen vil måtte kombinere ansvaret for biblioteket med andre oppgåver.

I grunnskulen er det 53 % av dei som har ansvar for skulebibliotek som opplyser at dei er fagutdanna lærarar – utan tilleggsutdanning innan bibliotekfag (vi har avgrensa tilleggsutdanning for lærarar til å femne om kurs/opplæring av minst eit halvt års omfang). 20 % har vidareutdanning i skulebibliotekkunnskap, 3 % har andre former for tilleggsutdanning inn mot bibliotekfaget. For den vidaregåande skule er tilsvarende tal 16 %, 8 % og 2 %. Dette gjev då eit samla bilete av at det i grunnskulen er ein tredel av dei skulebibliotekansvarlege som har den type fagkompetanse som er mest sentral for arbeidet, i den vidaregåande skulen ligg dette talet opp mot $\frac{3}{4}$.

Om vi samanliknar med data frå skulebibliotekgranskinga i 1997, var det då i alt 22 % som anten hadde fagutdanning som bibliotekar eller lærarutdanna med minst eit halvt års tilleggsutdanning innan bibliotekfag. Attåt dette var det 16 % som hadde kortare bibliotekfaglege kurs (mindre enn $\frac{1}{2}$ års omfang). Dette gjev eit bilete av at den bibliotekfaglege kompetansen har auka frå 22 % i 1997 til 33 % i 2006. Vi har ikkje data frå 2006 for dei kortare bibliotekfaglege kursa, desse er der inkludert i talet på lærarar utan attåtutdanning.

12.1. Kompetanse etter kjønn

Vi ser der er eit skilje mellom menn og kvinner slik at menn i mindre grad har bibliotekfagleg kompetanse og i langt større grad berre har bakgrunn frå lærarutdanning. I grunnskulen er det 72 % av dei mannlege bibliotekansvarlege som berre har lærarutdanning mot 50 % av kvinnene. I vidaregåande skule er tilsvarende tal 36 % mot 11 %.

Tabell 11 Bibliotekfagleg kompetanse hjå skulebibliotekansvarleg. Fordelt etter skuleslag og om skulebibliotekansvarleg er mann eller kvinne. Prosent

	Grunnskule		Vidaregåande	
	Mann	Kvinne	Mann	Kvinne
Bibliotekfagleg utdanna	6 %	12 %	44 %	66 %
Lærar med tilleggsutdanning i bibliotekfag	11 %	25 %	13 %	10 %
Lærar	72 %	50 %	36 %	11 %
Anna utdanning	10 %	13 %	8 %	14 %
I alt	100 %	100 %	100 %	100 %
Tal svar	115	656	39	154

12.2. Kva oppgåver utfører skulebibliotekaren

Skulebibliotekaren sine oppgåver vil kunne variere stort frå skule til skule. Dels er dette kopla til skulestorleik og stillingsressurs, dels til skuletype og dels til bibliotekansvarlege sin fagkompetanse. I tillegg vil dette ver nær kopla til det som måtte finnast av strategiar og målsetjingar for skulebiblioteket ved den einskilde skulen.

Vi bad skuleleiar og bibliotekansvarleg om å svare på i kva grad eit sett av oppgåver låg til funksjonen som skulebibliotekansvarleg ved deira skule. Som tabellen viser, er det i stor grad samsvar mellom dei to aktørgruppene når det gjeld i kva grad dei sluttar opp om at desse oppgåvene ligg til funksjonen som bibliotekansvarleg ved deira skule.

12.2.1. Grunnskulen

Dei to første oppgåvene er nær knytte til den praktiske drifta av skulebiblioteket. Som venta er dette vurdert som ei sentral oppgåve ved langt dei fleste biblioteka. Unntaka finn vi ved skular der skulebibliotekansvarleg ikkje har bibliotekfagleg kompetanse⁴ og ved dei minste skulane (to tilhøve som ofte fylst åt).

Det å drive litteraturformidling og stimulere til leselyst er og viktig oppgåve. Også dette var sterkt vektlagt på skular der bibliotekansvarlege hadde bibliotekfagleg kompetanse.

Vi kan merke oss at det å drive rettleiing i bruk av informasjonsskjelder kjem relativt dårlegare ut. Berre i kring 30 % av svararane seier dette i svært stor/stor grad er sentralt for å utvikle skulebiblioteket.

Tabell 12 I kva grad ligg desse oppgåvene til funksjonen som skulebibliotekansvarleg ved dykkar skule. Svar frå skulebibliotekansvarlege og skuleleiarar. Grunnskule, prosent

	Skulebibliotek- ansvarleg	Skuleleiar
Administrere og organisere skulebiblioteket	91 %	85 %
Bok og medieval	84 %	73 %
Drive litteraturformidling og stimulering av leselyst	49 %	50 %
Drive rettleiing i bruk av informasjonsskjelder	28 %	33 %
Samarbeide med lærarane om biblioteket som læringsarena	47 %	55 %
Være deltakar i undervisning og pedagogiske team	21 %	31 %

Kommentarar frå intervjuar tyder på at ein i større grad enn det som kjem fram i den kvantitative granskinga ser på dette som viktig oppgåver, men at andre oppgåver som t.d. administrasjon ofte kan ta så mykje tid at det ikkje vert høve til å fylle dei andre oppgåvene så godt ein kunne ønskje. Frå enkelte skuleleiarar vart det elles nemnt at ein i større grad ønskte at desse oppgåvene skulle ligge til lærarane i staden for til dei tilsette på biblioteket. Dei kvalitative intervjuar peikar også i retning av at det bibliotekarane faktisk gjer ikkje nødvendigvis samsvarar heilt med det dei gjerne ville ha gjort ut frå si eiga forståing av rolla som skulebibliotekar. Dei har generelt for lite tid til å vere bibliotekarar. Ressursane gjer at for mykje

⁴ Med bibliotekfagleg kompetanse meiner vi her at skulebibliotekansvarleg har bibliotekfagleg utdanning av minimum ½ års varigheit

tid går med til administrasjon og for lite blir att til anna fagleg verksemd. Ikkje minst dei fagutdanna bibliotekarane peika på dette.

Dei to siste oppgåvene er nær knytt til det å samarbeide med lærarane; om biblioteket som læringsarena og om å vere deltakar i undervisning og pedagogiske team. Vi har sett at lærarane berre i lita grad brukar dei tilsette på biblioteket aktivt i planlegging av si undervisning. Frå Tabell 12 ser vi at også dei tilsette på biblioteket og skuleleiinga stadfester at dette ikkje utgjer stor del av oppgåvene. Ein samarbeider om biblioteket som læringsarena. I intervjuet vart dette utdjupa til i hovudsak å dreie seg om å hjelpe faglærar å skaffe til veges aktuell litteratur og å ta seg av elevgrupper/klasser som kjem til biblioteket.

Vi kan observere at både kva gjeld rettleiing i bruk av informasjonskjelder, samarbeid om bibliotek som læringsarena og å vere deltakar i pedagogiske team gjev skuleleiarane i større grad uttrykk for at desse oppgåvene er inkludert i skulebiblioteket sitt arbeid enn det skulebibliotekansvarlege sjølve opplever dei til å vere. Vi kan dels sjå dette som ein indikasjon på at ulik ståstad gjev ulikt perspektiv på kva som skjer. Men det kan også vere eit bilete på at skuleleiar, som er den som først og fremst skal fronte skulen sine offisielle målsetjingar, på denne måten også gjev signal om at det frå skulen si side er ønske om å utvikle desse oppgåvene.

Utsegner frå intervjuet tydar på dette. Der såg vi fleire døme på at skuleleiar stilte seg positiv t.d. til at ein i større grad skulle kunne utvikle bibliotekdelen gjennom å gje den ein sterkare plass inn i det pedagogiske opplegget.

Vi må nemne at også skulebibliotekarane er inne på dette i intervjuet, og at dei der seier at dei ønskjer å utvikle desse områda vidare, men at det dels av praktiske grunnar (ikkje tilstrekkeleg tidsressursar) og dels av meir personlege grunnar (at lærarane vel ikkje å gjere seg fullt ut nytte av deira kompetanse) ikkje har vore muleg å kome lenger enno.

12.2.2. Vidaregåande opplæring

I den vidaregåande skulen er det er eit endå klarare fokus på dei faglege og praktiske sidene ved skulebibliotekararbeidet. Medan vi i grunnskulen kunne observere at bibliotekansvaret kunne ligge hjå andre faggrupper, bl.a. som resultat av at ein ikkje hadde personale med bibliotekfagleg kompetanse ved skulen, så er dette nesten aldri tilfelle i den vidaregåande. Her har så å seie alle biblioteka denne kompetansen – og er også i stand til å ta hand om desse oppgåvene (administrering og bokval). Vi har tidlegare sett at ein i vidaregåande har langt større tidsressurs til rådvelde. Dette er og med å sikre at ein skal kunne løyse desse oppgåvene ved biblioteket.

Elles kan vi særleg merke oss at det i vidaregåande skule er meir fokus på det at biblioteket skal drive rettleiing i bruk av informasjonskjelder. Andelen som svarar i svært stor eller stor grad er over dobbelt så høg blant skulebibliotekarane i den vidaregåande skulen som i grunnskulen. Ut frå det vi har røynt gjennom intervjuet i dette skuleslaget vil vi tru det gjev eit reelt bilete av situasjonen. Skulebibliotekarane fortalde at dei i stor grad var involverte i ulike former for brukaropplæring retta mot kjeldebruk.

Dette kom langt meir i fokus i her enn i grunnskulen. Vi har tidlegare sett frå den kvantitative granskinga at det er større fokus på det faglege. Dette er truleg ein viktig årsak til det vi ser. Sterkt fagleg fokus gjer at faglærar står sterkt og at behova dermed vert meir retta inn mot å

utvikle informasjonskompetanse og skaffe til veges det som trengst av relevant fagstoff

Tabell 13 I kva grad ligg desse oppgåvene til funksjonen som skulebibliotekansvarleg ved dykkar skule. Svar frå skulebibliotekansvarlege og skuleleiarar. Vidaregåande opplæring, prosent

	Skulebibliotekansvarleg	Skuleleiar
Administrere og organisere skulebiblioteket	92 %	95 %
Bok og medieval	92 %	83 %
Drive rettleiing i bruk av informasjonskjelder	65 %	58 %
Samarbeide med lærarane om biblioteket som læringsarena	53 %	63 %
Drive litteraturformidling og stimulering av leselyst	48 %	55 %
Være deltakar i undervisning og pedagogiske team	15 %	22 %

I vidaregåande er det noko mindre fokus enn i grunnskulen på det å ha bibliotekaren som deltakar i undervisning og pedagogiske team. Prosenten som svarar dei i svært stor eller stor grad er involvert i dette er endå lægre enn den var i grunnskulen, berre 15 % av skulebibliotekaren trekkjer dette fram mot 21 % i grunnskulen. Dette gjev eit bilete av at i dette skuleslaget tek dei praktiske oppgåvene mykje av tida og er rekna å vere svært viktige. Ein brukar meir ressursar på å rettleie elevane i kjeldekritikk og til sjølv å finne fram informasjon, men ein er i svært liten grad involvert aktivt inn i undervisning og pedagogiske team. Der har ein mest rolle som "hjelpemannskap".

I intervju med skulebibliotekarar kom det fram at sjølv om dei totalt sett har større ressursar tilgjengelege enn det ein har i grunnskulen, så opplevde dei likevel at arbeidsdagen ikkje i særleg grad hadde rom for å ta opp i seg "nye oppgåver" som t.d. det å skulle delta i team. Om dei skulle legge meir vekt på enkelte oppgåver, ville det måtte gå ut over andre oppgåver dersom ein ikkje fekk tilført auka ressursar. Vi finn også døme på bibliotekarar som sjølvmedvete heldt fram sitt eige fag som noko som representerer eit bidrag med eigenverdi og at dei som *bibliotekarar ikkje skulle "trakke i lærarane sit bed"* som ein uttrykte det, men kome med sitt sjølvstendige bidrag. Haldningane til det å delta meir aktivt i undervisning og pedagogiske team må sjåast ut frå dette.

12.3. Former for brukaropplæring og skulebibliotekaren sin kompetanse

Vi såg tidlegare at det sidan 1997 har vore ein auke i prosentdelen som har bibliotekfagleg kompetanse i grunnskulen. Om vi fordeler dei aktuelle formene for å organisere brukaropplæring etter bibliotekansvarlege sin fagkompetanse, ser vi at der er samanheng mellom å ha systematisk opplæring som er integrert inn mot undervisninga og det å ha fagutdanning i bibliotekfag. I tabellen nedanfor viser vi at det også er slik at det å både ha bibliotekfagleg og pedagogisk kompetanse ser ut til å vere ein ekstra fordel. Innan denne kategorien ser vi at det er største andelane som varar både at dei har systematisk og integrert opplæring og at dei held faste kurs (i alt 58 % mot 50 % for bibliotekarar og 34 % for lærarar).

Tabell 14 Korleis er tilbodet om brukaropplæring lagt opp? Fordelt etter skulebibliotekansvarleg sin utdanningsbakgrunn. Prosent

	Fagutdanna bibliotekar	Lærer med bibliotekfagleg tilleggsgutdanning	Lærer u. bibliotekfagleg tilleggsgutdanning
Systematisk og integrert i opplæringa	33 %	36 %	20 %
Eigne bibliotekkurs for elevane	17 %	22 %	14 %
Kurs halde på meir tilfeldig grunnlag	45 %	39 %	56 %
Ikkje opplæring	4 %	3 %	9 %
	100 %	100 %	100 %

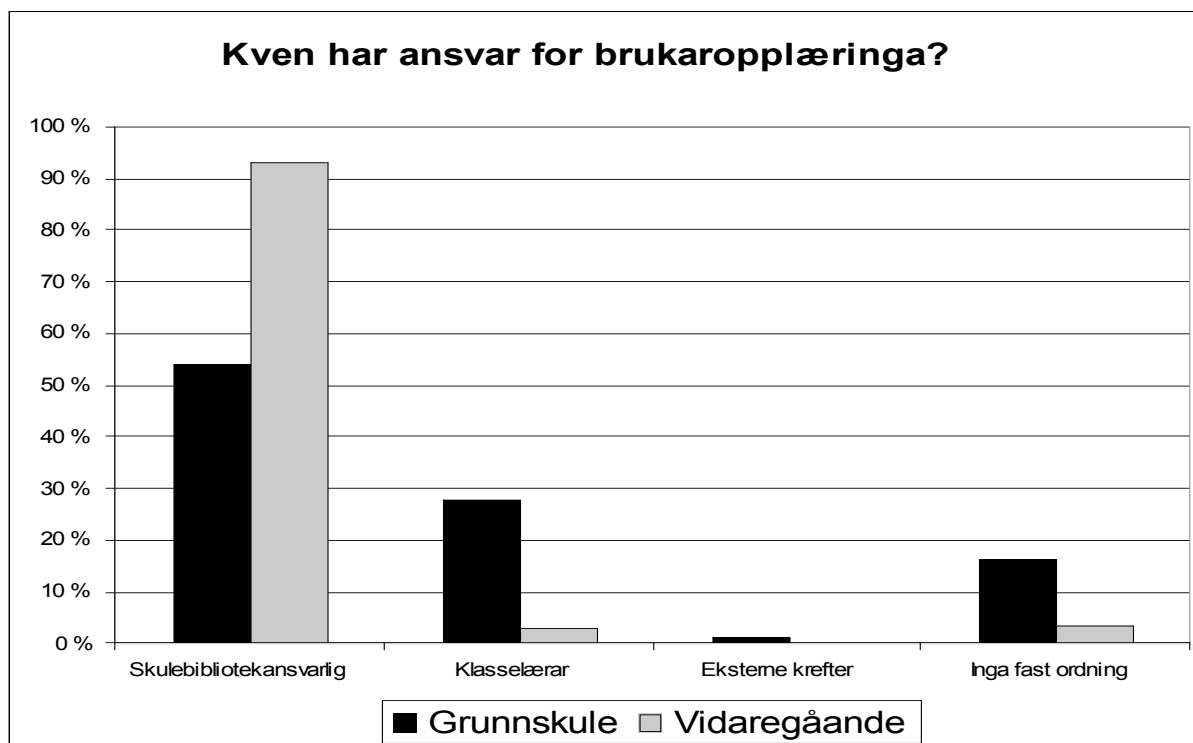
Dette skulle kunne forklarast med at personar med slik utvida kompetanse skulle kunne ha betre føresetnader for å kunne sjå behovet for å integrere bruken av biblioteket med undervisninga generelt.

13. Lærarane sitt syn på brukaropplæringa

Vi har no sett at skulebibliotekansvarlege og skuleleiarane meiner at det er tilbod til så å seie alle elevane i grunnskule og vidaregåande skule om å få brukaropplæring på skulebiblioteket. Vi stilte eit tilsvarende spørsmål til lærarane (Får dine elevar tilbod om praktisk opplæring i å bruke biblioteket sine ressursar?). Dei gav eit bilete som langt på veg støttar opp under dette. 75 % i grunnskulen og 79 % i den vidaregåande svara at elevane fekk tilbod om praktisk opplæring i å bruke biblioteket sine ressursar. Dette er noko lågare prosent enn vi fann for skulebibliotekarane, og kan truleg skuldast at medan skulebibliotekarane svara på om tilbodet var til stades, så svara lærarane meir på om tilbodet faktisk vart realisert.

13.1. Ansvar for brukaropplæringa

Vi såg at frå 92 % (grunnskulen) til 98 % (vidaregåande) av skulane hadde ei eller anna form for brukaropplæring retta mot elevane. På spørsmål om kven som stod for denne opplæringa fekk vi til svar at dette anten vart gjort av skulebibliotekansvarleg eller av klasselærar. I grunnskulen var det og 16 % som svarte at dei ikkje hadde eit fast opplegg for dette – det vart løyst meir slik det var muleg der og då. Eksterne krefter er ikkje inne i denne opplæringa.

Figur 20 Kven har ansvar for brukaropplæringa? Svar frå skulebibliotekansvarlege, fordelt etter skuleslag. Prosent.

Vi kan merke oss at i den vidaregåande skulen er det heile 93 % som svarar at dette er oppgåve som ligg til skulebibliotekansvarlege. Ut frå det vi har sett tidlegare, særleg om ressursituasjonen for dei to skuleslaga, er dette som vi kunne vente. I vidaregåande skule er det både fleire med bibliotekfagleg kompetanse og det er generelt større personalressurs tilgjengeleg.

I grunnskulen ser vi at, trass i at ein ofte har liten personalressurs, så er det også her skulebibliotekansvarleg som i hovudsak er ansvarleg for opplæringa (54 %). Men ved heile 28 % av skulane svarar den skulebibliotekansvarlege at det er klasselæraren som har ansvar for dette, eller at det ikkje er ei fast ordning for dette på skulen (16 %).

I grunnskulen finn vi at dette er kopla opp til forhold som skulestorleik, bibliotekfagleg kompetanse og personalressurs. Dess større skule, dess større personalressurs og dess betre bibliotekfagleg bakgrunn, dess større andel er det som svarar at skulebibliotekaren tek ansvaret for opplæringa.

13.1.1. Opplæring retta inn mot tema- og prosjektarbeid

Både i grunnskulen og den vidaregåande skulen vert det lagt mykje vekt på bruk av tema- og prosjektarbeid. Dette er arbeidsformer som også krev større grad av sjølvstende frå elevane, m.a. når det gjeld det å finne fram og ta i bruk stoff som dei ikkje finn i dei vanlege lærebøkene. Frå den kvalitative granskinga fekk vi klare indikasjonar på at bruk av skulebiblioteket, knytt til skulefaga, i stor grad var knytt opp til denne arbeidsforma. Elevane måtte bruke biblioteket sine ressursar, både i form av bøker og oppslagsverk, men også dei elektroniske ressursane for å søke etter stoff i eksterne kjelder.

For å kunne gjere dette krevjast det at ein meistarar dei verktøy som biblioteket stiller til rådvelde. Vi spurde difor dei tilsette om dei tykte at brukaropplæringa vart vurdert til å vere ein ressurs for denne arbeidsforma. Vi viser svara frå skulebibliotekansvarlege i Tabell 15.

Tabell 15 Tema-/prosjektarbeid og tverrfaglige emne er vektlagt i læreplanane. I kva grad vil du seie at brukaropplæringa er ein ressurs for denne type arbeid? Svar frå skulebibliotekansvarlege, fordelt på skuleslag. Prosent

	Grunnskule	Vidaregåande skule
I svært stor grad	9 %	16 %
I stor grad	32 %	40 %
I nokon grad	42 %	34 %
I liten grad	12 %	9 %
I svært liten grad	4 %	2 %
	100 %	100 %

I vidaregåande skule gav svara sterk oppslutnad om dette. 56 % av dei skulebibliotekansvarlege meinte at opplæringa i svært stor eller stor grad var ein ressurs for elevane i tema- og prosjektarbeid. I grunnskulen var tilsvarande tal 41 %. Vi stilte same spørsmålet til skuleleiarane og til lærarane. Svara frå skuleleiarane var så å seie samanfallande med svara frå skulebibliotekansvarlege. Men vi kan merke oss at lærarane gav uttrykk for at dei vurderte denne opplæringa endå høgare enn skulebibliotekansvarlege gjorde (41 % i grunnskule og 61 % i vidaregåande).

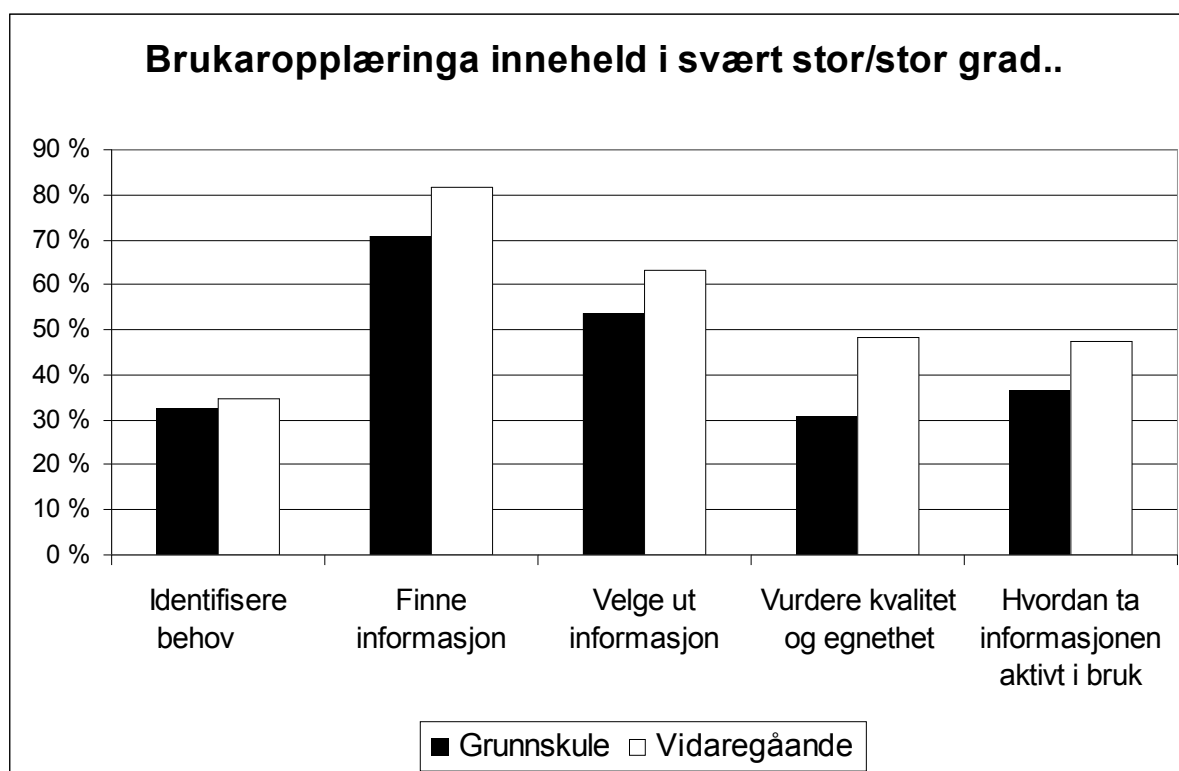
Rammevilkåra verkar inn også her. Påstanden skårar høgare ved dei største skulane, ved skulane med størst personalressurs og ved skular med bibliotekfagleg kompetant personale. Vi har sett at dette også er dei skulane som har best høve til å legge vekt på desse elementa

også i opplæringa si.

Vi delte opplæringa relatert til tema- og prosjektarbeid inn i fem element:

- det å kunne identifisere behova
- det å kunne finne fram til faktisk informasjon om emnet, avgrensing m.v.
- det å kunne velje ut relevant informasjon blant den informasjonsmengd ein får opp
- det å vurdere kvaliteten på og kor godt egna informasjonen er inn i den aktuelle oppgåva
- det å vite korleis ein skal kunne ta informasjonen i bruk

Figuren nedanfor viser samla korleis skulebibliotekarar og skuleleiarar meinte at desse elementa gjekk inn i brukaropplæringa. På dette spørsmålet var det ikkje nemnande skilnad i svara mellom dei to aktørgruppene. Vi viser difor svara samla.

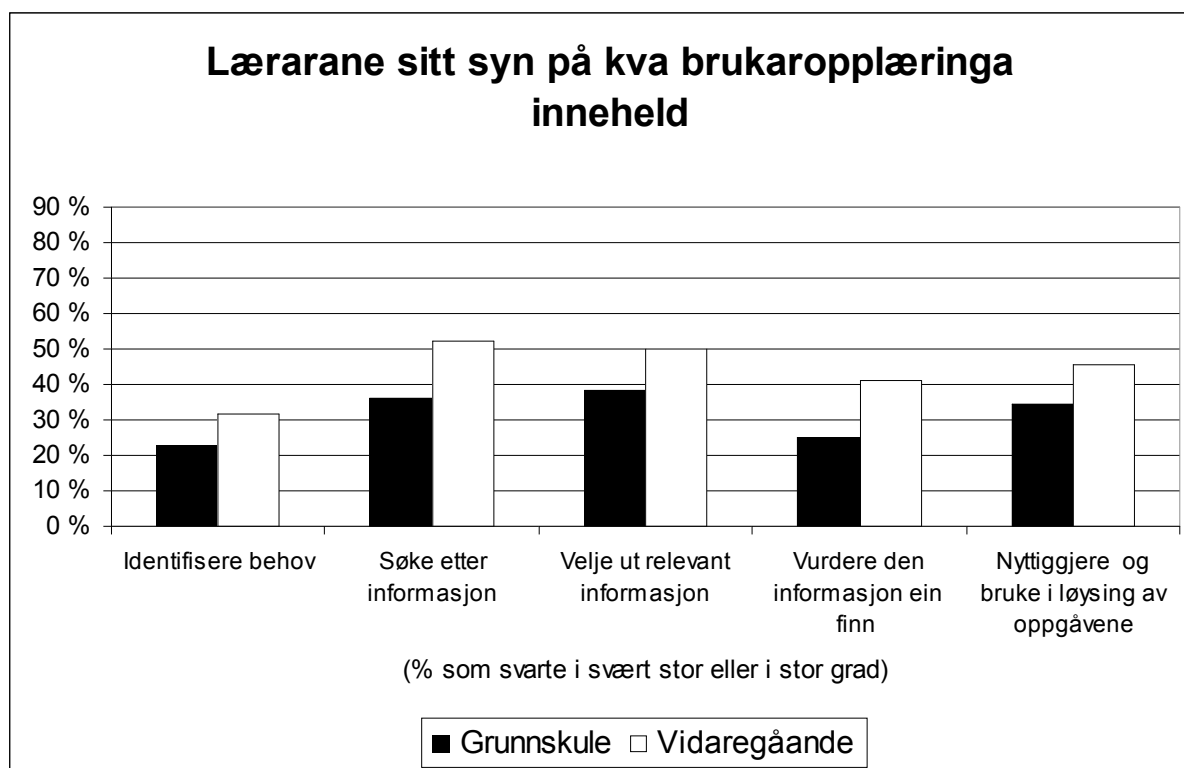
Figur 21 Kva inneheld brukaropplæringa (retta mot tema- og prosjektarbeid). Svar frå skulebibliotekansvarlege og skuleleiarar, fordelt på dei to skuleslaga. Prosent. Vist for dei som svara 'i svært stor' eller 'stor grad'. Prosent

Det å identifisere behova vert i liten grad rekna vere del av brukaropplæringa. Dette er ein fase som er knytt til formulering av oppgåva, og difor truleg meir relevant i klassesituasjonen enn "når ein kjem på biblioteket". Vi ser vidare at det å finne fram til informasjonen, å kunne avgrense er rekna vere viktig oppgåve, 71 % av grunnskulane og 82 % av dei vidaregåande. Det er og semje i dei to skuleslaga om at opplæringa i svært stor/stor grad inneheld opplæring i det å velje ut informasjon (kjeldekritiske vurderingar)

Dei to siste elementa viser noko av skilnaden som er mellom dei to skuleslaga. Det at den vidaregåande har større fokus på å bruke biblioteket inn i skulefaga, gjer m.a. at ein der i større grad har behov både for å vurdere kor god informasjonen er ("kvalitet og egnethet") og også vite meir om korleis ein skal kunne ta informasjonen aktivt i bruk.

Vi kan oppsummere med å seie at opplæringa inn mot tema- og prosjektarbeid i grunnskulen i hovudsak krinsar kring det å lære å finne informasjon og å velje blant dei mange kjeldene ein har. I vidaregåande er også dette viktigast, men ein er i tillegg meir fokusert på det å ta informasjonen i bruk og å kunne vurdere i kva grad den høver til det den skal brukast til.

I spørsmål til lærarane bad vi dei vurdere i kva grad dei meinte opplæringa inneheldt dei tilsvarande elementa, utan at vi direkte knytte spørsmålet opp mot tema- og prosjektarbeid.

Figur 22 I kva grad inneheldt opplæringa eitt/fleire av desse elementa? Vist for lærarar i grunnskule og vidaregåande, Prosent som svara svært stor/stor grad.

Vi ser at svara følgjer same hovudtendens som den vi såg i svara frå skuleleiarar/bibliotek-ansvarlege, men at det generelt er slik at lærarsvara i mindre grad legg vekt på dei fem elementa.

For grunnskulen vert prosentdelen som svara at opplæringa i stor/svært stor grad inneheld opplæring i å søke etter informasjon redusert frå 71 til 35 %, for vidaregåande frå 80 til 52 %. Generelt skulle dette peike på at lærarane i mindre grad sluttar opp om påstandane om at brukaropplæringa inneheld element som er til hjelp for elevane i arbeidet med tema- og prosjektoppgåver.

Dei kvalitative intervjuar med bibliotekarar i grunnskulen synte at desse har ein tendens til å avgrense seg frå den delen av brukaropplæringa som er knytt til digital teknologi og Internettet. Det overlet dei til datalærarane/skulen sine datatenester. Og i ei tid der vi må rekne

med at fleirtalet av ungdomsskuleelevane er fortrulege med t.d. Wikipedia, kan det være eit problem når ein bibliotekansvarleg i ein ungdomsskole seier:

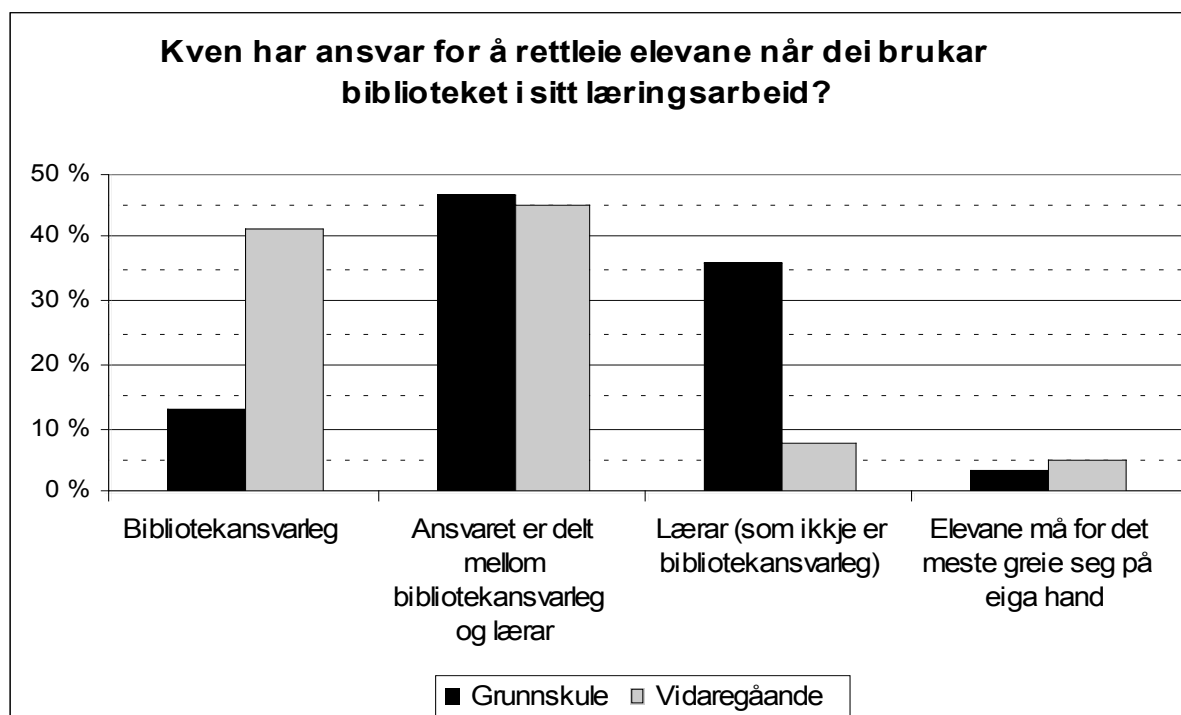
”Nå føler jeg kanskje at den rolla med å gå inn og veilede hvordan man finner ting på data ikke er min primære oppgave. Det er det andre som like gjerne kan gjøre. Så jeg prøver å lære dem hvordan de kan slå opp i et leksikon...Så det er kjempeviktig – lære dem å slå opp i et leksikon. Forklare dem forskjellen på et ett-binds leksikon og et 12-binds leksikon”. (Bibliotekansvarleg, grunnskule).

Det kan vere grunn til å spørje: Ut frå det inntrykket vi har fått gjennom dei kvalitative intervju: at informasjonssøking i trykte og i elektroniske kjelder er skilt frå kvarandre i grunnskulen og at opplæring i bruk av elektroniske kjelder skjer i andre fora – har dette negative konsekvensar for kor relevant biblioteket står fram som ein stad for å lære informasjonskompetanse for elevar og lærarar?

13.2. Ansvar for å rettleie elevane på biblioteket

Vi har sett at det i stor grad er slik at elevar har eit tilbod om å få opplæring i å bruke biblioteket sine ressursar, både retta mot generell bibliotekkunnskap og retta meir direkte mot å kunne gjere seg nytte av biblioteket inn i dei ulike fag og oppgåver. Vi har og sett at opplæring kan vere så mangt, frå systematisk og integrert opplæring ved starten av kvart skuleår til meir tilfeldig informasjon om boksamlinga.

Dette gjer at det vert viktig å vite noko om kva og i kva grad det er hjelp og rettleiing tilgjengeleg i det daglege, at ein kan få hjelp når ein brukar biblioteket.

Figur 23 Kven har ansvar for å rettleie elevane når dei brukar skulebiblioteket i sitt læringsarbeid? Vist for lærarar i grunnskule og vidaregåande. Prosent

Vi såg at det i hovudsak var skulebibliotekansvarleg som var ansvar for brukaropplæringa. Når det dreiar seg om den meir daglege rettleiing når elevane brukar biblioteket er biletet noko annleis. I spørsmålet har vi også opna for at ansvaret kan vere delt mellom bibliotekansvarleg og lærar. Vi viser resultatet i Figur 23 ovanfor.

Det vi først merkar oss er at det er vesentleg skilje mellom dei to skuleslaga. I vidaregåande er det anten bibliotekansvarleg som har ansvaret (41 %) eller ansvaret er delt med lærar (47 %). I grunnskulen er det lærarane som tek plassen til bibliotekansvarlege, slik at ansvaret er delt for 45 % og hjå læraren for 36 %. Dette skiljet vil vi tru i stor grad skuldast at den vidaregåande skulen både har større personalressurs tilgjengeleg og at ein der har større andel med bibliotekfagleg kompetanse – om ein har tilgang til kompetent personale gjer ein seg også nytte av denne.

I grunnskulen heng dette og nær saman med at elevane sin bruk av biblioteket oftare er kopla til at læraren sjølv følgjer med elevgruppa dit. Dels grunna at det ikkje er fast personale tilgjengeleg på biblioteket, dels fordi dette vert sett på som ein del av den undervisninga ein har ansvar for å drive. Ein indikasjon på at dette er tilfelle får vi om vi ser på skilnadane mellom dei reine barneskulane og dei reine ungdomsskulane. I ungdomsskulane svarar 20 % av lærarane at bibliotekansvarleg har ansvaret, i barneskulane er dette 11 %.

Den kvalitative granskinga byggjer opp under dette inntrykket. Intervjua med elevar og lærarar frå vidaregåande skule gav eit inntrykk av at elevane i stor grad blir ”sende på eiga hand” til biblioteket, og at det mykje vert opp til eleven sjølv å finne ut korleis ho der vil løyse informasjonsutfordringa. Elevane sa at dei i stor grad brukte den bibliotekansvarlege og dei var i regelen svært godt nøgde med den hjelp denne kunne tilby. Alternativt brukte dei også ofte medelevar til hjelp.

Lærarane melde det same. M.a. vart det trekt fram at ein som lærar ikkje hadde tid eller kapasitet til å bli med på biblioteket, då ein ofte hadde elevar som var plassert på andre stadar t.d. knytt til arbeid med tema- og prosjektoppgåver. Dei som valde å bruke biblioteket laut sjølv ta ansvar for å få hjelp – og dei visste at det både fanst tilgang til hjelp og rettleiing der, og at denne vert gjeve av kompetent personale.

14. Skulebiblioteket sin plass i skulen sitt læringsarbeid

Grunnskule

Dei skulebibliotekansvarlege svara at følgjande oppgåver i svært stor eller stor grad er viktige for skulebiblioteket ved deira skule:

- Skulebiblioteket bidreg til å fremme leseglede og stimulere til fritidslesing blant elevane (65 %)
- Skulebiblioteket stimulerer elevane til å lære å innhente informasjon sjølve (t.d. knytt til tema- og prosjektarbeid) (47 %)
- Skulebiblioteket fungerer som eit informasjonssenter for elevane (46 %)
- Skulebiblioteket har ein sentral plass i skulen si opplæring (43 %)
- Skulebiblioteket har ei viktig rolle i forhold til tilpassa opplæring for grupper og enkeltelevar (30 %)
- Skulebiblioteket fungerer som senter for skulen sine kulturelle aktivitetar (12 %)

Om vi ser på tala for små og store skular, ser vi ein generell tendens til at ein ved dei større skulane oftare sluttar opp om påstandane enn ved dei minste skulane. Sameleis er det slik at det er større oppslutnad frå skular der skulebibliotekaren har bibliotekfagleg kompetanse enn frå skular der ho ikkje har slik kompetanse.

Svara frå skuleleiarane viser same tendensen som tala for skulebibliotekansvarlege. Vi trekkjer fram dei to påstandane der skuleleiarane som gruppe skåra høgare enn skulebibliotekansvarlege:

- Dei er meir opptatt av at skulebiblioteket skal ha ein sentral plass i skulen si opplæring (49 %)
- Skulebiblioteket vert i større grad rekna for å ha ei viktig rolle i forhold til tilpassa opplæring for grupper og enkeltelevar (36 %)

Vi vil, som vi før har vore inne på, tru at svara frå skuleleiarane reflekterer intensjonane, medan skulebibliotekansvarlege i større grad representerer den faktiske situasjonen.

Vi har alt sett at elevane i grunnskulen mykje brukar skulebiblioteket til lesing og til å gjere seg kjent med bøker. Rett nok slik at der er ein tendens gjennom skuleløpet til at ein i barne-skulen er mest fokusert på slike sider, medan ein i ungdomsskulen i sterkare grad får inn bruk retta mot enkeltfaga og oppgåveløysing.

Vidaregåande skule

Dei skulebibliotekansvarlege svara at følgjande oppgåver i svært stor eller stor grad er viktige for skulebiblioteket ved sin skule:

- Skulebiblioteket stimulerer elevane til å lære å innhente informasjon sjølve (t.d. knytt til tema- og prosjektarbeid) (61 %)
- Skulebiblioteket fungerer som eit informasjonssenter for elevane (48 %)

- Skulebiblioteket bidreg til å fremme leseglede og stimulere til fritidslesing blant elevane (40 %)
- Skulebiblioteket har ein sentral plass i skulen si opplæring (35 %)
- Skulebiblioteket har ei viktig rolle i forhold til tilpassa opplæring for grupper og enkeltelevar (26 %)
- Skulebiblioteket fungerer som senter for skulen sine kulturelle aktivitetar (16 %)

Dette gjev eit bilete av at skulebiblioteket vert rekna ha si viktigaste oppgåve knytt til det å tilføre elevane informasjonskompetanse, lære dei vere i stand til sjølv å ta dei nødvendige val undervegs i prosessen. Informasjonsfokuset vert styrka ved at ein også i sterk grad legg vekt på at biblioteket skal fungere som eit informasjonssenter.

Dette høver godt med det vi har sett om at elevar i den vidaregåande skulen har ein bruk av skulebiblioteket som er retta mot det å skaffe fram, kvalitetssikre og ta i bruk informasjon.

Også i den vidaregåande skulen er det slik at oppslutnad generelt er høgare ved dei største enn ved dei minste skulane. Dette gjeld også for det å ha bibliotekfagleg kompetanse.

Svara frå skuleleiarane viser også her same tendens som tala for skulebibliotekansvarlege. Vi trekkjer også her fram dei to påstandane der skuleleiarane som gruppe skåra høgare enn skulebibliotekansvarlege.

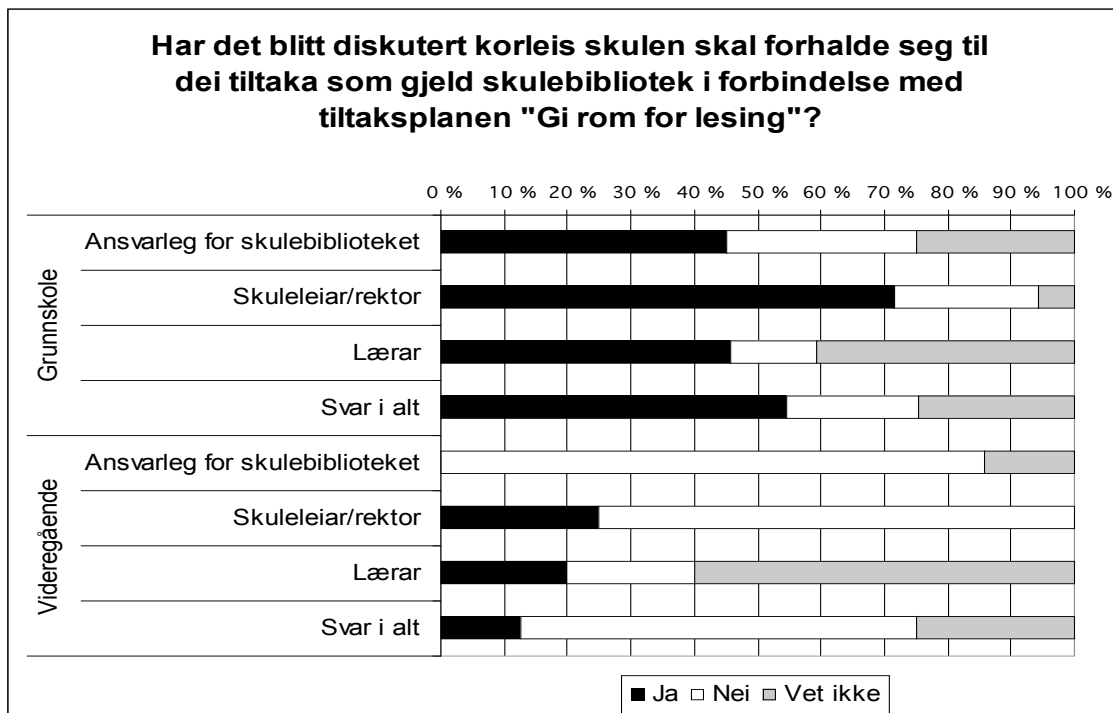
- Skuleleiarane meiner i noko større grad at biblioteket bidreg til å fremme leseglede og stimulere til fritidslesing blant elevane (50 %)
- Skulebiblioteket er meir viktige som sentral plass i skulen si opplæring (52 %)

Som for grunnskulen vil vi tru at svara frå skuleleiarane kan seiast å reflektere intensjonane, medan skulebibliotekansvarlege i større grad representerer den faktiske situasjonen

14.1. Gi rom for lesing!

Vi kan først merke oss at 'Gi rom for lesing!' først og fremst ser ut til å vere aktuelt på grunnskulenivået. Heile 55 % av dei som svarar opplyser at det har blitt diskutert korleis ein skal forhalde seg til dei tiltaka som gjeld skulebiblioteket mot berre 12 % frå vidaregåande,

For grunnskulen ser vi at 72 % av skuleleiarane meiner dette har blitt drøfta, mot 45 % av dei bibliotekansvarlege og lærarane. Biletet er annleis for dei vidaregåande skulane der ingen av dei skulebibliotekansvarlege svarar at dette har vore drøfta mot høvesvis 25 og 20 % av skuleleiarane og lærarane.

Figur 24 Har det blitt diskutert korleis skulen skal forhalde seg til dei tiltaka som gjeld skulebibliotek i forbindelse med tiltaksplanen "Gi rom for lesing"? Fordelt etter skuleslag og funksjon. Prosent

Figur 25 viser ei oversikt over kva tiltak skulane har følgd opp. Som vi såg frå førre spørsmålet, så er det grunnskulane som i størst grad er engasjert inn mot 'Gi rom for lesing'. Dette viser også att i aktivitet knytt til dei ulike tiltaka.

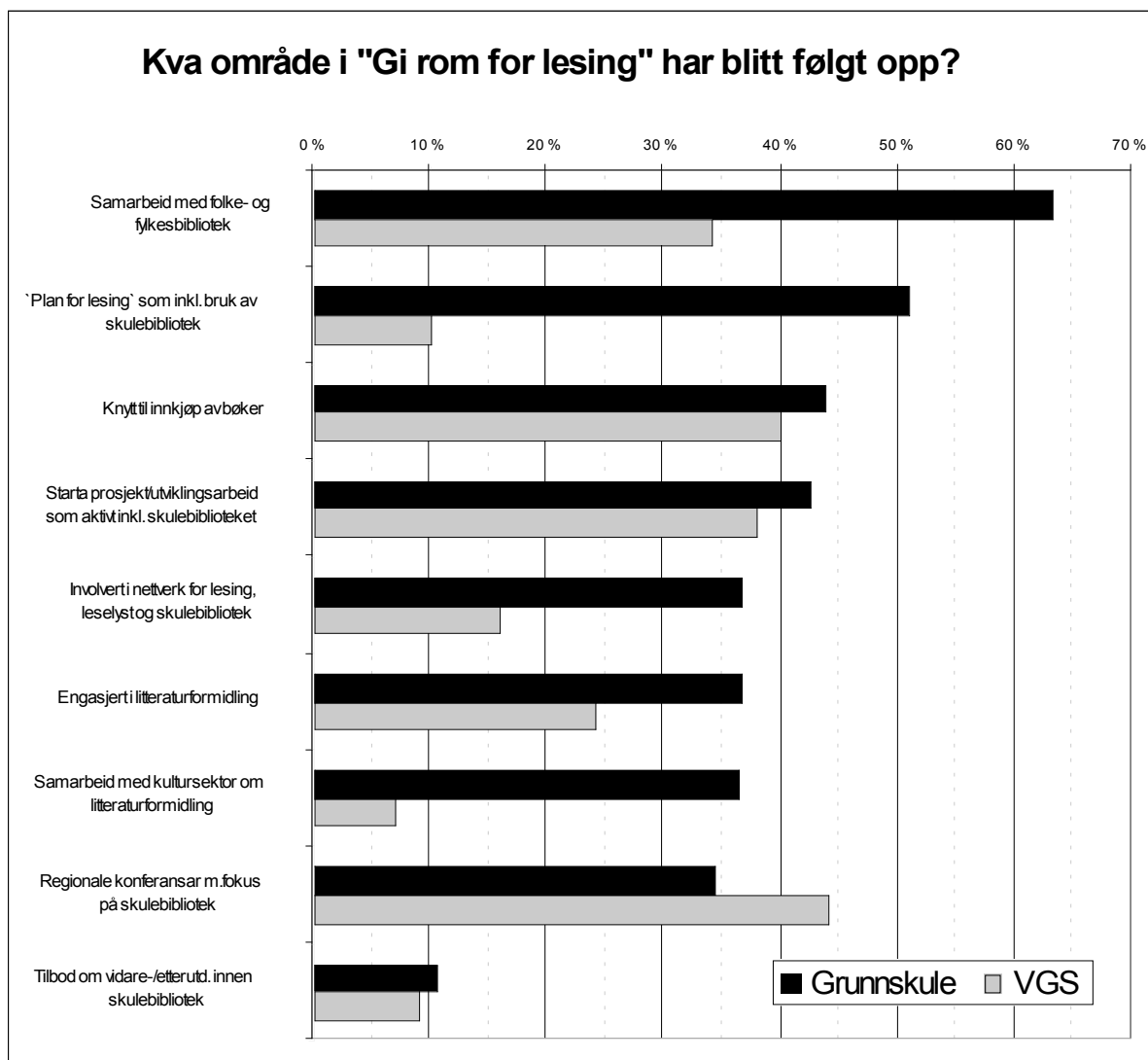
Vi ser frå figuren at 2/3 av dei som svara seier at ein satsar meir på å samarbeide med folke- og fylkesbibliotek og at halvparten av svara frå grunnskulane seier at ein har utarbeidd eigen "Plan for lesing" som inkluderer bruk av biblioteket. 44 % seier at dei er aktive kring innkjøp av bøker og 43 % svarar at dei har starta prosjektutviklingsarbeid som aktivt inkluderer skulebiblioteket. Det er også god oppslutnad om dei andre aktuelle områda. Berre det som gjeld tilbod om etter- og vidareutdanning inn mot skulebiblioteket skårar lågt (11 %).

Biletet er noko annleis for vidaregåande enn for grunnskulen. Her ser vi at det er flest som svarar at ein er aktiv i å delta på regionale konferansar og kurs (44 %), knytt til innkjøp av bøker (40 %) og at ein har starta prosjektutviklingsarbeid (38 %). Plan for lesing, samarbeid med kultursektor om litteraturformidling og tilbod om etter- og vidareutdanning skårar alle svært lågt i den vidaregåande skulen (mindre enn 10 %)

Men som ein av bibliotekarane i dei kvalitative intervjuja sa det då ho vart spurd om si rolle i høve til å stimulere til lesing:

Min oppgave er ikke å drive lesestimulering. Det får andre ta seg av. Min oppgave er å skape leseglede.(bibliotekansvareg.grunnskule)

Kan hende er det ei presis oppsummering av biblioteket si rolle som eit frirom samanlikna med dei meir strukturerte aktivitetane som pregar skulesamfunnet elles?

Figur 25 Kva område i "Gi rom for lesing" har blitt følgt opp. Fordelt på skuleslag. Prosent Svar frå skulebibliotekansvarlege og skuleleiarar vist samla

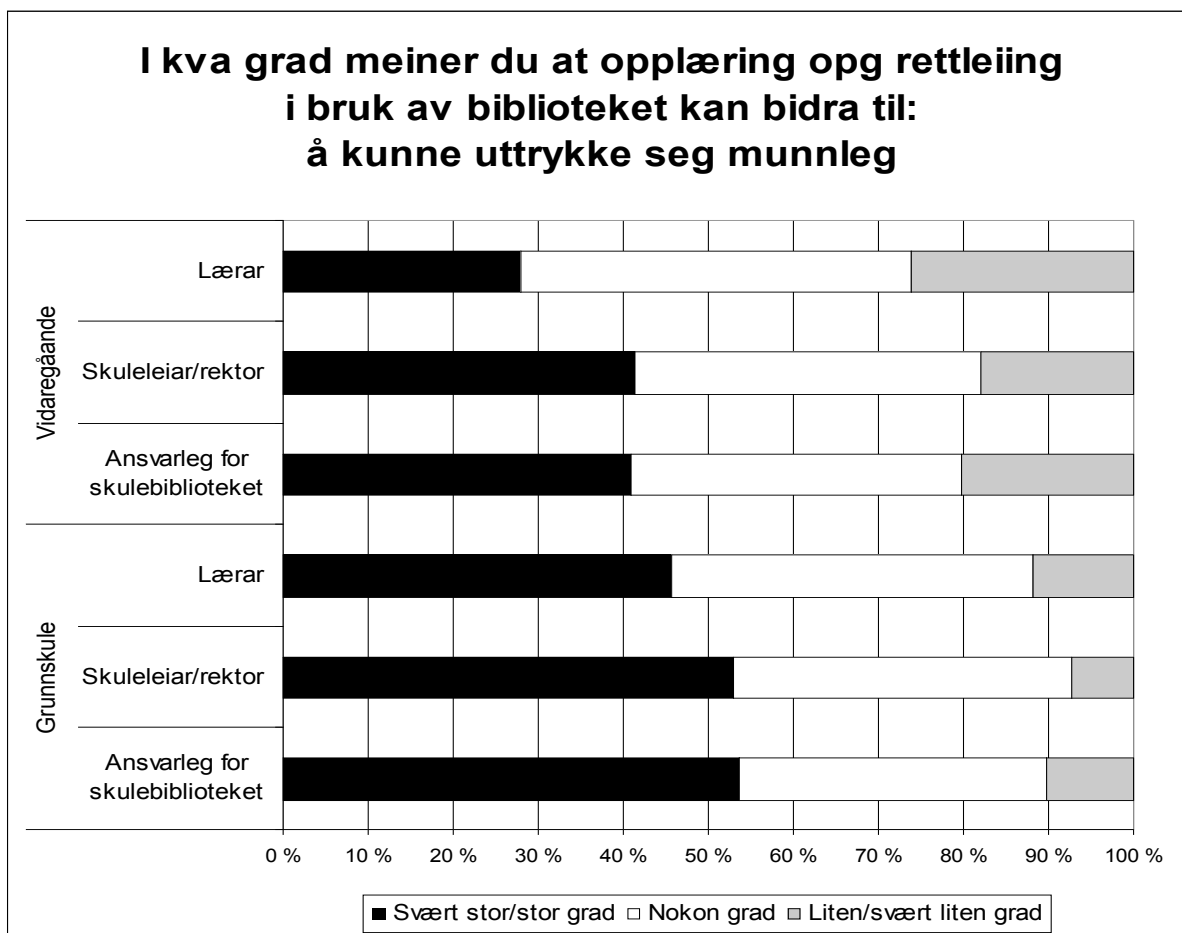
14.2. Kunnskapsløftet – dei fem dugleikar

Kunnskapsløftet byggjer m.a. på prinsippet om å prioritere utvikling av elevane og lærlingane sine grunnleggande dugleikar. Vi ønskte å utfordre dei tilsette på i kva grad dei meinte at opplæring og rettleiing i bruk av skulebiblioteket kan bidra til dette.

Å kunne uttrykke seg munnleg

I grunnskulen er oppslutnaden om at rettleiing og opplæring i å bruke skulebiblioteket kan bidra til å fremme det å kunne uttrykke seg munnleg noko større enn i vidaregåande. Det er kanskje som vi kunne vente, grunnskulen er kan hende meir retta inn mot dette enn den meir fagleg spesialiserte vidaregåande. Men vi ser at det for bae skuleslag er stor oppslutnad om påstanden.

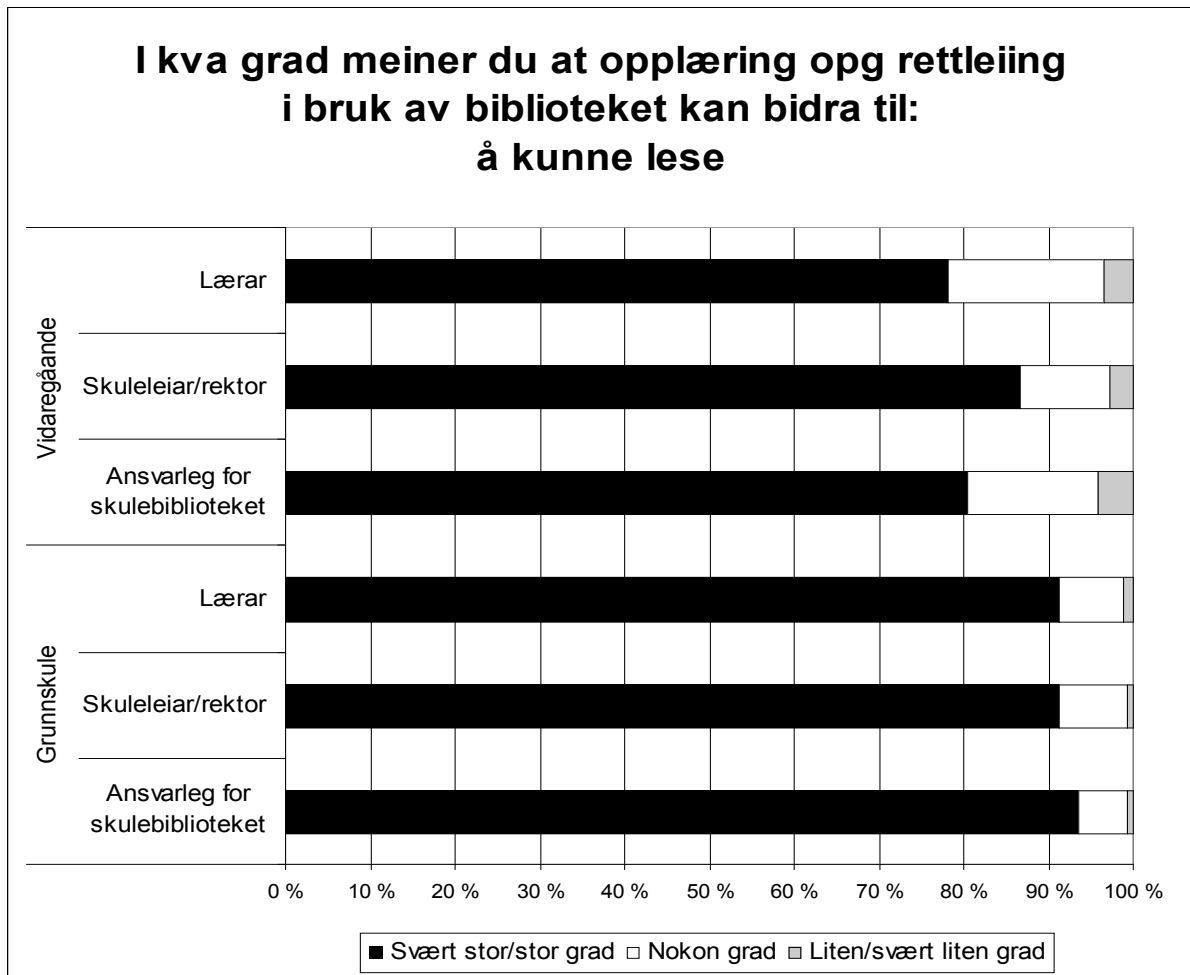
Det er verdt å merke seg at det er noko mindre oppslutnad om påstanden blant lærarane enn blant dei andre tilsette. Igjen kan dette ha med å gjere at lærarane er dei som har den mest direkte kontakt med elevane og kan sjå kva som reelt skjer.

Figur 26 I kva grad meiner du at opplæring og rettleiing i bruk av biblioteket kan bidra til å uttrykkje seg munnleg. Fordelt på skuleslag og funksjon

Å kunne lese

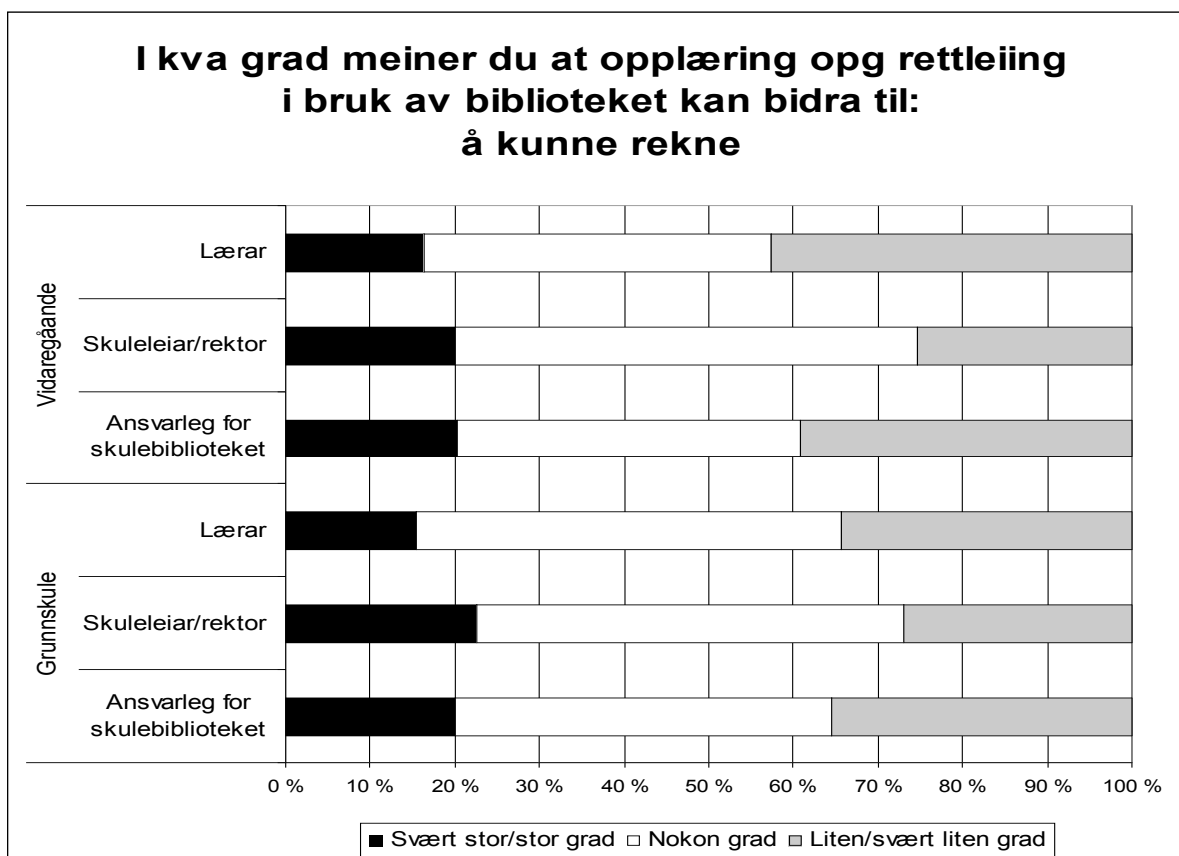
Både skuleslag og alle kategoriar tilsette gjev så å seie full oppslutnad om denne påstanden. God opplæring og rettleiing i å bruke skulebiblioteket bidreg til å fremme lesekompetansen

Figur 27 I kva grad meiner du at opplæring og rettleiing i bruk av biblioteket kan bidra til å kunne lese. Fordelt på skuleslag og funksjon

Å kunne rekne

Vi såg lenger framme at matematikk var eit av dei faga der skulebiblioteket skårar lågt. Dette gjaldt både i kva grad lærarane brukte skulebiblioteket i førebuingane og det gjaldt for korleis dei tilsette vurderte kvaliteten på samlinga. Her ser vi at det berre er i liten grad at ein meiner at god opplæring og rettleiing bidreg til å fremme reknedugleik (kring 20 % svarar svært stor/stor grad, mellom 30 og 40 % svarar i liten/svært liten grad).

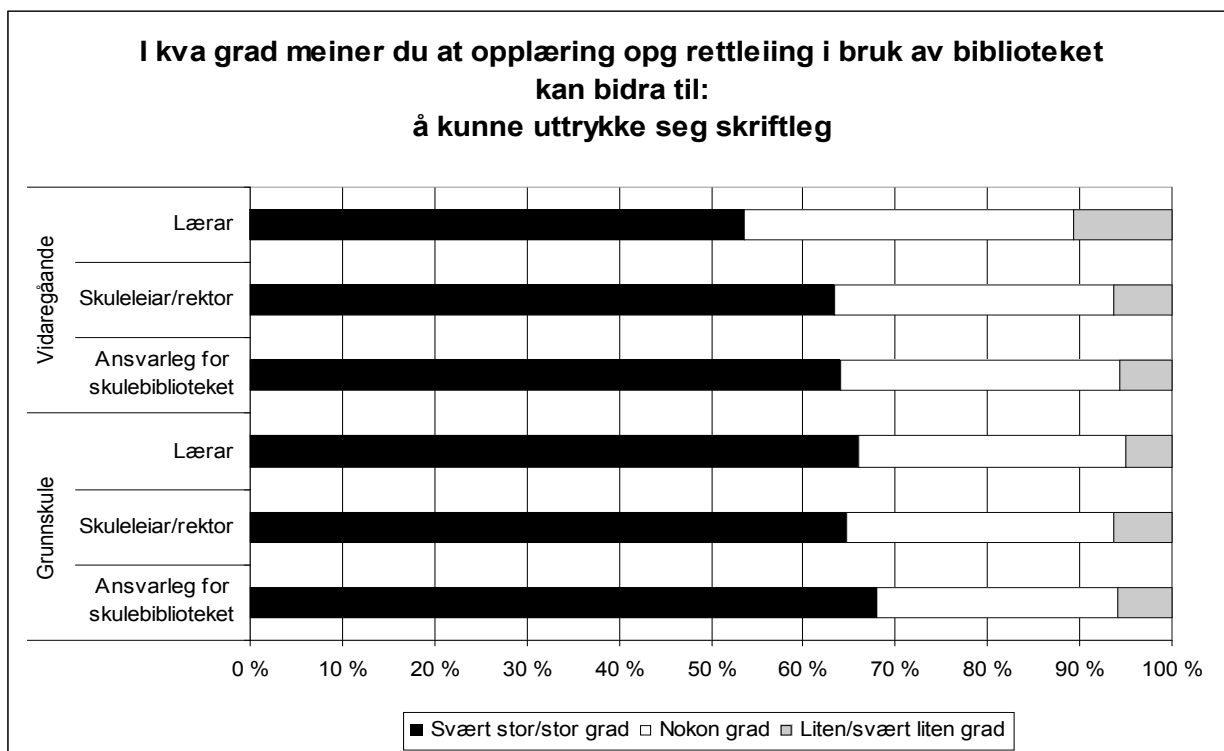
Figur 28 I kva grad meiner du at opplæring og rettleiing i bruk av biblioteket kan bidra til å kunne rekne. Fordelt på skuleslag og funksjon

Å kunne uttrykkje seg skriftleg

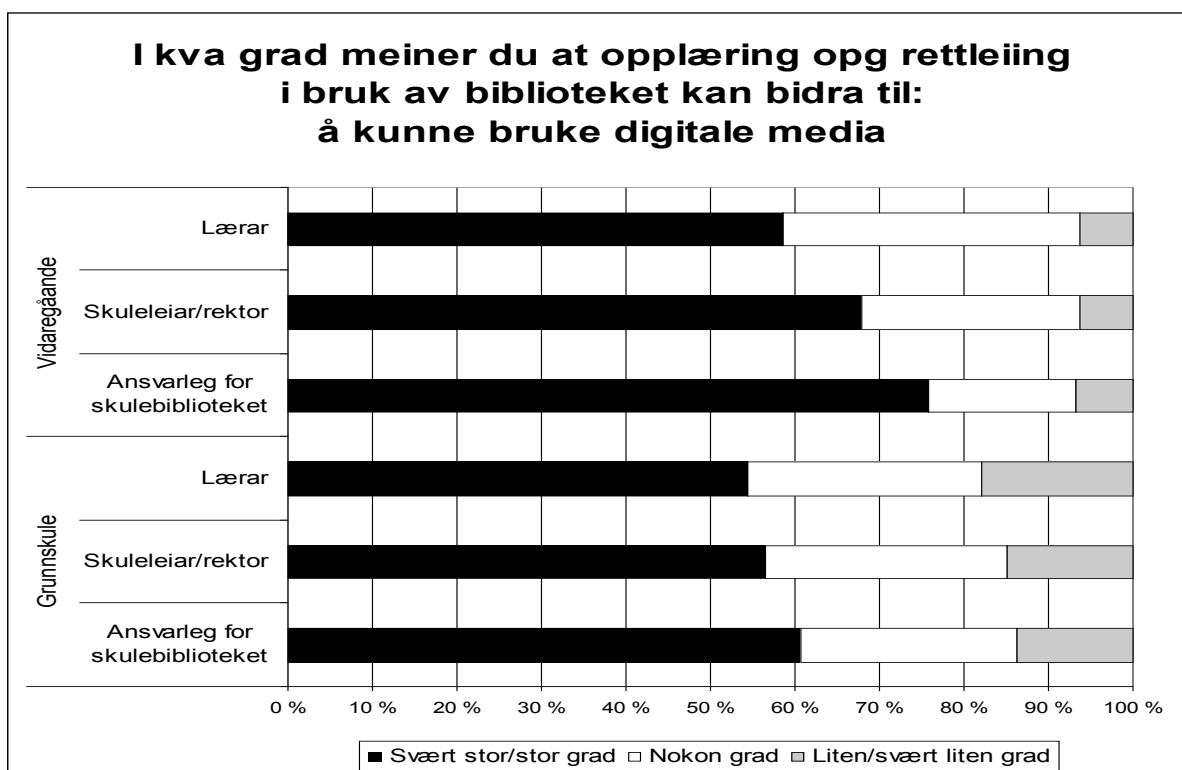
Nesten ingen avviser denne påstanden og vel 60 % frå kvart av skuleslaga seier at dette i svært stor/stor grad er tilfelle. Dette skulle bety at ein opplever det som om skulebiblioteket er ein viktig faktor også når det gjeld å lære elevane opp til å uttrykkje seg skriftleg

Å kunne bruke digitale media

At denne påstanden har størst oppslutnad i den vidaregåande skulen kan henge saman med at vidaregåande har større tilgang på datamaskiner, men det kan også henge saman med at det i større grad er føresett at elevane på dette nivået skal tilegne seg denne type kunnskap.

Figur 29 I kva grad meiner du at opplæring og rettleiing i bruk av biblioteket kan bidra til å kunne rekne. Fordelt på skuleslag og funksjon. Prosent

Figur 30 I kva grad meiner du at opplæring og rettleiing i bruk av biblioteket kan bidra til å kunne bruke digitale media. Fordelt på skuleslag og funksjon. Prosent

14.3. Er skulebiblioteket med å utvikle dei grunnleggjande dugleikane?

Informantane sluttar i høg grad opp om at skulebiblioteket er ein medspelar. Kring 25 % svarar at skulebiblioteket er sentral medspelar, kring 55 % at biblioteket i nokon grad er medspelar og berre om lag 20 % svarar at biblioteket berre i liten grad eller ikkje er medspelar. Det er lite skilje mellom dei tre aktørkategoriane, men vi ser ein svak tendens til at skuleleiarane noko hyppigare svarar at biblioteket har ei rolle i dette.

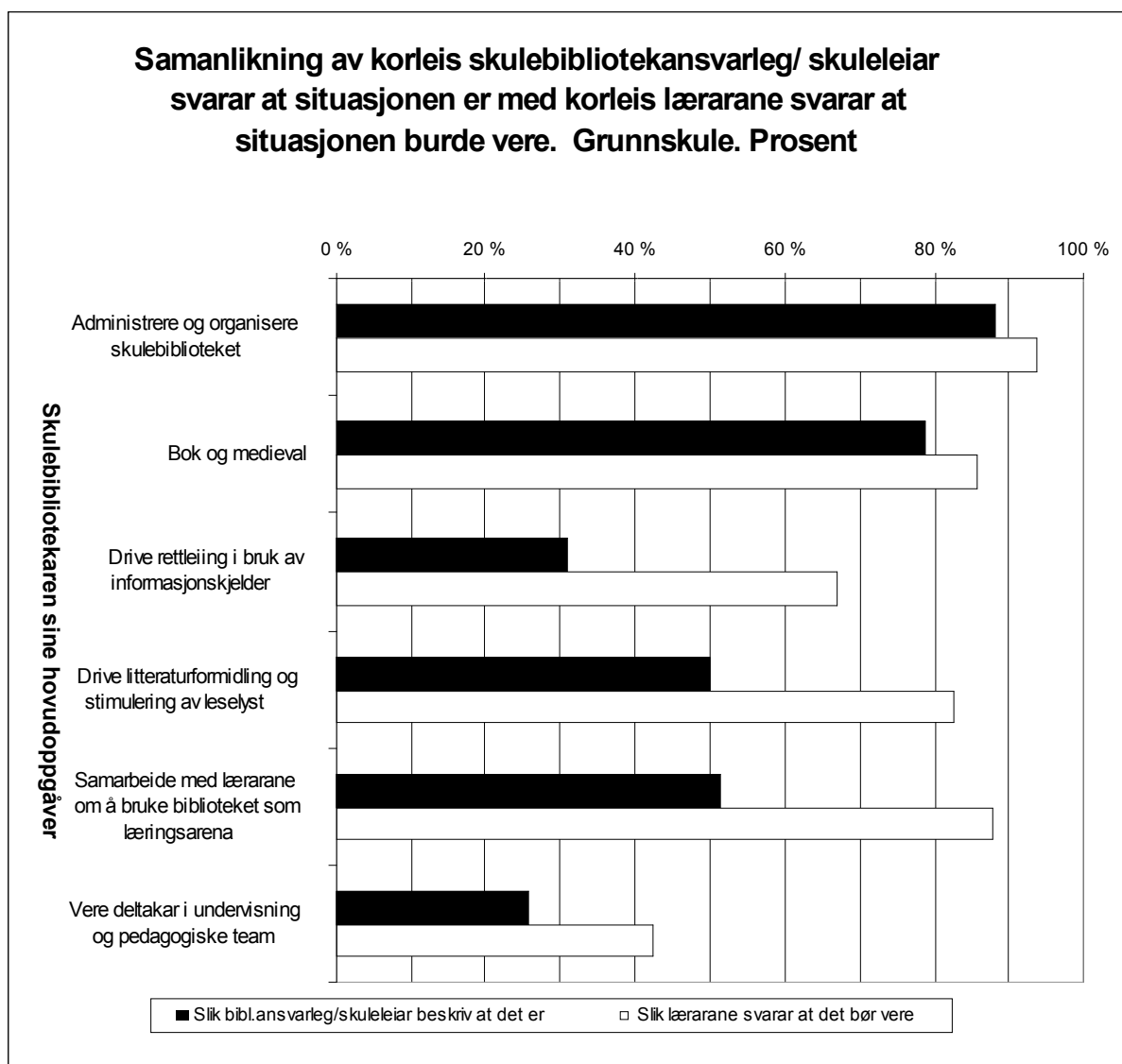
Figur 31 I kva grad vil du seie at skulebiblioteket er ein medspelar i å utvikle dei grunnleggande dugleikane. Svar frå tilsette. Fordelt på skuleslag. Prosent

Bibliotekarane i dei kvalitative intervjuar er òg samstemde her og ser at dei har ei rolle å spele i høve til dei fem dugleikane med eit visst, men ikkje totalt, unnatak for rekning.

Det er langt dei fleste som meiner at skulebiblioteket har ei rolle å spele i å utvikle dei sentrale dugleikane. Når vi gjekk gjennom dei kvar for seg, såg vi at det langt på veg berre var knytt opp mot det å lære å rekne at ein ikkje meinte at biblioteket hadde/kunne ha ei sentral rolle.

15. Korleis situasjonen ”er” samanlikna med korleis den ”burde vere”

Vi hadde ein spørsmålssekvens til skuleleiarar og skulebibliotekansvarlege, der dei vart bedne svare på i kor stor grad ein faktisk legg vekt på ulike oppgåver. Deretter vart lærarane utfordra på å svare på i kor stor grad dei såg på desse oppgåvene som viktige. Desse to framstillingane er ikkje heilt overlappende, men vi har likevel funne å ville framstille dei i same diagram for å vise i kva grad det er semje om graden av vektlegging.

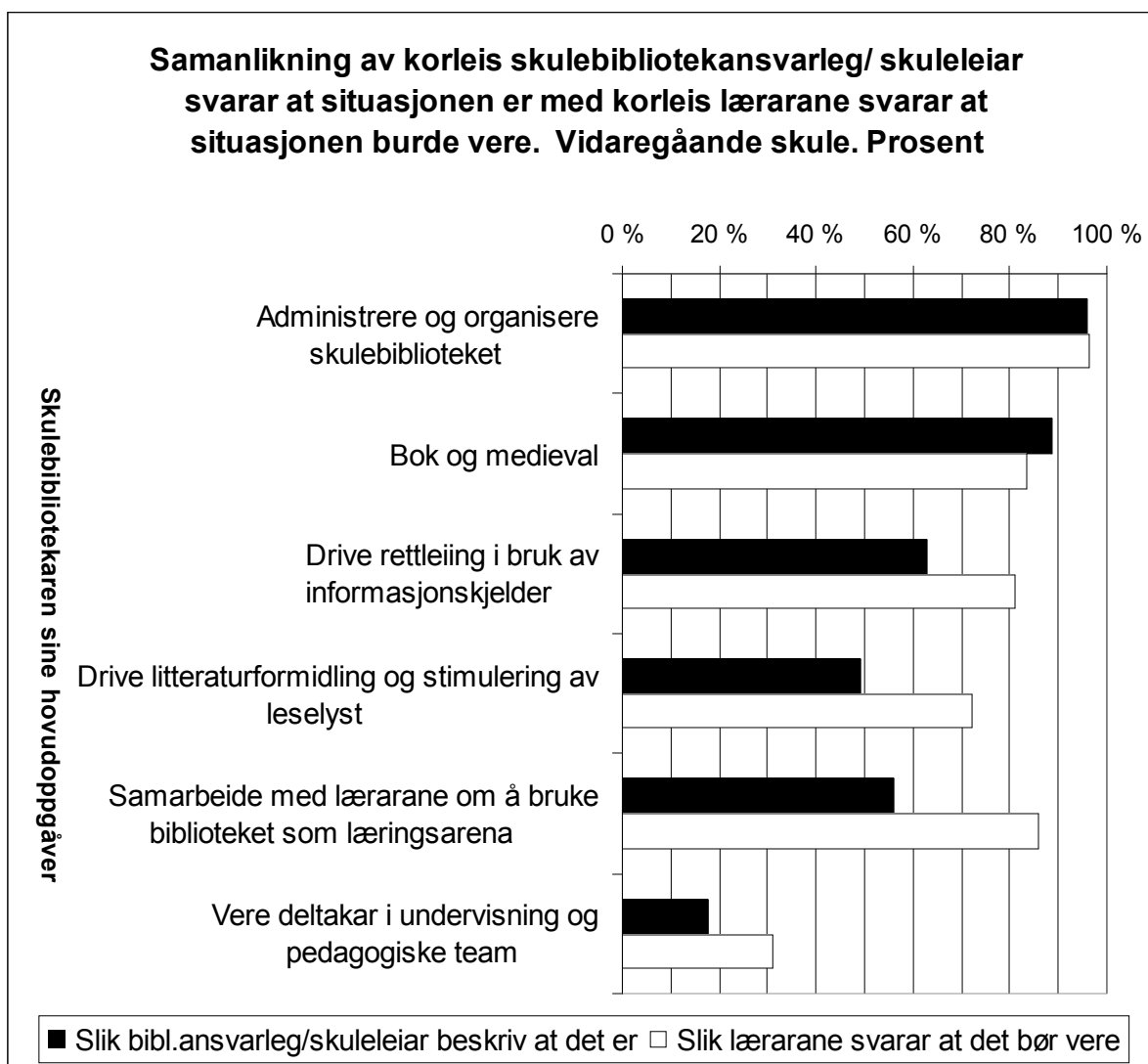
Figur 32 Samanlikning av korleis skulebibliotekansvarleg/skuleleiar svarar at situasjonen er med korleis lærarane svarar at situasjonen burde vere. Grunnskule. Prosent som svara svært stor/stor grad.

Vi viser først svara frå grunnskulen. Både bibliotekar/rektor og lærarane er i stor grad samstemt i at vektlegginga av administrative oppgåver og bok- og medieval er og bør vere viktig. Heile 88 % av skuleleiarane og skulebibliotekansvarlege svara at administrative oppgåver er/bør vere ein viktig del. Tilsvarande var det 78 og 86 % som svara at bok og

medieval er/bør vere viktig. For dei andre påstandane ser vi det i ganske stor grad er slik at lærarane ønskjer seg desse oppgåvene sterkare vektlagt enn bibliotekar/rektor svarar at dei er.

- Heile 88 % av lærarane mot 51 % av bibliotekarar/rektorar meiner det i høg/svært høg grad er viktig at det vert samarbeidd med lærarane om å bruke biblioteket som læringsarena
- 82 mot 50 % meiner det same om å drive litteraturformidling og stimulere til leselyst
- 67 mot 31 % meiner det same om å drive rettleiing i bruk av informasjonskjelder
- 42 mot 25 % meiner det same om det at bibliotekaren skal vere deltakar i pedagogiske team og undervisning.

Vi kan her sjå at det er eit ønske frå lærarane om at biblioteket i større grad enn i dag skal kunne engasjere og involvere seg også ut over det vi kunne kalle dei ”tradisjonelle” bibliotekoppgåvene (administrasjon og bok-/medieval).

Figur 33 Samanlikning av korleis skulebibliotekansvarleg/skuleleiar svarar at situasjonen er med korleis lærarane svarar at situasjonen burde vere. Grunnskule. Prosent

I vidaregåande ser vi at det sameleis er høg grad av semje om at administrasjon/organisering og bok/medieval både er og bør vere viktige oppgåver. Men der vi i grunnskulen såg at dei ”ansvarlege” tona ned rettleiingsfunksjonen, ser vi her at denne i vidaregåande skule vert sett på som langt viktigare i dagens situasjon. På den andre sida er det og ytra ønske frå brukar-sida (lærarane) om endå sterkare vektlegging av denne funksjonen.

Vi har vore inne på at dette med litteraturformidling og stimulering av leselyst kanskje ikkje er eit tema som burde vere ”reservert” for grunnskulen. Det er i alle høve 72 % av lærarane som svarar at dei gjerne såg at dette vart lat meir vekt på, og for dei ansvarlege som representerer nosisituasjonen er det knapt halvparten (49 %) som meiner dette. Tilsvarende tal i grunnskulen var 82 mot 50 %.

Fordelinga for påstanden om samarbeide om biblioteket som læringsarena er identisk med det vi såg i grunnskulen. Lærarane ønskjer i særleg stor grad at dette skal vektleggjast. Når det gjeld det å delta i undervisning og pedagogiske team ser vi at oppslutnaden er låg, men at det blant brukarane er eit ønske om at dette skal vektleggjast i større grad enn det vert gjort i dag.

Ser vi på denne sekvensen samla, så gjev dette eit bilete av at dei ønske som er om korleis skulebibliotekverksemda skal drivast vil måtte krevje ein ganske stor ressursauke for å kunne gjennomførast. Ingen meiner at administrasjon og ”tradisjonelle” bibliotekaktivitetar skal reduserast, men brukarane ønskjer i stor grad at dei andre arbeidsformene skal få meir plass. Innan dei til dels tronge rammer som er røynda for dei fleste skulebiblioteka vil eit slikt ”forventningsgap” kunne vere eit problem – eller i alle fall ei stor utfordring. Og ei utfordring som det ikkje er truleg kan løysast anna enn gjennom planmessig og systematisk arbeid for å integrere skulebiblioteket tettare opp mot læringsarbeidet på skulen. Eit mogleg reiskap for dette kan ligge i arbeidet med skulen sitt plan- og utviklingsarbeid.

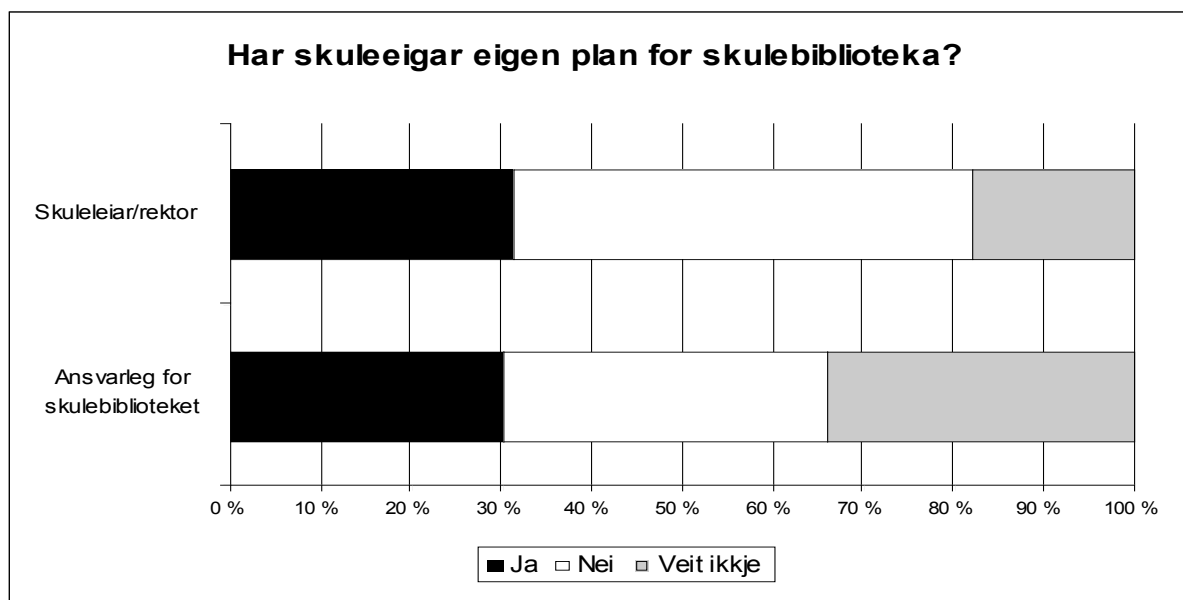
16. Skulebiblioteket i skulane sitt plan- og utviklingsarbeid

Skulekvardagen i Noreg er på mange måtar prega av å vere planlagt. Frå det nasjonale nivået og ned på skulenivå har det vore og vert det framleis gjennomført omfattande utviklingsarbeid som i mykje har vore kopla til ulike typar av planar. Arbeidet gjennom året er planlagt og det vert laga årsmeldingar og er rutinar for evaluering i ettertid.

Vi spurde i granskinga vår om det var slik at skuleeigar (kommunen for grunnskulane, fylkeskommunen for dei vidaregåande) hadde utarbeidd eigen plan for skulebiblioteket. Vidare om det var kalla inn til møte om skulebibliotek, om det var arrangert møte for dei bibliotekansvarlege og om det var oppretta eigne forum for dei bibliotekansvarlege. Spørsmåla var retta til skulebibliotekansvarleg, til skuleleiar og til lærarane. Vi viser svara på desse spørsmåla for kvart av dei to skuleslaga. Svarfordelinga for lærarane er berre kommentert i teksten.

16.1. Grunnskule

16.1.1. Eigen plan for biblioteka

Figur 34 Har skuleeigar eigen plan for skulebiblioteka? Fordelt etter funksjon, grunnskulen. Prosent

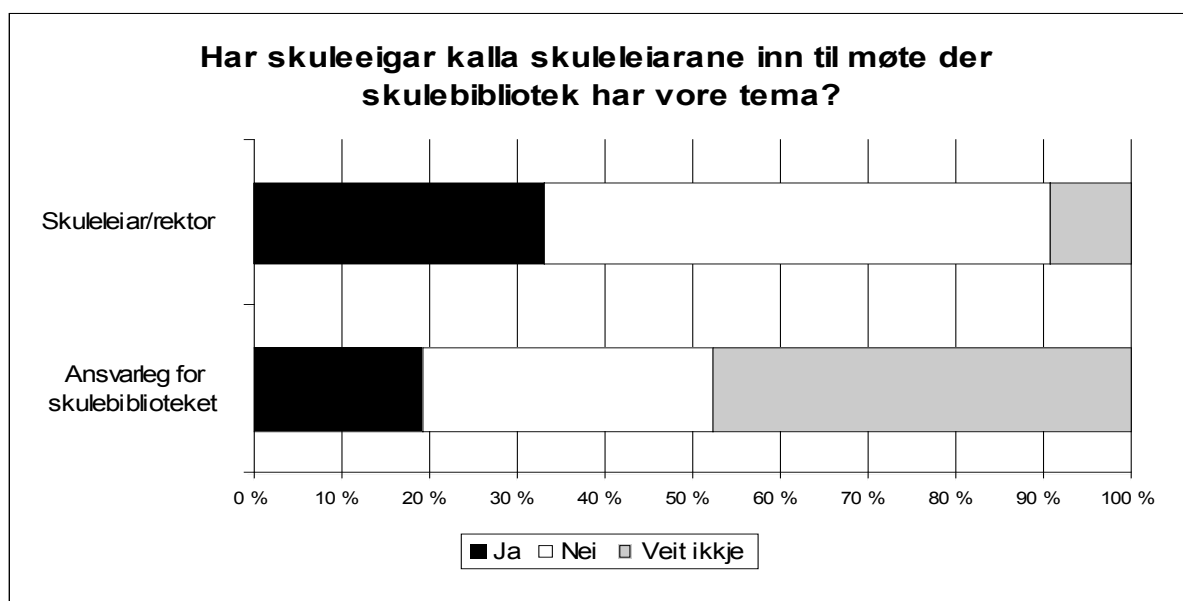
Ut frå svara ser det ut til at ved knapt 1/3 av skulane har skuleeigar (vanlegvis kommunen) utarbeidd eigen plan for skulebiblioteka. I kraft av si stilling burde skuleleiar vere den som best kjende situasjonen på dette området. Her ser vi vidare at vel 50 % av desse svarar at skuleeigar ikkje har slik plan, for skulebibliotekansvarleg er talet 36 %. Det er også færre skuleleiarar (18 %) enn skulebibliotekansvarlege (34 %) som svarar ”veit ikkje” på dette spørsmålet.

Ut frå korleis svara fordeler seg blant lærarane får vi inntrykk av at slik plan ikkje er særleg mykje framme som tema på skulen, heile 65 % av lærarane opplyser at dei ikkje veit om skuleeigar har slik plan, 13 % svarar at skuleeigar ikkje har slik plan slik plan og berre 23 % svarar at slik plan eksisterer. I kva grad verksemda i skulebiblioteket er planlagt har og noko å gjera med kvar skulebiblioteket er plassert i skulen sitt organisatoriske hierarki. Ved ein av dei vidaregåande skulane i den kvalitative granskninga er skulebiblioteket definert som ei eiga avdeling og skulebibliotekaren som avdelingsleiar. Då må naturlegvis bibliotekaren tilliks med dei andre avdelingsleiarane lage ein plan der ho syner på kva måte biblioteket skal vere med på å realisere skulens overordna mål. Sentral plassering gjev planleggingsansvar. Samstundes leier dette til betre kommunikasjon mellom anna fordi bibliotekaren er på regelmessige møte med dei andre avdelingsleiarane.

I og med at det er skuleleiar som er den som står ansvarleg overfor skuleeigar finn vi denne fordelinga naturleg. I mange høve der slik plan aldri har vore tema vil det venteleg vere slik at dette heller aldri har vore drøfta korkje med skulebibliotekansvarleg eller med lærarane.

16.1.2. Møte om skulebiblioteka

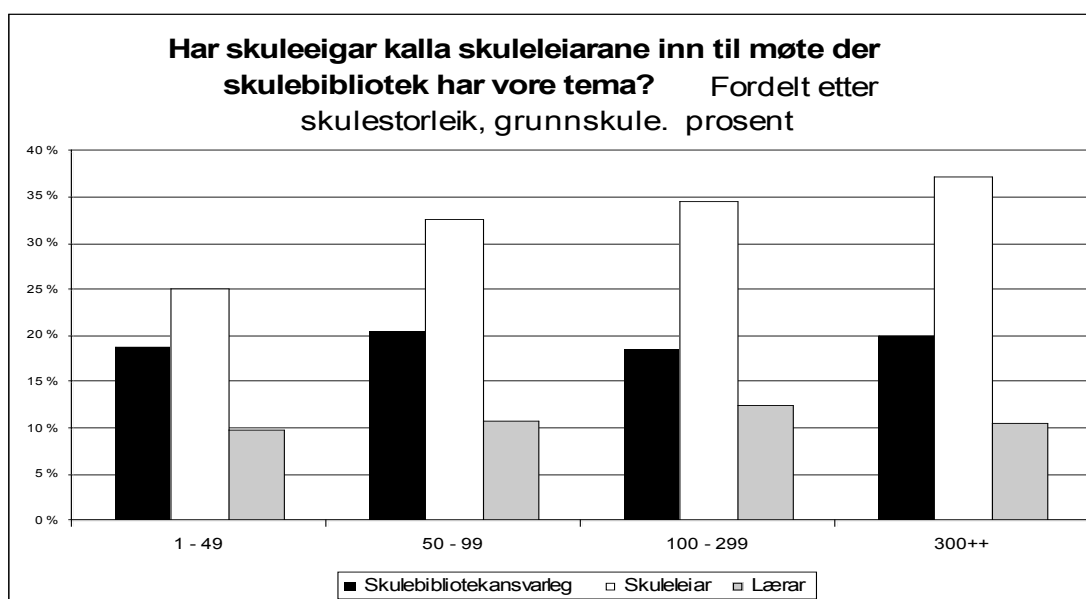
Tilsvarende kan vi sjå at 33% av skuleleiarane svarar at dei har vore kalla inn til møte med skuleeigar der skulebiblioteket har vore tema, 58 % har ikkje og berre 9 % svarar at dei ikkje veit om så har skjedd. Vi kan merke oss at det er langt færre skulebibliotekansvarlege som svarar at slik møte har funne stad (19 %). Også på dette spørsmålet må vi tru at det er skuleleiar som kjenner den faktiske situasjon best, og at det vil variere i kva grad informasjon om dette vert ført vidare til skulebibliotekar – og til lærarstaben. På dette spørsmålet var det berre 11 % av lærarane som svara Ja.. Vi må kunne gå ut frå at skuleleiarane veit kva for møte dei har vore med på og at det er korrekt når kvar tredje av dei svarar at dei har vore på møte med skuleeigar der biblioteket har vore diskutert. Når bibliotekaren i mange høve ikkje ser ut til å kjenne til dette, kan det vere eit mål på dårleg kommunikasjon og at bibliotekaren har ei plassering i skuleorganisasjonen som gjer at informasjon ikkje utan vidare vert sendt eller når fram.

Figur 35 Har skuleeigar kalla inn skuleleiarane til møte der skulebibliotek har vore tema?. Fordelt etter funksjon, grunnskule

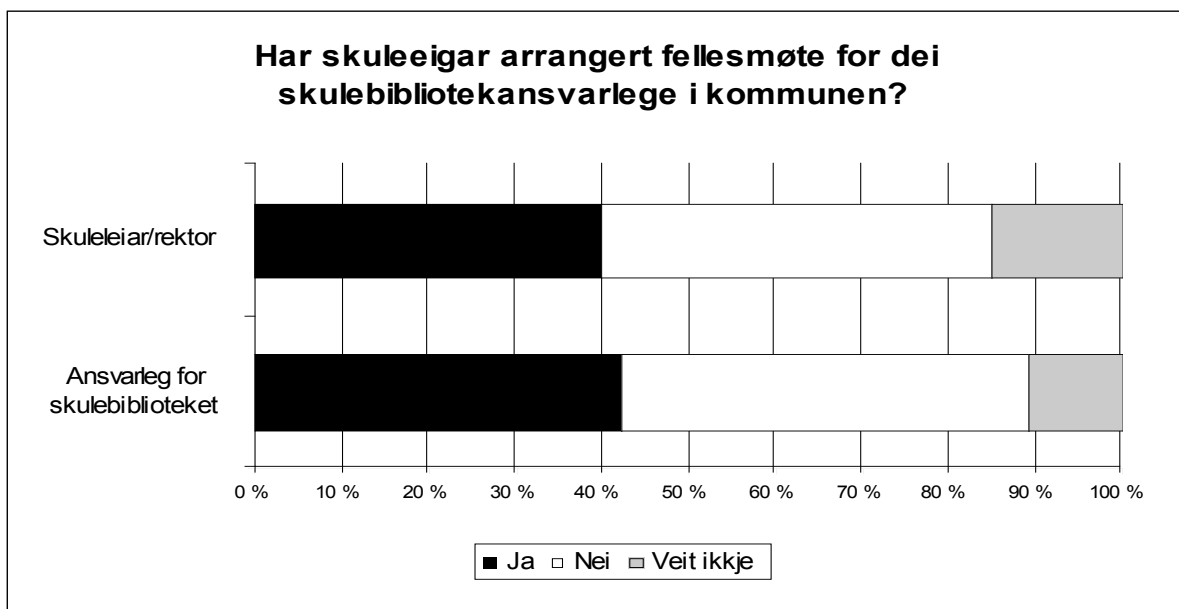
Trass i at begge desse to spørsmåla er knytte til tilhøve som gjeld overordna forhold ved skulen (skuleeigar si planlegging og samarbeidet mellom skuleleiing og skuleeigar), så meiner vi dette er tilhøve som det er viktig å merke seg. I dei kvalitative intervjuva vert det frå alle desse tre aktørgruppene peika på at vellukka bruk av skulebiblioteket fordrar god informasjon om kva som skjer og om kva føringar som vert lagt for verksemda. Om det er slik at ein ønskjer eit breitt og integrert samarbeid mellom desse gruppene om å ta skulebibliotekressursen aktivt i bruk, vil dette verte vanskelegare om store deler av aktørgruppene ikkje i særleg grad kjenner til kva strategiar som er lagt og kva tiltak ein legg opp til.

Om vi ser på skulestorleiken her (Figur 36) ser vi at denne ”informasjonsbristen” særleg er merkbar ved dei større skulane. Ved dei minste skulane er svarfordelinga mellom bibliotekar og skuleleiar relativt lik, men spriket aukar kraftig med aukande skulestorleik. (18 mot 25 prosent for dei minste skulane, 20 mot 37 prosent for dei største). For lærarane ligg andelen Ja-svar jamt kring 10 %

Figur 36 Har skuleeigar kalla inn skuleleiarane til møte der skulebibliotek har vore tema? Fordelt etter skulestorleik, grunnskule. Prosent

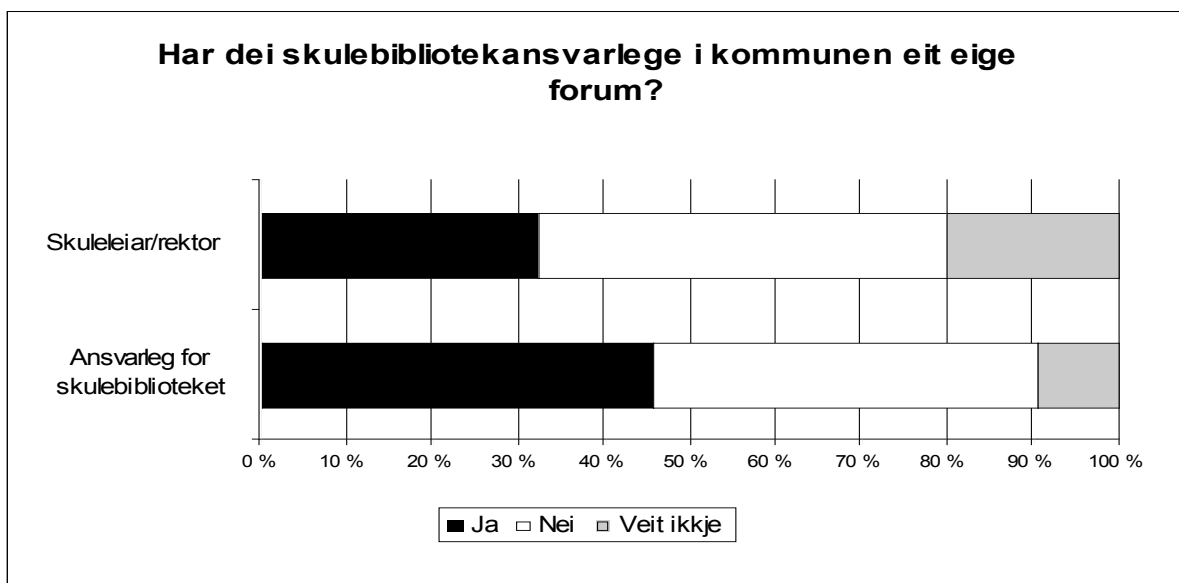
Ein måte for skuleeigar å trekkje skulebibliotekansvarleg inn i prosessen på er å arrangere eigne møte for desse. Vi ser at 42 % av dei skulebibliotekansvarlege svarar at dei har vore kalla inn til slike møte. Og at 40 % av skuleleiarane svarar det same. Men også her kan vi sjå at aktørar som ikkje er direkte involvert heller ikkje har særleg mykje informasjon om kva som skjer. Det var t.d. heile 67 % av lærarane som svara at dei ikkje visste noko om dette, og berre 20 % som svara at slike møte hadde vore arrangert

Figur 37 Har skuleeigar arrangert fellesmøte for dei skulebibliotekansvarlege i kommunen? Fordelt etter funksjon, grunnskule

16.1.3. Forum for skulebibliotekansvarlege

45 % av skulebibliotekansvarlege svarar at det finst eit eige forum for dei skulebibliotekansvarlege i kommunen, 32 % av skuleleiarane (og berre 17 % av lærarane) svarar det same. Dette tyder på at dette ikkje er eit forum som når særleg ut til andre enn dei som deltek.

Figur 38 Har dei skulebibliotekansvarlege i kommunen eit eige forum? Fordelt etter funksjon, grunnskule

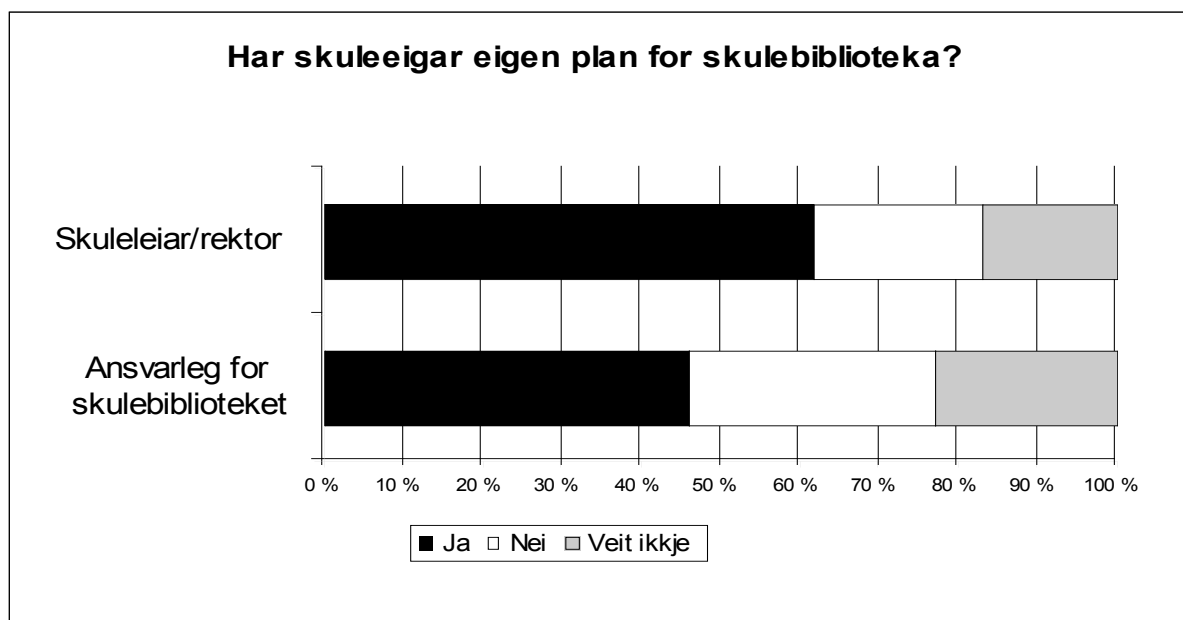
16.1.4. Oppsummering

Systematisk planarbeid retta mot skulebiblioteket er viktig element m.a. for å utvikle tenlege samarbeidsformer. I dette kapitlet har vi sett at det enno er eit stykkje att før dette er på plass i grunnskulen. Ut frå dei svar vi har fått ser det ut til at ved om lag 1/3 av grunnskulane har skuleeigar ei form for plan, ved om lag like stor del av skulane har skuleeigar kalla skuleleiar inn til møte om skulebiblioteka og ca 40 % av skuleeigarane har halde møte for dei skulebibliotekansvarlege i kommunen. Kring 45 % svarar også at det eksisterer eit forum for dei skulebibliotekansvarlege i kommunen.

Med tanke på kva vi har sett om ressurstilgangen for skulebiblioteka i grunnskulen er dette ikkje så verst. Det er faktisk ein stor del av skulane der skuleeigar har teke fatt i problemstillingane og prøver arbeide systematisk med desse. På den andre sida er det tydelegvis enno eit fleirtal av skulane der dette ikkje er langt oppe på dagsordenen.

16.2. Vidaregåande opplæring

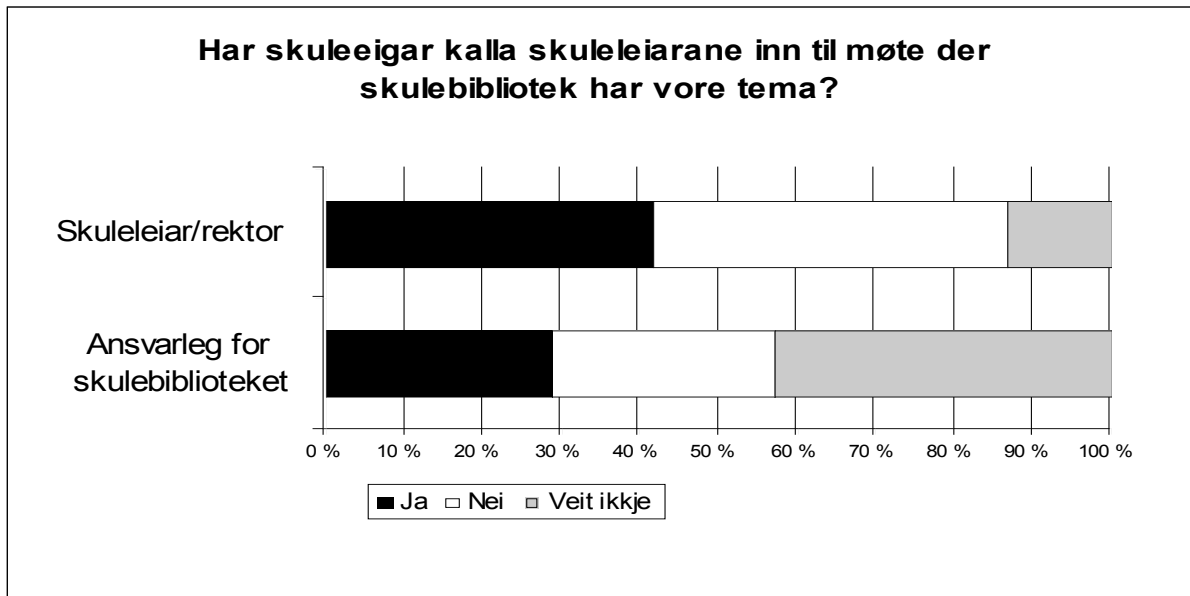
16.2.1. Eigen plan for biblioteka

Figur 39 Har skuleeigar eigen plan for skulebiblioteka? Fordelt etter funksjon, vidaregåande

Samanlikna med grunnskulane ser vi at det er langt høgare prosentdel frå vidaregåande som svarar at skuleeigar (vanlegvis fylkeskommunen) har eigen plan for skulebiblioteka. Prosentdelen som svarar 'Ja' varierer her frå 62 % hjå skuleleiarane til 46 % hjå dei skulebibliotekansvarlege. Dette tyder på at det er langt vanlegare at skuleeigar har slik plan i den vidaregåande skulen enn i grunnskulen.

16.2.2. Møte om skulebiblioteka

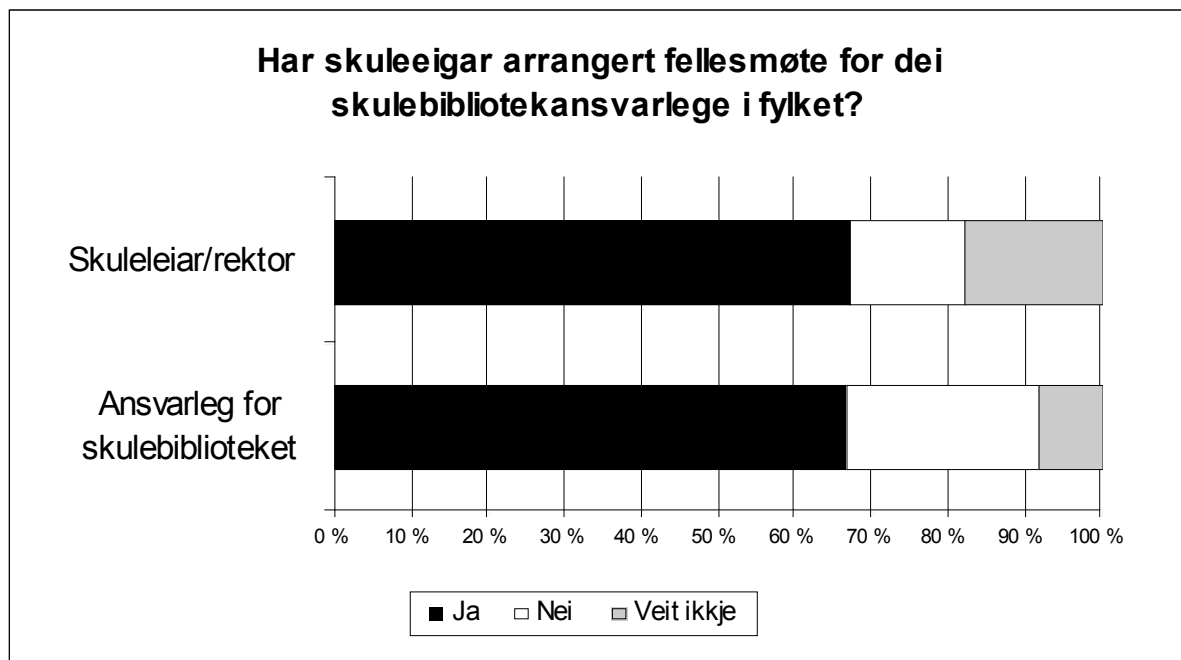

Figur 40 Har skuleeigar kalla inn skuleleiarane til møte der skulebibliotek har vore tema? Fordelt etter funksjon, vidaregåande

På spørsmål om skuleeigar har kalla inn til møte der skulebiblioteket har vore tema ser vi også at det er relativt fleire frå den vidaregåande som svarar ”ja” enn vi såg frå av svara frå grunnskulen. 28 % av dei bibliotekansvarlege og 42 % av skuleleiarane svara her stadfestande, for grunnskulen låg svara tilsvarande på 19 % og 33 %.

Tendensen er elles den same som innan grunnskulen – at det er relativt færre som svarar stadfestande på dette spørsmålet enn på spørsmålet om det er laga eigen plan for skulebiblioteket. Vi ser og same tendensen til at skuleeigar i større grad enn skulebibliotekansvarlege svarar stadfestande her. Dette kan skuldast at både skuleeigar sine planar og skuleeigar sine møte med skulane i større grad er retta mot skuleleiinga enn mot dei fagleg ansvarlege. Orientering om kva som skjer mellom eigar og leiar er i mykje opp til leiinga ved den einskilde skulen og dei rutinar som der er utvikla.

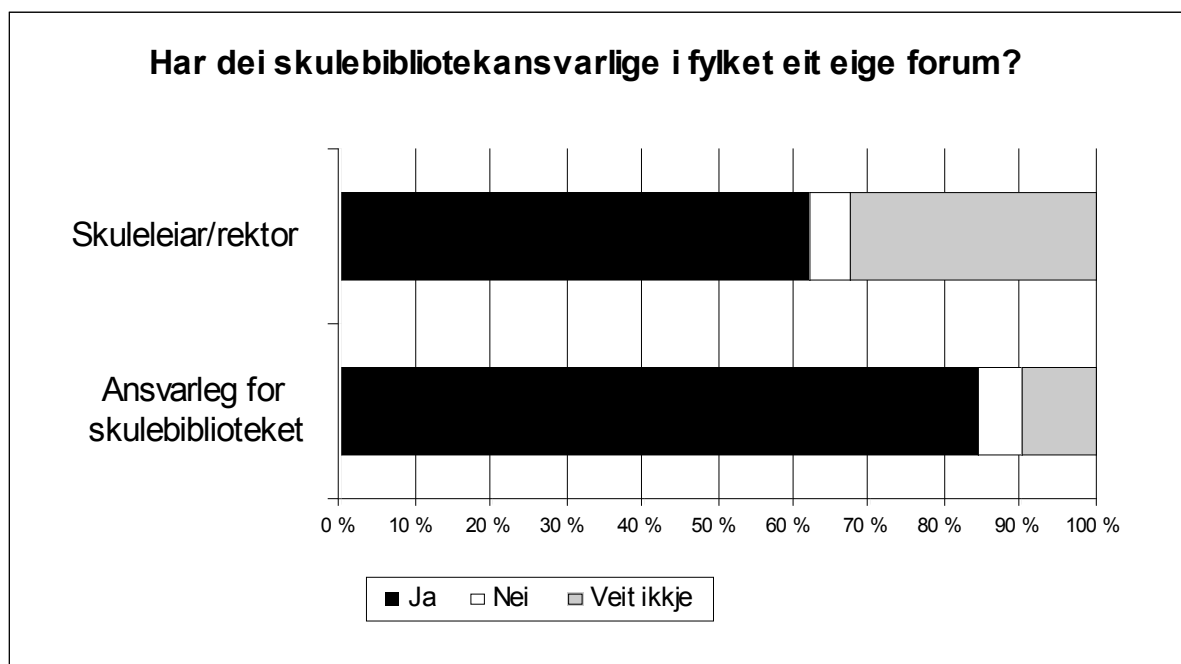
Vi kan sjå dette særleg om vi ser på andelen ja-svar frå lærarane. For bae desse spørsmåla har dei langt lågare andel som svarar ja, og særleg mange fleire som svarar at dette veit dei ikkje noko om. Vi vil tru at dette reflekterer den verkelege situasjonen – at det oftast er slik at informasjon ”utanfor eige arbeidsområde” kan verte nedprioritert både frå avsendar og mottakar.

Figur 41 Har skuleeigar arrangert fellesmøte for dei skulebibliotekansvarlege i kommunen? Fordelt etter funksjon, vidaregåande

Det er også fleire i vidaregåande enn i grunnskulen som svarar at skuleeigar har arrangert fellesmøte for dei skulebibliotekansvarlege (65 mot 40 %). Bibliotekansvarlege og skuleleiarane er samstemde her. Men også her ser vi at det blant lærarane berre i liten grad er kjennskap til kva som skjer mellom skuleeigar og dei som er nærast knytte til skulebiblioteket si drift og utvikling.

16.2.3. Forum for skulebibliotekansvarlege

Figur 42 Har dei skulebibliotekansvarlege i fylket eit eige forum? Fordelt etter funksjon, vidaregåande

Det var mindre enn 50 % av dei bibliotekansvarlege i grunnskulen som svara at det eksisterte eit eige forum for dei skulebibliotekansvarlege i kommunen. For vidaregåande skule ser vi at andelen her er heile 84 %, og også 62 % av skuleleiarane kjenner til at det eksistere eit slikt forum i fylket. Men lærarane har også her i liten grad kjennskap til at dette finst.

16.3. Oppsummering om planar og skuleeigar i relasjon til biblioteket

Desse figurane har vist at det på desse felte er klare skilnader mellom grunnskule og vidaregåande skule. Det er generelt slik at ein frå vidaregåande skule oftare svara 'Ja' på spørsmål om skuleeigar står bak fora, kallar inn til møte og har planar for skulebiblioteket. I og med at dei som svarar her er bibliotekansvarlege og skuleleiarar, må vi kunne gå ut frå at dei kjenner den verkelege situasjonen, og at det faktisk er slik at fylka som skuleeigarar oftare/sterkare set skulebiblioteket på dagsorden enn det vi finn i grunnskulen.

Vi kan og merke oss at det, både for grunnskule og vidaregåande, er slik at det er eit markant skilje mellom kva desse to gruppene kjenner til og kva som er kjent for andre som arbeider ved skulen. Det var gjennomgåande stort skilje mellom svara frå desse og svara frå lærarane. Om dette skuldast manglande informasjon til lærarane eller manglande innsats frå desse til å skaffe informasjon er mellom dei spørsmål vi vil kome meir inn på i den kvalitative delen av granskinga. Her i den kvantitative delen kan vi berre slå fast at lærarane i liten grad har kjennskap til kva som er den faktiske situasjon for forholdet mellom skuleeigar og skulebiblioteket si utvikling.

16.4. Korleis skulane planlegg å bruke skulebiblioteket

Denne problemstillinga kan svarast på ut frå ulike synsstader:

- på systemnivå, kopla til korleis skuleeigar gjennom planlegging av verksemda ved skulen/skulane legg opp til at skulebiblioteket best skal kunne nyttast som ressurs
- på aktørnivå, først og fremst korleis lærarane legg opp til å kunne bruke skulebiblioteket som aktiv ressurs i eiga undervisning

Ideelt sett skulle det vere ein samanheng mellom desse, slik at ein gjennom systematisk planlegging på institusjonsnivå la føringar som kunne bidra til å gjere det enklare – og meir vanleg – for lærarane å aktivt kunne inkludere skulebiblioteket. Ut frå det vi har røynt ser det ut til at ved skular der skuleeigar har utarbeidd plan for skulebiblioteket, skårar ein jamt over høgare på faktorar som har med tilgjenge, bruk og det å vere nøgd med korleis skulebiblioteket fungerer i skulesituasjonen.

Vi har også fått tilbakemeldingar, dels som kommentarar knytt til den kvantitative granskinga, dels knytt til intervju i den kvalitative som tyder på at mange opplever at korleis ein vel å bruke skulebiblioteket ofte er overlete til den enkelte aktør og hennar interesser og personlege eigenskapar. Vi har sett frå intervju at det innan same skule, blant lærarar som underviser innan dei faga der skulebiblioteket vanlegvis vert mest nytta, likevel kan vere store skilnader både i faktisk bruk og ikkje minst i korleis dei ser på det å ha eit aktivt samarbeid med biblioteket inn mot læringssituasjon.

I intervju har det kome fram at ein ofte etterlyser større grad av organisering og planlegging for korleis skulebiblioteket skal kunne verte ein reell ressurs for alle – ikkje berre avhengig av den einskilde si vilje til å ta det i bruk.

Det kom fram at det t.d. var vanskeleg for skulebibliotekansvarleg å delta på planleggingsmøte ut frå at tidsressursen ikkje strakk til. At det dermed kan vere vanskeleg å få til god planlegging av bruken fordi bibliotekansvarleg ikkje kan vere med på fagmøte etc. der semester, undervisningsperiodar etc. vert utforma.

...Jeg var i sterkere grad med, da jeg hadde anledning til å gå på de møtene når de planlegger, så var jeg mer med i planleggingen... (bibliotekansvarleg, grunnskule)

Det vart frå bibliotekansvarlege nemnt at informasjon om aktuelle tema- og prosjektarbeid kunne kome så seint at det ikkje vart høve til å førebu dei godt nok. Dette, vart det sagt, kunne skuldast både at ein ikkje hadde tidsressursar til å prioritere dialog om dette, men også at det var grunna i det som blei opplevd som haldningar frå lærarsida. At biblioteket skulle vere ein ressurs som skulle aktiverast av lærarane når dei meinte ha trong om det.

Rådande haldningar blant dei ulike aktørane vart og trekt fram. At dette er ei endring i arbeidsform som ikkje berre er avhengig av kva ressursar som er tilgjengelege og kva planar og strategiar som ligg føre, men som også er avhengig av at dei det gjeld er samde i og ønskjer å slutte opp om å gjennomføre slike arbeidsmetodar. Og, som det vart sagt frå ein informant – det er når ein får gjort noko med haldningane at ein får noko gjort:

Ja, holdningen... Ja, hvis jeg hadde hatt tid til å påvirke de, hvis jeg hadde hatt tid til på en måte å være aktiv ute og sett at, ”men nå skal jo du jobbe med det, da kan jeg tilby det og det.” og ”å, kan du det, liksom”. Når man har tid til å være aktiv på den måten, så får du faktisk gjort noe med holdningene til lærerne og du får gjort noe med

*alt det andre. Bare tiden er på plass, så opplever jeg at alt det andre kan løse seg.
(bilibotekansvarleg, grunnskule)*

Ein annan var meir opptatt av at det er sterke haldningar som kan trekkje i motsett lei
*.... jeg opplever det at også de som jeg vet er mest opptatt av klasseromsundervisning,
vil vekte det mer når jeg er mer aktiv i forhold til dem(bilibotekansvarleg, grunnskule)*

Skuleleiarane er opptekne av at skulebiblioteket skal integrerast i skulekvardagen. Ut frå intervjuet er det elles ulikt i kva grad dei vil inkludere biblioteket inn i det pedagogiske og i kva grad dei aktivt vil bruke dette i sitt arbeid med planlegging og utvikling av skulen sine strategiar. Det var og varierende i kva grad dei såg snevert på skulebiblioteket (som særleg retta mot bøker og tradisjonelle media eller som skulen sitt hjarte der alle former for teknologi, media og kompetanse skulle ha høve til å samvirke)

Generelt må det her vere viktig å klarlegge i kraft av kva rolle bibliotekaren skal trekkast inn: Skal det vere i form av det Kühne kallar informasjonsspesialist (sjå dette i teorikapitlet), undervisar eller informasjonskonsulent? Kva ein vel her, vil ha konsekvensar. Dei bibliotekarane som reflekterte over dette i dei kvalitative intervjuet syntest å meine at bibliotekaren skal vere noe imellom informasjonsspesialist og informasjonskonsulent.

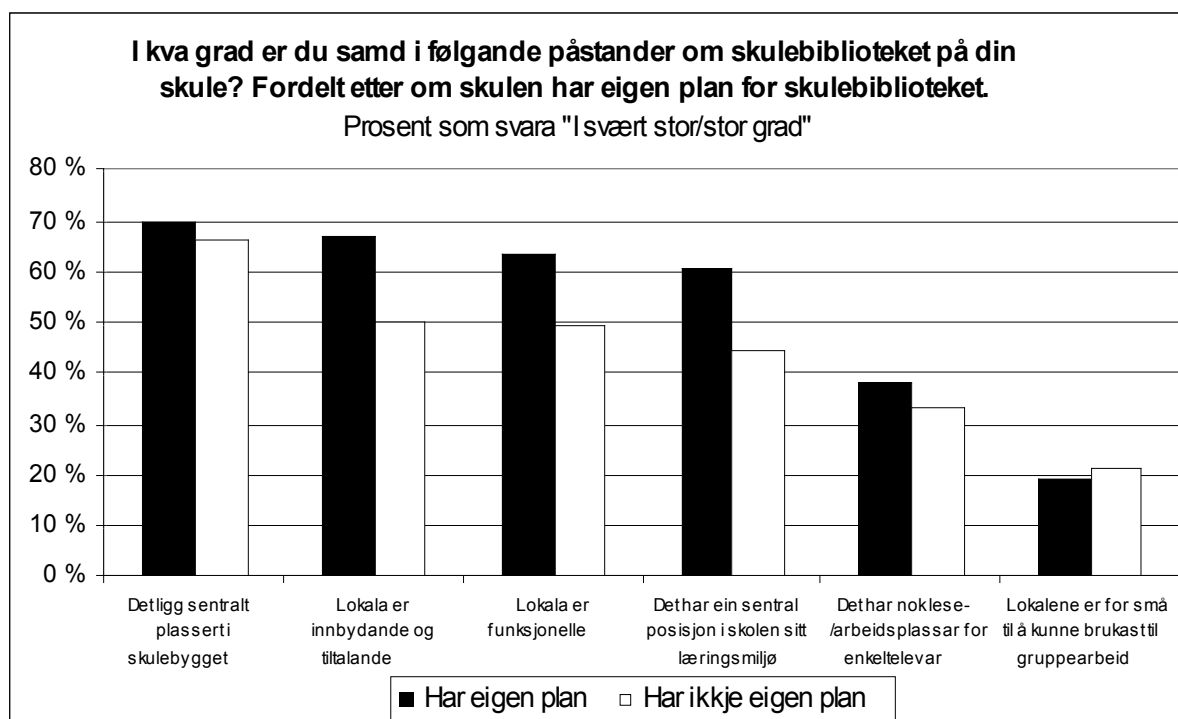
17. Om det å ha plan har innverknad

Lenger framme har vi presentert funn som gjeld det å ha planar for skulebibliotekverksemda eller ikkje. Dette gjorde oss interessert i å finne ut om det at skulebiblioteket var del av eit formelt planverk hadde noko å bety for andre sider ved kvalitet, omfang etc. ved skulebiblioteka.

Vi tek difor utgangspunkt i spørsmålet om skuleeigar har eigen plan for skulebiblioteka, og presentere data for nokre problemstillingar etter korleis ein har svara på dette spørsmålet. Vi brukar data frå grunnskulen til å illustrere dette.

17.1. Påstandar om skulebiblioteket (fysiske aspekt)

Dei som svarar at skuleeigar har plan for skulebiblioteket (utan at det er nærare definert noko om innhald, prosess etc), sluttar også i større grad opp om ei rekkje påstandar kring fysiske aspekt ved skulebiblioteket enn dei som svarar at skuleeigar ikkje har slik plan. Det er med slik at om ein har slik plan, så skårar ein høgare på lokala sin funksjonalitet (65 % mot 50 %), skulebiblioteket sin plass i skulen sitt læringsmiljø (61 % mot 45 %) og ein vurderer oftare lokala for å vere meir innbydande og tiltalende (68 % mot 51 %). Einaste påstanden dette ikkje slår ut for er påstanden om at lokala er for små til å kunne brukast til gruppearbeid. Det at skuleeigar har plan ser dermed ut til å kunne ha eigenskapar som indikator for andre tilhøve ved skulebiblioteket.

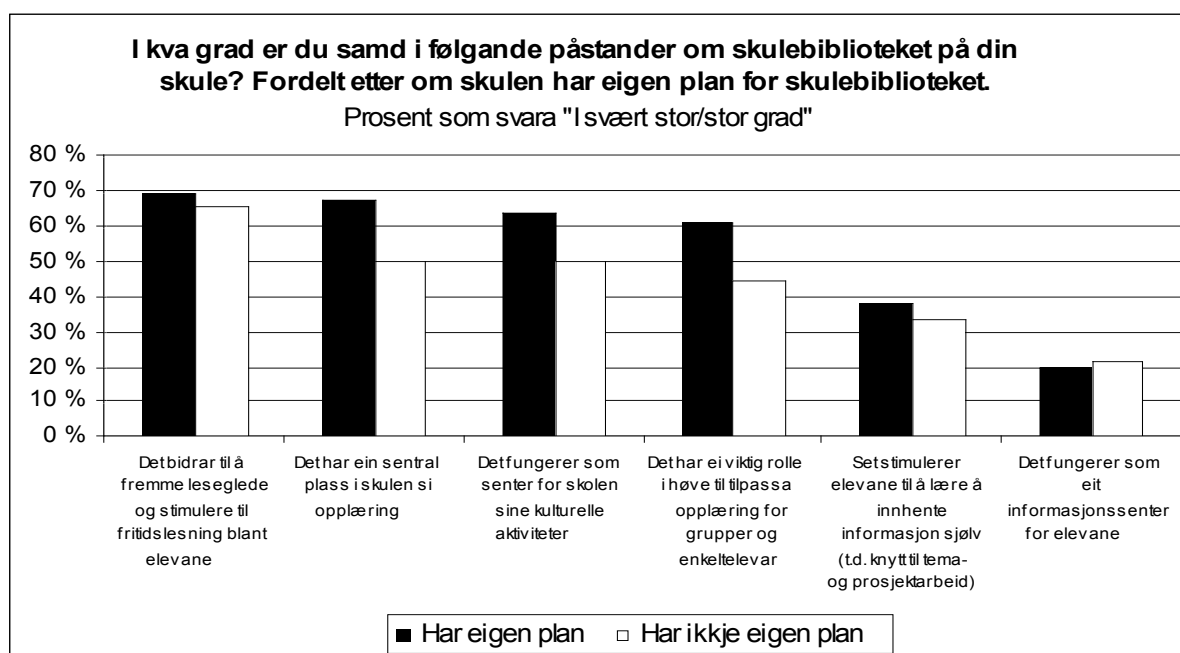

Figur 43 I kva grad er du samd i følgjande påstandar om skulebiblioteket på din skule. Fordelt etter om skuleeigar har eigen plan for skulebiblioteket. prosent som svara "I svært stor/stor grad".

Vi har sjekka ut om dette er eit mønster som kan vere bestemt av andre tilhøve som t.d. skulestorleik eller skulebibliotekaren sin fagkompetanse. Vi såg då at mønsteret heldt seg oppe meir eller mindre uavhengig av desse to kriteria. Sjølv blant dei mindre skulane (dei med færre enn 100 elevar) der det nesten ikkje var fagutdanna skulebibliotekarar, skåra skulane der skuleeigar har eigen plan for skulebiblioteket høgare enn dei som ikkje hadde slik plan.

17.2. Påstandar om kvalitative aspekt ved skulebiblioteket

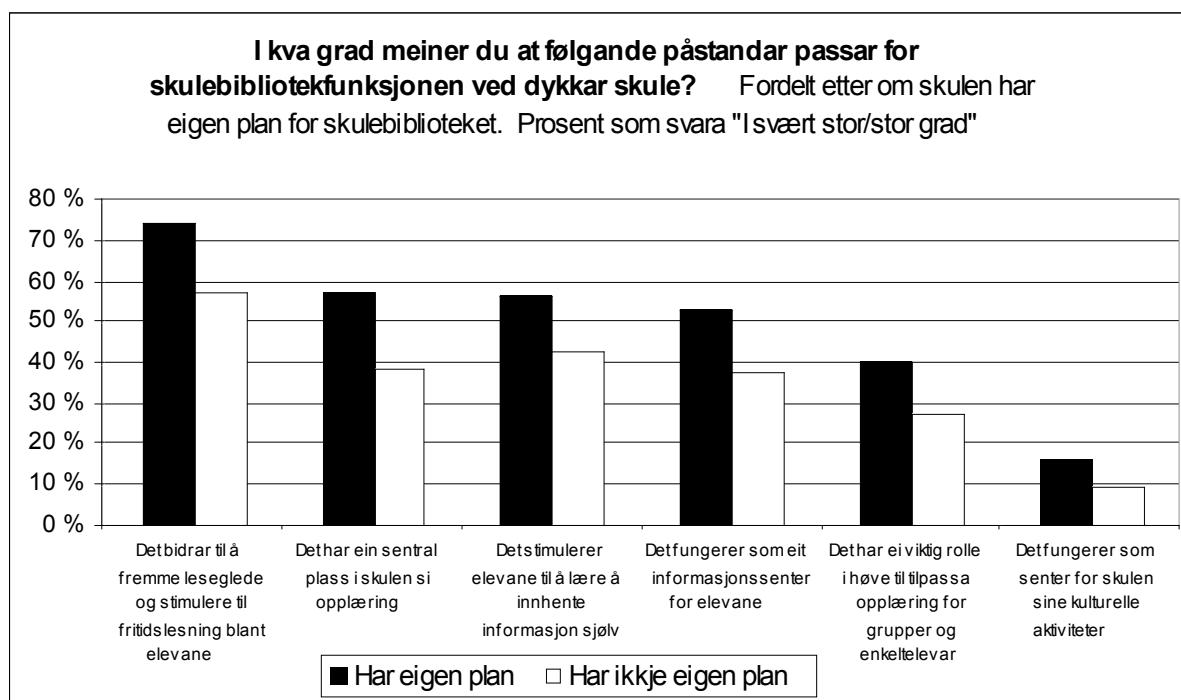
Det same mønsteret gjer seg gjeldande for påstandar om kvalitative aspekt ved skulebiblioteket. Dette er særleg tydeleg når det gjeld påstandane om at skulebiblioteket har ein sentral plass i skulen si opplæring (68 % mot 51 %), at skulebiblioteket fungerer som senter for skulen sine kulturelle aktivitetar (63 % mot 50 %) og at skulebiblioteket har ei viktig rolle med tanke på tilpassa opplæring for grupper og einiskilde elevar (61 % mot 44 %).

Figur 44 I kva grad er du samd i følgjande påstandar om skulebiblioteket på din skule. Fordelt etter om skuleeigar har eigen plan for skulebiblioteket eller ikkje. Prosent som svara "I svært stor/stor grad".

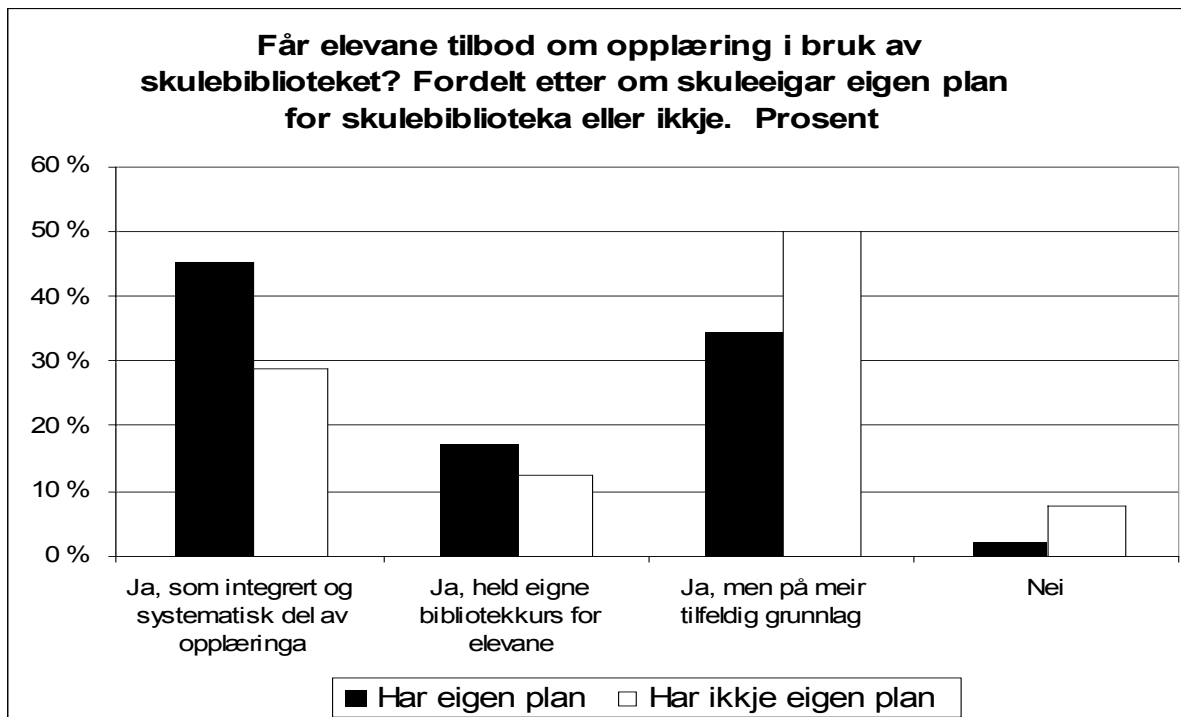
Vurderinga av tilbodet av ulike bøker og media gjev også eit klart skilje mellom dei som har og dei som ikkje har plan. For alle dei viktigaste slaga er det slik at dei som har plan skårar minst 10 prosentpoeng høgare enn dei som ikkje har.

Det viser seg at mønsteret held seg opp om vi ser t.d. andre påstandar om skulebibliotekfunksjonen

Figur 45 I kva grad meiner du at følgjande påstandar passar for skulebibliotekfunksjonen ved dykkar skule? . Fordelt etter om skuleeigar har eigen plan for skulebiblioteket eller ikkje. Prosent som svarte "I svært stor/stor grad"

Også når det gjeld i kva grad elevane får opplæring i bruk av skulebiblioteket er det ein samanheng mellom det å ha plan for skulebiblioteket og korleis opplæringa vert gjennomført. Dei som har plan kan i langt større grad vise til systematisk og integrert opplæring (46 % mot 29 %), medan dei utan slik plan dominerer i kategorien for opplæring på meir tilfeldig grunnlag (51 % mot 34 %).

Figur 46 Får elevane tilbod om opplæring i bruk av skulebiblioteket? Fordelt etter om skuleeigar eigen plan for skulebiblioteka eller ikkje. Prosent

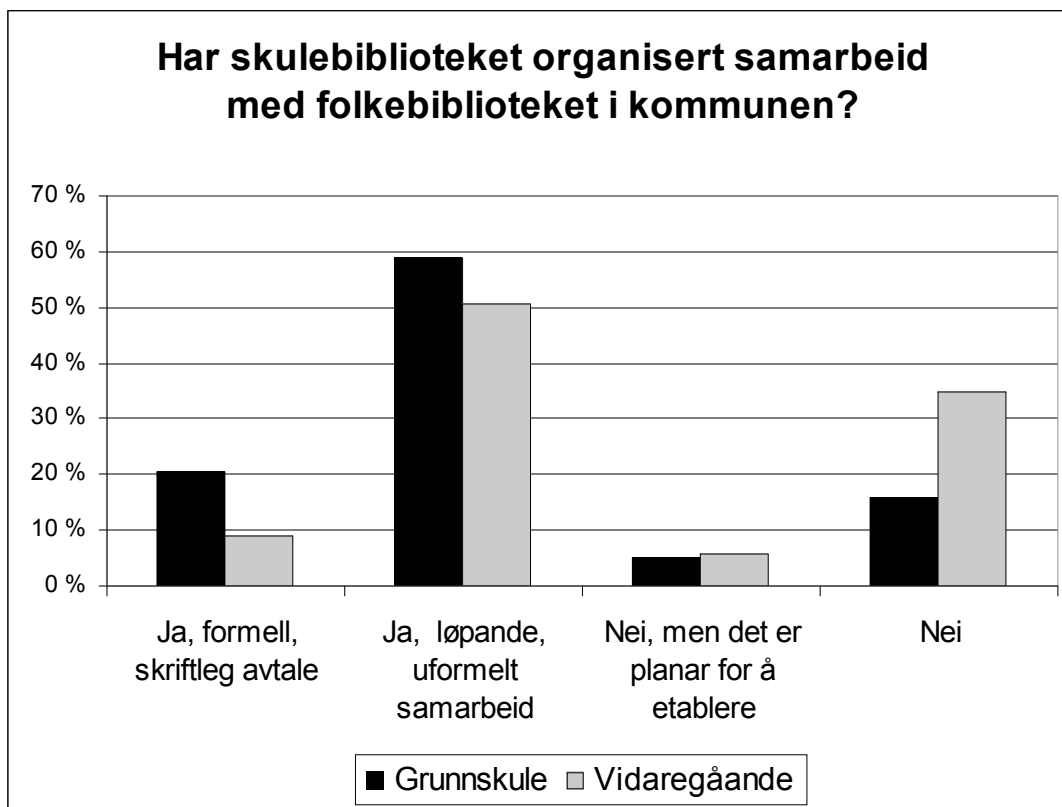
17.3. Oppsummering om plan som indikator for kvalitetar ved skulebibliotek.

Ut frå dette meiner vi at ein kan hevde at det at skuleeigar har eller ikkje har utarbeidd eigen plan for skulebiblioteket vil kunne vere ein nyttig indikator for å drøfte både kvalitet og innhald i/ved skulebiblioteket. Vi har her sett at dei som har slik plan skil seg klart frå dei som ikkje har om vi testar dette ut i forhold til mange sentrale påstandar. Dette held seg opp også når vi korrigerer for skulestorleik og bibliotekpersonalet sin fagkompetanse.

For oss er dette eit viktig funn. Det ser med andre ord ut til at ”offisiell merksemd” kring biblioteket er med å gjere dette meir synleg – tilsynelatande også relatert til korleis ein forhold seg til biblioteket (kvalitative aspekt) og det ser ut til å kunne slå ut på fysiske forhold knytt til biblioteket.

No er det slik at vi ikkje veit sikkert kva som kom først – plan eller satsing på skulebibliotek. Det er likevel viktig å merke seg at det å ha plan er kopla til desse positive karakteristika uavhengig av om skulen er stor eller liten og uavhengig av om skulen har fagutdanna personale eller ei. Dette er ein indikasjon på at andre tiltak/åtgjerder har hatt funksjon, og her ser vi at forekomst av plan er ei slik åtgjerd som karakteriserer desse.

18. Tilhøve til andre bibliotek. Folkebiblioteket

I grunnskulen er det berre 15 % som svarar at skulebiblioteket korkje har formell avtale om samarbeid, løpande uformelt samarbeid eller har konkrete planar om å opprette slikt samarbeid. I vidaregåande opplæring er prosenten 33. I og med at grunnskulane er eigd av kommunane og dei vidaregåande av fylka skulle vi kunne vente at det var tettare samarbeid mellom grunnskulebibliotek og folkebibliotek. Men den skilnaden vi kan observere er ikkje så stor, anna enn kva gjeld å ha formell skriftleg avtale (20 % for grunnskule, 9 % for vidaregåande). Dette høver også godt med dei utsegnene som kom i intervjuet med tilsette i vidaregåande. Ein sa der at det var vanleg å nytte seg av folkebiblioteket i kommunane, både for læraren i sine førebuingar og i arbeidet med klassen

52 % av dei vidaregåande skulane har samarbeid med andre skulebibliotek i fylket. Igjen kan dette vere kopla til at fylkeskommunen her er skuleeigar, og at det dermed er relativt enkelt å nytte seg av skulebibliotek ved andre vidaregåande skular.

Elles er det slik at skulestorleiken gjev utslag her. Dei minste grunnskulane (under 100 elevar) har sjeldnare avtale med folkebiblioteket i kommunen (20 % mot 14 % for dei som er større). Talet på små vidaregåande skular er så lite at vi ikkje kan bruke tala for dei. Vi ser og samband mellom å samarbeide og å ha fagutdanna bibliotekar. I grunnskulen er det berre 11 % av skulane med fagutdanna bibliotekar som ikkje har eller har planar om avtale – mot 23 % for dei som ikkje har fagutdanna. Det har og samband med kor lenge den skulebibliotekansvarlege har hatt stillinga. Dei ferske (hatt stillinga i 4 år eller mindre) svarar i 25 % av tilfella at dei ikkje har noko samarbeid mot 12 % for dei som har hatt stillinga i 15 år eller meir

18.1. Kva samarbeider ein om?

Vi ser at samarbeidet i hovudsak er knytt til lån av bøker. 92 % frå grunnskulen og 87 % frå vidaregåande svarar dette. Dette er også i tråd med det som kom fram i intervjuet: ein brukte folkebiblioteket til å supplere egne samlingar og til å skaffe fleire eksemplar av same boka der ein ikkje hadde egne klassesett på skulane.

For vidaregåande skular er lån av bøker heilt dominerande. For grunnskulen ser vi at det også er ei rad andre tiltak og aktivitetar som har eit visst omfang. 48 % samarbeider om forfattarbesøk og 42 % om andre lesestimuleringstiltak. Men også her er lån dominerande. Kan elles sjå at i vidaregåande er lån av andre læremiddel oppe på 27 %. Dette er også høgt oppe i grunnskulen.

Tabell 16 Kva samarbeider de med folkebiblioteket om? Rangert. Vist for grunnskule og vidaregåande opplæring. Prosent

	Grunnskule	Vidaregåande
Lån av bøker	92 %	87 %
Forfattarbesøk	48 %	14 %
Andre lesestimuleringstiltak	42 %	11 %
Sirkulasjon av bøker	39 %	20 %
Lån av andre læremiddel	38 %	27 %
Opplæring i bibliotekbruk	37 %	14 %
Bokorientering for elevane	36 %	6 %
Katalogisering/klassifisering	33 %	13 %
Felles katalog	24 %	14 %
Andre kulturelle tiltak	23 %	11 %
Felles bokmøte	19 %	9 %
Rettleiing m.o.t. bok- og medieval i relasjon til fagplanar	17 %	7 %
Felles innkjøp av bøker	16 %	6 %
Sirkulasjon av andre læremiddel	15 %	6 %
Tilgang til IT-utstyr og programvare	10 %	7 %
Tilgang til nettenester for elevane	9 %	11 %
Felles innkjøp av andre læremiddel	4 %	2 %

Data for samarbeidsaktivitetar med andre skulebibliotek i fylket viser mykje same mønsteret. Ein samarbeider om lån av bøker, brukar kvarandre sine samlingar for å utfylle/utvide eige tilbod, både på bøker og andre læremiddel.

19. Suksessfaktorar – eller hinder

Det vil føre for langt å gå i detalj inn på alle faktorar som ser ut til å kunne vere til hinder for eller som fremje suksess. Den kvantitative granskinga har gjeve oss svært god innsikt i kva som er den faktiske situasjon i norske skulebibliotek i dag. Vi har sett at der det let seg gjere å samanlikne våre data med ulike typar av landsdekkjande statistikk, så er det svært høg grad av samanfall i funn. Dette gjer at vi kan hevde at vårt materiale i svært høg grad er representativt for den faktiske situasjonen på landsbasis. Intervjua har gjeve oss interessante innspel for korleis situasjonen vert opplevd og gjeve døme på praksis ved ein del skular.

Det vi har sett er at ressursituasjonen nok vert opplevd både som største hinderet og som største potensialet for å oppnå suksess. Dels kan vi sjå dette frå å samanlikne små og store skular/bibliotek. Vi har observert større aktivitet ved dei største boksamlingane, bl.a. knytt til fritidslesing og at dei i størst grad har tenlege skjønnlitterære samlingar. Vi har også sett dette i samanlikninga mellom grunnskular og vidaregåande opplæring ein i vidaregåande opplæring generelt har langt høgare bemanning, og også i regelen større skular. Dette slår ut på i kva grad elevane brukar tilbodet.

Vi ser også ressursproblemstillinga knytt til intervjua. Her vert det t.d. meldt oss at tida ikkje strekk til. For bibliotekaren til å kunne engasjere seg i dei ulike tiltak og aktivitetar ho ser som viktige for å utvikle biblioteket, for lærarane at tida er for knapp til at dei kan bruke skulebiblioteket like mykje som dei skulle ønske, og elevane som opplever at bemanning/opningstid er til hinder.

Ressursutfordringa går også på bok- og mediesamlingar, teknisk utstyr m.v.

Ei anna ressursutfordring går på bibliotekpersonalet og deira kompetanse. Her har vi sett ei positiv utvikling i grunnskulen frå 1997 til i dag som viser at det er fleire med fagutdanning som bibliotekar og fleire pedagogar med lengre tilleggsutdanning innan bibliotekfag,

Skiljet mellom skuleslaga kjem klart fram her: vidaregåande har i regelen fagutdanna bibliotekar tilgjengeleg, dette er enno eit sjeldsyn i grunnskulen. Men det er stadig større del av skulane som har ansvarleg med tilleggsutdanning innan bibliotekfag. Og våre data tyder faktisk på at desse, som på sett og vis har ansvarleg som er både lærarar og bibliotekarar, kan sjå ut til å vere blant dei mest vellukka. Noko som ikkje skulle vere så uventa: om ein har fagleg kompetanse på båe områda det vert lagt opp til at ein skal arbeide på, burde ein vere betre rusta enn om ein berre har kompetanse innan det eine. Så, for grunnskulen kan det sjå ut som om slik blandingskompetanse er nyttig.

Vi ser også at opplæringa – særleg av elevane – er viktig. Vi ser også at det er skilnader på opplæring og opplæring, og døma frå intervjua skulle vise at det også her er viktig å vite kva ein vil med opplæringa. Langt dei fleste elevane får ei eller anna generell innføring i bibliotek, langt færre får planmessig opplæring med sikte på å setje dei i stand til å utvikle seg som aktive bibliotekbrukarar. Ein av skulane vi intervjua hadde eit opplegg som på mange måtar var lagt opp som ei utvikling over tid der ein hadde opplæring ved starten av kvart år, og opplæringa var tilpassa utfordringane på aktuelt årstrinn

Vi kunne observere at tilfeldigheite og personlege eigenskapar også kan sjå ut til å spele ei

stor rolle for utviklinga. T.d. i dei høve der rektor var positiv til å utvikle bibliotekrolla virka dette svært positivt inn på kva som skjedde/var lagt opp til at skulle skje. Likevel såg vi at det helst var personlege eigenskapar ved rektor som i desse tilfella hadde gjort at ho stilte seg i bresjen for biblioteket.

Problemet med slike ”tilfeldige” forklaringar er at det då vert svært vanskeleg å trekkje ut systematisk erfaring. Lærdomen vert då anten at ein må fremme slike personlege eigenskapar – eller at ein bør arbeide for å fremme dei strukturelle tilhøve som kan gjere det mogleg for slike personlegdomar å vinne fram. Vi ønskjer å bruke siste del av dette kapitlet til å gå kort inn på tilhøve som skulle kunne gjere dette mogleg. Vi knyter dette til arbeid med samfunnsutvikling og lokal planlegging etter dugnadsmetoden (sjå t.d. Amdam, R. 2005). Vi vil ikkje gå nærare inn på dugnadsmetoden her, berre seie at dette er ein metode for å operasjonalisere ulike plan- og utviklingsprosessar der ein fokuserer på eit sett av fem variablar, mobilisering (bygge forståing), organisering (etablere strukturar), gjennomføring (metodar for å konkret løyse utfordringane), evaluering (aktiv læring frå erfaring) og kontekst (rammer for kva som er muleg). Dette er ein arbeidsmetodikk som har vist seg fruktbar i mange høve og som enkelt gjev høve til å peike på relasjonar og tiltak som er viktige for å lukkast.

På dei neste sidene vil vi kort drøfte dette prosjektet i lys av desse variablane. Vi tek utgangspunkt i kontekstvariabelen.

19.1. Planlegging som kontekstuell ramme

Å evaluere planleggingsprosessane i skulen har ikkje vore del av dette evalueringsoppdraget. Likevel har vi både i den kvantitative og den kvalitative del av evalueringa vore innom både om det eksisterer ulike former for plan- og utviklingsarbeid som har relevans for skulebibliotekverksemda, og vurderingar av korleis slike prosessar vert vurdert av aktørane.

Gjennom dette har vi m.a. fått fram at for omlag ein tredel av skulane har skuleeigar utarbeidd eigne planar for skulebibliotekverksemda. Men vi såg også at desse planane ikkje i særleg grad var kjende for andre enn skuleleiarane og skulebibliotekansvarlege. Lærarane sa i stor grad at dei ikkje visste om skulen hadde slik plan. Det same ”informasjonsgapet” kunne vi registrere for andre tilhøve som gjaldt plan- og utviklingsretta aktivitetar. Likevel fann vi at det var eit systematisk skilje slik at dei skular der ein hadde slik plan skåra høgare på indikatorar som var viktige for å ha velfungerande skulebibliotek.

Vi har diverre ikkje hatt høve til å gå nærare inn på innhaldet i og rutineane kring slike plandokument, møtestadar etc. Det vi har fått av opplysningar t.d. gjennom intervjuar tyder på at det er ulikt i kva grad ein brukar slike, og at det i stor grad er avhengig av tidsressursen om ein har høve til å bruke dei aktivt t.d. for å gjere biblioteket betre integrert som ein del av det pedagogiske opplegget. T.d. bibliotekarane seier at dei er nøydd til å prioritere m.a. for kva planleggingsmøte i ulike team og avdelingar som dei skal delta på.

Det inntrykk vi sit att med er knytt til at det ikkje i særleg grad ser ut til å vere arbeidd systematisk med å integrere skulebiblioteket inn i planverket for skulen, særleg med tanke på gjennomføringa av intensjonar og målsetjingar. Det er vårt klare inntrykk at dette er avhengig av personlege – og til dels tilfeldige – tilhøve knytt til den enkelte skule og dei enkelte aktørar. Særleg ser rektor/skuleleiar ut til å vere viktige her. Vi såg frå intervjuar at skular der

rektor var opptett av å arbeide målmedvite med integrering av biblioteket i undervisninga, så viste også dette att hos dei tilsette. Sameleis virka det som om skular der rektor ikkje i same grad var oppteken av dette, så var heller ikkje lærarane særleg fokuserte på å utvikle bibliotekrolla i den lei.

Om ein skal sjå nærare på den kontekstuelle rolla for planleggings- og utviklingsarbeidet er det behov for meir informasjon om roller og mandat, satsingar, prioriteringar etc. Dette har vi som nemnt ikkje hatt høve til å hente inn her. Men også for dette er inntrykket at det generelt er lågt prioritert. Frå ein skule vart det nemnt at kommunen hadde satsa på å informere bibliotekpersonale ved alle skulebiblioteka om planar og utviklingsarbeid for skulen. Dette vart sett på som svært positivt, og opplevd som ei satsing på integrering av skulebiblioteket.

Vidare er det klart at den store utfordringa ligg på tidsressursen. Vi har sett at brukarane ønskjer eit meir aktivt bibliotek – eit bibliotek som i tillegg til å ta hand om bøker og media og syte for utlån m.v. også skal utvikle biblioteket til å bli skulen sitt informasjonssenter og verte ein integrert del av undervisninga. Dette vil krevje meirinnsats frå både bibliotektilsette og lærarane, men det er ikkje noko i vårt materiale som tyder på at ein ser føre seg at ressursituasjonen i særleg grad skal bli endra.

19.2. Mobilisering – arbeidet med haldningar

Fleire har trekt fram at å lukkast i utviklingsarbeidet, dvs. gjere skulebiblioteket til aktiv og integrert del av læringstilbodet, ikkje berre er eit spørsmål om meir ressursar, men også i stor grad eit spørsmål om å makte å endre aktørane sine haldningar.

Både frå bibliotekarane og frå andre aktørar fekk vi gjennom intervjuar fram at det enno var mange som såg meir snevert på skulebiblioteket. Ikkje som aktiv medspelar men som først og fremst passiv leverandør av visse tenester. Andre gav uttrykk for at dei opplevde at det nettopp var behov for å arbeide aktivt med å endre slik haldningar om ein skulle lukkast med satsingane.

Vi kunne vi observere at lærarane berre i mindre grad var oppdatert på det som gjaldt skulebiblioteket. Ein visste ofte ikkje om det var utarbeidd planar, om det var kalla inn til møte etc. Generelt sett var det slik at kunnskapen såg ut til ikkje å flyte seg frå den/dei som var direkte involvert i eit tiltak over til dei som skulle gjere seg nytte av dette.

Om vi ser på intervjuar, så er det ofte høg grad av semje om kva som er dei viktigaste utfordringane. Dette er då knytt til lokale, til opningstider og til bemanning. Utfordringar som gjeld det organisatoriske og å gje mulegheit til betre samarbeid mellom aktørane, t.d. i å integrere skulebiblioteket betre i det pedagogiske opplegget, var som nemnt langt mindre framme.

Visjonar er ofte rekna vere viktige i utviklingsarbeid – at ein er samde om og har nokolunde lik forståing for kva ein ønskjer å oppnå med satsinga. Det vi kunne observere av ”visjonar” for framtida var mykje knytte til informasjonssamfunnet og den stadig aukande mengda av informasjon som auka bruk av Internettet er med å bygge opp. Frå intervjuar kunne vi observere at det var ulike haldningar til kva som var – og burde vere - bibliotekaren si rolle og kva oppgåver som låg til lærarane. M.a. når det gjeld arbeid med kjeldekritikk etc. medan

skulebibliotekansvarlege såg dette som ei oppgåve som klart burde ligge til biblioteket, bl.a. grunna den opplæring bibliotekarar har i nettopp dette, så vart det frå skuleleiar- og lærarhald hevda at dette var oppgåver som i sin karakter mest naturleg låg til lærarane (integrert i undervisninga i dei enkelte faga) og/eller til IKT-avdelinga.

Vi kan elles seie at det generelle inntrykket er at alle ser på biblioteket som stadig viktigare i framtida, men at det slett ikkje er klart at alle ønskjer skulebiblioteket tungt inn som aktiv deltakar i det pedagogiske opplegget. Dette gjaldt alle aktørgruppene.

Vi fekk berre i liten grad inntrykk av at ein hadde utvikla strategiar for å nå desse visjonane. Dels ser vi dette frå den kvantitative delen, der det kom fram at det enno er langt att før biblioteket er integrert fullt ut i skulane sitt planarbeid, dels frå intervjuar der vi fekk få døme på at heile skulen jobbar målmedvite også med å inkludere biblioteket i skulen sine planar.

Rett nok såg vi frå vidaregåande skule eksempel på at skuleleiinga hadde eit klart syn på behovet for å integrere biblioteket. Men når vi intervjuar lærarar fekk vi straks inntrykk av at dette hjå dei var tett kopla opp til interesse hjå den enkelte, at det ikkje var slik at organisasjonen bidro aktivt til at alle vart integrert i slik satsing

Det kom klart fram at ein her er avhengige av personlege eigenskapar og haldningar hjå den einskilde. Det var tydeleg at mange frå lærarsida tok oppgåva svært alvorleg og la ned innsats for å kunne utnytte bibliotekressursen best muleg. På den andre sida var det og dei som uttalte at dei var vel nøgde med å ha skulebiblioteket som eit serviceorgan der ein kunne hente inn det ein trong til eiga undervisning. Tilsvarande syn fann vi att både hjå bibliotekarar og rektorar. Ingen skular gav oss inntrykk av at det vart arbeidd systematisk med dette.

19.3. Organisering av bibliotekfunksjonane

På alle skular og hjå alle aktørar på eigarsida eksisterer det ulike fora for planleggings- og utviklingsarbeid. Bl.a. er det over 40 % av grunnskulane som svarar at det eksisterer eige forum i kommunen for skulebibliotekarane. Vidare at for vel 30 % av skulane har skuleeigar utarbeidd eigen plan for skulebiblioteket. Men når vi kom ned på den enkelte skule såg vi at det var tilfeldig om ein inkluderte skulebibliotekaren i planleggingsarbeidet. Intensjonane var der, og det vart sagt at bibliotekansvarleg er velkomen til å delta på dei planleggingsmøte ho måtte ønskje. Praksis viste derimot at dette vart valt bort av ressursmessige grunnar.

I den vidaregåande skulen fekk vi inntrykk av at ein prøvde involvere skulebibliotekansvarleg gjennom hennar overordna (rektor/stabsleiar e.l.). Og at denne så representerte biblioteket inn i planmøte med ulike team etc.

På det praktiske planet vart inkluderinga kopla til ei målsetjing om at lærarane skulle informere tidlegast muleg om prosjektarbeid, temaarbeid etc. slik at bibliotekansvarlege skulle få godt høve til å skaffe fram fagstoff, førebu utstillingar etc. Men at dette også ofte stranda på ressursituasjonen – at lærarane gjerne vart seine med å ta kontakt.

I vidaregåande skule kom det klart fram at det var sterk støtte frå leiinga på viktigheita av å utvikle skulebiblioteket til å vere ein aktiv ressurs. Utsegner frå intervjuar tydar på at dette vert oppfatta slik at leiinga her aktivt arbeider for å inkludere biblioteket best muleg.

I grunnskulen var utsegnene mykje dei same, men meir kopla til at ressursituasjonen sette praktiske hinder i vegen. Alle uttalte at leiinga var sterkt positive til skulebiblioteket si rolle og ønskte utvikle denne.

Vi har sett at det til ei viss grad eksisterer nettverk mellom skulebiblioteka: i kommunen (først og fremst for grunnskulen) og mellom skular i fylket (vidaregåande). Det vi ikkje kunne observere var breie alliansar mellom aktørane på skulenivå. Ikkje at vi opplevde dei som særskild motsetningsfylt, men heller at aktørane kvar for seg arbeidde for mål, som isolert sett var til beste for skulebiblioteka, men det var tilfeldig om ein drog i same lei.

Vi fekk elles høyre at det var rom for den skulebibliotekansvarlege til å delta i dei ulike fora – men at dette ofte vart valt bort av praktiske grunnar (ikkje tid nok – på store skular ville det i periodar kunne legge beslag på stordelen av timeressursen om bibliotekaren skulle gå inn i alle teammøte etc).

Ressursbruken er fastsett gjennom budsjettprosessen. Skulebibliotekansvarlege hadde plass i denne prosessen, og ingen melde attende at dei opplevde å verte sette til side her. Utfordringa vart heller at det var vanskeleg å nå opp i budsjettprosessen.

19.4. Gjennomføring

Vi fann eldsjeler både blant skulebibliotekansvarlege, i skuleleiinga og blant lærarane. Dei skulebibliotekansvarlege vart frå alle hald omtala som eldsjeler som var villige til å yte ein stor innsats. Dei vart beskrivne som kreative, dyktige, flinke med elevar og lærarar, kompetente etc. Fleire av lærarane vi intervjuar kunne frå eiga erfaring vise at dei prøvde å arbeide for å bruke bibliotekressursen på betre måte og utnytte potensialet. Frå leiinga vart det alltid påpeika at ein såg på skulebiblioteket ”som skolens hjerte”, som navet i eit hjul etc. Utfordringa vart for dei alle at tid til aktivisering og engasjement ikkje rakk til.

Både eigne forslag til og konkrete tilbod om tiltak og aktivitetar vart i regelen teke svært godt i mot av alle partar. Problemet vart berre at den totale ressursituasjon ikkje tillet at dette skulle kunne slå ut i auka tilgang. Vidare at dette i høg grad var knytt til individuelle utspel, og som vi har sett vantar det samarbeidsorgan e.l.

Vi har sett at det er vanleg med samarbeidsavtalar bl.a. med folkebibliotek. Men desse avtalane vil berre i liten grad ha innverknad her. Dei er i hovudsak fokusert på å skaffe til veges bøker og media

19.5. Korleis legg ein opp til å lære av dette

Sjølv om skulen er ein arena der læring står i høgsetet, var det på dette området ikkje lett å sjå konturane av at ein hadde etablerte opplegg for evaluering og eiga læring knytt til utvikling av skulebiblioteket. Vi såg t.d. mange døme på at ein sette i verk ulike forsøk, nye tiltak etc., men det vart i liten grad formidla til oss om ein systematisk gjekk inn og brukte desse erfaringane for å vidareutvikle biblioteket eller relasjonane mellom biblioteket og skulesamfunnet elles.

Skuleorganisasjonen har sjølvsagt sine rutinar for årsmeldingsprosessar, rapporteringar etc. Desse vert m.a. brukte inn i budsjetteringsprosessane og i rapporteringar til ulike nivå og instansar. Det vert t.d. kvart år gjeve detaljerte opplysningar om tilvekst, utlån etc. frå skulebiblioteka til bruk i nasjonal statistikkbygging.

Men vi såg aldri at ein systematisk samla erfaring for å bruke denne til å utvikle skulebibliotekfunksjonen. Korkje på den enkelte skule, i kommunen/fylket eller på høgare nivå. Vi må også her nemne at dette ikkje vart granska spesielt, så vårt inntrykk byggjer her på dei informasjonar som kom fram gjennom intervju. Der kom det fram at biblioteket gjerne kunne vere eit lokalt laboratorium for ulike forsøk, men at slike gjerne vart sett på som enkelttilfelle og ofte avhengige av interesse og drivkraft frå enkeltpersonar.

Lakmustesten vil vere om prosessar, forsøk, tiltak etc. verkeleg fører til at aktørane endrar sine haldningar og handlingar (kulturendring). Vi kan ikkje sjå at dette har skjedd, men vi har fått døme på at enkelte aktørar er opptatt av at dette må skje, og at det er behov for å arbeide for å leggje til rette for at dette skal kunne skje. Ut frå intervju er inntrykket at eldsjeler ønskjer få høve til å arbeide med denne utfordringa, og at dei oppleve at dei andre aktørane ville sjå på dette som positivt. Men heller ikkje hjå desse eldsjelene såg vi døme på at ein tenkte på å bruke plan- og utviklingsverktøyet systematisk for å fremme slike endringar.

Om vi går attende til det vi såg lenger framme, at skular som har plan synest gjere det betre enn skular utan plan, skulle dette tyde på at å tilnærme seg utfordringane frå dette perspektivet ser ut til å kunne gje resultat, og at dette også skulle kunne ha kraft til å oppnå større resultat i knappe ressurssituasjonar.

Når vi ser på situasjonen for skulebiblioteka, m.a. på det som gjeld ressurssituasjonen, så er det ikkje noko i vårt materiale som tyder på at ein ventar store endringar i dette i åra framover. Knappheit på ressursar verkar heller stå fram som noko ein ventar vil vere beskrivande for situasjonen også framover. Planmessig satsing på tettare samarbeid mellom aktørane, utvikling av betre forståing for kvarandre sine roller i arbeidet, systematisk arbeid med gjennomføring og eigenlæring skulle difor stå fram som eit reelt alternativ. Særleg på bakgrunn av det vi kunne observere: at plan såg ut til å hjelpe, også for å utvikle skulebiblioteket til å bli eit aktivt og tenleg verkemiddel i elevane sine læringsprosessar.

20. Litteratur og referansar

- ABM Utvikling (2005a): Folke- og skolebibliotekstatistikk for 2005. Tabell 8 Grunnskolebibliotek. <http://www.abm-utvikling.no/prosjekter/Interne/Bibliotek/statistikk/Folkebibliotek/2005/Tabell%208%202005%20papir%20b.pdf>
- ABM Utvikling (2005b): Folke- og skolebibliotekstatistikk for 2005. Tabell 8 Videregående skoler. <http://www.abm-utvikling.no/prosjekter/Interne/Bibliotek/statistikk/Folkebibliotek/2005/Tabell%207%202005%20papir%20b.pdf>
- Alexandersson, Mikael. (2004). Textflytt och sökslump : informationssökning via skolbibliotek / Mikael Alexandersson och Louise Limberg. – [Stockholm] : Myndigheten för skolutveckling. – 128 s. – ISBN 91-85128-82-1
- FOR-2006-06-23-724 (2006): Forskrift til opplæringslova
- Hansen, Åse M. (1997): Skolebibliotek i grunnskolen : en kartlegging. Oslo : Nasjonalt læremiddelsenter
- Limberg, Louise (1998). Att söka information för att lära : en studie av samspel mellan informationssökning och lärande. – Borås : Valfrid. – 273 s. – ISBN 91-973090-6-0. – Doktoravhandling, Göteborgs universitet
- Limberg, Louise (2003). Skolbibliotekets pedagogiska roll : en kunskapsöversikt. – Stockholm : Skolverket. – 101 s. – ISBN 91-85009-35-0
- Limberg, Louise (2006). Undervisning i informationssökning : slutrapport från projektet Informationssökning, didaktikk og lärande (IDOL) / Louise Limberg och Lena Folkesson. – Borås : Valfrid, 2006. – 142 s. – ISBN 91-89416-13-9
- LOV-1985-12-20-108 (1985): Lov om folkebibliotek
- LOV-1998-07-17-61 (1998): Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova).
- Rafste, Elisabeth (2001). Et sted å lære eller et sted å være? : en case-studie av elevers bruk og opplevelse av skolebiblioteket. – Oslo : Unipub. – 437 s. – Doktoravhandling, Universitetet i Oslo, 2001

21. Vedlegg 1. Spørjeskjema

Spørreskjema Kartlegging av skolebibliotek i Norge

Vi vil med dette invitere dere til å delta i gjennomføring av "Kartlegging av skolebibliotek i grunnskole og videregående opplæring". Spørreskjemaet sendes til alle landets grunnskoler og videregående skoler,

Vi ønsker at skjemaet skal besvares av skolebibliotekansvarlig, rektor, lærere og elever. I separat e-post til skoleleder/rektor er det orientert om gjennomføringsprosedyren, bl.a. om hvordan man skal gå frem for å velge ut lærere og elever til å delta.

Skjemaet fylles ut direkte via Internett. Man kan bruke retningstastene i skjemaet for å manøvrere frem og tilbake i skjemaet uten å miste informasjon. I og med at skjemaet skal besvares av flere personer fra hver skole, er det svært viktig at man fullfører utfyllingen når man har startet.

Spørsmålene er utformet med tanke på at man skal kunne svare uten å måtte ha spesiell bakgrunnsinformasjon tilgjengelig

Vi gjer merksam på at spørjeskjemaet var tilpassa dataskjermvisning og granskinga vart gjennomført over Internett. Vi laut difor tilpasse skjemaet for å høve inn i A4-formatet. Dette betyr at skjemaet vi her viser har same ordlyd og samesvaralternativ som det originale, men at layoutet vert noko annleis.

Vidare var det slik at dei ulike gruppene som skulle svare til ei viss grad fekk ulike spørsmål. Her har vi vist dette gjennom å skrive i parentes, etter spørsmålet, kven som skulle svare på spørsmålet.

Skjemaet vart sendt ut med høve til å velje språk (bokmål eller nynorsk). Av praktiske årsaker nyttar vi her bokmålsversjonen.

- 1 Hva heter skolen der du arbeider/er elev?
- 2 I hvilket fylke ligger skolen?
- Velg svaralternativ (ut fra liste over alle fylkene i Norge)
- 3 I hvilken kommune ligger skolen?
- Velg svaralternativ (ut fra liste over alle kommunene i Norge)
- 4 Ligger skolen i:
1. Sentrumsbydelen i en bykommune
 2. Annen bydel/forstad i en bykommune
 3. Kommunesenteret i en landkommune
 4. Annet tettsted i en landkommune
 5. Utenfor tettsted i en landkommune
- 5 Hvilket skoleslag arbeider du ved/er du elev ved?
1. Grunnskole
 2. Videregående
- 5a Hvilken type grunnskole? (for de som svarte alt. 1 på spsm 5)
1. Barne- og ungdomsskole (1. til og med 10. årstrinn)
 2. Barneskole (1. til og med 7. årstrinn)
 3. Ungdomsskole (8. til og med 10. årstrinn)
 4. Annet, spesifiser her:
- 5b Hvilken type videregående? (for de som svarte alt. 2 på spsm 5)
1. Kombinert allmenn og yrkesfaglig
 2. Allmennfaglig
 3. Yrkesfaglig
 - 4.
- 6 Er skolen fådelt?
1. Ja
 2. Nei
- 7 Hva er din funksjon (stilling) på skolen? (dersom du i tillegg til å være skolebibliotekansvarlig også har andre funksjoner, så krysser du her av for skolebibliotekansvarlig)
1. Ansvarlig for skolebiblioteket
 2. Skoleleder/ректор
 3. Lærer
 4. Elev
- 7a Har du også andre funksjoner på skolen? (for de som svarte alt. 1 på spsm 7)
1. Nei
 2. Skoleleder/ректор
 3. Inspektør
 4. Ansatt i administrativ stilling
 5. Lærer

- 8 Hvor stor er andelen fremmedspråklige ved deres skole? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm 7)
1. Ingen fremmedspråklige
 2. 1 - 5 %
 3. 6 - 10 %
 4. 11 - 15 %
 5. 16 - 20 %
 6. 21 - 25 %
 7. 25 - 30 %
 8. Over 30 %
- 9a Hvilket trinn går du på dette skoleåret? (for de som svarte alt. 1 på spsm 5 og alt. 4 på spsm 7)
1. 5. årstrinn
 2. 6. årstrinn
 3. 7. årstrinn
 4. 8. årstrinn
 5. 9. årstrinn
 6. 10. årstrinn

- 9b Hvilket trinn går du på dette skoleåret? (for de som svarte alt. 2 på spsm 5 og alt. 4 på spsm 7)
1. 1. årstrinn
 2. 2. årstrinn
 3. 3. årstrinn
- 9c Hvilket programområde? (for de som svarte alt. 2 på spsm 5 og alt. 4 på spsm 7)
1. Programområde for realfag
 2. Programområde for språkfag
 3. Programområde for samfunnsfag og økonomi
 4. Programområde for formgivingsfag
 5. Utdanningsprogram for musikk, dans og drama
 6. Utdanningsprogram for idrettsfag
 7. Yrkesfaglig utdanningsprogram for bygg og anleggsteknikk
 8. Yrkesfaglig utdanningsprogram for elektrofag
 9. Yrkesfaglig utdanningsprogram for helse- og sosialfag
 10. Yrkesfaglig utdanningsprogram for medier og kommunikasjon
 11. Yrkesfaglig utdanningsprogram for naturbruk
 12. Yrkesfaglig utdanningsprogram for restaurant- og matfag
 13. Yrkesfaglig utdanningsprogram for service og samferdsel
 14. Yrkesfaglig utdanningsprogram for design og håndverk
 15. Yrkesfaglig utdanningsprogram for teknikk og industriell produksjon
- 10 Er du mann eller kvinne?
1. Mann
 2. Kvinne
- 11 Hvilket år er du født? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm 7)
- Velg svaralternativ (på skala fra 1936 til 1986)

Om skolebiblioteket

- 12 Er det skolebibliotek på din skole?
1. Ja
 2. Ja, vi har skolebiblioteket som kombinasjonsbibliotek med folkebiblioteket
 3. Nei
- 12a Dersom skolen ikke har eget skolebibliotek, hvordan blir bibliotekfunksjonen organisert på din skole? ? (for de som svarte alt. 1 eller 2 på spsm 7 og alt. 3 på spsm 12)
1. Vi bruker kommunens folkebibliotek som skolebibliotek
 2. Vi bruker andre bibliotek (f.eks. Høyskolebibliotek e.l.) som skolebibliotek?
 3. Vi har annen organisering av skolebibliotekfunksjonen
- 12b Kunne du beskrive hvordan dere har organisert skolebibliotekfunksjonen? (for de som svarte alt. 3 på spsm. 12a):
-
- 13 Har skoleeier egen plan for skolebibliotekene? ? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm 7)
1. Ja
 2. Nei
 3. Vet ikke
- 14 Har skoleeier innkalt skolelederne til møte der skolebibliotek har vært tema? ? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm 7)
1. Ja
 2. Nei
 3. Vet ikke
- 15 Har skoleeier arrangert fellesmøter for de skolebibliotekansvarlige i fylket? ? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm 7 og 2 på spsm. 5)
1. Ja
 2. Nei
 3. Vet ikke
- 16 Har skoleeier arrangert fellesmøter for de skolebibliotekansvarlige i kommunen? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm 7 og 1 på spsm. 5)
1. Ja
 2. Nei
 3. Vet ikke
- 17 Har de skolebibliotekansvarlige i kommunen et eget forum? ? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm 7 og 1 på spsm. 5)
1. Ja
 2. Nei
 3. Vet ikke
- 18 Har de skolebibliotekansvarlige i fylket et eget forum? ? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm 7 og 2 på spsm. 5)
1. Ja
 2. Nei
 3. Vet ikke
- 19 Har det blitt diskutert hvordan skolen skal forholde seg til de tiltakene som gjelder skolebibliotek i forbindelse med tiltaksplanen 'Gi rom for lesing'? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm 7 og 2 på spsm. 12)
1. Ja
 2. Nei
 3. Vet ikke

- 20 Har skolen fulgt opp noen av tiltaka i 'Gi rom for lesing'? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm 7)
1. Ja 2. Nei 3. Vet ikke
- 20a Hvis ja, hvilke områder? (for de som svarte alt. 1 på spsm 20)
1. Har startet prosjekt eller utviklingsarbeid som aktivt inkluderer skolebiblioteket
 2. Har egen 'Plan for lesing' som inkluderer bruk av skolebibliotek
 3. Samarbeid mellom skolebibliotek og kultursektor om litteraturformidling
 4. Tilbud om videre- og etterutdanning innen skolebibliotek
 5. Skolen er involvert i nettverk for lesing, leselyst og skolebibliotek
 6. Det er samarbeid mellom skolebiblioteket og folke- og fylkesbibliotek
 7. Deltar på regionale konferanser som fokuserer på skolebibliotek
 8. I forbindelse med innkjøp av bøker
 9. Engasjert i litteraturformidling
 10. Andre områder/tiltak
-
-

Til skoleleder (spørsmålene her rettet til de som svarte alt. 2 på spsm. 7)

- 21 Når ble du ansatt som skoleleder ved denne skolen?
- Velg svaralternativ (skala fra 2006 til 1985/tidligere)
- 22 Hva er din utdanningsbakgrunn?
1. Lærerutdanning
 2. Annen høyskoleutdanning
 3. Universitetsutdanning
 4. Annen bakgrunn
- 22b Kunne du beskrive din bakgrunn nærmere? (for de som svarte alt. 4 på spsm. 22)
-
- 23 Hvor mange elever er det ved din skole i inneværende år?
-
- 24 Hvor mange lærerårsverk er det ved din skole i dette skoleåret?
-
- 25 Hvor mange timer per uke utgjør den samlede personalressurs avsatt til skolebibliotekarbeid? (En time tilsvarer 60 minutter)
-

Til skolebibliotekansvarlig (spørsmålene her rettet til de som svarte alt. 1 på spsm. 7)

- 26 Når ble du skolebibliotekansvarlig ved denne skolen?
- Velg svaralternativ (skala fra 2006 til 1985/tidligere)
- 27 Hva er din utdanningsbakgrunn?
1. Fagutdannet bibliotekar (3-årig høyskoleutdanning eller tilsvarende)
 2. Fagutdannet bibliotekar og lærer
 3. Fagutdannet bibliotekar med pedagogisk tilleggsutdanning
 4. Lærer med videreutdanning i bibliotek- og informasjonsfag
 5. Lærer med videreutdanning i skolebibliotekkunnskap
 6. Lærer uten bibliotekfaglig tilleggsutdanning
 7. Ikke faglært lærer/bibliotekar
- 28 Er du heltids- eller deltidsansatt som skolebibliotekansvarlig?
1. Heltids skolebibliotekansvarlig
 2. Deltids skolebibliotekansvarlig
- 29 Hvor stor stillingsprosent har du som skolebibliotekansvarlig?
-
- 29a Hvor stor stillingsprosent har du som skoleleder/rektor? (for de som svarte alt. 2 på spsm. 7a)
-
- 29b Hvor stor stillingsprosent har du som inspektør? (for de som svarte alt. 3 på spsm. 7a)
-
- 29c Hvor stor stillingsprosent har du som lærer? (for de som svarte alt. 4 på spsm. 7a)
-
- 29d Hvor stor stillingsprosent har du som administrativt ansatt? (for de som svarte alt. 5 på spsm. 7a)
-
- 30 Hvor mange timer per uke utgjør den samlede personalressurs avsatt til skolebibliotekarbeid? (En time tilsvarer 60 minutter)
-
- 31 Ligger funksjonen som skolebibliotekansvarlig fast til din stilling? (for dem som svarte alt. 2, 3, 4 eller 5 på spsm. 7a)
1. Ja
 2. Nei
 3. Vet ikke
- 31a Hvordan blir da ansvarlig for skolebiblioteket valgt ut? (for de som svarte alt. 2 på spsm. 31)

1. Oppgaven blir lyst ut internt som tillegg til ordinær stilling
2. Oppgaven blir lyst ut internt men går inn i ordinær stilling
3. Oppgaven går på omgang blant de ansatte
4. Annet

- 32 Er det flere enn deg selv som arbeider ved skolebiblioteket?
1. Ja 2. Nei

Til lærere (spørsmålene her rettet til de som svarte alt. 3 på spsm. 7)

- 33 Hvor mange år har du arbeidet som lærer?
- Velg svaralternativ (skala fra 1 til 20/lenger)

- 34 Når ble du ansatt ved denne skolen? (skala fra 2006 til 1985/tidligere)
- Velg svaralternativ

- 35 Er du
1. Fast ansatt i full stilling?
 2. Fast ansatt i deltidsstilling?
 3. Midlertidig ansatt i full stilling?
 4. Midlertidig ansatt i deltidsstilling?

- 35a Hvor stor er din stillingsprosent? (for de som svarte alt. 2 eller 4 på spsm. 35)
-

- 36 Hva er din utdanningsbakgrunn?
1. Lærerutdanning
 2. Annen høyskoleutdanning
 3. Universitetsutdanning
 4. Annen bakgrunn

- 36a Kan du beskrive din utdanningsbakgrunn? (for de som svarte alt. 4 på spsm. 36)
-

- 37 Bruker du skolebiblioteket i dine forberedelser til undervisningen?
1 Ja, ofte 2 Ja, av og til 3 Nei

- 38 Trekker du skolebiblioteket aktivt inn i forberedelsen av undervisningen? For de som svarte alt. 1 eller 2 på spsm. 37)

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad
1 Jeg benytter meg av bibliotekets ressurser på egen hånd	☐	☐	☐	☐	☐
2 Jeg samarbeider med bibliotekets personale om å finne	☐	☐	☐	☐	☐

- bakgrunnsstoff
- 3 Jeg samarbeider aktivt med bibliotekets personale om planlegging av det pedagogiske opplegget
☐	☐	☐	☐	☐

- 39 I hvilken grad bruker du skolebiblioteket i de enkelte fag du underviser i? (Kryss av for alle fag, for de fag du ikke underviser i velger du alternativet 'Underviser ikke i faget') (for de som svarte alt. 1 på spsm. 5)

	I svært høy grad	I høy grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Underviser ikke i faget
1 Norsk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2 Matematikk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3 KRL	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4 Naturfag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5 Engelsk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6 Andre språk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7 Samfunnsfag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8 Kunst og håndverk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9 Musikk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
10 Mat og helse	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11 Kroppsøving	☐	☐	☐	☐	☐	☐
12 Programfag til valg	☐	☐	☐	☐	☐	☐

- 40 I hvilken grad bruker du skolebiblioteket i de enkelte fag du underviser i? (Kryss av for alle fag, for de fag du ikke underviser i velger du alternativet 'Underviser ikke i faget') (for de som svarte alt. 2 på spsm. 5)

	I svært høy grad	I høy grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Underviser ikke i faget
1 Historie	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2 Geografi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3 Religion og etikk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4 Norsk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5 Engelsk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6 Andre språk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7 Matematikk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
8 Naturfag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
9 Samfunnsfag	☐	☐	☐	☐	☐	☐

10 Musikk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
11 Programfag	☐	☐	☐	☐	☐	☐

40a Du svarte at du bruker skolebiblioteket i din forberedelse av programfag. Vi ber deg derfor gå gjennom og fylle ut listen nedenfor etter i hvilken grad du bruker biblioteket i de programfag du underviser i. Vi ber om at du fyller ut for hver linje, også for de fag du ikke underviser i (krysser av for alternativet "underviser ikke i faget") (for de som svarte på alt. 11 på spsm. 40)

<i>i) Studieforberedende utdanningsprogram</i>	I svært høy grad	I høy grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Underviser ikke i faget
1 for realfag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2 for språkfag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3 for samfunnsfag og økonomi	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4 for formgivingsfag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
<i>ii) Utdanningsprogram for:</i>	I svært høy grad	I høy grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Underviser ikke i faget
1 musikk, dans og drama	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2 idrettsfag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
<i>iii) Ytkesfaglige utdanningsprogram:</i>	I svært høy grad	I høy grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt	Underviser ikke i faget
1 bygg og anleggsteknikk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
2 elektrofag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
3 medier og kommunikasjon	☐	☐	☐	☐	☐	☐
4 naturbruk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
5 restaurant- og matfag	☐	☐	☐	☐	☐	☐
6 design og håndverk	☐	☐	☐	☐	☐	☐
7 teknikk og industriell produksjon	☐	☐	☐	☐	☐	☐

41 Oppfordrer du elevene dine til å bruke skolebiblioteket (sett kryss ved alle aktuelle alternativer)

1. i ordinære skoletimer
2. i tema- og prosjektarbeid
3. i leksearbeidet

4. til lesing av faglitteratur
5. til lesing av skjønnlitteratur
6. for å øve opp leseferdighet
7. for å lære data/IT

42 Får dine elever tilbud om praktisk opplæring i å bruke bibliotekets ressurser?
1. Ja 2. Nei 3. Vet ikke

43 I hvilken grad inneholder opplæringen ett/flere av følgende elementer?

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt
1 Identifisere eget informasjonsbehov	☐	☐	☐	☐	☐
2 Søke etter informasjon (i kata- loger/databaser/oppslagsverk o.l)	☐	☐	☐	☐	☐
3 Vurdere den informasjon man finner frem til	☐	☐	☐	☐	☐
4 Velge ut relevant informasjon	☐	☐	☐	☐	☐
5 Nyttiggjøre seg og bruke i løsning av (arbeids-)oppgavene	☐	☐	☐	☐	☐

44 Hvem har ansvar for å veilede elevene når de bruker biblioteket i sitt læringsarbeid?
1. Bibliotekansvarlig
2. Ansaret er delt mellom bibliotekansvarlig og lærer
3. Lærere (som ikke er bibliotekansvarlig)
4. Elevene må for det meste greie seg på egen hånd

Elevene (spørsmålene her rettet til de som svarte alt. 4 på spsm. 7)

45 Hvor ofte besøker du skolebiblioteket? (I alt, enten det er til tema/prosjektarbeid, lekser, spill, Internett, kulturelle aktiviteter eller annet)
1. Flere ganger i uken
2. Cirka en gang i uken
3. Cirka en gang i måneden
4. Sjeldnere enn en gang i måneden

45a Du svarte at du besøker biblioteket minst en gang i måneden. I hvor stor grad er det da følgende aktiviteter du bruker tid på? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm 45)

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt
--	-------------------------	----------------	----------------	-----------------	-------------------------------

1 Skolearbeid	☐	☐	☐	☐	☐
2 Leksearbeid	☐	☐	☐	☐	☐
3 Lese bøker	☐	☐	☐	☐	☐
4 Lese aviser, blader o.l.	☐	☐	☐	☐	☐
5 Et sted å være, for eksempel i fri- minuttet eller mens jeg venter på bussen/toget	☐	☐	☐	☐	☐
6 Treffe venner	☐	☐	☐	☐	☐
7 Finne godt lesestoff	☐	☐	☐	☐	☐
8 Bruke kopimaskin, stiftmaskin e.l.	☐	☐	☐	☐	☐
9 Surfe på internett, lese/sende e- post, spille spill	☐	☐	☐	☐	☐

45b Hva bruker du biblioteket til i skolearbeidet? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm 45)

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt
1 Bruker arbeidsplassene i biblioteket til å lese pensumbøker (de bøkene du må lese)	☐	☐	☐	☐	☐
2 Bruker biblioteket til å finne litteratur i tillegg til det du må lese (tillegglitteratur)	☐	☐	☐	☐	☐
3 Bruker datautstyret til å skrive oppgaver	☐	☐	☐	☐	☐
4 Bruker data/Internett til å finne informasjon/opplysninger	☐	☐	☐	☐	☐
5 Bruker oppslagsverk/leksikon/ordbøker	☐	☐	☐	☐	☐
6 Slår opp i bibliotek katalogen	☐	☐	☐	☐	☐

45c Du svarte at du sjelden bruker skolebiblioteket. Kan du for hver av påstandene nedenfor angi i hvilken grad du er enig i at de forklarer at du sjelden bruker biblioteket. Sett et kryss på hver linje (for de som svarte alt. 4 på spsm 45)

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt
1 Skolebiblioteket har for kort åpningstid	☐	☐	☐	☐	☐
2 Trenger det ikke for skolearbeidet	☐	☐	☐	☐	☐
3 Finner den info jeg trenger	☐	☐	☐	☐	☐

hjemme eller andre steder					
4 Liker ikke å lese	☐	☐	☐	☐	☐
5 Liker ikke å bruke data	☐	☐	☐	☐	☐
6 Det er ikke noe hyggelig der	☐	☐	☐	☐	☐
7 Det er for tungvint å komme dit	☐	☐	☐	☐	☐
8 Lite trivelige lokaler/rom	☐	☐	☐	☐	☐
9 Finner ikke noe jeg har bruk for	☐	☐	☐	☐	☐
10 Der er ingen hjelp å få	☐	☐	☐	☐	☐
11 Trenger ikke stille arbeidsplass	☐	☐	☐	☐	☐
12 Treffer ingen av vennene mine der	☐	☐	☐	☐	☐
13 Har ikke tid til å gå dit	☐	☐	☐	☐	☐
14 For lite utvalg i bøker og blader	☐	☐	☐	☐	☐
15 Vanskelig å finne frem til det jeg trenger	☐	☐	☐	☐	☐
16 Læreren tar oss aldri med/ber oss aldri bruke det i timene	☐	☐	☐	☐	☐
17 Det er mye bedre å bruke folkebiblioteket	☐	☐	☐	☐	☐
18 Annet, angi hva	☐	☐	☐	☐	☐

45d Andre viktige grunner til at du ikke bruker biblioteket? (for de som svarte alt. 18 på spsm. 45c)

46 Ber du bibliotekaren om hjelp til å finne det du er ute etter på biblioteket?

1. I svært stor grad
2. I stor grad
3. I noen grad
4. I liten grad
5. Ikke i det hele tatt

47 Hvordan har du brukt skolebibliotekaren når du har hatt behov for hjelp/rettledning?

1. Har vist meg hvor ting er plassert (på hyllene)
2. Har bedt bibliotekaren om å finne stoff om spesielle emner
3. Har fått hjelp til selv å finne fram stoff om spesielle emner
4. Har fått hjelp til lekser og til løsning av oppgaver
5. Har pratet med bibliotekaren om 'litt av hvert'

Spørsmål til alle:

48 Hvordan er skolebiblioteket integrert i skolens fysiske miljø? (for de som svarte alt. 1 eller 2 på spsm. 7)

1. Skolebiblioteket har egne lokaler
 2. Skolebiblioteket holder til i lokaler som også brukes til klasserom
 3. Skolebiblioteket er integrert i skolens fellesarealer
 4. Skolebiblioteket ligger utenfor skolen (kombinasjonsbibliotek med folkebiblioteket e.l.)
 5. Andre løsninger
- 49 Hvor lenge holder skolebiblioteket åpent? (for de som svarte alt. 1 eller 2 på spsm. 7)
1. Skolebiblioteket har begrensa åpningstid
 2. Skolebiblioteket holder åpent hele skoledagen
 3. Skolebiblioteket holder åpent hele skolens åpningstid (så lenge bygningen er åpen)
- 49a Om åpningstiden er begrenset, hvor mange timer per uke er skolebiblioteket tilgjengelig? (for de som svarte alt. 1 på spsm. 49)
-
- 50 Hva bruker elevene Internett til ved skolebiblioteket? (Kryss av for alle aktuelle alternativer) (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7)
1. Skolebiblioteket er ikke koblet til Internett
 2. Generell informasjonssinnhenting
 3. Søking i bibliotekskataloger, artikler, oppslagsverk og lignende
 4. Tema-/prosjektarbeid
 5. Privat informasjonssøking
 6. 'Fritidsbruk' (spill, surfing, chat, m.m.)
 7. Sende/motta e-post
 8. Lage egne vev-sider (web-sider)
 9. Annet
- 50a Hva annet bruker elevene Internett ved biblioteket til? (for de som svarte alt. 9 på spsm. 50)
-
- 51 Hva bruker du Internett til ved skolebiblioteket? (for de som svarte alt. 4 på spsm. 7)
1. Skolebiblioteket er ikke koblet til Internett
 2. Finne informasjon til skolearbeidet
 3. Tema-/prosjektarbeid
 4. Fordypning i enkelte fag
 5. Søking i bibliotekskataloger, artikler, oppslagsverk og lignende
 6. Finne ut noe for privat bruk
 7. Lage egne vev-sider (web-sider)
 8. 'Fritidsbruk' (spill, surfing, chat, e-post)
 9. Annet
- 52 Tenk deg at du skal finne informasjon til en konkret prosjektoppgave. Hvilke av følgende kilder vil du først bruke? (for de som svarte alt. 4 på spsm. 7)
1. Bibliotekets kataloger

2. `Skolenettet.no` eller andre lignende web-portaler
3. `Google` eller lignende søkeverktøy
4. Oppslagsverk, leksikon eller andre trykte kilder
5. Få hjelp av en voksen person som vet mye om temaet
6. Få hjelp av medelever

53 Har man på din skole gjort noe for å sikre at elevene finner kvalitetssikret informasjon på nettet? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7)

1. Har utarbeidet egne, kvalitetssikra lenkesamlinger
2. Lærer elevene kildekritikk
3. Andre tiltak
4. Ingen spesielle tiltak

53a Hva annet har dere gjort ved deres skole? (for de som svarte alt. 3 på spsm. 53)

54 Hvor mange PC'er med Internetttilgang er tilgjengelig for elevene ved skolebiblioteket? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7)

55 Er skolebibliotekets katalog tilgjengelig på Internett? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7)

1. Ja 2. Nei 3. Vet ikke

56 I hvilken grad er du enig i følgende påstander om skolebiblioteket på din skole? Kryss av på hver linje for det av vurderingsalternativene som best stemmer overens med ditt syn. (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7)

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad
1 Skolebiblioteklokalene er innbydende og tiltalende	☐	☐	☐	☐	☐
2 Skolebiblioteklokalene er funksjonelle	☐	☐	☐	☐	☐
3 Skolebiblioteklokalene er for små til å kunne brukes til gruppearbeid	☐	☐	☐	☐	☐
4 Skolebiblioteket har nok lese-/arbeidsplasser for enkeltelever	☐	☐	☐	☐	☐
5 Skolebiblioteket ligger sentralt plassert i skolebygningen	☐	☐	☐	☐	☐
6 Skolebiblioteket har en sentral posisjon i skolens læringsmiljø	☐	☐	☐	☐	☐

57 I hvilken grad er du enig i følgende påstander om skolebiblioteket på din skole? Kryss av på hver linje for det av vurderingsalternativene som best stemmer overens med ditt syn. (for de som svarte alt. 4 på spsm. 7)

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad
1 Skolebiblioteklokalene er hyggelige	☐	☐	☐	☐	☐
2 Det er for dårlig plass til å ha gruppearbeid på skolebiblioteket	☐	☐	☐	☐	☐
3 Det er nok arbeidsplasser for enkeltelever på skolebiblioteket	☐	☐	☐	☐	☐
4 Skolebiblioteket er sentralt plassert i skolebygningen	☐	☐	☐	☐	☐
5 Skolebiblioteket ligger sentralt plassert i skolebygningen	☐	☐	☐	☐	☐
6 Skolebiblioteket utgjør en viktig del av undervisningen	☐	☐	☐	☐	☐

- 58 I hvilken grad mener du at følgende påstander passer for skolebibliotekfunksjonen ved deres skole? Kryss av på hver linje for det alternativ som best stemmer overens med ditt syn. (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7)

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt
1 Skolebiblioteket har en sentral plass i skolens opplæring	☐	☐	☐	☐	☐
2 Skolebiblioteket fungerer som senter for skolens kulturelle aktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐
3 Skolebiblioteket fungerer som et informasjonssenter for elevene	☐	☐	☐	☐	☐
4 Skolebiblioteket stimulerer elevene til å lære å innhente informasjon selv (f.eks. i forbindelse med tema- og prosjektarbeid)	☐	☐	☐	☐	☐
5 Skolebiblioteket bidrar til å fremme leseglede og stimulere til fritidslesning blant elevene	☐	☐	☐	☐	☐
6 Skolebiblioteket har en viktig rolle i forhold til tilpasset opplæring for grupper og enkeltelever	☐	☐	☐	☐	☐

- 59 Disse temaene er trukket frem som sentrale for videre utvikling av skolebiblioteket. Kan du gradere dem etter hvordan du vurderer viktigheten når det gjelder deres skole og deres skolebibliotek? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7)

I svært I stor I noen I liten Ikke i

	stor grad	grad	grad	grad	det hele tatt
1 Utvikle skolebiblioteket som læringssenter/læringsarena	☐	☐	☐	☐	☐
2 Utvikle skolebiblioteket som senter for kulturelle aktiviteter	☐	☐	☐	☐	☐
3 Utvikle skolebiblioteket som informasjonssenter for elevene	☐	☐	☐	☐	☐
4 Utvikle skolebibliotekets rolle m.h.t. tilpasset opplæring	☐	☐	☐	☐	☐
5 Utvikle skolebibliotekets rolle m.o.t. leseglede og fritidslesning	☐	☐	☐	☐	☐

60 I hvilken grad ligger følgende oppgaver til funksjonen som skolebibliotekansvarlig (ta utgangspunkt i din egen skole i dagens situasjon)? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7)

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt
1 Administrere og organisere skolebiblioteket	☐	☐	☐	☐	☐
2 Bok og medievalg	☐	☐	☐	☐	☐
3 Drive veiledning i bruk av informasjonskilder	☐	☐	☐	☐	☐
4 Drive litteraturformidling og stimulering av leselyst	☐	☐	☐	☐	☐
5 Samarbeide med lærerne om å bruke biblioteket som læringsarena	☐	☐	☐	☐	☐
6 Være deltaker i undervisning og pedagogiske team	☐	☐	☐	☐	☐

60a Hvordan syns du de ulike funksjonene er vektlagt (slik det er i dag)? (for de som svarte alt. 1 eller 2 på spsm. 7)

	Er lagt svært mye vekt på	Er lagt mye vekt på	Er lagt passe vekt på	Er lagt lite vekt på	Er lagt svært lite vekt på
1 Administrere og organisere skolebiblioteket	☐	☐	☐	☐	☐
2 Bok og medievalg	☐	☐	☐	☐	☐
3 Drive veiledning i bruk av informasjonskilder	☐	☐	☐	☐	☐
4 Drive litteraturformidling og stimulering av leselyst	☐	☐	☐	☐	☐

5	Samarbeide med lærerne om å bruke biblioteket som læringsarena	☐	☐	☐	☐	☐
6	Være deltaker i undervisning og pedagogiske team	☐	☐	☐	☐	☐
- 61 Hvilke oppgaver mener du bør være viktige for skolebibliotekaren?)? (for de som svarte alt. 3 på spsm. 7)
	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	Ikke i det hele tatt
1	☐	☐	☐	☐	☐
2	☐	☐	☐	☐	☐
3	☐	☐	☐	☐	☐
4	☐	☐	☐	☐	☐
5	☐	☐	☐	☐	☐
6	☐	☐	☐	☐	☐
- 62 Hvor mange timer i uken er skolebiblioteket bemannet? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7)
-
- 63 Hvilke læremidler omfatter bibliotekets samling? (Kryss av for alle aktuelle svaralternativ) (for de som svarte alt. 1 eller 2 på spsm. 7)
1	Oppslagsverk	☐
2	Fagbøker	☐
3	Skjønnlitteratur	☐
4	Musikk	☐
5	Lydbøker	☐
6	Videoer	☐
7	DVD/CD-ROM	☐
8	Bildemateriell	☐
9	Klipparkiv	☐
10	Undervisningsopplegg	☐
11	Spill	☐
12	Elevarbeider	☐

- 64 Hvordan vil du karakterisere skolebibliotekets tilbud innen de følgende kategorier?
(for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7)
	Svært godt	Godt	Tilfreds stillende	Dårlig	Svært dårlig
1 Fagbøker	☐	☐	☐	☐	☐
2 Skjønnlitteratur	☐	☐	☐	☐	☐
3 Lettlestbøker	☐	☐	☐	☐	☐
4 Lydbøker	☐	☐	☐	☐	☐
5 Videoer	☐	☐	☐	☐	☐
6 DVD og CD-ROM	☐	☐	☐	☐	☐
7 Aviser	☐	☐	☐	☐	☐
8 Tidsskrifter	☐	☐	☐	☐	☐
9 Oppslagsverker	☐	☐	☐	☐	☐

- 65 Hvordan vil du karakterisere skolebibliotekets tilbud til elevene innen de følgende fagområdene? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7 og alt. 1 på spsm. 5)
	Svært godt	Godt	Tilfreds stillende	Dårlig	Svært dårlig
1 Norsk	☐	☐	☐	☐	☐
2 Matematikk	☐	☐	☐	☐	☐
3 KRL	☐	☐	☐	☐	☐
4 Naturfag	☐	☐	☐	☐	☐
5 Engelsk	☐	☐	☐	☐	☐
6 Andre språk	☐	☐	☐	☐	☐
7 Samfunnsfag	☐	☐	☐	☐	☐
8 Kunst og håndverk	☐	☐	☐	☐	☐
9 Musikk	☐	☐	☐	☐	☐
10 Mat og helse	☐	☐	☐	☐	☐
11 Kroppsøving	☐	☐	☐	☐	☐
12 Programfag til valg	☐	☐	☐	☐	☐

- 66 Hvordan vil du karakterisere skolebibliotekets tilbud til elevene innen de følgende fagområdene? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7 og alt. 2 på spsm. 5)
	Svært godt	Godt	Tilfreds stillende	Dårlig	Svært dårlig
1 Historie	☐	☐	☐	☐	☐
2 Geografi	☐	☐	☐	☐	☐
3 Religion og etikk	☐	☐	☐	☐	☐
4 Norsk	☐	☐	☐	☐	☐
5 Engelsk	☐	☐	☐	☐	☐
6 Andre språk	☐	☐	☐	☐	☐
7 Matematikk	☐	☐	☐	☐	☐
8 Naturfag	☐	☐	☐	☐	☐

	9 Samfunnsfag	☐	☐	☐	☐	☐
	10 Musikk	☐	☐	☐	☐	☐
	11 Programfag	☐	☐	☐	☐	☐
66a	Spesifisering av programfag (for de som svarte på alt. 11 på spsm. 66)					
		Svært godt	Godt	Tilfreds stillende	Dårlig	Svært dårlig
	1 Programområde for realfag	☐	☐	☐	☐	☐
	2 Programområde for språkfag	☐	☐	☐	☐	☐
	3 Programområde for samfunnsfag og økonomi	☐	☐	☐	☐	☐
	4 Programområde for formgivingsfag	☐	☐	☐	☐	☐
	5 Utdanningsprogram for musikk, dans og drama	☐	☐	☐	☐	☐
	6 Utdanningsprogram for idrettsfag	☐	☐	☐	☐	☐
	7 Yrkesfaglig utdanningsprogram for bygg og anleggsteknikk	☐	☐	☐	☐	☐
	8 Yrkesfaglig utdanningsprogram for elektrofag	☐	☐	☐	☐	☐
	9 Yrkesfaglig utdanningsprogram for helse- og sosialfag	☐	☐	☐	☐	☐
	10 Yrkesfaglig utdanningsprogram for medier og kommunikasjon	☐	☐	☐	☐	☐
	11 Yrkesfaglig utdanningsprogram for naturbruk	☐	☐	☐	☐	☐
	12 Yrkesfaglig utdanningsprogram for restaurant- og matfag	☐	☐	☐	☐	☐
	13 Yrkesfaglig utdanningsprogram for service og samferdsel	☐	☐	☐	☐	☐
	14 Yrkesfaglig utdanningsprogram for design og håndverk	☐	☐	☐	☐	☐
	15 Yrkesfaglig utdanningsprogram for teknikk og industriell produksjon	☐	☐	☐	☐	☐
67	Får elevene tilbud om opplæring i bruk av skolebiblioteket? (for de som svarte alt. 1 eller 2 på spsm. 7)					
	1. Ja, det inngår som en integrert og systematisk del av opplæringen					
	2. Ja, det avholdes egne bibliotekkurs for elevene					
	3. Ja, men på mer tilfeldig grunnlag					
	4. Nei					
67a	Hvem er ansvarlig for denne opplæringen? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm 67)					
	1. Skolebibliotekansvarlig					

2. Klasselærer - som ikke er bibliotekansvarlig
3. Eksterne krefter (Folkebiblioteket/barnebibliotekaren e.l.)
4. Ingen fast ordning for dette

68 Tema-/prosjektarbeid og tverrfaglige emner er vektlagt i læreplanen. I hvilken grad vil du si at brukeropplæringen er en ressurs for denne type arbeid? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7)

1. I svært stor grad
2. I stor grad
3. I noen grad
4. I liten grad
5. I svært liten grad

68a Hva inneholder denne brukeropplæringen? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm 67)

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad
1 Identifisere behov	☐	☐	☐	☐	☐
2 Finne informasjon	☐	☐	☐	☐	☐
3 Velge ut informasjon	☐	☐	☐	☐	☐
4 Vurdere kvalitet og egnethet	☐	☐	☐	☐	☐
5 Hvordan ta informasjonen aktivt i bruk	☐	☐	☐	☐	☐

69 Kunnskapsløftet bygger bl.a. på prinsippet om å prioritere utvikling av elevenes og lærerlingenes grunnleggende ferdigheter. I hvilken grad mener du at opplæring og veiledning i bruk av biblioteket kan bidra til dette? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7)

	I svært stor grad	I stor grad	I noen grad	I liten grad	I svært liten grad
1 å kunne uttrykke seg muntlig	☐	☐	☐	☐	☐
2 å kunne lese	☐	☐	☐	☐	☐
3 å kunne regne	☐	☐	☐	☐	☐
4 å kunne uttrykke seg skriftlig	☐	☐	☐	☐	☐
5 å kunne bruke digitale media	☐	☐	☐	☐	☐

70 I hvilken grad vil du si at skolebiblioteket i dag er en medspiller i å utvikle de grunnleggende ferdighetene? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7)

1. Biblioteket er en sentral medspiller
2. Biblioteket er i noen grad en medspiller
3. Biblioteket er i liten grad en medspiller
4. Biblioteket er ikke en medspiller

- 71 Er skolebibliotekets virksomhet integrert i skolens planarbeid? (for de som svarte alt. 1, 2 eller 3 på spsm. 7)
1. Ja 2. Nei 3. Vet ikke
- 71a Deltar skolebibliotekansvarlig i planarbeidet som representant for skolebiblioteket? (for de som svarte alt. 1 på spsm 71)
1. Ja, alltid 2. Ja, av og til 3. Nei 4. Vet ikke
- 71b Dersom den skolebibliotekansvarlige ikke deltar i planarbeidet, hva er årsakene til dette? (for de som svarte alt. 2 på spsm 71)
1. Tidsressursen strekker ikke til
2. De faglige forutsetninger foreligger ikke
3. Det pedagogiske personalet ønsker ikke at skolebibliotekansvarlig skal delta
4. Skolebibliotekansvarlig ønsker ikke å delta
5. Skolen ser ikke på slik deltagelse som viktig
6. Andre grunner
- 71c Andre grunner til at skolebibliotekansvarlig ikke deltar i planarbeidet? (for de som svarte alt. 6 på spsm 71b)
-
- 72 Har skolebiblioteket et organisert samarbeid med folkebiblioteket i kommunen? (for de som svarte alt. 1 eller 2 på spsm. 7)
1. Ja, i form av formell, skriftlig avtale
2. Ja, i form av løpende, uformelt samarbeid
3. Nei, men det foreligger planer for å etablere organisert samarbeid
4. Nei, og det foreligger heller ikke planer for samarbeid
- 72a Hva omfatter dette samarbeidet? (Kryss av i alle relevante felt) (for de som svarte alt. 1 eller 2 på spsm. 72)
1. Sirkulasjon av bøker
2. Lån av bøker
3. Sirkulasjon av andre læremidler
4. Lån av andre læremidler
5. Felles innkjøp av bøker
6. Felles innkjøp av andre læremidler
7. Katalogisering/klassifikasjon
8. Felles katalog
9. Rettledning m.o.t. bok- og medievalg i relasjon til fagplaner
10. Tilgang til IT-utstyr og programvare
11. Tilgang til nettjenester for elevene
12. Opplæring i bibliotekbruk
13. Forfatterbesøk
14. Andre kulturelle tiltak
15. Felles bokmøte
16. Bokorientering for elevene
17. Andre lesestimuleringstiltak

- 73 Har skolebiblioteket samarbeid med andre skolebibliotek i kommunen? (for de som svarte alt. 1 eller 2 på spsm. 7)
1. Ja 2. Nei
- 73a Hva omfatter dette samarbeidet? (Kryss av i alle relevante felt) (for de som svarte alt. 1 på spsm. 73)
1. Sirkulasjon av bøker
 2. Lån av bøker
 3. Sirkulasjon av andre læremidler
 4. Lån av andre læremidler
 5. Felles innkjøp av bøker
 6. Felles innkjøp av andre læremidler
 7. Katalogisering/klassifikasjon
 8. Felles katalog
 9. Rettledning m.o.t. bok- og medievalg i relasjon til fagplaner
 10. Tilgang til IT-utstyr og programvare
 11. Tilgang til nettjenester for elevene
 12. Opplæring i bibliotekbruk
 13. Forfatterbesøk
 14. Andre kulturelle tiltak
 15. Felles bokmøte
 16. Bokorientering for elevene
 17. Andre lesestimuleringstiltak
- 74 Har skolebiblioteket samarbeid med andre skolebibliotek i fylket? (for de som svarte alt. 1 eller 2 på spsm. 7)
1. Ja 2. Nei
- 74a Hva omfatter dette samarbeidet? (Kryss av i alle relevante felt)) (for de som svarte alt. 1 på spsm. 74)
1. Sirkulasjon av bøker
 2. Lån av bøker
 3. Sirkulasjon av andre læremidler
 4. Lån av andre læremidler
 5. Felles innkjøp av bøker
 6. Felles innkjøp av andre læremidler
 7. Katalogisering/klassifikasjon
 8. Felles katalog
 9. Rettledning m.o.t. bok- og medievalg i relasjon til fagplaner
 10. Tilgang til IT-utstyr og programvare
 11. Tilgang til nettjenester for elevene
 12. Opplæring i bibliotekbruk
 13. Forfatterbesøk
 14. Andre kulturelle tiltak
 15. Felles bokmøte
 16. Bokorientering for elevene

17. Andre lesestimuleringstiltak

22. Vedlegg 2. Intervjuguidar

INTERVJUGUIDE – ELEVER

Takk for at du kan stille opp til denne samtalen. Vi skal nå snakke litt om skolebiblioteket – hva det betyr for deg som elev ved skolen i skolearbeid og fritid, hvordan du bruker det osv.

1. Først vil jeg at du skal prøve å tenke på hva som først og fremst kjennetegner skolebiblioteket ved denne skolen. Hvilke ord vil du bruke for å beskrive det du syns kjennetegner biblioteket og dets rolle? (GI ELEVEN LITT TENKETID, BE HUN ELLER HAN SKRIVE NED NOEN STIKKORD OG DERETTER BESKRIVE)
2. I forbindelse med tilegnelse av ny kunnskap og læring kan forskjellige personer være viktige for en elev. Kan du si litt om hvilke personer du opplever som spesielt betydningsfulle for deg og din læring?
3. Bruker du skolebiblioteket her ved skolen? HVIS ELEVEN SVARER JA: Kan du si litt om måten du bruker det på – hvor ofte, til hva osv? HVIS ELEVEN SVARER NEI: Kan du si litt om hvorfor du ikke bruker biblioteket?
4. Som elev har du forskjellige arbeidsoppgaver – lekser, prosjektarbeid, forberedelse til eksamener og prøver osv. Kan du si litt om hvilken rolle biblioteket spiller for deg i forhold til disse ulike oppgavene? (PROBE: HVA MED LEKESELESING? HVA MED PROSJEKTOPPGAVER OSV)
5. Pleier du å be skolebibliotekaren om hjelp når du bruker biblioteket. Hvis ja: på hvilken måte bruker du bibliotekaren som veileder? Hvis nei: Hvorfor ikke?
6. Du kan bruke biblioteket på mange måter: du kan bruke det i skolearbeidet, du kan finne fritidslesning der, du kan bruke det som en møteplass der du er sammen med venner og medelever i friminutt osv. Kan du si litt om disse ulike måtene å bruke biblioteket på for ditt vedkommende? Hva er den viktigste bruksmåten for deg – bruk knyttet til skolearbeid, fritidsbruk, biblioteket som møteplass?
7. Biblioteket tilbyr mange typer av lesestoff – bøker, tidsskrifter, aviser osv. I tillegg kan du bruke datamaskiner, søke på Internettet, sjekke og sende e-post osv. Hvordan bruker du de ulike tilbudene i biblioteket? (PROBE: HVA MED BØKER TIL UNDERVISNINGEN? HVA MED SKJØNNLITTERATUR? HVA MED AVISLESING? HVA MED INTERNETTET OSV).

8. Bruker du folkebiblioteket i kommunen/byen/bydelen også? Kan du si litt om forholdet mellom måten du bruker skolebiblioteket og måten du bruker folkebiblioteket på?
9. Synes du at du har noen innflytelse på hvordan tilbudet i skolebiblioteket utformes?
10. Hvis du skal peke på noe som er særlig bra ved dette biblioteket – hva vil du da framheve?
11. Hvis du skal peke på noe som er dårlig ved dette biblioteket – hva vil du da framheve?
12. Opplever du at lærerne oppmunttrer til bruk av skolebiblioteket?
13. Hvordan opplever du som elev at lærerne på skolen trekker biblioteket inn i undervisningen?
14. Er det andre ting du gjerne vil si om skolebiblioteket som vi ikke har vært inne på i samtalen til nå?

INTERVJUGUIDE – LÆRERE

Takk for at du kan stille opp til denne samtalen. Vi skal nå snakke litt om skolebiblioteket – hva det betyr for deg som lærer ved denne skolen, hvordan du trekker det inn i din pedagogiske virksomhet, hvordan du bruker det i dine egne faglige forberedelser osv.

1. Aller først: Hvilke fag er det du underviser i?
2. Nå vil jeg at du skal prøve å tenke på hva som først og fremst kjennetegner skolebiblioteket ved denne skolen. Hvilke ord vil du bruke for å beskrive det du syns kjennetegner biblioteket og dets rolle? (GI LÆREREN LITT TENKETID, BE HUN ELLER HAN SKRIVE NED NOEN STIKKORD OG DERETTER BESKRIVE)
3. Vil du si at du bruker biblioteket aktivt i din egen undervisning? Kan du eventuelt si litt om hvordan du bruker biblioteket/hvorfor du ikke bruker det?
4. Som lærer kan du bruke biblioteket på ulike måter: du kan bruke det til å forberede egen undervisning, holde deg faglig oppdatert osv og du kan legge opp til at elevene skal bruke det. Kan du si litt om de ulike måtene du bruker biblioteket på?
5. Kan du beskrive den rollen biblioteket spiller i undervisningen og i elevenes læring i det faget/de fagene du underviser i? Dersom du underviser i flere fag – vil du si at det er forskjell mellom den rollen biblioteket spiller i de ulike fagene? Kan du eventuelt si litt om disse forskjellene?
6. I læringsarbeidet skal elevene utføre ulike oppgaver – lekser, prosjektarbeid, andre skriftlige arbeider, forberedelse til eksamener og prøver, generell forberedelse til undervisningen osv. Kan du si litt om og eventuelt på hvilken måte du prøver å trekke inn biblioteket i forhold til disse ulike oppgavene.
7. Skolen skal formidle konkrete kunnskaper til elevene i de ulike fagene, samtidig skal du som lærer formidle holdninger og verdier, lære elevene gode læringsstrategier osv. Hvilken rolle synes du biblioteket bør spille i forhold til slike ulike læringsmål?
8. Skolen skal utvikle elevenes evne til på selvstendig vis å finne fram til, vurdere og bruke informasjon. Hvordan trekkes dette inn i din undervisning? Spiller biblioteket noen rolle i den forbindelse?
9. Hva er din forståelse av begrepet informasjonskompetanse?
10. I hvilken grad og på hvilken måte opplever du at skolebiblioteket og dets tilbud ved denne skolen er integrert i den øvrige pedagogiske virksomheten?
11. Opplever du biblioteket ved denne skolen som en ressurs i undervisningen? Hvordan vil du eventuelt beskrive biblioteket som en ressurs i undervisningen og i hvilken grad vil du si at bibliotekets potensial som en ressurs utnyttes?

12. Hva må gjøres for å utnytte biblioteket som pedagogisk ressurs bedre? Må det gjøres noe med kompetansen hos lærerne? Eventuelt hva? Må det gjøres noe med kompetansen hos bibliotekaren? Eventuelt hva? Må det gjøres noe med holdningene hos lærerpersonale og bibliotekar? Eventuelt hva? Må det gjøres noe med ressursene som tildeles skolebiblioteket – personalressurser, litteratur, IKT, åpningstid, lokaler?
13. Dersom du mener det må settes inn ressurser på flere felt men det er budsjettmessig mulig bare å satse på ett eller to – hvilke felt mener du en først og fremst burde satse på for å utvikle biblioteket?
14. Jeg vil gjerne at du forteller litt om samarbeidet mellom deg som lærer og bibliotekaren? Hvordan fungerer det? Hva er sterke og svake sider? Hva kan forbedres? Får du som lærer mulighet til å delta i planarbeid som berører biblioteket?
15. Læringssituasjonen for ulike elevgrupper kan variere. Det kan for eksempel være forskjeller mellom norskspråklige og innvandrergupper, mellom gutter og jenter osv. Er det noen forskjeller i den rollen biblioteket kan og bør spille i forhold til ulike grupperes læringssituasjon – eventuelt hva slags forskjeller?
16. Trekker du også det kommunale folkebiblioteket inn i undervisningen din, eventuelt på hva slags måte?
17. Er skolebiblioteket og skolebibliotekaren trukket inn i arbeidet med Den kulturelle skolesekken her ved denne skolen, eventuelt på hvilken måte? Hvis ikke, kan du si litt om årsakene til det?
18. Kunnskapsløftet legger vekt på at elevene skal tilegne seg de grunnleggende ferdighetene: å kunne uttrykke seg muntlig, å kunne lese, å kunne regne, å kunne skrive, å kunne bruke digitale verktøy. Mener du at dette er områder der skolebiblioteket kan ha noen betydning? I så fall, på hvilken måte?
19. Hvis du skal peke på noe som er særlig bra ved dette biblioteket – hva vil du da framheve?
20. Hvis du skal peke på noe som er dårlig ved dette biblioteket – hva vil du da framheve?
21. Hva ser du som viktige utfordringer for skolebiblioteket og skolebibliotekaren i årene som kommer? Hva mener du må til for å møte disse utfordringene?
22. Er det andre ting du gjerne vil si om skolebiblioteket som vi ikke har vært inne på i samtalen til nå?

INTERVJUGUIDE BIBLIOTEKAR

1. Aller først vil jeg at du skal prøve å tenke på hva som først og fremst kjennetegner skolebibliotekets rolle ved denne skolen. Hvilke ord vil du bruke for å beskrive det du synes kjennetegner bibliotekets rolle ved skolen. (GI BIBLIOTEKAREN LITT TENKETID, BE HUN ELLER HAN SKRIVE NED NOEN STIKKORD OG DERETTER BESKRIVE).
2. Kan du si litt om hvordan du stort sett opplever måten lærerne trekker biblioteket inn i undervisningen på ved denne skolen?
3. Opplever du forskjeller mellom måten ulike lærere trekker biblioteket inn i undervisningen på? Hva består disse forskjellene i og hva vil du si at de skyldes? Er de for eksempel knyttet til ulikt syn på læring og undervisningsmetoder, eventuelt på hvilken måte, varierer de mellom ulike fag, eventuelt på hvilken måte?
4. I læringsarbeidet skal elevene utføre ulike oppgaver – lekser, prosjektarbeid, stiler, forberedelse til eksamener og prøver. Kan du si litt om hvordan du opplever at elevene bruker biblioteket i forhold til disse ulike oppgavene?
5. Elevene kan bruke biblioteket på ulike måter: de kan bruke det i skolearbeidet, de kan finne fritidslesing der, de kan bruke det som en møteplass i friminutt og fritimer m.v. Kan du si litt om hvordan du opplever elevenes bruk av biblioteket langs slike dimensjoner? Hva er den viktigste bruksmåten – bruk knyttet til skolearbeidet, fritidsbruk, biblioteket som møteplass?
6. Skolen skal utvikle elevenes evne til på selvstendig vis å finne fram til, vurdere og bruke informasjon. Hvordan opplever du at slike ferdigheter inngår i undervisningen her ved skolen? I hvilken grad og hvordan trekkes biblioteket inn i forbindelse med slik undervisning?
7. Hva er din forståelse av begrepet informasjonskompetanse?
8. I hvilken grad og på hvilken måte opplever du at skolebiblioteket og dets tilbud ved denne skolen er integrert i den pedagogiske virksomheten?
9. I hvilken grad og på hvilken måte opplever du at man ved denne skolen ser på biblioteket som en ressurs i undervisningen? I hvilken grad vil du si at bibliotekets potensial som en ressurs utnyttes?
10. Hva må gjøres for å utnytte biblioteket som pedagogisk ressurs bedre? Må det gjøres noe med kompetansen hos lærerne? Eventuelt hva? Må det gjøres noe med kompetansen hos bibliotekaren? Eventuelt hva? Må det gjøres noe med holdningene hos lærerpersonale og bibliotekar? Eventuelt hva? Må det gjøres noe med ressursene som tildeles skolebiblioteket – personalressurser, litteratur, IKT, åpningstid, lokaler?

11. Dersom du mener det må settes inn ressurser på flere felt men det er budsjettmessig mulig bare å satse på ett eller to – hvilke felt mener du en først og fremst burde satse på for å utvikle biblioteket?
12. Jeg vil gjerne at du forteller litt om samarbeidet mellom bibliotekar og lærerkollegium her på skolen slik du opplever det? Hvordan fungerer det? Hva er sterke og svake sider? Hva kan forbedres? (BE OGSÅ RESPONDENTEN TA OPP I HVILKEN GRAD HUN/HAN FÅR DELTA I PEDAGOGISK PLANLEGGINGSARBEID)
13. Hvem eller hva er det som har betydning for utformingen av bibliotekarrollen her ved denne skolen?
14. Læringssituasjonen for ulike elevgrupper kan variere. Det kan for eksempel være forskjeller mellom norskspråklige og fremmedspråklige, mellom gutter og jenter osv. Opplever du at det er forskjeller mellom måten ulike elevgrupper bruker biblioteket på? Er det noen forskjeller i den rollen biblioteket kan og bør spille i forhold til ulike grupperes læringssituasjon – eventuelt hva slags forskjeller?
15. Hvordan vil du definere/beskrive din rolle som veileder i forhold til elevene?
16. Samarbeider skolebiblioteket og folkebiblioteket i kommunen/bydelen – eventuelt på hvilken måte?
17. Er skolebiblioteket og skolebibliotekaren trukket inn i arbeidet med Den kulturelle skolesekken her ved denne skolen, eventuelt på hvilken måte? Hvis ikke, kan du si litt om årsakene til det?
18. Kunnskapsløftet legger vekt på at elevene skal tilegne seg de grunnleggende ferdighetene: å kunne uttrykke seg muntlig, å kunne lese, å kunne regne, å kunne skrive, å kunne bruke digitale verktøy. Mener du at dette er områder der skolebiblioteket kan ha noen betydning? I så fall, på hvilken måte?
19. Hvis du skal peke på noe som er særlig bra ved dette biblioteket – hva vil du da framheve?
20. Hvis du skal peke på noe som er dårlig ved dette biblioteket – hva vil du da framheve?
21. Hva ser du som viktige utfordringer for skolebiblioteket og skolebibliotekaren i årene som kommer? Hva mener du må til for å møte disse utfordringene?
22. Er det andre ting du gjerne vil si om skolebiblioteket som vi ikke har vært inne på i samtalen til nå?

INTERVJUGUIDE – SKOLELEDERE/REKTORER

Takk for at du kan stille opp til denne samtalen. Vi skal nå snakke litt om skolebiblioteket – hvordan du som skoleleder ser på biblioteket og dets plass i denne skolens pedagogiske virksomhet.

17. Nå vil jeg at du skal prøve å tenke på hva som først og fremst kjennetegner skolebiblioteket ved denne skolen. Hvilke ord vil du bruke for å beskrive det du syns kjennetegner biblioteket og dets rolle? (GI REKTOR LITT TENKETID, BE HUN ELLER HAN SKRIVE NED NOEN STIKKORD OG DERETTER BESKRIVE)
18. Skolen skal utvikle elevenes evne til på selvstendig vis å finne fram til, vurdere og bruke informasjon. Hvordan bør etter din vurdering som rektor biblioteket trekkes inn i denne forbindelse? Hva bør være skolebibliotekets rolle i forhold til et slik læringsmål?
19. Hva er din forståelse av begrepet informasjonskompetanse?
20. I hvilken grad og på hvilken måte vil du som rektor si at skolebiblioteket og dets tilbud ved denne skolen er integrert i den øvrige pedagogiske virksomheten?
21. Ser du som rektor biblioteket ved denne skolen som en ressurs i undervisningen? Hvordan vil du eventuelt beskrive biblioteket som en ressurs i undervisningen og i hvilken grad vil du si at bibliotekets potensial som en ressurs utnyttes?
22. Hva må gjøres for å utnytte biblioteket som pedagogisk ressurs bedre? Må det gjøres noe med kompetansen hos lærerne? Eventuelt hva? Må det gjøres noe med kompetansen hos bibliotekaren? Eventuelt hva? Må det gjøres noe med holdningene hos lærerpersonale og bibliotekar? Eventuelt hva? Må det gjøres noe med ressursene som tildeles skolebiblioteket – personalressurser, litteratur, IKT, åpningstid, lokaler?
23. Dersom du mener det må settes inn ressurser på flere felt men det er budsjettmessig mulig bare å satse på ett eller to – hvilke felt mener du en først og fremst burde satse på for å utvikle biblioteket?
24. I hvilken grad og på hvilken måte vil du si at biblioteket trekkes inn i planarbeidet her ved skolen?
25. Kan du reflektere litt rundt ditt syn på bibliotekaren som en del av det pedagogiske personalet ved skolen versus bibliotekaren som en del av det teknisk-administrative personalet? Ser du på bibliotekaren som en del av det pedagogiske personalet eller ser du henne/ham mer som en del av det teknisk-administrative personalet?
26. Jeg vil gjerne at du forteller litt om samarbeidet mellom deg som rektor og bibliotekaren? Hvordan er det organisert og hvordan fungerer det? Hva er sterke og svake sider? Hva kan forbedres?

27. Læringssituasjonen for ulike elevgrupper kan variere. Det kan for eksempel være forskjeller mellom norskspråklige og innvandrergrupper, mellom gutter og jenter osv. Er det noen forskjeller i den rollen biblioteket kan og bør spille i forhold til ulike gruppers læringssituasjon – eventuelt hva slags forskjeller?
12. (BARE TIL REKTORER PÅ GRUNNSKOLER) Er skolebiblioteket og skolebibliotekaren trukket inn i arbeidet med Den kulturelle skolesekken her ved denne skolen, eventuelt på hvilken måte? Hvis ikke, kan du si litt om årsakene til det?
13. Kunnskapsløftet legger vekt på at elevene skal tilegne seg de grunnleggende ferdighetene: å kunne uttrykke seg muntlig, å kunne lese, å kunne regne, å kunne skrive, å kunne bruke digitale verktøy. Mener du at dette er områder der skolebiblioteket kan ha noen betydning? I så fall, på hvilken måte?
14. Hvis du skal peke på noe som er særlig bra ved dette biblioteket – hva vil du da framheve?
16. Hvis du skal peke på noe som er dårlig ved dette biblioteket – hva vil du da framheve?
17. Hva ser du som viktige utfordringer for skolebiblioteket og skolebibliotekaren i årene som kommer? Hva mener du må til for å møte disse utfordringene?
18. Er det andre ting du gjerne vil si om skolebiblioteket som vi ikke har vært inne på i samtalen til nå?

Kartlegging av skulebibliotek i grunnskule og vidaregåande opplæring

Møreforsking Volda presenterer i denne rapporten resultat frå oppdraget med å gjennomføre ei kartlegging av skulebibliotek i grunnskule og vidaregåande opplæring. Kartlegginga er ledd i oppfølginga av departementet sin tiltaksplan Gi rom for lesing! og skal kartlegge kompetanse i bruk av skulebibliotek, tilgjenge og korleis skulebiblioteket vert brukt av elevar og lærarar.

Arbeidet vart gjennomført som ei representativ breiddegransking av skulebibliotek i grunnskule og vidaregåande opplæring der både skuleleiarar, skulebibliotekansvarlege, lærarar og elevar vart gjeve høve til å delta. Vidare vart det gjennomført ein djupnestudie av eit mindre utval skulebibliotek.

Sentrale problemstillingar som vert drøfte i rapporten er m.a.:

- Faktisk situasjon for skulebiblioteka, bemanning, kompetanse m.v.
- Bruk av skulebibliotek – korleis gjer ulike grupper seg nytte av det, i kva grad dekkjer det behova?
- Biblioteket sine roller. Ulike roller for ulike brukarar?
- Kompetanse i bruk av skulebibliotek. Opplæring av ulike brukargrupper
- Læreplanen si betydning. Biblioteket sin plass i det pedagogiske landskapet
- Planlegging som verkemiddel for å utvikle biblioteket

Resultata er meint å gå inn i arbeidet med vidare utvikling av tiltak og aktivitetar både nasjonalt og lokalt, og vil bli brukt ved revisjon av Gi rom for lesing

